

Staženo z webu:
eknihy zdarma.cz

Staženo z webu:

eknihy zdarma.cz

EZ Eknihy
zdarma.cz

BÁSNĚ A JINÉ PRÁCE

Božena Němcová

ŽENÁM ČESKÝM

Ženy české, matky české!

Slib si dejme a v něm stůjme:

pro blaho své drahé vlasti

všecky síly obětujme!

Nejen muž bud hrdý na to,

že dá všechno pro svou vlast;

vzhůru, ženy, my též chceme

na oltář svou obět' klást.

Muž, ach, ten má meč svůj ostrý,
rámě, sílu — muž má všecko;
ale outlá, slabá žena
jen své srdce a — své děcko.

Dítě! — toto jméno sladké
ženě nebem daný dar,
matky, nejdražší co máme,
dejme vlasti v její zdar.

Prvním slovem lichotivým,
prvním sladkým celováním
český zvuk jim v duši vlejme

s vřelým vlasti milováním.

Jmenujte jim slavné otce,

vylitou pro právo krev,

řekněte jim, jak se znovu

hrdě zvedá český lev.

Ať z nich vzrostou reci statní,

jako lípy, jako dubce;

ať z nich máme Břetislavy,

práva hájce, zloby zhoubce.

Ženy české, matky české!

Jediná nám budiž slast

vychovati naše děti

pro tu slavnou, drahou vlast.

VODNÍK

Pod pahorkem, pod zeleným

Opava se točí;

škoda, škoda nastokrát těch

jasnomodrých očí!

Pod pahorkem u potoka

děvče s matkou sedí

a do chladných bujných vlnek

s toužebností hledí.

„Nech, matičko, nech mě koupat,
pálí tak slunečko.“ —

„Chraniž Pánbůh, utopíš se,
má zlatá děvečko.“

Vábné moci neodolá,
přec ku břehu kráčí;
a již jedna hravá vlnka
bílé nožky smáčí.

„Nechod' k vodě,“ lká matička,
„vodník pro tě sáhne,
do své skleněné komůrky

pod vodu tě stáhne.“

Proč v té vodě jak v zrcadle

děvče pohled stápí?

Snad ji vlastních tváří růže,

očko modré vábí?

Ne tak — z tiché tůně jen se

bledý chlapec dívá

a kyticí čarokrásnou

na panenku kývá.

„Ke mně pojd’! Ty květy ladné

všecky budou tvoje,

klenotů a perel dám ti

jako včelek roje.

Pod vodou je ticho, volno,

budeš se mnou hráti

a v mém krystalovém zámku

budem spolu spáti.“ —

Tak ji láká, by po lilji

ručinkou jen sáhla, —

ta se nahne, nožka klesne —

již ji vlna stáhla.

MOJE VLAST

Česká zem mě nezrodila,
přece je mou drahou vlastí,
a Češkou se nazývati
je mi chloubou, je mi slastí.

Cizí děcko v ráj úplné
lůno své mě's přesadila
a co vlastní dítě svoje
s věrnou láskou vypěstila.

Kdož by tebe nemiloval,
pečlivá ty, dobrá máti?

Jak ti nemám za tvou lásku

srdce své i duši vzdáti?

Řeč ta krásná, libozvuká

jak mi nemá býti milá?

Vždyť mě modlit, mluvit, zpívat

česky jenom máť učila.

Žalost-li mou duši tíží,

v řeči té jen bol vylívám;

radostí-li srdce skáče,

českou píseň si zazpívám.

„Miluji tě“ milosládce

ze rtů jeho vyplynulo,
když mě rámě prvníkrate
k sobě vroucně přivinulo.

Čechu srdce jsem zadala,
vlastence za muže mám,
a co statné syny vlasti
české děti vychovám.

Až se pak i mně přiblíží
neúprosné smrti stín,
usteleš mi chladné lůžko,
česká máti, ve svůj klín.

TOUHA

1

Kdy vás spatří oko moje,
hory drahé, milé hory,
vás, vy krásné vonné sady,
a ty temné šumné bory?

Pestré luhy, po nichž ráda
jsem co děcko běhávala,
rozmanitých kvítků hojnost
na věnce si trhávala?

Tě, besídko, v níž co dívka
podvečer jsem sedávala,

s touhou lásky blahoslivé

na milence čekávala?

Sedli jsme si mezi kvítí

na kypřinu drnovou,

to pod lípu medokvětnou,

pod křovinu růžovou;

nade námi slavík plakal

v roztoužení milostném,

a dvě duše rozplývaly

v opojení blahostném.

A když na blankytném nebi

zasvitla večernice,
volala nás zpět matička
do tichounké sednice.

K nebetyčným Krakonošům
duch můj vzlétá toužebně,
tam, kde moji drazí dlejí
v té chyžici malebné.

2

Zaletává, polétává
kol domku malého,
zda nespatří drahou máti
neb otce milého.

Smutně máť, ach, smutně sedí,
kolovrátkem točí:
a proč si as můj tatíček
stírá slzy s očí?

Ráda bych mu zulíbala
uslzené líce,

však Bůh sám ví, jestli budu
líbatí je více.

Vzpomíná si, jak sedával
v kole milých dětí,
a kdy srdce mu zaplesá
v loktů jich objetí.

Nermuťte se, tiché duše,
však je uhlídáte,
až se opět jaro vrátí,
s nimi se shledáte.

ZNAMENÍ

1

Hvězdy svítí,
musím jít
do háječku zeleného,
potěšit tam ztrápeného
miláčka.

Počkej, hochu,
ještě trochu,
nebudu tě dlouho mívát,
do očí tvých snad se dívat
nikdy víc!

Nepochybuj,
v mne důvěřuj,
věrnou lásku příslibuju,
tebe jedině miluju
na věky.

Sbohem, milý,
roztomilý!

Až po druhé lípa zkvete,
svatební ti věnec splete
děvče tvé.

Po třetí již vonná lípa —

po třetí už zkvítá,

darmo svatební věneček

panna bledá splítá.

Tam pod lípou u mezníku

s bolestí sedává,

s touhou v dáli na stežičku

po hochu vzhledává.

Věnec na hlavinku sází,

očko slza kalí,

jako perla po bledé se
tváři dolů valí.

Když pak první tmavým rouchem
hvězda se prodírá,
smutně zpět se do komůrky
Lidunka ubírá.

Třikrát to na okno klepe,
půlnoc temně bije.

„Hoch můj umřel!“ vzkřikne dívka,
bol jí srdce ryje.

Z mutné tváře růže prchá,

vadne mladost svěží;
dřív než třetí ráno vzplane,
na prkně již leží.

Bílými fábory kráslí
dívky družku mladou,
švadly svatební věneček
smutně na hrob kladou.

Poslední květ z vonné lípy,
vítr na něj chvěje
a Lidunce hrobní píseň
bolně slavík pěje.

HVĚZDA MÁ

Tisíc a tisíc hvězdiček

na tom nebi plane;

jedna jen mě k sobě vábí,

u ní oko stane.

Jak nejčistší démant, tak se

jasně nad mnou třpytí,

kýž můj andělíček strážný,

kýž z ní ke mně svítí!

Letí hvězda s nebes výše,

v letu dolů — zhasne;

neměla jsem k sobě vábit
nebes oko jasné.

ŽEŽULKA

Pod bukem v zeleném boru
pláče Maryška ze dvoru,
žalem chce jí srdce pukat;
vtom žežulka počne kukat.

Kuku, kuku, kuku!

Zní vesele s buku.

Prvníkrát tě slyším, ptáčku,
oznam ty mi, můj miláčku,

za kolik let hoch se vrátí,
bych se mohla za něj vdáti?

Kuku, kuku, kuku!

Hlásá ptáče s buku.

Tři léta mám čekat, ptáče?

Srdéčko mé, nech již pláče;

celý den když budu zpívat,

dlouhý čas nebudu mívat;

a žežulky kuku

příznivá jí s buku.

ZASNOUBENÍ

Pne se vzhůru skála šedá,
pod ní Labe těká;
v krásné noci štíhlý mladík
na milou tam čeká.

Není blahé to čekání,
srdce mu to tíží
a s bolestí mutné oko
předrahou vyhlíží.

„Pojď jen, milá, nic se neboj,
hvězdy jen to vědí,
co jsme svatě slíbili si,

a ty — nepovědí.

Naposled tě k prsům vinu,

líbám bledé tváře;

zítra, ach, má jiný vésti

tebe od oltáře.

Otec tvůj, ten zlatochtivý,

z rájů nás oloupil,

a já nemám zlata, stříbra,

bych si tě odkoupil.“

Celé nebe ozářené

ve Labi se koupá,

na sta vil, těch bledolících,
na vlnách se houpá.

A milého vábným zpěvem
loudí v tiché noci:

„K nám jen pojd', zde rozkoš hraje,
zde je ti pomoci!

Do vlasů milence vpletem
krásné vodní růže,
zdobit bude perla, koral
svatební tvé lůže.

A nad lůžkem zelenavým

budeme vám pěti,
byste mohli sladce, libě
o své lásce sněti!“

Milý družku k prsům vine,
líbá ústa, oči
tam na skále, na té šedé —
pak s ní dolů skočí.

Tiché Labe rozpění se,
pochová milence;
víly pletou z vodních růží
pro nevěstu věnce.

SLAVNÉ RÁNO

Byla noc, však teď již zoře svítí,
z tmy slovanské začíná se dníti,
zvony zvučí ku slavnému ránu,
Slovan vstal, na slávy tluče bránu,
od Uralu k Šumavě,
od Balkánu k Vltavě
jeden hlas zní, jedno slunce svítá,
nové jaro, nový život zkvítá.
Svátek slávy nastal, věňte skráně,
v mocné odějte se ducha zbraně,

velicít' nám již již dnové vzplanou,
a muži-li ještě nepovstanou,
žrát-li má rez slávy zbraň, —
nuže slabá žena vstaň!

Nechť okáže ochablému věku,
z českých žen že vzrostou pluky reků.
Nemá-liž, kdo Češkou jesti, vstáti,
slavných umí-li svých matek dbáti?
Vlastu ctíti a tu bohy vzňatou
kněžnu Libuši, věstkyni svatou,
jenž všeliké slávy chrám

Prahu vystavěla nám,
věštným duchem símě činů sila,
požehnáním svým je zasvětila.
Na svém hradě stojí, kolkol zírá,
žehnajíc své rámě rozprostírá,
vidí budoucnosti slavné věky,
králů purpur, ocelové reky,
vidí v nebes bář se vznést
česka kmene ratolest,
vidí, jakto ode moře k moři
národové jí se v prachu koří.

Ale ach, co dále ještě zřela,
zmlč, má duše, krev bys vyslzela.
Tu strast, krve proudy a požáry; —
ach, a národ položen na máry,
za živa, ach, pochován —
neboť z tisíceryých ran
vyžil hrdinské své krve proudy —
ještěť živ, a mocné jeho oudy.
Kněžna zvolá: „Zatluc na své hroby,
rode statný! Vidím slavné doby,
prápor vane, pluky bohatyrů

táhnou v boje svaté, v boje míru;

žádný požár, žádná krev,

přece vstal zas český lev.

Vzhůru, palmou věnčí se mé plémě!

Žehnám na věky tvé krásné země!“

Vzhůru, ženy, panny! Vždyť duch Páně

v outlou pannu vstoupil v Orleáně:

noste vy teď oriflamy zlaté,

když jdou muži v boje ducha svaté!

Ženou založena vlast,

ženy ať zas hájí vlast.

Protož vstaňte v novočeském ránu,
Blaník otevírá již svou bránu.

ANTONII BOHUSLAVĚ RAJSKÉ

I ten sebemenší dárek
z lásky bývá vítaným,
nepohrdni tedy tímto
s vroucím přáním podaným.
Pěst' a chovej něžné kvítko,
vděčně se Ti odmění;
a ozdobí krásným věncem
nevěstu v den svatební.

Až si myrtoví v havranné

vlasý vplítati budeš,

zdalepak na přítelkyni,

na Boženu vzpomeneš?

LUZNÁ NOC

Luzná noc; jen stříbrolistí topolové

v svitu jasnobledé luny dýchají.

Ticho vše; jen roztoužení slavičkové

lásky žel i blaho zvučně hlásají.

Po obloze bezoblaké luna pluje,

luna čistá s hvězdíc lesklých myriádou,

nivy, háj i potok vášně ozařuje,
prolívá jich spánek tajemnou vlnou;
každý keř i každou květiněčku zlíbá,
až tak ve sny rozkošné je ukolíbá.

Vtom, o viz! Kdo objevil se tamo v dáli?

Kých to postav, kých to nočních duchů
ples,

ježto roucha jako ze mhy tkaná halí?

Aj to vílek sbor, ples noční slaví dnes,

v bujné veselí a vroucí slast se noří,

očka jejich šlehajícím ohněm hoří,

rdělé, půvabné jich líce plamen sálají,

kadeře po šíji bílé v vlnách splývají.

Tak se letmo v chorovodu divém točí,
a vždy bujněj září hvězdné jejich oči,
a vždy blíž a blíž se stáčí vílek sbor.

Slavíků tu zmlkne láskopěvný chór,
ze sna probouzí se niva, zdroj i bor
a na divný zjev ten patří s užasnutím.

Královna tu vil, jež pás má démantový,
káže ticho lehkým žezla pokynutím
a pak vece sladce kouzlícími slovy:

„Svolala jsem vás, družice milené,

k době vzácné, k době veleslavené:

kvapte, leťte v širé světa kraje,

v pozemské mi zapoleťte ráje,

tam, kde rdí se růže nejkrásnější,

tam, kde hoří kvítí nejpestřejší:

vše ty čarovonné květy snášejte,

v jediný je vzácný věnec splítejte.

A pak ponořte se v mořské tůně

a v tom skrytém divokrásném lůně

perly drahé, nejskvostnější hledejte,

s drahokamy do věnce je vsázejte:

jemu, jenž dnes vzácnou slavnost slaví,
k němuž s úctou vroucí hledí lidstva davy,
jenžto s tisícera zarmoucených očí
smutnou strhl roušku slzí bolestných,
jenž, kamkoli noha jeho mile kročí,
blaho kouzlí na lících prv žalostných;
jenž povznáší místa svatá k leposti,
sám jsa zbožný, jiné budí k zbožnosti;
jemu, kterýž umění a vědy chrání,
jemuž Dobrotivost krásně věncí skrání:
kvapte, víly, leťte! Kvítí, perly sbírejte,

slávy věnec nejkrásnější jemu svíjejte!“

SEHNSUCHT

Wann wird dich, du teu're Gegend,
mein Auge wieder schauen!

Euch, ihr blühend schöne Gärten,
dunklen Wald und Auen!

Bunte Wiese, wo so gerne
ich als Kind noch spielte,
mit der Pracht der Blumenfülle
mir das Körbchen füllte,
und du traute liebe Laube,
wo so gern das Mädchen saß

und im Arme des Geliebten

alles um sich her vergaß!

Um uns her, die Pracht der Blumen,

Himmelsdüfte überall,

hoch im Lindenwipfel schlägt so

lieblich schön die Nachtigall;

flimmert auf am dunklen Himmel

hell des Abendsternes Schein,

rief besorgt uns lieb' Mütterchen

in das traute Stübchen heim.

Zu den hohen Riesenbergen

zieht's mich sehnend hin,
wo die Lieben alle wohnen,
zu ihnen möchte ich hin.

PAMÁTNÍKOVÁ BÁSEŇ PRO SYNA KARLA

Ob auch das Meer wütet
und hoch aufwirft den Kahn des Lebens,
ob ihn verfolgt der Elemente
Wut und Graus —
Mutig verfolge die Bahn,
die Gott mir auferlegt —
und eile gestärkt durch Ihn

zum seligen Hafen.

Und über mir in schwarzer Nacht

glänzt ein Dreigestirn,

das mich allüberall bewacht.

Es heißt — Glaube — Liebe — Hoffnung.

PRÓZY ZE ŽIVOTA LIDU

PROROCTVÍ LIDU

a výňatek z proroctví slepého mládence

Podávající tuto veřejnosti vzdělané
výňatky z podání a báchorek lidu našeho,
z proroctví to, o kterém zajisté každý
Čech v mládí svém povídati slyšel, které
se však později, když by se zdravým
rozumem posouditi mohlo, málokomu do

rukou naskytuje, myslíme, že nám snad nebude vykládáno od jisté dobře známé strany v ten smysl, jako bychom tím lid chtěli drážditi a fanatisovati. Věk náš nynější a ty okolnosti, ve kterých naše vlast již nyní neodvratně stojí, nemůže beztoho ani připustiti u rozumného člověka podobné myšlénky.

My aspoň považujem toto proroctví jako bolestnou upomínku na mnohé žalosti a strasti naší vlasti a jakožto odlehčení českého zkormouceného srdce.

I

Povídají si staří, že až na trůn opět přijde císař, který se Josef jmenovat bude, zpět se navrátí císař Josef L, miláček selského lidu, který posud nevěří na jeho smrt.

II

Než se snědí svatodušní koláče, vypukne
— dle proroctví lidu — v Čechách
povstání, to se ale brzy ukončí, potom ale
vypukne druhé a to bude dlouho trvat.

III

Až povstanou Chodové, bude velmi zle v Čechách; oni mají rozhodnout jednu velkou bitvu, kterou Čechové bojovat budou proti svým nepřátelům. Potom pokoj bude.

IV

Až budou jíst lidé z mezí chleba, potom bude v Čechách zle; než děvečka krávu podojí, vtrhnou do země krutí nepřátelé, aniž bude kdo vědět, odkud byli přišli. Ti budou lid ubíjet a zem hubit, ale Češi se jim postavějí hrdinsky naproti; však ale nepřítel mnohem silnější zvítězil by nad nimi, kdyby v pravou dobu jim nepřišla pomoc. Bude to strakatý národ, který přijde Čechům na pomoc a s jehož pomocí nepřítel dokonce potrou a zahubí. Ta vojna bude se jmenovat strakatá, poněvadž národy, kteří s Čechy bojovat budou, v předivných strakatých krojích oblečení budou.

V

Je staré proroctví mezi lidem, že bude Praha jedenkrát vytopena a zkažena; tenkrát má voda dosahovat u Týnského kostela až na štít k obrazu Panny Marie a u svatoštěpánského kostela až na třetí stupeň. Co nevytopí voda, to zkazí oheň nepřátelský, takže když pojedje někdy přes rumy vozka, bičem práskne a řekne: „Zde stála někdy Praha; tam byla radnice, tam kostel“ atd. V tu samou dobu přijdou ke zkáze i mnohá venkovská města, jmenovitě Hora Kutná, Králové Hradec, Zatec a j. v. Země Česká bude na koňských kopytách roznesena.

VI

O vrchu Blaníku. Jedenkrát přijede prý do německé říše válečný národ a ten celou říši proleze, a naposled se to všecko vrhne do Čech, kteroužto zem docela bude chtít vyhubit. Ta bída bude trvat celé tři léta. Tu se Čechové zdvihnou a to vojenské tažení potáhne se k vrchu Blaníku, a zde se strhne krvavá bitva mezi Blaníkem a Načeradcem, nejvíce u vsi Bejkovicí.

Pod tou vsí je rybník a ten bude místo vodou krví naplněn. Naposled, když již Čechové sílu ztrácet budou a klesat, tu se vyřítějí z vrchu mocí boží tam odedávna spící boží bojovníci a ti Čechům pomohou. Jak je nepřítel zhlédne, přijde na něho strach, takže na překot utíkat budou ku Praze, kteréžto město ve své

moci míti budou. Tu se všickni Češi shledají u Krče, měšťané, sedláci, páni i vojsko, tam se uradějí, potom se do nepřátel dají a mocně Prahu opanujou a Němce napořád bít budou, takže více než půl Prahy prázdno zůstane. Krev od Strahovské brány až dolů k mostu poteče. Tu svatý Václav na bílém koni s kopím v ruce se ukáže a Čechy k udatnosti napomínat bude a svatý Prokop s berlou v ruce duchovní osoby povzbuzovat, kteří budou všude raditi, a bude s berlou svou Němce a všecken cizí pronárod ze země vyháněti. Tak s pomocí božích bojovníků z Blaníka poženou nepřátele až k Rýnu-Kolínu a tu budou v nic obráceni a boží věrní zvítězí. Tenkráté také konec bude učiněn německému císařství. Avšak málo Čechů zůstane v zemi, neboť bude mnoho tisíc lidu pobitých, ale ti, co zůstanou,

budou hodní a bude v nich česká udatnost a poctivost. Budou všickni vespolek jako bratři živi; duchovní budou vést lid k pravému náboženství, představení soudcové budou spravedlivě soudit a pořádek ve všem vést, jeden druhému bude roven jako bratři a také jako bratři si pomáhat budou. Česká řeč bude panovat všade a nebude jiné v zemi. Škoda zase všecka se napraví, co se rozbořilo, znovu se vystaví, dolové čeští dají zlata a stříbra i jiných kovů v hojnosti, Bůh požehná zemi, by hojně urodila, a nebude bídy a nouze žádné. Řemesla a umění budou kvést, a tak bude zem Česká šťastná, dokud se opět lid nezkazí.

VII

„I přijdou časové,“ řekl také slepý mládenec císaři Karlu IV., „že Čechové dokonce svého slavného jména pamětliví nebudou a svých hrdinných předků, ba i za svou řeč stydět se budou, a když se kdo Čecha zeptá, co jsi zač, zapře národ svůj a za cizince vydávati se bude.

Panský stav dokonce cizou řeč a cize mravy a kroj na se přijme, své vlasti docela se odcizí, aniž o její zdar dbáti bude. Svůj krásný kroj odhodí a bude se oblékat brzy jako Němec, brzy jako Španěl, Vlach, Francouz aneb Moskvan. Budou jeden k druhému neupřímní, budou zhejřilí, hrdí a nemilosrdní; místo žen svých kuběny držet si budou a děti své od lecjakých najatých cizinců vy chovati dá

jí. Peníze své budou mrhat v cizině, a na poddané své dokonce dbáti nebudou, byť je ouředníci cizinci do nahá svlékli. Také krásného umění hleděti nebudou a milejší jim budou hry v karty a kostky, koně a psi a jiné drahé rozmařilosti, za které velké sumy rozhazovat budou. Měšťanský stav též bude zkažen od šlechty; budou chtít všecku nádheru pánů napodobňovat, budou se stydět za svá poctivá řemesla a svůj měšťanský stav a každý bude chtít být jen pánem. Budou mezi nimi nemilosrdní lichváři a budou nadmíru chudý lid utiskovat a proti nim se nafukovat. Hrdinská a statná mysl česká ta ale dokonce mezi nimi nebude, a tak budou zotročilí, že jim budou Němci „českých psů“ nadávat a oni to trpět budou. Budou rozmařilí, chlípní a falešní, nebudou ctít víru, nebudou milovat

bližního svého a ženám svým nevěrní budou, a tak sami sobě hrob kopati budou. Mezi ženským pohlavím bude ale zvlášť velká zkáza; budou ženy tak zatvrzelé proti národu svému, že si mnohem raději dá přezdíť Němkyně, než by se k svému rodu znala, a bude mluvit každá raději špatně cizou řeč než dobře svou. Budou zhejřilé, nestoudné, falešné a hrdé jedna k druhé, a těžko bude hodné, české panny k nalezení. Nebudou se jim líbit domácí mládenci, ale raději budou hledět po hrdých cizincích. Pěkný svůj kroj odloží a do divných a předivných krojů cizích jako opice vždy a vždy převlékat se budou. Brzy budou nosit šat dlouhý, brzo krátký, brzy hlavy jako koně přistrojené, hned zase vlasy, tuto okrasu žen, si do krátká ostříhají.

Budou chodit vyšperkované a obnažené

světu na odiv, a dcery své budou matky samy na trh vodit. Touto nádherou a zhejřilostí své muže na mizinu přivedou. Zhusta se bude dít, že ne žena muže, ale muž ženu poslouchat přinucen bude, a že i k zlému muži od žen svéstí se dají.

Nebudou dbát ženy a panny o umění hospodářské, ani o dobré vychování dětí svých, a tak ztratí ve světě všecku vážnost. Děti budou špatným a nepřiměřeným vychováním již hned z mládí zkaženy na těle i na duši. Rozum, jaký to teprva dospělý mládenec nabývá, již desíletý chlapec bude si přivlastňovat a na této své moudrosti mnoho si zakládat; proto však z takovýcho dětí nebudou moudří lidé, ale nedozrálkové.

Tato zkáza až na selský stav se vztáhne; sedlák bude vždy řeči české milovník, ale

národa svého nebude umět si vážit, on nebude k tomu učen. Bude velmi zotročilý, falešný a licoměrný, a to proto, že bude mít nad sebou pány cize, kteří ho utiskovat budou na statku, na těle i na duši a jimž bude muset pacholčit. I nebude docela otrok ani nebude svobodný, a v své ducha opuštěnosti jen tak živi budou jako ta němá tvář. I nezůstanou kroji svému věrní a opičiti se budou po městských, zdvihajíce to, co onino zahodí. I palčivým nápojům a hejření naučí se sedláci a budou hospodářství své zanedbávat. Také nemilosrdnosti naučí se sedlák od pánů, a jako pán k němu, bude i on k chudším pánovitým a nelitostivým, začez se Bůh na něho rozhněvá.

Úředníci budou nazvíce cizinci, zlí, Čechů nenávidět budou, úplatku milovní, takže se za peníze všechno dostane, i zásluhy i

nejvyšší důstojenství prodávat se budou, a spravedlnost v nenávisti bude u nich.

Knězi budou nemilosrdní, pyšní, marniví a jako vlci hltaví; s nikým nebudou mít slitování, kdo jim nebude moct zaplatit. Třeba by mrtvé tělo tři dni a více v domě ležeti zůstalo, nepochová jej, dokud peníze neuvidí. Budou příliš statku žádostiví a s penězi i začasté lichvařit budou. Při službách božích roztržití budou a mysl jejich více na světské věci obrácena bude než k Bohu; marnost a rozkoše světské více jim budou na srdci ležet než spasení svěřených jim duší. Za svůj kněžský šat stydět se budou a po furiantsku se budou oblékat, ano i vlasy si budou v kudrlinky zatačct. Přísaň svých dokonce držet nebudou a konečně u lidu docela ve vážnosti klesnou. Tím způsobem stane se, že nebudou lidé jich

učení věřit, a což bude to největší zlé, že se spustí náboženství.

Chudý lid bude ze všech stran utlačován a opovrhován; bude volat o pomoc, ale nikdo nebude ho slyšet, hladem mřít bude, a nikdo nedá z plného stolu a měšce almužnu. Kdekoliv o pomoc volati bude, oslyšán bude. Bída jeho tak hrozná bude, že k Bohu pronikavým hlasem o pomoc a pomstu volat bude, a spravedlivý Bůh neoslyší hlas lidu svého. I přijdou velké tresty na všechen lid bezbožný a nemilosrdný. Přijdou velké povodně, krupobití, ukrutné zimy, mor, hlad a vojny; ta nejpřísnější metla ale, kterou Čechové dostanou, budou králové z národu cizého, kteří přísně nad nimi panovat budou. Ti uloží hrozné daně a platy; clo bude ze všeho, co kdo do úst vezme; daně budou z domů, z usedlostí, z

řemesel, z vína, piva, ze všeho zboží, ano i z hudby; také nastane nový plat turecký, totiž z hlavy. Stříbro a zlato do veliké přijde vážnosti, neboť nastanou takové peníze, že je budou lidé po ulicích nosit a nikdo je nebude chtít brát. V Praze málo Čechů bude, neboť větším dílem Němci Prahu opanujou; českého jazyka nebude ani od pánů ani od duchovenstva šetríno, ba budou Čechům „psů“ spílat.

Tenkráte povstane nad Evropou jeden veliký tyran, který ji bude chtít vrub na vrub obrátit. I do České země vtrhne a bude ji chtít vyhubit a zvrátit. Tu ale jako dopuštěním božím Čechové se vzdůžou a povstanou jako jeden muž proti tomu tyranu. I Němci jim ruku podají a přátelsky k nim míti se budou. — Strhne se bitva veliká, a to opět na Bílé hoře, a bude tak krutá, že krev až k Svaté Mař

kýtě poteče. Praporce Čechů budou se skvíti bílými lvy v červeném poli, a také vskutku budou Čechové bojovat jako lití lvové, až konečně zvítězí.

Tenkrátě celá Evropa bude děkovat Čechům, že je od toho tyrana vysvobodili, i přijdou u všech pronárodů do velké vážnosti, budou se učit národové jejich jazyku, by s nimi obcovat mohli. Oni si vydobydou opět všecky staré své privilegia a královská Praha bude zase sídelní město a království České slavné. Krále budou mít sobě nakloněného a milostivého; panský stav nebude se již stydět za českou řeč, bude o zdar své vlasti dbát a zamiluje si namíste her a rozmařilosti všeliká prospěšná a krásná umění. Bude ke každému stavu upřímný, jako by bratr byl každého. Též městský stav bude spořádanější, upřímnější, bude

mezi nimi svobodná, svorná a poctivá
mysl. Selský stav nebude od nikoho
utlačován a tím stane se vlídnějším a
lepší. Bude hledět prospěchu celé obce,
jako by jeho statek byla, a nebude v ničem
to, co býval. Úředníci budou Češi,
spravedliví, dbalí, upřímní a hájitelé práv
lidských. Knězi též budou praví
následovníci Krista Pána, a nikoli
farizeové, jako dříve byli. I ženy budou
opak toho co dříve; a tak bude se mít až na
toho nejmenšího každý dobře.

Jazykem českým bude se všude mluvit, v
kostele, ve škole, v úřadě i ve spolcích, a
tak bude lid snáze se učit a moudřejším se
stane. I nastanou nové a dobré časy, a
štěstí a blaho pokvete po celém království
Českém.

VOJÁK A RYCHTÁŘ

Voják přišel na exekuci do jedné vesnice, a vida stát na návsi sedláka, ptá se ho, kde bydlí rychtář,

„Rychtář, to je pěkný rychtář, darebák, je taškář prokletý, zloděj zlodějská, jen nás okrádá; tamhle v tom statku zůstává ten šibal.“

Voják šel k rychtárovi, a když své věci vyřídil, musel si ještě chvíli za stůl zasednout.

„A co vám to rychtářství do roka vynáší?“ ptal se voják rychtáře, když se byli trochu rozhovořili.

„Ani halíře při tom nemám, trochu škody, a kdybych to nedělal tak pro tu čest a dobrou reputaci, dávno bych se již s tím nemořil,“ odpověděl rychtář.

Voják ale vzpomněv si na sedláka, který byl před chvílí na návsi rychtáři čest vzdával, musel se v duchu usmát.

CÍSAŘ JOSEF A SELKA ZE ŠUMAVY

Jedenkrátě když Josef císař právě na bavorských hranicích v Šumavě cestoval, přišel přestrojen v ošumělém vandrovním kabátě také do vesnice Luženice a šel zrovna do prvního statku. Selka právě seděla u pece a chtěla sázet chleb.

„Nemám, holečku, ani kousek staropečeného chleba a rozpičky jsou ještě horky,“ řekla, když ho viděla stát u dveří, držíc ho za vandrovního; — „ale mohl byste být tak dobrý a ten chleb mi sem k ruce podávat, nemám nikoho doma, vždyť nic nezmeškáte, a já vám dám potom rozpiček a do hrnka mléka.“ Císař nedal si dvakrát říct, i ochotně sehnul se a podával

ošatky s chlebem selce k ruce. I viděl, že je ten boží dárek jako z plevu. Selka když zahradila pec, vstala a přinesla císaři do hrnka mléka a rozpiček s doložením, že by dala lepší, ale že sama nemá.

„Ale matko, řekněte mi,“ ptal se císař, když byl placku rozlomil, „proč máte ten boží dar tak tuze černý, což vám je tak zle?“

„Inu, milý člověče, ono by nebylo, ale to máte tak, kde co je, vezmou páni, oni snědí běl, nám zůstane černá mouka, oni seberou smetanu, my musíme jíst holé modré mléko.“

„A proč nestěžujete si u císaře, když vás páni tak dřou, on by tomu zajisté nepřipustil, aby se vám nepráví dělo.“

„Císaři! Oh to je vidět, že nevíte, jak to chodí. Císař je největší šelma, ten bere nejvíc; k tomu ještě napadne mu každou chvíli pro nějaký capart vojnu vést, a my musíme hned dávat syny a muže, by je zabili, musíme dávat peníze a kde co je, našema mozoly musíme ho živit. O ten císař, to je pěkný, kdybych já takhle s ním mluvit mohla, já bych mu pověděla jinače do pravdy.“

„Nuže matko, pověz mi pravdu, já sám jsem císař Josef!“ řekl přívětivě mocnář a rozepnul kabát; selka viděla na spodním kabátě lesknout se krásnou hvězdou, a tu hned padla na kolena a prosila císaře o odpuštění. Ale císař ji zdvihl, musela k němu sednout a všechny své stížnosti mu povědít. Když odcházel, obdaroval hojně prostosrdečnou selku, která mu byla mnohou trpkou pravdu pověděla. Půl

placky vzal s sebou s tím předsevzetím, že neustane, dokud jeho poddaní v lepším stavu nebudou. Tak se to v Šumavě vypravuje.

MALIČKÝ PŘÍBĚH O JEZOVITSKÉ POBOŽNOSTI V ČECHÁCH

Mnohý snad se divil nad pronásledováním jezovitů; kdo však činy jejich zná, ten zajisté vyhnání jejich spravedlivým nazývá. Přisámboh, již za pekelné skutky, které ve vlasti naší spáchali, zasloužili nejenom vyhnání, ale i smrt! Méně známý bude následující příběh: Ještě v předešlém století se ctil v Klatovech, kde jezoviti kolej svou měli, kříž co zázračný.

Když totiž jezoviti k nemocnému povolání byli, vzali s sebou onen kříž. Po zpovědi přišla řada na odkazy; odkázal-li jim

umírající málo, hrozil mu Spasitel na kříži, a teprva když hněvem Spasitele pohnut, velkým odkazem jezovity obohatil, kýval mu tento pochvalu! Po vyhnání jezovitů z vlasti naší stal se kříž onen majetností měšťana klatovského Z . . , , který jej s vítězoslávou do domu svého přinesl. Jaký však byl úžas jeho, když hledě pozorněji na kříž, nitky a dráty spatřil, jichž pomocí údy Ježíše pohybovati mohl, jak se mu jen líbilo. Tu byla teprv ohavnost a šalba jezovitská odhalena, a měšťan onen sundav drátky a nitky, pověsil zneuctěný kříž do pokojíka svého, kde jej až podnes syn jeho chová.

Hus káral veřejně zkaženost kněžstva a zpupnost papežskou, a proto byl za kacíře prohlášen a upálen. Jezoviti se dopouštěli nejohavnějších skutků a zlehčovali náboženství, jehož kněžími byli; to

nejsvětější jim bylo záštitou jejich náruživostí, jejich stříbrochtivosti: jakého osudu a trestu byli oni hodní, jak se oni měli nazývati, když byl Hus kacířem jmenován a upálen?

SEDLÁK NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Sedlák byl v Praze, kde obilí prodával; po skončeném dobrém prodeji se procházel po městě.

Také přišel k universitě, kam právě houfy studentů se hnaly; táže se, co to znamená, nač se mu odpovědělo, že právě studie počínají. „Tak tady ty studie rozdávají,“ řekl sedlák; „i toť je krásné, již dávno jsem si přál viděti, jak ty studie se provozují; jestlipak by mi přáno bylo se tam podívati?“

„Proč ne,“ odvěce veselý student, „jen pojd'te s námi, všechno vám úkazem.“ Studenti vedli sedláka do posluchárny, kde profesor ještě nebyl. „Zde, milý kmotře,“ povídá student, „se dávají otázky; kdo na otázku trefně neodpoví, musí platit pět zlatých.“ Sedlák vytáhne měšec, a položiv pět zlatých na stůl, žádal studenty, by také své peníze složili, což oni také učinili.

Student vážným hlasem se tázal: „Jak se jmenuje matka Boží?“ Náš soused se dlouho nerozpomínal a odpověděl: „Matka Boží se jmenuje Marie, která syna Božího porodila.“

„Dobře, výborně!“ ze všech stran se ozvalo.

„Ted ale, pánové,“ začne sedlák znova, „já

vám dám otázku.“

„Dejte, dejte otázku,“ křičeli studenti jedním hlasem a velkým úsměchem. Sedlák vstane a vážně se ptá: „Jak se jmenovala má nebožka máma?“ Studenti překvapení se ohlíželi jeden na druhého, sedlák ale shrnul peníze se stolu do klobouku a poroučel se řka: „Já jsem vyhrál, a mějte se dobře; když byste mě zase potřebovali v těch studiích, jen pro mne pošlete!“

ZKLAMANÁ NADĚJE

„Štěstí mi přálo, našla jsem na cestě husí vejce,“ pravila selka vrátivši se z pole. „Budeš mít dobrý svátek z něho.“

Sedlák leže na lavici za stolem se díval chvíli na vejce, jež selka před něho na stůl

položila, a řekl:

„Z tohoto vejce te nebuděláš svátek.“ —

„Nu ha co s ním?“

„Nasadíš je.“ —

„Nu ha co potom?“

„Co potom? Hlupá selka, potom bude huse. Huse vyroste, bude hus. Hus nám nanosí vaječek, budu húsata. Húsata haž vyrostu, prodáme ha kupíme prasátko. Prasátko vykrmíme na tučného vepře. Vepře prodáme ha kupíme jalovičku. Jalovičku budem chovat, bude dobrá kravička a dá tele. Tele pak vezmu' a zanesu panu vrchnímu.“ —

„Panu vrchnímu ? K čemu by tuto bylo ?

Ten má sám dost,“ hněvala se hospodyně.

„Když mu dám tele, hudělá mne rychtářem; cožpak tomu nerozumíš?“ odpověděl sedlák.

„Tuto hano,“ přisvědčila selka spokojeně. Pak se ale na chvíli zamyslíla, a obrátíc se k muži, pravila prosebným hlasem: „Za to tě hale prosím, sedláku, sud spravedlivě, háby všude dobře bylo ha súsedé na nás neláli jako na tutoho rychtáře.“ —

„Co je mi do súsedů; hať se jen který ozve, já mu pohádám ! Ty se mi do mých práv neplet’, tuto ti povídám, s to já jsem!“ vykřikl sedlák, udeřil pěstí na stůl — a nastojte! — vejce rozbil! — Bylo po huse i housatech, vepři, jalovici, krávě i teleti, bylo po rychtářství, ba ani svítek

nebyl; a ještě ke všemu musel sedlák s lavice vstát a ruku si umýt! —

Z JIŽNÍCH ZEMÍ SLOVANSKÝCH

NÁRODNÍ SLAVNOST SLOVINCŮ V DOLINĚ ZILSKÉ V KORUTANECH

Z přátelského dopisu sděluje B. Němcová

Slovinci v Korutanech, ač takorčka ze všech stran cizími národnostmi obklopeni jsou, zachovali prese všecky jich národnímu vyvinování nepříznivé okolnosti až podnes, jmenovitě v dolině Zilské (Gaital), mnohou ze svých starobylých národních slavností, mnoho krásných písní, obyčejů a zvyků, jakož i starodávní kroj národní. Ten však ryze jen u ženského pohlaví zachován. Slovinec zilský starobylého svého kroje bud' zcela

zanechal, aneb jej cizím pokazil; z většího dílu jezdí každý po světě co vozka, a tuť se mnohá cizí věc s sebou domů přinese. — Přece však se od zdejších obyvatelů německých, kteří dokonce vlastního kroje nemají a jen poloměstsky se odívají, velice liší i tím svým nemalebným krojem.

Slovinec zde nosí úzké, černé kožené nohavice s bílými švy, boty až nad kolena vysoké (jako u nás horští formani), dlouhou kazajku buď z černého manšestru, neb tmavého sukna, vestu dlouhou s lesknoucími se knoflíky, límec od košile přehrnutý a pod ním strakatý šátek okolo krku uvázaný. Klobouk nízký kulatý, s nevelkou střechou, okolo níž o slavnosti ovinuta stužka zlatem protkaná se zlatým třapcem. Pod kloboukem nosí vždy čepičku černou buď hedbávnou, neb

bavlněnou na způsob nočních. Na konci je
třapek strakatý, který visí do týla.

Klobouk se nosí jen do kostela, jinak
chodí Slovinec jen v čepici. V zimě vezme
přes ten oblek bílý kožich s černým
vyložením. Ač кроj ten vkusný není, přece
těm vysokým, silným a štíhlým postavám
pěkně sluší. Co se kroje ženských týče,
jest věru malebný, a tak obracuje na sebe
zvláštní pozornost všech cizinců dolinu tu
navštěvujících. Slovinky z doliny Zilské
(die Gaitaierinnen) liší se v tom ode všech
ostatních. Pokusím se, pokud možná, кроj
ten popsati. Sukně je vždy jak při práci,
tak i ve svátek z vlněné, s přízí smíšené a
v domácnosti zhotovené látky. Je vždy
jednobarevná, u žen černá, u děvčat
tmavo- neb světločervená, v mnohé
záhyby složená, krátká jen po kolena, beze
všech okras. — Punčochy vždy bílé, v letě

stávkové bavlněné, v zimě vlněné, vždy velmi čisté. Střevíce nízké z černé kůže. Košile je dvojí, spodní hrubá a vrchní tenká. Vrchní je krátká, buď plátěná, neb bavlněná, jde až ke krku a má široké a dlouhé rukávy, u ruky ale jsou stažené a kolem ruky je okružít. Při té košilce mají široký límec k přeložení, který vzadu do špice jde a šátek tvoří; kolem něho je okružít.

Přes tu košilku mají kartounový květovaný živůtek s poramenicemi. Zadní díl živůtku je vysoký, přední je ale hluboce vykrojen. K živůtku tomu vezmou všední den kartounový, v neděli hedbávný strakatý šátek. Ten přeloží ve tři rohy, jako se obyčejně překládá, potom vezmou prostřední cíp, připnou ho u samého hrdla ke košilce velikým, lesknoucími se kaménky ozdobeným spínadlem, položí

přes prsa, oba dva konce táhnou okolo živůtku a vzadu svážou. Šátek ten zakrývá celá prsa. Zástěra, též tak dlouhá jako sukně, z kartounu nebo barveného plátna, řídí se dle barvy sukně. Okolo pasu nosí as na čtyry prsty široký kožený pás, na němž vyšíváné květiny a mnoho okras i z bílého pštrošího peří.

Jeden cíp od toho pasu, zároveň tak vyšitý, jen něco užší, visí u pravého boku dolů až skoro ke kolenu a na konci toho cípu je připevněn malý nožík, ozdobně vykládaný. Největší a nejdražší ozdobou při ženských je tento pás; dle šířky a vyšívání pozná se zámožnost majitelky.

Vlasy nosí spletené ve dva dolů visící vrkoče; hlava pokryta je v neděli a k slavnostem, v letě i v zimě bílým malým šátkem, jehož přední dva konce jen lehce

dozadu se zavážou. — Podél skrání je přišita na tom šátku hustě do záhybku několikrát na sobě složená tkanina, na způsob krajek. Při práci ve všední den kryjí ženské hlavu červeným šátkem, jakž i namnoze v Čechách viděti. V letě nenosí ženské žádných kabátků, byt' počasí jakékoli bylo; v zimě nosí dlouhé, bílé kožichy z ovčí kůže, beze všech okras, po kolena dlouhé, docela otevřené, jen u krku spjaté. Slovinky v dolině té jsou pěkně urostlé, příjemných tváří a pohled na ně v tom malebném kroji je utěšený.

V tomto zde popsaném kroji viděl jsem zilinské Slovince při slavnosti posvěcení chrámu Páně, které se druhý svátek svatodušní ve vesnici Bystřici (Feistritz) slaví a ku kterému jsem laskavým nabídnutím pana faráře M ... pozván byl. Posvěcení chrámu Páně, u Slovinců

žegnanie, je z národných slavností jedna, která se až podnes zvláštním způsobem slaví. Nežli začnu popisovati tu slavnost, musím ještě něco podotknouti. U starých Slovanů ctěný strom lípa až posud i u zdejších Slovinců u veliké je vážnosti. V každé vesnici nalezneš, mimo ty, co při kostelích stojí, na prostranném místě zasazenou lípu, jejíž peň, aby stromu se neuškodilo, zvlášť ohrazen je; okolo té ohrady bývají sedadla a při těch lipách slavívají se každoročně ony slavnosti, a tak snad již po kolik set let, jak stárí stromů těch ukazuje. U lípy na Gorjciach se jistě po kolik set let již ty slavnosti světí. Na takové stárí ukazuje objem pně, větve, výška i kořeny; a posud stojí bujará a neporušená, k radosti všem. Že lípa u Slovinců vždy ve vážnosti byla, dokazuje i mnoho národních písní, v nichž se

opěvuje.

Národní slavnost žegnání začíná již zrána před hrubou. Všecka dospělá chasa mužská, majíc v čele svého zvoleného staršího, sejde se k tomu cíli v hospodě. Ten den pije se jen z cínových konvic. Při víně zpívají se národní písně. V tu dobu sejdou se do hospody i všickni dospělejší chlapi, by též do spolku prvnějších přijmuti byli, neboť žádný z mladých chlapců nesmí při tanci a jiných veselostech s druhými podílu bráti, který by dříve při výroční této slavnosti do spolku dospělých vesnických chlapců přijat nebyl. Přijímání to děje se s jakousi vážností.

Starší ptá se jednoho každého z nováčků, co žádá; načež mu tento odpoví, že chce být mezi druhé přijmut. Když není proti

němu žádné námitky, přijme se do spolku a zaplatí za přestoupenou několik mázů vína, dle možnosti. Potom mu dá starší napomenutí: aby se vždy choval, jak se na pořádného chlapce sluší a patří, zvláště ale, aby večer nikdy sám za děvčaty nechodil, nýbrž vždy ještě ve společnosti druhého chlapce. Aby, čeho se o děvčatech a o jiných vesnických chlapcích doví, jiným nevyzrazoval a jich nepomlouval. Je zde ten obyčej, že na takové, kteří se večerního a nočního času samotni po vesnici toulají, zvláště pozor dávají. Natrefí-li kterého, že sám a sám chodí, neujde hanbě a posměchu. Tu se ho druzí zmocní a bývá pak za trest, že domácí pořádek přestoupil, jako kůň ke pluhu neb vozu zapřáhnut a musí ho kus cesty táhnouti.

Když je již čas, aby se šlo na hrubou,

zvedne se všechna mužská chasa a táhne s průvodem hudby do kostela. Na cestě do kostela zpívají nějakou oblíbenou národní píseň na způsob pochodu, po každé strofě hudba nápěv opakuje. Před kostelem se celý průvod zastaví a zazpívá se ještě několik sloh té písně. Dokud nevejde chasa do kostela, nezačnou se služby boží. Po jich skončení postaví se všechna chasa před kostelem do kruhu a čeká, až se odzvoní poledne, při čemž se modlí, načež celý ten kruh jednohlasně si zavýskne a potom se odebere zpívaje opět do hospody. Na zpáteční cestě zpívá se poputnica, jedna z národních písní, též jako pochod; je to chvalozpěv na uherského krále Matyáše Korvina, který též jednou v Korutanech panoval a posud v této písni u lidí v paměti zůstal. Začíná se takto: Lepá je krona vogerska,

še lepší je Matijova Matiašova,

Od hospody rozejde se vše k obědu, který se ale jen na-krátce odbyde, by se mohlo přikročiti k dalším oblíbeným zábavám. První je jízda na koních. Vyberou se k tomu cíli nejbystřejší koně a každý jezdec ozbrojen je silným železným prutem na způsob kopí. Na prostranném místě u vsi je zaražen kůl a na něm nastrčen prázdný soudek (obyčejně spotřebované vědro), který má uprostřed větší otvor. Jezdec v největším trysku se rozjede a snaží se, aby když k sloupu se přiblíží, své železné kopí do otvoru toho soudku tak hodil, aby v otvoru vězeti zůstalo. Že se ten pokus jen málokterému podaří, rozumí se samo sebou, neboť se jede kolem sloupu v největším trysku, a tím, že každý těžké kopí se vší silou do nádoby metá, stává se, že dlouho celá nezůstane. Když je soudek

rozbit házením, zavěsí jedna z dívek na ten samý kůl zelený věnec a jízda počne znova tím samým způsobem. Každý se vynasnažuje, by věnec na své kopí dostal. Kterému z těch rytířských junáků náhoda příznivá, že věnec na kopí dostane, ten je po celý rok co vítěz v paměti všech krásk vesnických. Mohu říci, že jsem s velikým potěšením na ty junáky hleděl, jak se na bystrých koních s jakousi samolibostí projížděli, při čemž důkaz podali, že jsou naskrze smělí jezdci.

Po této kratochvíli odebere se všecka dospělá mužská chasa a za nimi staří mladí k posvátné lípě, pod kterou již byli hudebníci na vyvýšeném místě usedli. Též tam jest dřevěná kulatá podlaha k tanci přichystána. Mužská chasa předstoupí před hudebníky, všecko jiné stojí kolem podlahy, děvčata ale v jedné řadě opodál

za diváky, v svátečním obleku, s očima k zemi sklopenýma. Tu zazní hudba a zahraje nápěv národní písně. Je to chvalozpěv na lípu, a chlapci začnou zpívati. Podávám zde první verš:

Koj mi, lipca, precvetuješ,

der mi sadja ne neseš?

Jes pa lipca precvetujan

vsan veselan pobičan.

Na tuto následuje chvalozpěv na králeviče Marka, srbského hrdinu, jejž zde „kněz“ jmenují.

Podávám zde první slohu:

Turci pod gradam dirjajo,

po Marki kneyi barajo.

Pa Marka kneza doma ni!

Je šu na goro visoko.

Třetí na tuto následující píseň podávám
celou pro její zvláštnost: Barčica je
spuvena,

od kraj a přec odtisnjana,

oj od kraj a preč,

oj od kraja preč,

nazaj nikoli več.

Barka začne puovati,

děvča začne jakati;

oj ne joči več,

oj ne joči več,

ki ne pomaga nič.

Koj si pobič meni djau,

ko zadnič si pri meni spau:

Oj ne vdajej se,

le počaj na me,

jes gvišno vezmam te!

Jes pa cákati ne mo,

mam masa hudo mačeho;

jes se vdava bou,

se oženiva bou,

tebe zapuštiva bou.

Tam stojí sdej lipica,

sva s mojo lubco rajana ;

tačice pojo,

rosice cveio,

najna lubezen v kraji bo.

Ještě se nepočalo tančiti. — Nežli se přikročí k prvnímu tanci, který zovou visoki, ali pervi ráj při Zili (vysoký a čestný tanec v oudolí Zilském, anebo při Zile řece), zazpívají tuto píseň: Bog duj en dober čes,

té pervi raj začeti,

tekaj da srno začeli,
se nah ga' neb'mo neli.

Per Zili rože rastajo
po zime no po lete,
tor hoče tergat je,
naj gre k Zili po nje.

Kdorje z Bogan, Bog je š njim,
sam Ježiš je Marijin sin.

Lepa je Bistricka ves,
k' je pobčov no tré glih zan ples.

Každoročně se tyto písne opakují a v tom

samém pořádku. Po odzpívání poslední písničky jde každý z chlapců pro svoji tanečnici a vstoupí s ní do kola. K tomuto čestnému tanci nesmí mladík žádnou jinou vzít nežli svou sestru neboli některou ze svých nejbližších svobodných příbuzných. Je-li čeledín a nemá-li sestry ani příbuzné, je povinen vzít k tanci dceru svého domácího hospodáře. V kole je všecko po páru sestaveno, ta samá píseň k čestnému tanci se opakuje. Při hudbě se tancuje, potom se ale zase sloha po sloze zpívá, při zpěvu se ale netančí, jen dokola chodí. Tento tanec je skoro podoben naší staré polce.

Po čestném tanci je každému volno kteroukoli z dívek k tanci vybrati si. Tance nejsou zvláštní, obyčejně valčík, štajryš atd., ale ta chasa tak pěkně a slušně je tančí, že se čemu diviti. Po každém

tanci odejdou děvčata z kola a postaví se opět do jedné řady na svá předešlá místa.

Je obyčej, že se při této slavnosti chlapci z okolních vesnic obapolně navštěvují.

Navštíví-li tedy chasa cizí tuto taneční zábavu, oznamuje svůj příchod zdaleka již zpěvem. Ve vesnici se pak spořádají do dvou řad a tak zpívajíce jdou k lípě, nedaleko od ní se ale všickni zastaví.

Jakmile domácí chasa příchod cizích hostů zpozoruje, dá se, byť i nebyla právě tancovala, rychle do tance, by tím svou veselost najevo dali. Příchozí čekají, až se tanec skončí, potom vyjdou do kola před hudebníky a zazpívají píseň k čestnému tanci. Mezi tím časem jde jeden z nově do spolku přijmutých mladíků, by pro hosti k čestnému tanci tanečnice objednal, potom se vrátí a oznámí hostům, pro kterou si

který má jíti. To jest také jedna z jeho povinností pro první rok. Při tomto tanci žádný jiný netancuje než hosté. Této cti jsou všickni cizí mladíci účastni; po prvním tanci tancují vespolek ve vši svornosti a pořádku a není příkladu, že by se kdy při této taneční zábavě výtržnost jaká byla stala.

Nad pořádkem bdí vždy starší vesnických chlapců. Jak se počne smrákati, je po tanci, každý odebere se domů, by si domácí práci při dobytku odbyl. Večer se netančí, neboť není způsob, aby děvčata večer z domů vycházela, to rodiče nedovolí. Ale druhý den ráno, jak si chasa do-mácí práci odbyde, sejde se opět u lípy a tančí, až je čas jíti do kostela na smuteční mši za zemřelé osadníky. Po mši jde se opět k taneční zábavě, ale na té již mladý lid podílu nebere, ta je pro ženaté

hospodáře. Jak první den starší obyvatelstvo při zábavě mládeže jen divákem bylo, tak to druhý den je naopak. Ženatí ale mají větší svobodu, ti zůstávají při tanci i do půlnoci. Půlnoc je ale znamení, že je všecka zábava skončena. Jakmile dvanáctá odbije, shromáždí se mladíci, zazpívají společně několik písní a zalejou oblíbenou lípu vínem, z vděčnosti, že jim tohoto roku popřáno bylo pod ní se veselit, a s přáním, by se i budoucího roku v celé své živosti rozvila a neporušena zůstala. Tímto je vše ukončeno. Slavnost ta opakuje se každoročně jedním a tím samým způsobem po dlouhé již věky.

Ještě se musím zmíniti o zvláštním způsobu, který v oudolí Zilském u Slovinců panuje při zasňubování se. Když se chce mladík oženiti, přistrojí se do svátečního šatu, jde do domu děvčete,

které si byl oblíbil, projeví rodičům svoji žádost a zase odejde. Ti sdělí to dceři, a jsou-li rodiče i dcera srozumění, přichystá si děvče pěknou kytici. Druhý den, když vše již na odpočinutí je, vezme děvče kytici, jde v průvodu vyvolené svobodné družky do domu svého námluvčího a tam mu kytici podá, na znamení, že je s jeho nabídnutím srozuměna. Od té chvíle je nevěstou jeho. Neobdrží-li námluvník kytici, je tolik, jako že je odmrštěn.

Při této příležitosti musím vám projeviti, že chvalně známý pracovník na poli literatury slovenské Matija Majar, farář na Gorjach, chová v rukopise valnou sbírku slovenských národních písní, posud neznámých, kterou ještě doplniti a svým časem spolu s popisem všech zdejších národních slavností, zvyků a obyčejů tiskem uveřejniti zamýšlí. Tím by se

obohatila nejen skrovná posud literatura slovinská, ale zvláštní ráz a mluva těch písni staly by se pramenem badání rozličného. Zajisté zavděčí se pan Majar svou prací celému Slovanstvu, anť k obávání je, že by časem poklad nazmar přijíti mohl.

SRBSKÉ POHÁDKY

*Ze sbírky Vuka Karadžiče, přeložila
Božena Němcová*

I. PROČ NENÍ U LIDÍ TLAPA ROVNÁ

Když jsou byli d'áblové od Boha odpadli, utekli na zem, a tehdáž i slunce s sebou odnesli.

Kníže d'áblů nasadil si je na kopí a nosil je na rameně.

Když si již země Bohu žalovala, že vše od slunce shoří, tu poslal Bůh svatého archanděla, aby se postaral o to, kterak d'áblu slunce vzíti.

Sešel' svatý archanděl na zem a přidružil se ke knížeti dáblů; ale dábelský kníže cul, co onen zamýšlí, a měl se na pozoru. Takto pospolu chodili po světě, až došli jednoho času k moři; chtěvše se vykoupati, stanuli a d'ábel zarazil kopí se sluncem do země. Koupali se. Když se byli trochu prokoupali, propoví svatý archanděl: „Nuže, potápějme se, který déle vydrží?“

„Nu, pojd'me!“ odpověděl mu d'ábel. Tu svatý archanděl se potopil až na dno moře a na důkaz vynesl v zubech písku mořského. Byla řada na d'áblu, ale ten počal se obávati, aby mu, zatím co on

potápěti se bude, svatý archanděl slunce neodnesl. Vtom padlo mu na um, kterak si pomoci; plivnul na zem, a z plivánek těch straka se utvořila. Té dal hlídati slunce, dokud by on potápěje se nevynesl v zubech písku mořského. Jak se ďábel potopil, tu svatý archanděl přežehnal moře, a hned na něm povstal led s devíti loktů tloušťky. Potom uchytil slunce a utíkal s ním k Bohu; straka pustila se do skřeku. Když ďábel uslyšel stračin hlas, tu již věděl, co se stalo, a co nejrychleji vracel se nazpět. Vyplavaje k vrchu viděl, že moře zamrzlé a že na zem nemůže ; v největší rychlosti vrátí se opět na dno moře, uchopí kámen, tím si led probije, a jsa nahoře, pustí se za svatým archandělem. — Ten utíká, ale ďábel rychle za ním. — Tu když svatý archanděl jednou již nohou do nebe kráčel, ďábel ho

dostihl, a za druhou nohu uchytna ho, kus tlapy nehtami mu vytrhl. — Svatý archanděl takto poraněn předstoupil se sluncem před Boha a zaplakal: „Co, Bože, se mnou, takto zohyzděným?“ — I odpoví mu Bůh: „Poslyš a neboj se. Od nynčka ustanovím tak, aby všickni lidé na tlapě takovou malou jamku měli, jako ty máš!“

I tak Bůh ustanovil, aby u všech lidí na obou nohou malá jamka byla, a tak zůstalo až podnes.

II. Kopání pokladu

Nějakému člověku zdálo se o pokladu. Přišlo k němu ve snu dítě křidlaté, bílé jak sníh a takto k němu pravilo: „Jdi na nejvyšší brdo, co znáš, tam najdeš vysokou borovici, pod borovicí trojúhelný kámen, z něhož prýští voda jako slza.

Vykopej pod kamenem takovou hlubinu, jako je kámen vysoký, a objeví se ti oblá skříň se zlatým záklopem plná dukátů. Zdvihni záklop, dukáty vyber, skříni i záklop tam nechej, nepovídej o tom nikomu, aby tě litá zmije neudávila.“

Když se člověk probudil, obveselil se, vstal, oblékl se a rychle dal se na cestu k onomu místu, o němž mu bylo řečeno. Když našel onu borovici a pod ní kámen trojuhelný, slzovitý, počal kopati. Jak ale po třetíkrátě motyčkou do země zakopl, ozval se mu zdola hlas, jako dětský:

„Zanech, kdokoli jsi, té práce dnes!“ Jak toto uslyšel, padl strachem na zem a usnul, jak by mu učaroval. A v tom spaní přijde k němu zase ono křidlaté dítě a propoví k němu takto:

„Vstal jsi, umyls se, obléks se, v pochod jsi vybral se, ale požehnati se zapomenuls. Děkuj Bohu a děkovati nepřestávej! Kdyby mne nebylo, zvěděl bys byl, co by se bylo s tebou dělo, neboť když vstaneš, máš se přezehnati, jak to Bůh přikazuje, a než jakoukoli milou mu práci počneš, vždy se dříve přezehnej!“ Dítě zmizelo. Když se člověk probudil a vystřízlivěl, neshledal se na onom místě, kde byl upadl, nýbrž v malinové zahradě, plné květů. Přezehnaje se vzal motyku a ubíral se opět na předešlé místo. Než počal pracovati, obrátil se k právě vycházejícímu slunci, a třikráte se přezehnával, říkal přitom: „Slunce na východě a ty mocný Bože, přispějte mi!“

Potom se pustil do kopání, ale s nemalým strachem, aby se opět onen hlas zdola neozval.

Kopaje a zem vyhrnuje, zasvitne mu tu cosi najednou do očí, jako by mu bylo slunce všechny svoje paprsky do nich všinulo. Co to bylo? Zmaj to byl, spící na pokladu. Když člověk viděl, že pro něho k pokladu se dostatí nemožno, zaprosil ho do třetice, aby se pohnul. Na tuto prosbu zmaj se probudí i praví mu: „Já se odtudto nehnu, protože toto bohatství není tvoje ani moje. Ale když sčítáš všechny prameny, koliko jich je v této planině, přijď mi to povědítí a já hnu se ti pak z místa, jinak nikoli.“ Když toto onen člověk zaslechl, odešel, a chodě od pramenu k pramenu, začal je řadou čítati, ale nemohl k žádnému konci přijítí, vždy se v počtu zmátí a musel znovu začítí. Zarmoucen již nad tím sedl pod vysoký jeden strom, jemuž snad roven na světě nebylo. Tu slyšel nad stromem dva hlasy,

kteréžto se o něco velmi přely, a když se vzhůru podíval, v tom okamžení doletěli na vrchol stromu víla a víleník (muž vílin).

Víleník chtěl mermomocí, aby mu víla cosi zjevila, ale ona mu odporovala, a když to na ní přece věděti chtěl, jakoby ve strachu, zaklela se mu: „U všech sedmdesáti sedmi pramenů, co jich v této planině, já to nevím!“ přerekši to kamsi uletěla, víleník ale upozornil onoho člověka, že již může jít a poklad si vyzdvihnouti. Člověk věda již, co věděti chtěl, poslechl dobré rady a odešel k pokladu. Hada tam již nebylo. Zdvihl tedy zlatý záklop, v největší rychlosti zlato vybral a domů pospíchal, skříni i se zlatým záklopem tam ale zanechal.

III. Cár Trojan má kozí uši

Byl jeden cár, který se zval Trojan. Cár ten měl kozí uši. Kdykoliv se nechal holiti, bylo třeba nového zavolati holiče, neboť žádný z těch, kteří cára oholit šli, zpět se od něho nevrátil.

Když k němu holič přišel a oholil ho, ptal se ho cár, co při něm viděl, a když řekl holič „kozí uši“, na místě ho rozsekal. Došla řada na jednoho holiče, starého mistra, ten ale udělal se chorým a poslal svého pomocníka, mladého ještě chasníka. Když před cára předstoupil, ptal se ho cár nejdříve, proč nepřišel mistr; chasník odpověděl, že je chorý. Cár sedl a nechal se od chasníka oholiti. Při holení zpozoroval chasník ovšem, že má cár kozí uši, ale když se ho cár tázal, co při něm viděl, odpověděl, že nic. To se carovi líbilo, dal mu dvanáct dukátů a přikázal mu, aby povždy on jen holiti ho přicházel.

Když se chasník domů vrátil, divil se mistr, že zdráv se navrácuje; i ptal se ho, jak bylo u císaře.

„Dobře,“ odpověděl chasník, ukázal dukáty, řekl, že mu císař přikázal, aby jen on holiti ho přicházel, ale že má císař koží uši, o tom se nezmínil žádnému. Konečně ale chasníka tajemství to začalo tlačit, a tak ho to mrzelo a mučilo, že všecek vadl a chudnul. ‘ Mistr zpozorovav to na něm, začal se ho vyptávat, co ho trápí; chasník dlouho se vymlouval, že mu nic není, až konečně na mnohé poptávky mistrovi svěřil, že má něco na srdci, že to ale nesmí nikomu povědět, „a kdybych to mohl komukoli svěřiti, hned by se mi odlehčilo,“ dodal. Tu mu pravil mistr: „Řekni to mně, já to nikomu neřeknu, bojíš-li se mně to říci, pověz knězi. Nechceš-li ani knězi to říci, zajdi ty do

pole, vykopej jámu, vstrč hlavu do ní a pověz zemi do třetice, co jinému říci se bojíš. Potom jámu opět zakopej.“

Tato poslední rada se chasníkovi nejlépe líbila, i zašel hned do pole, vykopal jámu, hlavu do ní vecpal a třikrát zavolal: „U cára Trojana kozí uši! U cára Trojana kozí uši! U cára Trojana kozí uši!“ Potom rychle jámu zahrabal a domů odešel. Odlehčilo se mu.

Po nějakém čase vyrostly z té jámy tři bezové letorostě, pěkné rovné jako svíce. Ovčáci jak ty proutky našli, hned si udělali z jednoho píšťaly. Ale jaký div! Všechny ty píšťaly, jak na ně zapískali, vydávaly hlas: „U cára Trojana kozí uši!“ To se rychle rozneslo po celém okolí, a konečně slyšel sám cár, jak si děti pískají „U cára Trojana kozí uši“. I poslal si pro

onoho mladíka. Mladík přišel. „Chlape, co jsi ty ohlásil národu o mně?“ obořil se naň přísně.

Ubohý chasník počal se zaříkávati, že on nikomu neřekl, co u cára viděl. I vytáhl car šavli, chtě ho rozsekati, tu padl mladík před ním na kolena a vše mu svěřil, kterak a co udělal; že jen zemi to pověděl, kterak nyní na tom místě vyrostl bez, z něhož nařezané píšťaly to rozhlašují.

I sedl cár i s mladíkem na koně a jeli na ono místo, aby se přesvědčil, zdali to pravda.

Našli tam již jen jediný proutek. Cár poručil mladíku udělati píšťalu. Když mladík píšťalu udělal a na ní zapískal, milá píšťalice píská: „U cára Trojana kozí uši!“ Tu teprv cár Trojan viděl, že se nedá

na zemi nic ukrýti. I daroval mladíku život a od té doby nechal se od každého oholiti.

IV. Řemeslo má zlaté dno

Jakýs cár vyjel si jedenkrát na loďce, by se trochu se svojí ženou a dcerkou po moři projížděl. Když se byli na kus cesty od břehu vzdálili, zadul tu najednou vichr a zanesl loďku do jakési země, kterou neznal aniž kdy čeho o ní byli slyšeli, jakož i v té zemi o jejich cárstvu nevěděli a neslyšeli. Cár nemaje peněz s sebou a řemesla nejsa znalý, vyjda na zem, ani se nepochlubil, že je cár. Ale kterak se živiti? Nezbývalo mu nic jiného než se najmouti k selskému dobytku za pastýře. Tak se živili kolik let. Zatím dcera vyrostla jim do vdání a stala se velmi krásnou pannou. Jednou viděl ji carův syn

té země, co v ní byli a hned otci a matce řekl, jiné děvče že si nevezme než pastýřovu dceru z té a té dědiny. Otec i matka i všickni dvořanínové domlouvali cáreviči, aby se zprostil té hanby, dáti přednost pastýřově dceři před dcerami cářskými, královskými a zemanskými. Ale vše darmo. On zůstal při svém:

„Ji, žádnou jinou!“ Vida, že jinak nedá, poslal cár jednoho ze svých vezírů k pastýři, aby mu oznámil, že cár žádá jeho dceru pro svého syna. Když vezír k pastýři přišel a žádost carovu mu vyjevil, zeptal se ho pastýř: „Jaké řemeslo zná carův syn?“ Když tuto otázku vezír slyšel, všecek zdřevěněl. „Bůh s tebou, člověče! Jaké má znáti řemeslo syn carův ? K čemu má býti řemeslo carovu synu ? Řemeslu učí se lidé potřební, by se ním živili, a carův syn má hrady, má zem!“

„Eh, jak nezná řemeslo, nedám mu svoji dceru,“ odpověděl mu na to pastýř. Vezír se vrátil k carovi a odpověď pastýřovu mu vyřídil. I povstalo mezi všemi největší divení. Každému se zdálo, že by si to měl pastýř za největší čest pokládati, že by měl poníženě děkovati, když cárský syn jeho dceru vzíti si chce, a on sprosták se opováží ptáti, jaké řemeslo zná cárský syn! I poslal k němu cár druhého vezíra; než pastýř zůstal při svém. „Dokud carův syn,“ po-vídal vezírovi, „nějakému řemeslu se nenaučí a svoji rukotvorinu mi nepřinese, nevejdeme spolu v přátelství!“

Když vezír se vrátil a carovi vyřídil, že pastýř cárskému synu dceru nedá, dokud se nenaučí řemeslu jakémukoli, jen když bude řemeslo a rukotvorinu svoji mu nepřinese, tu se carův syn sebral a odešel na tržiště, by si nějaké řemeslo vyhlídl.

Chodil ode krámu ke krámu, přihlížel, kterak mistři pracují, až přišel k jednomu krámku, kde pletli rohože. To zdálo se mu být nejlehčím řemeslem a tomu počal se učit. I naučil se mu za několik dní; když je uměl, upletl pěknou rohožinu a poslal ji k pastýři se vzkázáním, takovému řemeslu že se naučil carův syn a to že práce jeho rukou. Pastýř vzal rohožinu, prohlížel ji na vše strany a pak se ptal: „Zač to stojí?“ „Za čtyry páry,“ odpověděli mu. „Eh dobře,“ mínil pastýř, „čtyry páry dnes, čtyry zítra, to je osm, a čtyry pozejtří, to je dvanáct, atd. Kdybych já byl jen toto řemeslo znal, nemusel jsem dobytek pásti.“ Potom začal jim vypravovati, kdo je a kterak do země přišel, nad čímž se všickni velice zaradovali, nejvíce ovšem proto, že nevěsta nebyla dcera pasákova, ale carova. Slavně junáka s dívkou sdali a

veselou strojili svatbu. Potom dali onomu círu loď i vojsko a on odploul přes moře zpátky do své země.

V. Úsud

Byliť dva bratří a žili spolu v jednom stavení. Jeden vše spravoval a druhý nic nedělal, o nic se nestaral, jen z hotového jedl a pil. Bůh dával jim zdaru při všem, jak při dobytku, koních, ovcích, sviních, včelách, tak i při všem ostatním.

Jedenkrát pomyslí si onen pracovitý: „A co bych já i za onoho lenivce pracoval? Lepší mi bude, když se oddělíme, já budu alespoň pracovati jen za sebe a on ať dělá, jak mu vděk.“ I šel k bratrovi, řka mu: „Bratře, nepravě jednáš, že mne vždy jen pracovati necháváš, v ničem mi nepomáháš a jen z hotového jíš a piješ. Já si umínil odděliti se od tebe!“

Bratr počal ho odvracet: „Nedělej to, bratře, dobře nám je tak oběma, ty máš všecko v rukou, i moje i tvoje, a já jsem spokojen se vším, jak ty co uspořádáš.“ Než onen zůstal při svém, a tudy i ten přivolil řka: „Když jinak nechceš, máš vůli jíti, rozděl nás sám, jak znáš!“ Tu onen pracovitý rozdělil vše řadou na dva díly; a pak každý převzal svůj podíl. Onen najmul k hovězímu dobytku „govedára“ (pasáka), ke koňům „koňušara“, k ovčím „ovčara“, ke kozám „kozara“, k sviním „sviňara“, k včelám hlídače, a vše jim to odevzdávaje, pravil:

„Ponechávám celé svoje jmění vám a Bohu!“

Od té chvíle nestaral se o nic a tak žil jako předtím. Onen pracovitý trdil se a namáhal při tom svém statku, sám všude

přihlížel, hlídal, nikdy neustál v práci, a v ničem neviděl prospěchu, naopak jen zkázu. Den ode dne vedlo se mu hůře, až konečně tak na mizinu přišel, že bos zůstal, nemaje ani opánků. Tu pravil sám sobě: „Půjdu k bratrovi, abych viděl, jak se jemu daří.“ Jda viděl na louce stádo ovec se pásiti. Nebylo u nich ovčáka, jen dívka pradelna u nich seděla, předouc zlaté nitě. „Pomáhej Pánbůh!“ pozdraví ji, a když mu poděkuje, ptá se jí, čí ty ovce jsou. „Čí já jsem, toho i ovce jsou,“ odpoví mu dívka.

„A čí jsi ty?“ ptá se jí onen dále.

„Já jsem bratra tvého štěstí,“ odpoví mu opět dívka. Rozhněván ptá se jí: „A kde je moje štěstí?“ „Tvoje štěstí daleko od tebe.“ „A mohu-li je najít?“ „Můžeš, hledej je,“ odpoví mu ona. Když to slyšel

a viděl, že ovce bratrovy tak dobře chovány jsou, že ani lépe být nemohou, nešel ani druhá stáda obzírati, ale dal se rovnou cestou k bratrovi. Když ho bratr spatřil, rozžehl se nad ním řka: „Kde tě bylo po tolik času?“ Vida pak, že je bos a ničehož nemá, dal mu nové opánky a peníze. Po několika dnech, když ho byl bratr velmi vlídně pohostil, zdvihl se a do svého domova se vrátil. Přišla domů, vzal torbu přes plece, do ní si dal kousek chleba, do ruky vzal hůl a vydal se na cestu hledati svoje štěstí. Takto putující přišel do velkého lesa, a jda tímto lesem, spatřil starou, šedivou již dívku, an pod keřem spí. I rozpráhl se a opálil ji po zádech. Ta zdvihla se, a sotvaže oči od spaní zapuštěné otevřela, zvolala: „Děkuj Bohu, že jsem spala, kdybych byla bděla, nebyl bys k těm novým opánkům přišel!“

„Jak ty můžeš tak mluvit, že bych nebyl
přišel k těm opánkům. Kdo jsi ty?“

„Já jsem tvoje štěstí!“ odpoví mu stará
dívka.

„I ty-li jsi moje štěstí, Bůh tě ubij! Kdo
médie mně tebe dal?“ Tu se ona ihned
pochlubila:

„Úsud mne tobě dal!“

„A kde je ten Úsud?“ zeptal se on. „Jdi a
hledej si ho,“ odpověděla mu ona a
zmizela.

I šel milý člověk hledati Úsud. Putující
přišel do jedné dědiny i viděl v té dědině
veliké stavení a v tom stavení velikou
vatru (oheň). „Tamto zajisté slaví se
svatba neb nějaké veselí,“ pomyslil si a

vešel dovnitř. Když do stavení vešel, viděl nad ohněm veliký kotel, v jakovém obyčejně pálenka se pálí; v tom kotli se vařila ale jen večeře, při ohni seděl hospodář sám.

Člověk onen pocestný, jak do stavení vešel, dal domácím „dobrý večer“. „Bůh ti požehnej,“ odslovil mu hospodář, a pobídna ho, aby přisedl k němu, začal se ho vyptávati, odkud a kam jde. I vypravoval mu pocestný všecko, kterak i on gazdou byl, kterak padl opět do chudoby a že jde právě k Úsudu, aby se ho zeptal, proč je chudobný.

Když vše o sobě vypověděl, ptal se gazdy, k čemu takové množství jídla připravuje. I odpověděl mu hospodář: „Eh bratře, já jsem gazda, mám všeho dosti, ale svoji družinu nemohu nikterak dosytiti, vždy

jako by z nich Ala ssála. Však uvidíš, až k večeri přisedneme, co se bude dítí.“ Jak sedli k večeri, tu jeden víc než druhý drali se pro jídlo, jak by týden nic nebyli jedli, takže vskutku za chvíli kotel prázden zůstal. Po večeri přišla hospodyně, smetla kosti na jednu hromádku a hodila je za pec. Divil se pocestný, kam ta mladá ty kosti hází, když tu vyjde z pozapecí dvojice velmi starých lidí, scvrklých, suchých jak stín, a začnou kosti oblizovati a cucati. „Co to máš za tou píckou, bratře?“ ptal se pocestný hospodáře. „To je, bratře, můj otec a matka; tak jsou staří a větší, a přece se jim z toho světa nechce, jako by v nich byly duše zapeklé,“ odpověděl mu hospodář. Druhý den když byl pocestný na odchodu, prosil ho domácí: „Bratře, vzpomeň na mne, až přijdeš k Úsudu, a zeptej se ho, proč

nemohu čeled' nasytit a rodiče proč tak dlouho neumírají.“ Pocestný slíbil, jestli najde Úsud, že se ho na to zeptá, potom se rozžehnal a šel dále. A opět za několik dní přišel s večerem do dědiny, kdež si v jednom stavení nocleh prosil. Přijali ho a hned se vyptávali, odkud a kam jde, a když jim vše vypověděl, pravili jemu: „Probůh, bratře, když tam přijdeš, vzpomeň na nás a zeptej se Úsuda, čím to je, že se nám hovězí dobytek nerozplozuje?“ I přislíbil jim pocestný, že se Úsudu zeptá, a druhý den po dobrém vyhoštění šel dále.

Došel až k jedné veliké vodě, přes niž nebylo ani brodu ani mostu. I prosil pocestný vodu: „O

vodo, o vodo, přenes ty mne na druhý břeh!“ Voda zeptala se ho, kam jde, a

když jí povídal, že k Úsudu, přenesla ho na druhý břeh, a přenesši ho, prosila: „Prosím tě, bratře, zeptej se Úsudu, proč já nemám rodu v sobě?“ I přislíbil vodě, že se Úsudu zeptá, proč nemá rodu v sobě, a šel dále. Dlouho chodil ještě, až přišel jednoho dne do lesa k jednomu poustevníkovi.

Toho zeptal se pocestný, zdali neví a říci by mu nemohl, kde by našel Úsud. I řekl mu poustevník: „Jdi tuto přes tu planinu a dojdeš záhy k jeho dvoru, ale až k Úsudu přijdeš, nepromluv naň, než dělej to, co on dělá, dokud sám na tě nepromluví.“

Pocestný poděkoval poustevníkovi za radu, dal se přes planinu, jak mu byl řekl, a šťastně přišel k Úsudovu dvoru. Bylo se čemu diviti! Vše jako v císařském dvoře. Sluhy a služkyně běhali o překot, všickni měli napilno a Úsud sám seděl za

nádherně přistrojeným stolem, jedl a pil. Když to pocestný viděl, přisedl za stůl a večerel též. Po večeři šel Úsud spát a pocestný šel také spát. Když bylo okolo půlnoci, nastalo strašné dunění, hukot a slyšeti bylo hlas:

„Úsude! Úsude! Narodilo se dnes tolik a tolik duší, co jim dáš?“ Tu Úsud vstal, otevřel skříní a začal z ní vyhazovati samé dukáty, říkáje přitom: „Jako mně dnes, tak jim na věky!“ Když nastalo ráno, nebylo již velkého dvora cárského, jen tak pěkné stavení a v něm všeho dost.

Před večerem zasedne Úsud opět k večeři a pocestný zasedne též k němu. Nenít' řeči mezi nimi! Po večeři lehli opět spát. Okolo půlnoci nastalo opět ono dunění a hukot a slyšeti bylo hlas: „Úsude, Úsude! Narodilo se dnes tolik a tolik dětí, co jim

dáš?“ Úsud vstal, otevřel skříní, ale nebylo dukátů, jen stříbrné peníze vyhazoval říkáje: „Jako mně dnes, tak jim na věky!“ Když ráno vstali, nebylo ani toho stavení, probudili se v malé chalupě, v níž nebylo ničeho. Tu vzal Úsud motyku a začal kopati, a pocestný vzal druhou motyku a začal též kopati. Kopali celý den a k večeru vzal Úsud kus černého chleba, rozlomil ho, polovic podal mlče pocestnému, a když ho snědli, šli spát. Okolo půlnoci strhlo se zase dunění a hukot a slyšeti bylo hlas: „Úsude! Úsude! Narodilo se dnes tolik a tolik dětí, co jim dáš?“ Úsud vstal, otevřel a začal vyhazovat drobné měďáčky a kde jaký malý peníz a mariáš vyškrábal říkáje:

„Jako mně dnes, tak jim na věky!“

Když ráno vstali, chaloupka byla opět

přeměněna v cárský dvůr a všeho bylo nazbyt jako první den. Tu se Úsud zeptal pocestného: „Proč jsi přišel?“ Pocestný mu povídá o svých nehodách a že přišel proto, aby se ho zeptal, proč mu nedal lepší štěstí. Tu mu Úsud povídá:

„Tys viděl, jak jsem první noc dukáty sypal a kterak bylo noc poslední. Jak je mně, když se kdo narodí, tak i tomu člověku je do smrti. Tys narodil se, když jsem byl na mizině, zůstaneš nebohý, a tvůj bratr narodil se v noci šťastné, on zůstane šťasten do smrti. Ale když jsi ke mně se odebral a tak se nad tím trápíš, chci ti povědít, kterak si pomoci můžeš. Tvůj bratr má dceru Milieu, která se též v šťastné noci narodila jako její otec. Když přijdeš domů, vezmi Milieu k sobě, a potom cokoliv si zahospodaříš a dostaneš, vždy říkej, že je to její.“ I děkoval

pocestný Úsudu, pak vzpomena na onoho prvního hospodáře pravil: „V té a té dědině je bohatý sedlák, který má všeho dosti; než v tom je nešťasten, že se čeledi dosytiti nemůže. Na jedno pojedení snědí plný kotel jídla, a ještě jim to málo. A otec i matka onoho sedláka vyschlí, zčerněli jako strašidla a umřítí nemohou, jako by měli duše zapečené. Prosil mne, když jsem u něho na noclehu byl, abych se tě zeptal, Úsude, co by to bylo.“ Odpoví mu Úsud: „To je vše za to, že nectí otce ani matky, že jim jídla za pec hází, by tam jedli. Kdyby je posadil vrch stolu, první číši vína, první číši rakije kdyby jim dal, duše jejich by se brzy osvobodily a čeled' by mu polovic jídla nesnědla.“ Pocestný poděkuje, a vzpomena na druhého sedláka, povídá: „V té a té dědině, když jsem nocoval v jednom stavení, stěžoval si mně

domáci, že se mu hovězí dobytek nerozmnožuje. I prosil mne, abych se tě zeptal, čím by to bylo.“

Odpoví mu Úsud: „To je za to, že on vždy na křestní svoje jméno nejhorší dobytče zaklal; když zakole nejlepší, hned se mu krávy houkati budou a březí zůstanou.“ Pocestný mu poděkoval a naposled se otázal: „A čím to je, že ta voda nemá rodu?“ I odpověděl mu Úsud:

„Proto nemá rodu, protože ještě nikdy člověka nepohltila. Ale ty nebud' blázen, neříkej jí to, dokud tě nepřenese, neboť jak bys jí to řekl, tu chvíli tě pohltí.“ Poděkoval se pocestný Úsudu za všechno a odešel ze dvora. Když přišel k vodě, ptala se ho voda: „No, jakou mi zprávu neseš od Úsudu?“ „Přenes mne dříve, potom ti to povím!“ řekl jí pocestný. Když ho voda

přenesla, odskočil na hodný kus od břehu a ohlídna se zvolal: „O

vodo! O vodo! Protožes nikdy člověka nepohltila, proto nemáš rodu!“ a dořekna pustil se do běhu. Jak to voda uslyšela, vylila se z břehu a za ním, a sotva že jí utekl. Když přišel k onomu sedláku, co se mu dobytek tak špatně dařil, ledvaže ho spatřil domácí, zvolal: „Jak je, bratře, proboha? Ptal-lis ty se Úsuda?“ Povídá mu pocestný: „Ptal jsem se. Úsud takto káže: Když slavíš křestní jméno, že zakoleš vždy to nejhorší dobytče; až zakoleš vždy nejlepší, že se ti budou krávy ihned houkati a březí zůstanou.“ Když to sedlák uslyšel, děkoval mu řka: „Za tři dni slavím svátek křestního jména; zůstaň, bratře, u nás, abychom se přesvědčili a já tě mohl obdarovati.“ I zůstal tam pocestný do svátku jména křestního. Na ten den

zakolil hospodář nejlepšího junce (mladého býka), a od té chvíle se mu krávy houkaly a zůstaly březí. Mimo pohoštění dal domácí pocestnému pět kusů dobytka a on se poděkoval a šel dále. Když přišel k onomu hospodáři, co měl tu nenasytnou čeládku, sotvaže ho spatřil, zvolal radostně: „Jak je, bratře, proboha? Co říkal Úsud?“ Odpověděl mu pocestný: „Úsud řekl tolik: že ty nectíš otce a matku, že jim jídlo za pec házíš. Kdybys jich posadil vrch stolu, první číši rakije, první číši vína jim dal, že by ti čeled' polovic tolik nesnědla a otec a matka že by ti v pokoji odešli.“ Jak to domácí uslyšel, hned kázal ženě, aby tu chvíli tchána i tchýni umyla i učesala i převlékla, a když se večer k stolu posadili, posadil otce i matku vrch stolu a první číši vína i první číši rakije jim představil. Ten

večer nemohla čeled' již ani polovic jídla snísti a druhý den se rodiče tiše ze světa odebrali. Domáci dal pocestnému dva junce, on se mu poděkoval a ubíral se k domovu. Když přicházel již k domovu, potkávali ho známí i ptali se ho, čím je to dobytek, a tu on každému odpovídal: „Bratře, ten patří Milici, můj synovici.“ Jak domu došel, hned se odebral k svému bratru, prose ho: „Dej mi, bratře, Milieu za vlastní. Vidíš, já nemám nikoho.“

„Dobře bratře, necht' je Milice tvoje,“ odpověděl mu bratr. I vzal chudobný bratr Milieu domů a od té doby se mu všechno dařilo, ale on každému říkal, že nic není jeho, všechno Miličino.

Jedenkrát vyšel na pole, aby obhlídl žito; bylo pěkné, že nemohlo ani lepší býti. I tu jde okolo pole jakýsi pocestný a ptá se:

„Čí je to žito?“ a tu se milý člověk omejlí a odpoví:

„Moje.“ V tom okamžení, jak to vyřkl, žito se vzňalo a začalo hořeti. Jak to chudobný vidí, běží za oným pocestným volaje: „Počkej, bratře, není to žito moje, ale je to Milice, můj synovice!“ Tu žito samo se uhasilo. Od té doby se nikdy více neomejlil a s Milicí zůstal do smrti šťasten.

BÁJEČNÝ PŘÍRODOPIS

K sehnání národní poesie podává Božena Němcová

1.

Bůh když stvořil svět, všeho dal u veliké hojnosti — ale později se mnoho prý pokazilo. Na příklad pšenici stvořil Bůh, že měla po celém stéblu oddola až k vrchu samé zrní, celé stéblo bylo jediný klas; by lat' pšenice tedy velice úrodná, a tudy i mnoho sypala. — Lidé toho božího daru ale zle užívali, dělajíce z pšeničného těsta koule do máslových kuželek; proto chtěl Bůh pšenici všecko zrní strhnouti, aby klasu neměla, ale tu přišel psík a prosil: „Nech mně na chleba — jen kousek, jen kousek!“, a Bůh se ustrnul a nechal pšenici při vrchu krátký klas, jak je po dnešní den viděti.

2.

Děvčátko (deklice) sbíralo jahody (smokvice)., i šel okolo Pán Ježíš a zeptal se děvčete:

„Cože to sbíráš?“ „Nic nesbírám,“ — odpoví děvčátko. I pravilť jí Pán Ježíš: „Když nesbíráš nic, nechť zůstane nic.“ — Proto prý jahody nic nesytí, kdyby se jich sebevíce najedl.

3.

Panna Maria postavila prý jedenkrát hrdličku (gerlicu) ke kolébce k milovanému Ježíšku, aby ho kolébala. — Hrdlička ale nerada kolébala a tak se nejapně k tomu stavěla, že kolébku i s Ježíškem převrhla. — Za to ji panna Maria ke kolébce přivázala. — Posud viděti, že má hrdlička okolo hrdla pruhu jako pásek; to je prý, jak byla u kolébky uvázána. — O hrdličce neříká se „hrdlička zpívá“, ale „hrdlička kolébá“. —

4.

Když Bůh zemi i řeky byl stvořil, poručil ptáčkům, že si musejí zobáčkami jamky vykopati, aby jim voda do nich vtékala, aby se mohli napít, když by se jim pít chtělo. Ptáčkové šli a jamky zobáčkami si vykopali. Jediný pták kováč (šoupálek) nechtěl jít kopat řka: „Já nebudu kopat, já bych si pěkný svůj zobák pošpinil.“ I řekl mu Bůh: „Tedy z jamek vodu pít nebudeš!“ — Proto nesmí pták kováč žízeň svoji uhasiti, jen v čas deště; tu musí se přičinit, kde by jakou kapku v povětrí ulapil. V letě, když po dlouhý čas krásné počasí trvá, trpívá velikou žízeň a žízniv prosí hlasitě za déšť: „Pij, pij, pij l Pij, pij, pij!“

5.

Havrana (vran, gavran) stvořil Bůh nejkrásnějšího mezi ptáky. Peří jeho bílé bylo jako sníh a třpytilo se v záři sluneční jako stříbro. Hlas měl tak příjemný, že mu rovného na světě nebylo; když se v povětří vznášel a zpíval, nechávali lidé vše stát a ležet v ustrnutí ho poslouchající.

Ale zřídka kdy ho lidé slyšeli, neboť vysoko v oblacích se vznášel, a proto se každý za šťastného pokládal, když ho mohl slyšeti. Že všech ptáků byl havran Bohu nejmilejší a směl na nebi prozpěvovati.

Jedenkráte o veliký svátek (právník) lidu když byla plná církev (kostel, chrám), ozve se tu náhle hlas havranův. Jak

zaslechli lidé líbezný jeho hlas, všickni z církve vyběhli ven, nechavše kněze u oltáře samotného. U vytržení poslouchali havranův andělský zpěv; takového zpěvu nebylo na světě slyšáno, ani nebude. Ale netrvalo to dlouho.

Bůh vida, že havran svým zpěvem marně překazil církevní slavnost a lid z pobožnosti vytrhl, rozhněval se naň velice. Odňal mu jeho bílé, stříbroskvoucí roucho, proměnil je v černé a hlas jeho andělský v protivné krákání. Od té doby nelítá vysoko v oblacích, ale poníže lítá a raději se před lidmi skrývá; stydí se prý za svoji nynější podobu.

6.

Bůh stvořil hrom. Čert vida velikou mocnost hromu, řekl jest Bohu: „Dej mně hrom, já s ním veškeren lid pohubím!“ Bůh mu na to odpověděl: „Já ale popřed zablesknu, lidé se budou křížem přežehnavati a ty práva k nim míti nebudeš!“

7.

Bůh stvořil hady a dal jim jedu; stvořil také šlépěj se (slepiríča). Šlépějš vida jedovaté hady nadul se mocně řka: „Já budu tak zlý, že projedu člověka skrz a skrz!“ Bůh ale slyše ho, odpověděl: „Já tě udělám slepého!“ Tak se i stalo. Slepejš chtě býti tak zlým, stal se slepým a jest tak po dnešní den. (Tak i v Čechách se povídá.)

8.

Byla jedna žena a ta byla velice lakomá; jediné jen dítě měla, a tomu ztěžka najíst se dala.

Jedenkrátě pekla chléb (kruha), právě když ho ze struganie (vošatky) na lopatu dávala, přijde žebrák a prosí o kousek chleba. „Naděl tě Pánbůh, bratře, nemám, sama jsem chudá,“ odpověděla mu. Když ale žebrák přece jen o kousek prosil, pravila mu: „Jdi tedy o dům dál, zatím se chléb dopeče a potom ti kousek dám.“ Žebrák odešel. Jak odešel, vlezla žena pod vošatku, kázajíc dítěti: „Až přijde žebrák, řekni, že mne tu není, že jsem musela narychlo odejít k choré kmotře.“ O některou chvíli, když se byl chléb dopek, přišel ten jistý žebrák a prosil o slíbený

kousek. I běží dítě rychle ke dveřím a odbývá žebráka, jak matka kázala:

„Není tu mámy, odešla narychlo k choré kmotře, aby jí posloužila. Bůh vás naděl, starce!“ „I tvoje máma je tamto pod struganiem!“ zvolal žebrák a vztýčiv se očmi zableskl jako živými blesky (ko živom munjom), až se dítě strachem třáslo. „Nechť tedy ta strugania na ní přiroste a na věky ať se co kornjača (želva) po světě plazí!“ To řka zmizel. Byl to Bůh za žebráka přeměněn, aby ženu zkoušel. Dítě od té doby matky nevidělo a žena do dnešního dne se prý po světě plazí.

9.

Lid praví o včele, že vyšla vyšší bytosti z čela, proto i její jméno a taková ochrana i úcta k ní, že včelička nežere, alejí, nepojde, ale umře a p. Včela, vyznamenávajíc se nad jiné tvory svým původem, stala se člověku vzorem obětavé pracovitosti a přičinlivosti. Pracujet' neustále po všecky dny, ano i v neděli a ve svátek nedá si pokoje, až ji zima v úzký domek uzavře.

Nesrovnávalo se však s úměrem božím, že jediný ten tvor den sváteční i nedělní nesvětil.

I poručil včele, by předstoupila před jeho svatý trůn. Při-slíbilat', že nebude nikdy více ani v neděli ani ve svátek pracovati,

ale zapomínala čím dál tím více na
přikázání a přípověď, až zas do starého
přišla.

Proto rozhněval se Tvůrce na
neposlušného tvora a zakázal včele, že
nebude-li neděli a svátek světiti, nesmí
nikdy z červeného jetele med ssáti, sic
místo medu jedu se nassaje. Včelka
pracuje až podnes v neděli i ve svátek,
zato ale jí na červeném jeteli neuvidíš.

10.

Proč je tmerčič (smrž) jumičust? A proč po křesu (svatém Janu) ptáci nezpívají?

Bůh stvořil z počátku smrž zevnitř hladkou (od zunaj glodek) a kořen její útlý i dutý, aby se mohl člověk v něm skrýti. Když Židé Ježíše jali a usmrtit chtěli, tu se on skryl do smrže.

Kukačka to viděla i začala křičeti: „Kuku, kuku, Jezús se je v čmeríič skrul!“ Židé jak to zaslechli, přiběhli a s ostrými sudlicemi (kyjemi) do smrže tloukli, a od toho má smrž tak důlkovatý svršek.

11.

Když Ježíš o velikonoci z mrtvých vstal, slíbil ptáčkům, že je vezme s sebou, až vstoupí na nebesa. Ptáčkové se nad tím radovali a vesele začali prozpěvovati.

Když Ježíš na nebe vstupoval, všickni ptáčkové letěli za ním vysoko, vysoko a nejvýše skřivánek (žerjavec, škerjanec, golibar, ševa), jenž vyletěl tak vysoko, že mu slunce křidélka osmáhlo. Ježíš ale nevzal s sebou ptáčky do nebe, ale slíbil jim, aby čekali až do svátků svatodušních, pak že je vezme do nebe. Ptáčkové tedy žádostivě čekali na svátky svatodušní (binko-štech) a dále vesele prozpěvovali. Přišly svátky svatodušní a Ježíš jich opět do nebe nevzal, slibuje jim, že je vezme do nebe až o křesu (o svatém Janu

Křtiteli) ale potom už nikoli. Ptáčkové čekali a zpívali dále, doufaliť, že jich vezme Ježíš do nebe. Přišel křes, a nevzal jich Ježíš do nebe. Tu žalostně umlkli a zpívati přestali. A proto až podnes ptáčkové o velikonoci začnou zpívati a zpívají do křesu, pokud se těší na nebe, potom umlknou. Kukačku ale o křesu prý červi za živa sežerou, proto, že svým křikem Ježíše Židům zradila.

DRUŽIČANJE

Tak jmenují Srbové okolo Negotina a N. Ršavy slavnost, kterou slaví tamější mládež druhou neděli po velikonoci. V ten den hned odpoledne sejdou se děvčata a jinoši (momčad') na jistém k tomu určeném místě k slavnosti pobratimstva sdružování, sbratřování se mezi sebou, obyčejně děvčata s děvčaty, jinoši s

jinochy. Nejříve provozují se rozličné hry a potom zpívá se a děvčata víjou přitom věnce z mladých vrbových proutků jinochům, každému jeden a sobě jeden. Když mají věnce uvité, která s kterou podružiti se chce, přistoupnou proti sobě a jedna druhou skrze věnec políbí. Potom vyměňují si červené vejce (kraslice) a posléz i vrbové věnce, které posadí jedna druhé na hlavu. Při dávání si věnců na hlavu zaklínají se jedna druhé a jinoši jeden druhému, že si budou věrnými družkami po celý rok a jinoši že si budou pobratimi! Potom si ještě zazpívají a jdou domů. A nezůstane to při prázdném slovu. Jako bratr s bratrem, jako sestrice se sestricou žijí pobratřenci; je-li jeden smuten, i druhý vesel není, a kdo by jednomu ublížil, jako by i druhému ublížil. Při hrách a veselostech není jeden

bez druhého, vždy spolu, a co jeden, to druhý.

Jak dojde rok, v tentýž den sejdou se opět všickni na onom místě, kdež zase bud bývalé pobratimství obnovují, aneb se rozloučivše do nového vstupují.

PĚSTOVÁNÍ RŮŽOVÉHO KEŘE V BULHARSKU

V Bulharsku, v některých místech na jižním svahu Staré planiny, v někdejší Macedonii, vysazuje a pěstuje selský lid bulharský růžový keř (šipec), z jehož květu vyvarují růžový olej (bulh. šipcovo máslo; tunec. gjuť-jag), výrobek to drahocenný a vzácný pro svoji neobyčejnou libovůni.

Místa, v jichž okolí nejvíce růžových

sadů, jsou následující: Sopot, Karlovo, Zlatný Kalofer, Gabarinovo, obzvláště ale Kazan-Luk a Šipka. Poslední toto město leží při samém úpatí Balkánu a vede tamtudy cesta do velikého Trnová; povídá se, že tam za starodávna šipcový keř se již pěstil, jakž na to i jméno jeho poukazuje. Naproti Šipci na jižní straně je město Kazan-Luk. Mezi oběma městy teče rovinou k Zlatnému Kaloferu Javornica, vytékajíc svrchu Balkánu. Na rovině viděti několik mohyl, jež nazývá tamější lid „mohyly císaře Jovana“.

Růžový keř pěstuje se tak jako vinná réva, s tím jen rozdílem, když se potom okopává, že se nedělají vysoké rovy okolo kořene jako u vinného keře, ale jen nízké ploché. Když vyženou od kořene mladé haluzky, odřežou se a zasadí se všechny do jedné rejhy, a když pustí kořeny,

rozsazují se řadami jako ve vinicích vinná réva. Některý keř má druhý rok již hojně květů, ale tříroční a starší keře jsou obyčejně květem obsypány, že se jim větve až k zemi sklánějí, pak zdvihají je dívky a dávají do proutěných obručí tak, že jsou pěkně pohromadě srovnané jako kytice. Květy mají bílé, bledorůžové a červené, a jsou velkokvěté plné i řidčejších květů poloplné, a právě tyto mají silnější zápach, ač nejsou na pohled tak krásné jako ony. Vybírajíť Bulhaři proto také k sázení i vyvarování řidší tyto, ale vydatnější a vonnější květy. Růžový olej nazývají Bulhaři také trandafilovo maslo, což je zkrácené latinské slovo triandrafolio (třicetilistá) a na počet květových listů plnějších růží se vztahuje.

Neníť krásnějšího pohledu jako na tuto krajinu, rozprostírající se při úpatí

vysokého Balkánu, z jara, když omlazená
příroda zjevuje se v největší své kráse,
povzbuzujíc blahodárným svým
požehnáním veškeré tvorstvo k všeobecné
radosti a plesu! Utěšený to pohled na
zelené, svěží roviny, orosené luhy, i
planiny ozdobené rozličným květenstvem,
plodonosnými keři a uměle vysázenými
sady krásně kvetoucího keře růžového,
jehož libovůni nadchnut je veškerý
vzduch. A z poblízkých hájů ozývá se hlas
sladkozvukého slavíka, stálého to
obyvatele překrásné té krajiny, jenž opěvá
každého jara líbezným svým zpěvem
rozkvět krásné růže, své oblíbené
milenky. A vysoko nad osněženým
vrchem Balkánu vije se mohutný orel,
koupaje svá křídla v paprscích jasně
zářícího slunce, a člověku naň se
dívajícímu šíří se mimovomě prsa,

zatouží po svobodě a přeje si míti
mohutná jeho křídla, aby vyletěl mohl
zároveň s ním k výšině čisto-modrého
nebe! Bystré, studené prameny a potoky,
vyprýšťující se z vrchů balkánských,
hadovitě vinou se dolů do rovin, kdežto v
řeky se spojují ticho dále plynou
uprostřed květnatých planin a zelených
luhů. Chlad studených těch pramenů a
větrík od Balkánu vanoucí, tichý, ale vždy
chladný, činí povětrnost čistou, příjemnou
a zdravou, a člo-věku je mílo a blaho v
libovonném tom vzduchu!

Avšak nejutěšenější pohled na tyto roviny,
posázené růžovými sady, je o květobraní,
z jara.

Tu panuje všeobecná radost a veselost po
všech těch prostorách! Obírají se růže
zrána před sluncem, za rosy, aby lístky

jejich svěží zůstaly, a obírají je opět jen mladinké dívky, oděny v svátečním svém národním kroji, majíce hlavy okytěné růžovými věnci. Přizpěvujíce si milokrásné národní popěvky, kráčejí řadami od keře ku keři, rozstřihujíce jako sudičky nitky života nejkrásnějším dcerkám bohyně květeny, kladouce šetrně mladé jejich hlavinky na bílá prostěradla, těšíce je brzkým vzkříšením libovonné jejich duše l A přicházejí přihlížeti k mladým pracovnícem i rodiče i ostatní lid vesnický neb městský, a mladí momci (mládenci) obveselují je vábnými zvuky svíral (píšial) a mužným hlaholení junáckých písní, začez je děvčata darují růžovými kyticemi. Růže musejí býti jen polorozkvětlé a svěží. Na vaření oleje berou se jen čisté květové listy; když dívky květ celý ustřihnou, oberou potom

aneb dokola ustríhnou jen čisté květové listy, nastelouce je na bílá prostíradla do sít. Obrané tyto listy donesou domů a přes noc potom dají je ven zarositi (rosou navlažiti), zarosené kladou pak se do kotle k převáření na olej.

Měděné kotle, vyleštěné vnitř i zevnitř, že by se v nich zhlížeti mohl, jsou obyčejně na vědro vody a podobné kotlům, v nichž se přepaluje pálenka. Chladicí kádě jsou z dubového dřeva, pobité měděnými obručemi, a malé kbelíky, do nichž kape přepálená silice, jsou z pěkného dřeva javorového. Celý ten stroj je dílo neučených sice, ale velmi důmyslných tamějších sedláků, kteří od pradávna, co a jak potřebují, zvykli jsou urobiť si dle vlastního vtipu a rozumu. Prácermi při pěstování růžového keře od počátku až do konce zaměstnávají se nejvíce ženské, a

jmenovitě dívky. Ony odřezují i zakládají do země mladé haluzky, rozsazují i okopávají je, podvazují keře, obírají květy a narosena kladou do kotlů, jež si byly dříve vyčistily, jakož i ostatní nádoby dřevěné. A když si byly nanosily studené vody do kádi, i do kotlů nalily, co třeba, přiklopí jim momci kloboukem kotel a ony ho omažou okolo hlinou, aby nevycházela z něho pára. Listy natlačí do kotle tak, aby zůstala mezi kotlem a listem mezera několik prstů široká. Potom nakladou pod kotle oheň (vatra) a jedna zůstane při něm; obyčejně ustanoví se k práci pozorná a zkušená, o níž se ví, že umí topiti tak, aby se udrželo vždy stejné teplo. A když začíná silice kapat, postaví dívky pod konec rourky malé kbelíky a na kraj do otvoru nastrčí žlábek ze zeleného lístku šipcového, aby kapky

po něm rychleji dolů splynuly. Udělavše to pokryjí kbelík i rourky bílým rouchem, aby silice nevyčichla a čistá zůstala; některé zase ochlazují oteplenou v kádích vodu. Který hospodář má mnoho sadů, tam obírá se i přepaluje se tak dlouho ve dne i v noci, dokud není práce skončena; přitom udělají si dívky z bílých, dlouhých plachet visací kolíčky (Ljuljky), které jim momci zavážou buď na stromy, aneb na dubové koly, a v těch odpočívají v noci spíce, ve dne pak kolébají se (Ijuljaju) na nich pro obveselení, zpívajíce si milé ukolébavky. Když přestane silice kapat, odkryjí dívky nádobu a jedna po druhé polahodí si na přelibé vůni, koliko jí vděka! Potom, pokryvše kbelík, spěchají vyčistit kotel, aby vyrobenou šipcovou vodu, jak ji nazývají, znovu do kotle daly k převáření; a když je tato voda převařena,

uhasí se pod kotlem oheň, a kotel zůstane pokryt, až trochu zchladne. Potom se odkryje a usazený na něm olej sbírají dívky stříbrnými lžícemi do skleněných aneb měděných žbánů a láhví, pevně je zatknouce. A to je teprv pravý růžový olej, nejoblíbenější a nejdražší vonidlo nejen v turecké říši, ale i v celé západní Evropě, kamž je překupníci odvážejí a za drahé peníze v hlavních městech kupcům prodávají pod jménem perského neb indického růžového oleje, an to zatím drahocenný výrobek důmyslného národu bulharského a práce dívek slovanských. V Kazan-Luku kupují překupníci od bulharského lidu lot za i zl. stříbra, u nás pak je lot čistého růžového oleje za 10 zl. stř.

V tureckých zemích vedou mnozí obchod s růžovým olejem a mnoho se ho tam

prodá, neboť je oblíbeným vonidlem
četného tam obyvatelstva slovanského,
cizinců zdržujících se tam, jmenovitě ale
Turků, kteří ho mnoho spotřebují pro
harémy a na libry kupují, ba i sprostý
Turek koupí si čas od času dram
libovonného gjul-jagu. V tamějším
obchodu prodává se dram čistého
růžového oleje za poloviční cenu co u nás,
za 5—6 zl. U nás ale je čistý růžový olej
tak velice drahý, že ho ke každodenní
potřebě co vonidlo koupiti nemůže leč
panstvo a ten, kdo má peněz nazbyt. Po
kapkách jen kupuje ho vůněmilovné naše
obecenstvo, přimíchaný ve vodičkách,
sprostších olejích, mýdle, v pomádě a
podobných líčidlech. Nepoznala by dívka
bulharská drahocenný svůj výrobek ani v
onom vonidle, jež viděti na toaletách
módních slečinek v krystalových

lahvičkách okrášlených malým obrázkem růže a nadpisem Huile de Roses, a tím méně hlásila by se k tak zvanému rosenolu, kterého se kupuje obyčejně za šesták plná lahvička. Jen v komnatách bohatých pánů poznala by v libovonném zápachu, že tam mají pravý růžový olej, ono vzácné vonidlo, jež ruce její byly vyrobily, a poznala by v komnatách těch ještě jeden drahocenný výrobek svých rukou a svého důvtipu, drahé šály a koberce z hedbáví, vlny i zlatých nití, jež prosté ty dcerky národu bulharského samy předou i tkají s neobyčejnou umělostí, nemajíce k tomu žádného jiného návodu, jen co se naučily od matek svých a co jim káže přirozený jejich ostrovtip. V poslední válce rusko-francouzsko-anglické nakoupili Angličané a potom Francouzové mnoho takovýchto tkanin mezi

bulharským lidem a odvezli je s sebou do Francouzsko na důkaz průmyslu bulharských Slovanů, a jmenovitě selských bystroumých dívek, a přesvědčili se, že výrobky přicházející z Turecka do obchodu západní Evropy pod jménem tureckých, jako na příklad růžový olej, šály drahé a rozličné tkaniny, sušené švestky a j. a j., vždy jsou výrobky nikoli nepracovitých Turků, ale pracovitých a důmyslných Bulharů a vůbec Slovanů. Komu čest, tomu čest (pastuchovi hůl)!

Růžovou vodu, s níž se olej sebral, upotřebují Bulharky v domácnosti, a pálí se také z růží vonná a lahodná rosolka, též dělá se z nich chladící lahůdka, tak zvané sladko, oblíbené i u Srbů. Nechají se močiti růžové květové listy po několik dní a každý den ráno i večer nalijí na ně čerstvou vodu a nádoba nechá se v

studenu. Potom svaří se tolik cukru, co je listů, a když sešumován se perlí, dají se do něho osušené růžové listy a po chvilkovém varu vlije se to buď do skleněných misek, buď do majolikových, je-li to ale pro hosta, tedy do stříbrné misky uvnitř vyzlacené, a dá se to do sklepa, aby to zlednatělo. Je to velmi lahodná, vonná pochoutka a v letě zvlášť libuje si ji každý; a Francouzům prý to velmi chutnalo. Pro hosta mají také k stříbrné misce zvláštní stříbrnou lžici. Hostinnost bulharská je pověstná, každý, i ten nejchudší sedlák, uctí hosta nejlepším, co v dome má, a když nemá, jde si vypůjčit k sousedu.

STAROBULHARSKÉ PROSTONÁRODNÍ NÁZVOSLOVÍ HVĚZD A VĚTRŮ

Bulharský selský lid spravuje se doposud jak ve své domácnosti, tak i při všech svých pracích dle obyčeje starých svých otcův, zůstáváje věren jich mravu, řeči i kroji. Mezi tímto prostosrdečným lidem zachovalo se doposud mnoho velmi starobylých zvyků, obyčejů, pověr i mnoho písní a prihazek (pověstí), v nichž vzpomíná se na staré bohy a zlatý věk Blgarsky.

Tak na příklad nezná bulharský sedlák potřebu hodin, bez nichž nelze obejít se našemu zpanštilému sedláku. Hodinami je bulharskému sedláku za dne slunce, v noci měsíc a hvězdy, jež každý jmenovati zná, a nejranějším i neomylným jeho budíčkem je domácí kohout. Dle těchto hodin řídí se bulharský selský lid rok od roku, aniž si žádá lepšího ukazovátek času.

Nepotřebuje také bulharský sedlák kalendáře, když věděti chce, jaké bude počasí; zvěstuje mu to slunce, měsíc, zatažená obloha, let ptáků, a nejlepšími jeho věštcí jsou větry, jež on dobře zná, i odkud který duje a jaké počasí s sebou přináší. Ale jakkoli to každý sedlák zná, přece považují staré pastýře ovcí (ovčari) za nejzkušenější proroky povětrnosti a za nejlepší hvězdoznalce, poněvadž pasouce po větší část roku stáda svá po horách i planinách, takto nejlepší příležitost mají viděti přírodu ve dne i v noci, krásnou i strašnou, a tudy nejlépe zkoumati mohou zákony její i účinky rozličných jejích úkazův. A jsouť tito staří pastýři mimo to i znalci bylinářství a oblíbení pěvci národních písní, i vypravovatelé starobulharských prikazek (pověstí), a lid váží si jejich rady. Tito pastýři mají

zvláštní svoje názvosloví pro hvězdy, které na jejich obzoru vycházejí a zacházejí, i pro větry, a sice: První hvězdu, která vychází s večerem od východu, nazývají večerná (Turci kervan). Svítí dlouho do noci, až pomalu na západu zajde. Za ní vychází moma čili děva, postupujíc pomalu k polední straně; za děvou vychází čtverohvězdí, jež jmenují kříž. Jiné tři hvězdy, jenž vycházejí od východu k západu, nazývají sprovednice (turecky kolla-us). Za nimi vychází kokoška, sedmero hvězd, a za kokoškou ralica, šestero hvězd, jenž mají podobu radlice. Za touto vychází velká hvězda, obsypaná drobnými hvězdami, kterou zovou svinar. K ránu potom vyjde zornica čili dennica. O zornici praví tamější pastýři, že jí někdy není, ale když se potom zase ukáže, svítí prý jako měsíc.

Souhvězdí na severní straně známo je pod jménem vůz; čtyry hvězdy jsou kola, dvě přední jsou voli, postranní hvězda je člověk. Blízko volů kmitá se hvězda malá, jako by s nimi šla, tu jmenují vlk. O vozu tom se povídá, že se od večera zatačí ustavičně zadkem. Jiné souhvězdí, které stojí o půlnoci přímo nad hlavou člověka, jmenují svredil, poněvadž má podobu svrédla (nebozezu). Po půlnoci vychází na nejzazším obzoru jihozápadu (bulharsky z pustopladne) hvězda červeně zářící, již nazývají pastýři popova hvězda; snad proto, že jim, když vychází, zvěstuje přechod dne, a byl-li předešlý den pátek, na který den ukládá pop přísný půst, konec postu a dovolení k požití zapovězeného blaga, jež oni přichystané již mají pro tu dobu ve svých torbách. Bílou cestu na nebi zovou mléční puť i také plíva, a

vypravuje se o ní následovně: Jednomu křesťanu ztratila se pleva a on nešel vypůjčit si jí, ale ukradl jí plný koš svému kmotru (kumu). Když ji nesl domu, sypala se mu z koše na cestu, a za jeho prohřešení a ublížení kmotru odznačila se ta rozsypaná pleva na nebi, na věčnou památku. (Bulharsky: pleva sia zapisala na nebo!) Také vypravuje bulharský lid, že na Eňov den (Janův den 24. června) slunce třikrát na nebi se pozastaví a strachem zatřese.

Větry nazývají bulharští sedláci i pastýři, pokud známo, následovně: černý vítr (věter), severní; bílý vítr, jižní; prli-koza čili starý vítr, západní; morjak, východní. Místy nazývají severní vítr horňak a jižní vítr dolňak, aneb teplý a studený vítr. Vítr od severozápadu vějící jmenují jasníc, protože rozptyluje mraky a oblohu čistí, a

když několik dní duje, že bývá napotom jasno. Když z jara od jihu přivěje lotos, těší se lidé, že bude teplo, a proto nazývají ho místy i teplec. Jihozápadní vítr jmenují též starý vítr. Stává se v tamějších krajinách, že se letního času náhle strhnou strašné bouře, jakýchž u nás nevídat. Náhle zatemní se obloha, větry teplé i studené od jihu i severu začnou proti sobě duti a nad hlavou starého Balkánu hromadí se valy šedých a černých mračen, v nichž křižují se jasné střely blesku. Když takováto bouře se strhne, povídá si lid, dívaje se do oblak: Ejhle! Samodivia ajudi se peru!

Samodivi představuje si lid bulharský co ženy obrovských těl a vlasů předlouhých, jež jim prostě dolů visí a v nichž mají největší svoji sílu. Oči mají též preveliké, a na koho se podívají, toho jimi tak

uhranou, že buď mrtev na místě padne, aneb do smrti pokoje nemá.

Zahaleny jsou v šedá roucha a vidět je v povětří i na horách (horská divia). Jsouť mezi nimi i dobré, které lidem dobročiní. Judi jsou též ženské mohutných těl, ale jsou celé černé a všechny divé a zlé, i nepřítelkyně Samodiv. Když se v povětří setkají, nastanou mezi nimi tak strašné boje, že se až nebesa zlobí!, jak říkají staří pastýři bulharští.

KORUTANSKÁ HÁDANKA

Jaký je to pták: napřed má jehličku, vzadu nůžky, černou sukénku, bílou zástěrku?

(Vlaštovička)

JIHOSLOVANSKÉ POHÁDKY

Královna hadů

Mladá pastýřka jedna našla jedenkrát pod keřem hada, který tam ležel skrčený, všecek hladem zemdlený. Útrpně se naň chvíli dívá a poznavši, že je od hladu zemdlen, začala rozvažovati, čím by mu pomoci mohla. Tu vzpomene na hrníček s mlékem, svoje jídlo, které si na pastvu brávala. I skočila proň a hadovi mléka ponukla. Had začal mléko lízati a očividně se občerstvoval; když se byl dosyta nalízal, zcela občerstven pryč odleží. Děvče vzalo hrneček a šlo také po svém.

Po nějakém čase přišel ji od otce za ženu prositi mladý jeden chasník, kterého i ona ráda viděla. Než otci jejímu se nelíbil, protože nebyl tak bohat jako on. Nechtěl ho nikterak za zetě přijmouti a řekl mu, nechť se neopováží o ruku dcery jeho

prositi, dokud se jí v bohatství vyrovnati nemůže. Námluvčí odešel. Od té doby ale to veliké štěstí, které vždy míval, kmeta opouštělo. Jedna nehoda druhou stíhala, až konečně upadl do úplné chudoby lidé si povídali, že o půlnoci ohnivý had po jeho polích se vláčí.

Naproti tomu se onomu chudému mladíku, který byl o dceru jeho prosil, velmi dobře vedlo.

Při všem, co počal, měl zdaru a jmění jeho den ode dne se množilo. Minula tři léta, a on šel opět onoho zchudlého již kmeta o ruku dcery jeho prosit. Tenkrát mu ji otec beze všech ovinkův (dalších řečí) s radostí přiřknul. I vystrojila se hojná svatební hostina. Radostně a vesele točili se svobodní svatebčané v kole, anť se tu náhle mezi nimi objeví had, na němž

krásná víla seděla. I obrátila se k nevěstě a takto k ní laskavě propověděla: „Ty milá děvico, tys mne od hladu zemdlenou občerstvila a oživila. Za to ti nyní chci vděčnost svoji prokázati!“ Po těch slovích vzala jeť víla s hlavy zlatou korunku, a do klínu něžné nevěstě ji položivši, zmizela.

Od té doby panovalo požehnání v domě novosnoubenců a vše, co počali, šťastně se jim dařilo.

Pohádka o Palečkovi

(Jak se povídá v okolí verovitickém v Slavonsku)

Byli jednou dva manželé a ti neměli děti. I prosili u věk Pánaboha, aby jediným alespoň synkem je požehnal. I vyslyšelt' Bůh želání jejich.

Jedenkrát když muž na pole odejel orat, narodil se mu zatím doma synek, nic větší než paleček. Matka ho také hned Palečkem nazvala. Byl to klučík přepodivný! Sotva se narodil, už ho bylo plné kouty, po izbě, po kuchyni běhal, skákal, zpíval, a když bylo k polodni, volal na matku: „Mamo, mamó, dej mi oběd, ať ho otci na pole donesu!“ I křižovala se matka nad tím přepodivným synem, ale oběd mu přece svěřiti nechtěla, až konečně, když nedal pokoje, se smíchem oběd do koše složila. A hle, div divoucí! Paleček si zdvihl koš na hlavu a pryč s ním na pole utíkal. Nebylo ho pod ním ani viděti, a tak se zdálo, jako by koš sám šel cestou. Bylo také trochu prachu na cestě, ale Palečkovi po pas; než z toho on si nic nedělal a jen hrdinsky dále kráčel. Tu ale přišel k potoku, ani lávky, a kterak

na druhý břeh se dostat! Ale Paleček je chytrý klouček, hned si uměl poradit. Vzal z koše lžíci dřevěnou, spustil do vody a sedl do ní jako do lodičky. Koš táhl za sebou a tak se na druhý břeh přeplavil.

Jak přišel na pole, kde otec orál, zdaleka začal volati: „Otče, otče, tu ti nesu oběd!“ Ale otec hlásku jeho nedoslechl, a mimo ani nevěděl, že má synka, aniž by věřil byl, že mu sotva zrozený už oběd donese. Paleček nepřestal volati, a když už u samého otce stál, ohlídl se otec, co tu bzučí, a tu viděl za sebou koš státi, Palečka ale neviděl. I začal podivný koš, který sám na pole přišel, prohlížeti, a tu teprv viděl Palečka, který se mu hned ohlašoval, že je rodný jeho synek, ráno narozený. „Ráno narozený, a už mi oběd neseš, eh, tyť jsi divotvorný synek!“ zasmál se otec a potom šedna obědval.

Paleček se nabídl otci, že bude zatím orat, aby mu dal otec bič, by voly poháněl.

„I kterakpak bys ty, synku, voly poháněl, když bič ani neuneseš,“ zasmál se mu otec. „No, tedy budu bez biče pohánět,“ odpověděl Paleček a jedním mahem skočil na vola, do ucha mu vlezl a co hrdla měl volati začal: „Hoj, hejsa, hej!“, až volům v hlavě hřmělo. I rozběhli se a s takovou nahoru dolů utíkali, že přes oběd Paleček více zoral než otec za celé půldne.

Okolo pole, na němž Paleček oral, vedla hlavní cesta; právě v tu dobu šel tamtudy bohatý kupec z města, z trhu, vraceje se domů. Když tu viděl voly, jak sami ořů, velice se tomu podivil a blíže přistoupil, aby lépe divotvorné ty voly pozoroval, a tu teprv slyší Palečkův hlas, jak je pohání. S podivením poslouchal, odkud hlas ten

asi vychází, až tu slyší hlas: „No, tu jsem, ve volovu uchu!“ a podívaje se volu do ucha, Palečka tam našel. I zalíbil se mu nemálo malitký pohoniček a přál si takého míti, který by rychle poháněti znal a málo jedl, neboť byl kupec lakomec. „A či bysi chtěl ke mně do služby?“ ptal se Palečka. „Proč ne, když otec dovolí?“ odpoví Paleček; a poté jako střela z ucha skočí a k otci přiběhna šeptá mu:

„Jen ty mne, otče, prodej, a ne skoupě. Nic se ty neboj o mne, já se ti záhy vrátím, ale jdi zpovzdálí za námi.“

Když kupec k otci přišel a se ho tázal, zdali by toho čiperného klučinu prodal, řekl, že prodá, za pět skudů (skud 2 zl. 12 kr.stř.). Kupec mu zaplatil 5 skudů, vzal Palečka, vstrčil si ho do torby (tašky) a šel domů.

Otec poslušen slov Palečkových šel
pozdalečí za nimi;

nevěděl proč, až tu po cestě nacházel skud
za skudem, které z torby kupcovy padaly.
Paleček, když ho kupec do torby strčil,
prokousal díru, až byla torba prázdná,
proklouzl derou i sám a za otcem domů
pospíchal.

Kupec doj dá domů, před vraty křičel už
na ženu: „Ej ženo, podivíš se, jakého jsem
ti koupil oráče; to ti je velikánský chlap!“
To řka sáhl do torby, aby vytáhl Palečka i
peníze, ale nastojte, torba jako sklo kde
nic, tu nic! Kupec zůstal omámen nad tím
divem, a žena vidouc, že hledá oráče v
kapse, ještě mu ke všemu vylála.

O krásné pastorkyni

(Pohádka slavonska z okolí Verovitice)

Byla jedna matka a měla dvě dcery. Jedna byla její rodná (rodjena) dcera, druhá byla pastorkyně. Rodnou svoji dceru, která byla ošklivá (grdna), hrbatá (gurava), kulhavá (šepava) i čoklava, lenivá i nehodná (nevaljana), tu milovala, ale pastorkyně, která byla krásna jako ranní zora, svěží jako rosní kapka, ta byla jí tak protivná jako živý oheň na dlani.

Přemýšlela macecha u věk, kterak se pastorkyně zbaviti. Jedenkráte davši jí mjerov máku smíšeného s prosem, velila jí: „Tuten mák přebereš tamto v blízkém lese a dříve se mi nevracej, dokud toho nevykonáš.“ Pastorkyně odešla; jdouc cestou plačící, potká sivého jako holub starce a ten ptá se jí, proč je tak žalostná. Když mu všechno vyrozprávěla, sedl starec na zem, vrece (pytel) s mákem a prosem

metl před sebe a počal do toho foukati, co mu para stačila. Nežli se dcera (cura) otčenáš pomodlila (zmolila), měl stavec všecko vyčištěno. Dcerka mu poděkovala (zahvali) a odešla domů, by odevzdala maceše vyčištěný mák. Macecha všecka ztrnulá podivením vidouc, že pastorkyně uloženou práci vykonala a v tak krátké době; i umínila si, že jí dá těžší úkol. Druhý den dala jí devět hrnců, z nichž každý měl devět ok míry, potom devět žemlí (předeno) lenu a devět vřeten; když jí to dala, velela: „Jdi do lesa pásti svině, přitom nasbírej plné tyto hrnce jahod a z toho lenu spřed plných devět vřeten příze a dříve se domů nevracej, dokud to nevykonáš!“ Plačíc jde pastorkyně do lesa svině pást, jahody sbírat, len příst; plačící sedá v lese pod dub (hrást), nevědouc, co dříve počítí, či svině pásti, či jahody

sbíratí, či len spřádatí! V ten čas (u taj psar) přiduje devět větrů (vjetrovah) a ti ptají se děvojky, proč je tak žalostivá. Když jim vypověděla svoji žalost, počali větrové foukati a duti, a než se dcerka nadálá, ležely syté svině u jejích nohou, devět hrnců, každý devět ok obnášející, plny jsou jahod a devět vřeten plných je krásné jak hedvábí (jako svila) příze. Plna radosti děkuje děvojka větrům a potom jde domů, by odevzdala maceše dosyta napasené svině, jahodami naplněné hrnce a spředený len. Když viděla macecha div ten nevídaný, neslýchaný, sršela zlostí, ale musela mlčeti, když pastorkyně úkol vykonala, který jí byla uložila. Zavřela svině, uložila předito a potom začala, jísti jahody. První zdála se jí sladší medu, druhá měla chuť jako každá jiná jahoda, třetí ale pálila ji v hrdle, jak by žhavý uhel

byla pozřela. I křičí, laje, jakéže to jsou jahody, a bohem zaklíná se, že musí pastorkyni zhubiti.

Navzdor tomu, že macecha neustále pastorkyně potupovala a sužovala, stávala se tato co den krásnější a pověst o její kráse roznesla se jako na perutích větrů daleko široko. Nebylo tedy divu, když se začínali hlasití o ni ženichové (proset) se všech stran. Macecha se velice zlobila (jadila), že na rodnou její dceru nikdo ani pohlédnouti nechce a po pastorkyni že každý mladíc touží (gine). I usmyslila sobě, že ošidí svět a svoji dceru že vydá za pastorkyni. Jednoho jitra, uslyševši, že jdou proset prostři pastorkyni, skočí brže, uchopí pastorkyni za ruku, metne jí do komory a tam poklopí na ni veličizné koryto; potom nakytila (ozdobila) svoji dceř a posadila ji za stůl. Když snubci

dovnitř vešli a za stolem seděti viděli ošklivou curetinu (dceru), ohlédli se s podivením jeden na druhého a každý myslil si: My jsme došli prositi djevojčicu jako jarní (mladoljetnou) růžicu a ejhle, tu taká grdoba (ošklivá)!“ Když potom sedli za stůl, přinesla matka pěkný talíř na prsteny a svatové počali se smlouvati. (V Hranici /Gradac/, asi 4

hodiny od Verovitice, když přijdou děvče prositi a smluvili se svatové, položí námluvčí dva prsteny na talíř na stůl. Po smlouvě vymění si je ženich s nevěstou. K tomu dává se také

„platná jabuka“, což skoro vždy v peněžitém daru záleží.) Ale tu náhle přiletěl na okno kohout (domácí pjevac) pastorčin miláček a začal zpívat: „Kukuriku, kukuriku! Různá (škaredá) sedí za

stolem, lepá pod korytem! Kukuriku!“ I skočí macecha, chtíc ho sehnati s okna: „Haj, hus, co tě sem doneslo na okno?“ křičí. Ale jedva ho s jednoho okna sehnala, seděl na druhém a opakoval svoji píseň: „Kukuriku, různá sedí za stolem a lepá pod korytem!“ I zpozoruje to starý svat a praví: „Slyš slyš! Cože to ten pěvec volá?“ Ale macecha velí: „A cože byste na to dbali, je to němý tvor a nemá to rozumu hus haj!“ Ale kohout se nebál a nanovo začal, a to ještě silněji, křičeti: „Kukuriku! Různá sedí za stolem a lepá pod korytem!“ „I ký tě vrag (čert) sem donesl,“ zlobí se macecha, ale starý svat velí:

„Hajdmo! Pojd'me! My sami budeme hledat po kuti (domu), abychom viděli, proč ten pěvec tolik křičí.“ I odešli svatové do druhé soby (světnice), na

ponebí (tavan), do sklepa (do podrumu) a naposled do komory. Tu vykvetla zatím na korytu krásná vonná růžice a poznali ihned svatové, tam že najdou mladou (nevěstu). Brže odklopí mladoženich koryto, pastorkyně vyjde a všickni zůstanou v udivení nad její lepotou. Macechu za její zlobu řádně vypeskovali (izpsuli), ale krásnou pastorkyni odvezli svatové s sebou a o svatbě častili se po osm dlouhých dnův.

Nemušti jazyk

U nějakého člověka byl jeden ovčák (čoban), který mu mnoho let věrně a poctivě sloužil.

Jednou jda za ovce, slyší v lese nějaký pískot ; nevěda, co by to bylo, šel po hlase do lesa, aby viděl, co to je. Jsa tam, viděl,

že se zapožárilo a v požáru že piští zmij
Když to ovčák spatřil, zůstal státi, aby
viděl, co bude zmij dělati, neboť hořelo
okolo něho na všech stranách a požár se
ustavičně k němu přibližoval. Tehda volá
zmij z požáru: „Ovčáku, proboha,
vysvobod' mne z toho ohně!“ I podá mu
ovčák svoji hůl přes oheň a on po holí
vyjde a jemu na ruku a po ruce vyleze k
hrdlu a okolo hrdla se mu ovine. Jak to
ovčák vidí, zůstane udiven a potom praví
zmiji: „Co je to! Nastojte! Já tebe
vysvobodil a sebe zahubil!“ Zmij mu
odpověděl: „Nic se neboj, ale dones mne
domů mému otci. Můj otec je zmijinský
cár!“ I začne ho ovčák prositi a se
omlouvati, že nemůže zanechatí svojich
ovec ; i praví mu zmij:

„Nestarej se ani dost málo o svoje ovce;
ovcím se nestane nic. Jen pojd' co

nejbržeji.“ Jde tehdy ovčák se zmijem lesem a konečně dojdou k jedné bráně, která byla ze samých zmijí.

Když došli, tu zmij na ovčákovu hrdle hvízdal a v okamžení se všecky zmije rozpletly. I praví zmij ovčáku: „Až přijdeme do dvora k mému otci, bude ti dávat, cokoliv požádáš: stříbro, zlato, drahé kamení, ale ty nevezmi nic, než žádej nemušti jazyk. On bude se zdráhati, ale konečně ti ho dá.“ Mezitím přišli do dvora k otci a otec s pláčem ptá se zmije: „Proboha, synku, kde jsi?“ A on káže vše po pořádku, jak byl obklopen požárem a jak ho ovčák vysvobodil. Tehdy praví zmijský cár ovčákovi: „Co chceš, abych ti dal za to, že jsi mně syna osvobodil?“ Odpoví mu ovčák: „Nic jiného nechci, abys mi dal, než nemušti jazyk.“ I praví cár: „To není pro tebe, neboť když ti to

dám, potom když to někomu řekneš, v tu chvíli bys umřel; žádej tedy něco jiného, cokoliv chceš dám ti!“ Na to mu ovčák odpovídá: „Chceš-li mi co dáti, dej mně nemušti jazyk; pakli mi ho nedáš, zůstávej s Bohem! Mně něčeho jiného netřeba!“ I chystal se k odchodu. Tu vrátí ho cár nazpět, kázaje mu: „Stůj! Pojd’ sem, když jinak nechceš. Zívni!“ Ovčák zívl a zmijský cár plívl mu do úst řka: „Nyní plivni ty mně do úst!“ Ovčák mu plivnul do úst a zmijský cár opět ovčákovi. Takto si po třikráte plivnuli jeden druhému do úst a potom pravil mu zmijský cár: „Nyní máš nemušti jazyk. Jdi s Bohem, ale nikomu to neříkej ani za hlavu svoji, neboť jak to řekneš komukoli, v tu chvíli umřeš!“ Ovčák odešel; jda lesem slyší a rozumí všemu, co hovoří ptactvo i trávy i všecko, co je na světě. Když přišel k

ovcím, našel všechny pohromadě pokojně ležeti a si odpočívati. Jedvaže lehne, přiletěli dva havrani, a padnouce na jeden strom, počnou rozmlouvati ve svém jazyku řkouce: „Kdyby věděl tento ovčák, že tam, co leží ono černé jehně (šilježe), pod zemí je plný sklep stříbra a zlata!“ Ovčák, jak to slyší, odejde k svému hospodáři, aby mu to řekl, a hospodář přihnal se s vozem, a když potom odkopali u sklepa dvěře, odvezli zlato domů.

Onen hospodář byl poctivý člověk; dav všechno to bohatství ovčákovi, pravil mu: „Ejhle synku, toto vše je tvoje, to dal Bůh tobě! Nyní vystav sobě dům, ožeň se a živ se z dobytého bohatství!“

Ovčák vzal zlato, postavil si dům, oženil se a zavedl si živnost; málo pomalu a stal

se nejbohatším člověkem, nejen v oné dědině, nýbrž v celém okolí nebylo mu roven. Měl svého ovčáka, govedara, koňušara, sviňara, mnoho jmění (imovina) a veliké bohatství. Jednou, právě na Božič pravil své ženě: „Přichystej vína i rakije i všeho, čeho třeba, půjdeme zítra na salaš a doneseme to pastýřům, necht' se i oni obveselí.“ Žena ho poslechla a udělala vše, jak jí poručil. Když druhý den odešli na salaš, tehda hospodář uvečer káže svým pastýřům: „Nyní se všickni seberte, potom jezte i pijte a veselte se, a já budu u stáda přes celou noc.“ I odejde hospodář a zůstane u stáda. Když bylo okolo půlnoci, tu zavyli vlci a psi zaštěkali. I ptali se vlci ve svém jazyku: „Můžeme-li přijíti na plen dostane se masa i vám!“ A psi jim odpovídají ve svém jazyku: „Přijďte, abychom se i my najedli!“ Ale byl mezi

psy jeden starý (matori) pes, který měl jen ještě dva zuby v tlamě (u glavu).

Onen starý pes povídá vlkům: „Ti tam mají to i to! Dokud mám já ještě oba dva zuby ve své tlamě, neuděláte vy škody mému hospodáři!“ A hospodář všechno slyšel a rozuměl, co oni hovořili. Když se ráno rozednilo, poručil hospodář, aby všechny psy pobili, jen onoho starého psa aby nechali. I pravili sluhové: „Proboha, hospodáři, škoda jich!“ Ale gazda jim odpovídá: „Co jsem řekl, to uděláte!“ Potom vypravili se s ženou domů a jeli koňmo. Pod ním byl kůň, pod ženou kobyla. Když tak jeli, pomyknul se člověk dopředu a žena zůstávala vzadu. Tu kůň pod člověkem zarže a velí kobyle: „Pojď rychleji, co zůstáváš vzadu?“ A kobyla mu odpovídá: „Eh, snadno je tobě, ty neseš jen jednoho hospodáře, ale já troje; nesu

gazdarici a v ní dítě a v sobě hříbě!“ Nato se člověk ohledne a zasměje se; žena pozorujíc to ihned pobodla kobyly a dostihnuvši člověka ptá se ho, proč se smál. „Pro nic, jen tak!“ odpověděl jí on. Ale to nebylo ženě dosti a dorážela na muže, aby jí řekl, proč se smál. I počne se brániti: „Dej pokoj, ženo, Bůh s tebou! Co je ti? Nevím ani sám!“ Ale čím více se bránil, tím více žena naň dorážela, aby jí pověděl, proč se smál. Konečně jí člověk pravil: „Jak ti to povím, v tu chvíli umru!“ Ale ona ani toho nedbala a ustavičně naň doléhala, pravíc, že jinak býti nemůže, že jí to musí pověděti! Vtom dojeli domů.

Člověk sesednuv s koně ihned poroučí připraviti rakev; když byla připravena, postavil ji před dům a potom pravil ženě: „Ejhle, nyní lehnu do rakve a potom ti řeknu, proč jsem se zasmál, ale jak ti to

řeknu, v tu chvíli umru.“ A opravdu lehl do rakve; ale ještě jedenkrát ohlíží se kolem sebe, a tu přichází onen starý pes od stáda, sedne mu k hlavám a pláče. Člověk zpozoruje to, praví ženě: „Přines kus chleba a podej tomu psu!“ Žena přinesla kus chleba a hodila ho psovi, ale pes naň nechce ani hleděti; i přijde kohout (petao) a začne chléb klovati.

Tu praví pes kohoutu: „Nešťastná nesyto! Tobě je do jídla, a vidíš, že chce gazda umřít!“ A kohout mu odpoví: „No, nechť umře, když je blázen. Já mám sto žen a všechny je přivábím na jedno kukuřičné zrno, když je někde najdu, a když přijdou, sežeru je já. Začne-li se některá hněvati, tu já ji nato zobákem. A on není s to (vredan), aby jednu utišil.“ Když to člověk slyší, vstane z rakve, vezme hůl a volá ženu k sobě: „Pojď, ženo, abych ti to

řekl!“ a tu potom holí po ní: „Ejhle ženo, to je!“ A takto se žena utišila a nikdy více neptala se ho, proč se smál.

Děvojka, vdovice a puštěnice

Byl jeden člověk a neženatý; i nabízeli mu jedni děvojku, druzí vdovu, třetí puštěnici. I nevěděl, kterou si vzíti, neboť jsou byly vesměs všechny tři dobré a krásné. Odejde tedy k jakémusi starci, aby se ho zeptal, zdali je lépe vzíti děvojku, čili vdovu, aneb-li puštěnici, a stařec mu praví: „Synku! Na to ti nevím nic říci, ale jdi k Premúdrému (totiž k Solomúnu), on ti poví, co je lépe; stav se, až půjdeš nazpět, abys mi pověděl, co ti řekl.“ Odejde tedy člověk do Solomúnova dvoru. Když přijde před dvůr, ptají se ho sluhové, co chce, a on jim povídá, že jde k Premúdrému. Tehda vezme ho jeden sluha za ruku,

uvede ho do dvora, a tam vztáhna ruku, ukazuje mu na jedno dítě, které sednuvši na hůl po dvoře se prohánělo, řka: „Ejhle, ono je Premúdrý!“ I diví se člověk a pomyslí u sebe: „Cože mně ono dítě může pověděti! Ale když jsem již sem došel, půjdu k němu, abych slyšel, co řekne.“ Odebere se tedy k Solomúnu. Když k němu došel, zastavil se onen slušně se svým koněm, ptaje se člověka, co chce. I vypravuje mu člověk vše po pořádku, jak i co. Tehda mu Premúdrý odpovídá: „Jestli vezmeš děvojku, znáš ty jestli vezmeš vdovici, zná ona; pakli vezmeš puštěnici, chraň se mého koně!“ Přitom se obrátil, a trkna koncem hole člověka zlehka přes nohu, počal opět proháněti se po dvoře.

„Nejsem-li pravý blázen! Já starý člověk přišel jsem k dítěti, aby mně radilo, jak se ženiti.“ I vrátí se nazpět a jde k onomu

starci, aby se ho zeptal, ke komu ho to poslal o radu. Když k starci došel, rozkřikl se na něho a rozhněván vypravoval mu vše, jak prošel u Premúdrého.

Tehda praví mu starec: „E můj synku, neřekl ti to Premúdrý nadarmo. Vezmeš-li děvojku, znáš ty je tolik jako: ona předpokládajíc, že ty všecko lépe znáš nežli ona, bude tě vždy poslouchati, cokoliv chtíti budeš. Jak vezmeš vdovici, zná ona to je tolik ona byla již jednou ženou, tudý myslí, že všecko zná, a proto nebude chtíti tebe poslouchati, nýbrž bude ve všem chtíti tobě poroučeti. Pakli vezmeš puštěnici, chraň se mého koně, a přitom trknul tě holí přes nohu to chtěl říci: chraň se, aby tě neopálila (neožegla), jako byla opálila i prvního muže!“

Dnes mně, zítra tobě

Žena Premúdrého Solomúna zalíbivši si jakéhosi druhého círá, usmyslila si, že opustí prvního muže a že se uteče k onomu druhému. Ale nemohla se nikterak ukrásti, neboť jí Solomún velmi střehl. Proto tedy dorozumí se s oním druhým cárem; ten pošle jí něco, ona to vypije a učiní se mrtvou. Když ona takto umře, usekne jí Solomún malý prst u ruky, aby se přesvědčil, je-li opravdu umrlá; když viděl, že ničeho žena necítí, že je mrtvá, tehdy ji zakopal. A onen cíř nařídí svým lidem a ti ji v noci vykopají a k němu odnesou, a on jí opět nějak navrátí život, vezme ji za ženu a počne s ní žíti. Když se Premúdrý Solomún dověděl, co to bylo s jeho ženou, zvedl se a šel jí hledat, vzav s sebou dostatečný počet ozbrojených lidí. Když došli nablízko stolice onoho círá, co mu byl ženu vzal, ostavil lidi v lese

přikázav jim, jak zaslechnou, že trouba zatroubí, tehda na její hlas aby mu přišli na pomoc a každý aby nesl před sebou po jedné listnaté ratolesti; on pak samojedin odejde do carova dvora. Octnul se tam, a tu žena se sluhami sama ve dvoře; cár odešel na lov. Jak spatří žena svého prvního muže, ulekne se, ale opět ho nějak oklame a do jedné světnice ho zavře. Když se cár z lovu vrátil, povídá mu žena, že přišel Premúdrý Solomún a že je v té a té světnici zavřen. „Ale nyní,“ velí, „jdi hned k němu do světnice a tam ho zabij; ale nebud' blázen a nepouštěj se s ním do řeči, neboť jestli ho necháš jen jediné slovo promluviti, oklame tě!“ Cár s obnaženou šavlí v rukou otevře dvěře a jde k Premúdrému Solomúnu, aby mu usekl hlavu. Solomún seděl tiše a beze strachu na podušce; vida onoho, že jde k němu s

šavlí, zasměje se. Když to car vidí, nemůže se zdržeti, aby se ho nezeptal, proč se směje, a Solomún mu odpovídá, že se proto směje, že cár cárá zahubiti chce na ženské podušce. I zeptá se ho cár: „A jakože?“ A Solomún mu odpoví: „Jsemť již v tvých rukou, svaž mne, vyved na pole za hrad, tam mne zabij veřejně, ale prve nežli mě zahubíš, poruč, aby se po třikráte na troubu zatroubilo, aby slyšel každý, a kdo může i chce, aby přišel podívat se a přijde i hora (les) se podívat , jak cár cárá hubí.“ Cár poslechne hlavně proto, aby viděl, bude-li to pravda, že i hora přijde se podívat, kterak cár cárá hubí. Potom tedy sváže Solomúna, hodí ho na sprostý vůz, potom ho se svými mamky (junáky) i dvořanstvem vede na pole, aby zhynul. Když takto šli, zahleděl se Solomún skrze žebřiny vozu na přední kola i najednou se

zasmál. Cár, který vedle něho jel na koni, ptá se ho, co se směje, a on mu odpoví: „Směju se hledě, jak jedna loukoť do kalu a druhá z kalu!“ Tehda cár odvrátiv hlavu od něho pravil: „Chvála Bohu, lidé říkají Premúdrý Solomún, a on blázen!“ Došedše vtom na místo, kde měl býti zahuben, poručí cár, aby se po prvé zatroubilo. Jak zaslechli vojínové Solomúnovi troubu, pohnuli se.

Když se po druhé zatroubilo, počali se blížiti, ale nebylo lidí viděti, pouze jen zelené ratolesti před nimi, jako by šla hora. Cár se tomu velice podivil i věřil, že je pravda, co mu byl Solomún řekl, potom poručí, ať se po třetí zatroubí. Vtom přirazí vojníci Solomúnovi na ono místo, Solomúna osvobodí a cárá i všechny jeho momky a dvořany zajali a pobili!

Děvojka rychlejší koně

Byla jest taková děvojka, která nebyla z matky rozena, nýbrž od vil utvořena ze sněhu vzatého z jámy bezedné, do níž neproniklo slunce Ilijiske; vítr ji oživil, rosa ji nakojila (podojila), les oděl ji listem a louka (livada) kvítím ji nakýtila a ozdobila (naresila). Bylať bělejší sněhu, růžovější (rumenija) růže, jasnější slunce, že se taková na světě nerodila, aniž se bude roditi. I dala rozhlásiti po světě, že bude v ten a ten den, na tom a na tom místě držeti trklju (dostihy), a který z mladíků ji na koni předstihne (přeteče), že chce býti jeho. To se v málo dnech rozhlásilo po všem světě, a tisíce prosiců na koních shromaždovalo se, jeden lepší než druhý.

I sám carův syn přijel na dostihy. Postaví

se děvka na metu a všickni prosí seřadí se na koních a ona mezi nimi bez koně, jen na svých nohou; tehda praví jim: „Vystavila jsem tamto zlaté jablko; kdo nejprve k němu dojde a je vezme, chci býti jeho, ale pakli já první k němu doběhnu a je vezmu dříve nežli vy, vězte, že zůstanete vy všickni na místě mrtvi. Tedy rozvažte dobře, co činíte!“

Jezdci pohlédli jeden na druhého a každý myslil u sebe, že si děvka vydobude; potom pravili mezi sebou: „Víme zajisté, že ona ani jednomu z nás na nohou neuběhne, ale jeden z nás a který tomu Bůh i štěstí ať dnes spomůže!“ A tu zatleskla děvka rukou o ruku a jedním vrhem odkvapili všickni z místa. A když byli na půl cestě, věru děvka je předstihuje, spustivši zpod paží jakási malá křidélka. I dělal jeden druhému

výčitky, ale pohodnuvše i pošíbnuvše koně, dostihli děvojky. Jak to ona zpozoruje, vytrhne si z hlavy vlas, odhodí jej, a v té chvíli vzroste strašný les, že nevědí prosíci, kde se octnuli kde, kudy za ní, zdali tamo, nebo onamo, a zatím je ona daleko předstihla ale oni pohodnuvše, pošíbnuvše koně, opět jí dostihli. Když viděla děvojka, že i les k ničemu, pustila jednu slzu a vyřinuly se strašné řeky, že se o málo všickni nepotopili. Za děvojkou nikdo již se nehna, kromě carova syna, ten plul za ní na koni, ale vida, že se dívka víc a více od něho vzdaluje, zakleje ji třikráte jménem Božím, aby stanula, a ona okamžitě státi zůstala na onom místě, kde právě byla. Tu on ji uchvátí, posadí za sebe na kůň, přepluje na sucho a potom přes jednu planinu dá se cestou k domovu; když vyjede na nejvyšší planinu, ohlédne

se ale děvojky za sebou nemá!

Poklad

Jakémusi člověku, když jednou libě usnul, zdálo se, že vidí před sebou státi křídlaté dítě, bílé jako padlý sníh, a to že mu praví: „Jdi na nejvyšší brdo (vrch), co znáš, tam najdeš velikou borovici a pod borovicí troj úhelný kámen, z něhož prýští voda jako slza. Vykopej pod kamenem jámu tak hlubokou, jako je kámen vysoký, a objeví se ti oblá jedna džara se zlatým záklopem, plna asprů. Zdvihni záklop a nech ho tam; aspry si odnes, ale věda o tom nikomu neříkej, aby tě Ijuta guja neuštkla.“ Když se člověk probudí, obveselí se; vstane, oblekne se a chutě chvátá k onomu místu, o němž mu bylo řečeno. Vida onu borovici a pod ní slzovitý, trojúhelný kámen, chopil se ihned motyky a začal kopati. Ale jak po

třetí motykou do země zakopnul, slyší zdola hlas, jako dětský: „Zanechej dnes, kdokoliv jsi, té roboty!“ Jak to člověk zaslechl, padl strachem na zem a usnul jako zabitý. Jako v předešlém spánku zdá se mu opět, že vidí před sebou státi ono jisté dítě a že mu praví: „Vstal jsi, umyl jsi se, oblékl, na cestu se vydal i robotu jsi započal, ale kříže jsi neudělal! Pros Boha a prositi nepřestávej, kdyby mne nebylo, věděl bys, co by se bylo s tebou dělo; neboť jak vstaneš, máš udělati kříž, jak to Bůh přikazuje, a vždy, než jakoukoli milou mu práci započneš, udělej nejprve kříž.“ Když se člověk ze spánku probal, zpozoroval, že se nenachází na onom místě, kde byl strachem na zem padl, ale v jakémsi dynisku (bostaru) plném květů. I udělal kříž, vzal motyku a rýč a šel opět na ono jisté místo, o němž mu bylo

řeceno, ale prv než počal pracovati, udělal kříž a obrátiv se k slunci, které právě vycházelo, pravil třikrát po sobě:

„Slunce na východu (istoku) a silný Bože, pomozte!“ Potom chopil se motyky a začal kopati, ale s nemalým strachem, aby se opět neozval zdola onen hlas. Kopá a vyhrabuje zem zdali tu zasvitne se mu něco, jako by mu byly všechny sluneční paprsky do očí zažehly padly

„a to je? Zrnaj, spící na onom pokladu. Člověk vida, že si pro něho pokladu nikterak vzíti nemůže, zakumil ho do třetice Bohem a svatým Jovanem, aby se pohnul. I probudí se zmaj a praví: „Já se odtud (odolen) nepohnu, neboť není tento poklad ani tvůj ani můj, ostatně když spočítáš všechna křídla (izvore), kolik jich v této planině, a když přijdeš a povíš mně

to, chci se ti z místa pohnouti, jinak nikterak.“ Když toto onen člověk slyšel, jde po hoře od zřídla k zřídlu a počne je řadem čítati, ale vždy si to zase pomátl, takže nikterak nemohl přijíti s počtem ku konci. Umdlen sedne pod jeden vysoký strom, že takového ani ve světě není, a slyší na jeho vrcholu, že jsou dva ve velké rozepři o něco, a když se potom podívá, doletěli vileník a víla. Vileník chtěl mermomocí, aby mu víla něco řekla, a víla se brání, zaklíná se mu: „Jako že je v této planině sedmdesát sedm zřidel, nevím!“ Víla někam odletí, a vileník zpozoruje onoho člověka, praví mu, aby šel a poklad si odnesl. I jde onen, a když nenalezl zmaja, zdvihne záklop, který na džare byl, i vybere si všechny peníze, co v ní našel, a záklopu tam zanechal.

Starobulharské prikazky o Dědo-

gospodu

Staří ovčáci bulharští a vůbec staří Bulhaři vzpomínají dosud, že za starobylých časů, když nebylo ještě ve světě zloby a lsti a lidé člověčí byli dobří a čistosrdeční platný to vek Blgarsky , že chodil tehdáž Bůh po zemi a vyučoval lid rozličným pracím i uměním. Boha představují si jako starého děda a nazývají ho Dědo-gospod, což se posaváde zachovalo v ústech bulharského národu. A on naučil lidi nejprve orati a tkáti.

I rozprávějí se o Dědo-gospodu tyto prikazky:

I

Z prvopočátku, když člověk počal orati, doorav brázdu od konce ke konci, zdvihl si rádlo na rameno a nesl je zpět na ono místo, odkudž byl orati počal, a teprv odtamtud táhl novou brázdu. Dědo-gospod jda mimo řekl jemu: „Ne tak, synku! Nýbrž když dooráš brázdu, obrať rádlo na témž místě, kde jsi byl zastal, a táhni je zase zpět na onen konec, odkud jsi byl orati počal!“ Takto naučil se oráč správně orati a oře se takto až podnes.

Když Dědo-gospod odtamtud odešel, viděl jednu ženu tkáti na stavu (stan); vida, že prohazuje člunek (snovalkia) skrze osnovu z jedné jen strany a nit že na druhém konci vždy utrhuje, řekl jí: „Ne tak, dcerko, nýbrž prohazuj oběma rukama!

Když prohodíš snovalku od pravé strany k levé, prohod' ji zase zpátky od levé strany k pravé a nit neutrhuj!“ A tak naučila se žena tkáti, jako se tká až podnes.

Druhého dne šel Dědo-gospod opět mimo oráče, ale přebrazen (priobrazen) ; i zeptal se ho:

„Kdo tě naučil, synku, takto orati?“ A oráč mu odpověděl: „Dědo-gospod.“ A Dědo-gospod blahoslavlil mu (požehnal) řka: „Den orej, a na rok budeš míti potrawy !“ Potom jda mimo ženu, zeptal se jí: „Kdo tě naučil, dcerko, takto tkáti?“ A ona mu odpověděla: „Já sama od sebe.“ Tehda řekl jí Dědo-gospod: „Tkej rok, a co utkáš, pod paždí uneseš !“

II

Když chodíval Dědo-gospod po zemi, aby ji blahoslavlil, přišel k jednomu pastýři rožního dobytka govedaru ležíčímu naznak pod jedním stromem, a to pod hruškou (krušia). Kratunka jeho, ve které nosíval vodu, stála vedle něho prázdná. I zeptal se ho Dědo-gospod: „Či máš, synku, v kratunce vody?“ I odpověděl mu onen: „Nemám!“ I pravil mu Dědo-gospod: „Jdi, synku, dones vodice, aby Dědo pil!“ I ukázal mu govedar nohou řka: „Ejhle, tamto studánka, jsi-li žízniv, jdi a pij!“ Tehda Dědo-gospod blahoslavlil, aby mu dobytek (govada) střečkoval (štrkljala) ; a ihned rozprchlo se stádo na vše strany, a govedar též vyskočil, a uchopiv do ruky kalpak, uháněl za stádem, rozjímaje (dumaše) v duchu: „Čím jsem

proti bohům se prohřešil?“ Od líného govedara šel Dědo-gospod k ovčáru (ovčáku), který měl též kratunku vedle sebe státi, jenže neležel na zemi, nýbrž stál, bedlivě na ovce pozor dávaje. I zeptal se ho Dědo-gospod: „Máš-li, synku, vody?“ „Je vody, Dědo! Ale já ti nemohu pro ni jíti, ovce mi střečkují!“ Tehda pravil Dědo-gospod: „Jdi, synku, já ti je zkrotím!“ A když ovčák odešel pro vodu, vzal mu Dědo-gospod kuku zarazil ji do země a rozhodiv plášť blahoslavlil ovčím, a ony mírné a krotké stanuly pod jeho stín. V ten čas přišel vlk pro určenou svoji potravu, kterou si denně brával jako povinnou daň od ovčáků. Dědo-gospod dal mu úplavičné jehně.

Ale vlk nespokojen s tím, nechtěl ho vzíti; vedral se mezi stádo a uchwátil si jiné, které se líbilo jemu. Tehda vzal Dědo-

gospod ovčárský kaval a tím uhodil ho po kříži.

Od toho prý zůstalo vlku, že jakkoli silen je v šíji (vrat), tak naproti tomu slab že je v kříži.

Avšak přesto onoho jehněte, jež si uchvátil, z tlamy nepustil a dále unášel. I zvedl Dědo-gospod dva kameny, a hodiv je za ním, blahoslovil jim, aby se staly dvěma psy; i stali se a odběhše za vlkem, vysvobodili jehně, které vlk unášel.

Ovčák přišel a přinesl vody v kratunce Dědo-gospodovi; vida ovce tiše státi pod stínem pláště a dva psíky radostně poskakovati, s podivením zeptal se Děda: „Ej, Dědo, nyní když se staly ovce tak krotké a jako zdřepnělé, kterak je budu na pašu hnáti?“ I řekl mu Dědo-gospod:

„Synku! Vezmi si měděn kaval a zapískej jim pozoruj však, odkud větrík vane, aby tě slyšely, a v kterou stranu ty půjdeš, v tu i ony ubíratí se budou.“ Od tohoto času až podnes vyhánějí ovčáři ovce na pašu, pískajíce na kaval a svirky.

III

Povídají také staří lidé, že za onoho času člověk neporoučel jen živým bytostem, ale i neživým; ale to prý se později změnilo, když se stali člověci lstivými (lákavými). Na příklad když člověk posekal v lese drva, složil je na hromadu, šibnul je prutem, a ona šla sama tam, kde je člověk míti chtěl. Až jednou jakási žena, když nasekala drv, pošíbala je též prutem, aby se ubírala dále, a drva se ubírala a ona za nimi. Ale když se jí napotom zlenilo za nimi jíti, sedla na ně jakmile na ně sedla, zůstala drva státi! Šíbala je z jedné strany, šíbala je z druhé strany, ale drva nepohnula se ani za mák. I rozmrzevši se, rozvázala pas a zavěsila si drva na hrbat a nesla je dále, až jí znoj po čele tekl. Tu na tomto jejím putu zjevil se

před ní Dědo-gospod a pravil: „To máš za to, že jsi byla nevděčná, a poněvadž ti nebylo na tom dosti, že jdou sama, ale i jeti na nich jsi chtěla, nechť tedy ony jezdí na tobě!“ A od těchto časů museli si lidé dříví nejen sami nasekati, ale i domů donášeti aneb na kalách donášeti a dovážeti.

Jednou potkal Dědo-gospod tesaře, který si v zástěře nesl množství peněz domů. „Co to neseš, synku?“ ptal se ho Dědo-gospod. „Třísky,“ odpověděl mu tesař. Za tuto lež usoudil mu Dědo-gospod, aby on i jeho potomci (stoupenci) vždy zůstali chudí. A říká se podnes v Bulharsku, že mají tesaři více tříštěk nežli peněz! Lež trestal Dědo-gospod vždy přísně, ale kdo pravdu mluvil, tomu požehnal; jako jedné chudé vdově, která měla mnoho dětí, ale ničehož v domě, čím by je byla nasytila.

Aby je hladem plačící ukonejšila, vzala kus hlíny, udělala bochník a zahrabala jej do horkého popela. I myslely děti, že je chléb opravdivý; utichly tedy a očekávaly, až se upeče. A tu šel právě okolo Dědogospod, i vešel k ženě a ptal se jí: „Co to máš, dcerko, v tom popelu?“ I řekla mu žena pravdu a tu on požehnal hliněný chléb a stal se z něho skutečný chléb, a chleba neubývalo a chudá matka měla potom vždy dosti chleba a mohla děti nasytiti, dokud by si ho samy vydělati nedovedly.

HRÝ

Hra na železný most

Nejsilnější dva chlapci postaví se proti sobě a podají si ruce. Jeden se jmenuje Slunce, druhý Luna (měsíc). Třetí jeden chlapec je Vyšij (vojvoda), ostatní pak chlapci i děvčata jeho vojsko. Vojsko to postaví se řadou jeden za druhým za vojvodu. První, co zaň se postaví, obejmě ho volně oběma rukama okolo pasu, ten třetí obejmě zase tak druhého, čtvrtý třetího a tak až do posledního. Celá řada tvoří spojený řetěz. Nyní začnou zvolna k mostu se pohybovati. — Most dělá Slunce a Luna; totiž držíce se za obě ruce, zdvihnou-li je vzhůru, je most otevřen, spustí-li je dolů, je most zavřen. Vojvoda přijda s vojskem k mostu, praví Slunci a

Luně: „Držte, držte železen most, jako kámen, jako kost, aby prošlo naše boží vojsko skrz!“ Slunce ptá se: „A cože nám dáte za to?“ „Toho posledního,“ odpoví vojvoda. Po této přípovědi otevře se jim most. Slunce a Luna vyzdvihnou spojené ruce vzhůru a pod nimi jako pod obloukem vojsko prochází. Před posledním z řady most se zavře a Slunce i Luna se ho ptají: „Čí chceš býti, Slunce nebo Luny?“ Na kterou stranu se přidá, na tu stranu vstoupí, buď k Slunci, buď k Luně. Takto přechází vojvoda s vojskem svým přes most a vždy tam nechá posledního, až zůstane sám a naposled i on se k jedné straně přidá. Stojít' tedy proti sobě dvě vojska, Slunce a Lunino. Nyní udělá se mezi oběma vojsky na zemi čára (čerta), která je za mejnik (hranice). Za tu čáru vojska se postaví, opět jeden za

druhým a okolo pásu jeden druhého držíce. V čele jedné řady je Slunce, v čele druhé řady Luna. Takto postavené, chytnou se ti přední dva za ruce a nyní snaží se jeden druhého přes čáru přetáhnouti. Ti, co za vůdci stojí, drží je pevně jeden druhého okolo těla a jedna i druhá strana snaží se zvítěziti.

Někdy stává se, že na počet menší strana zvítězí, a někdy se řada přetrhne a všickni na zem se svrhnou, z čehož povstává veliký smích.

Hra na oves

(Ze Slavonska: Hajdmo igrat zob)

Sednou děti, chlapci i děvčata, do řady na zem; jeden neb jedna zůstane stranou stát. Jeden z chlapců neb děvče dá každému i sám sobě cenu k pamatování, na příklad: „Ty jsi krejcar, ty groš, ty zlatý (Jorint po slav.), ty tři zlatý, ty dvacet,“ a to jde třebas do padesáti, jak je dětí.

Potom ten, co stojí, přijde a procházeje okolo nich praví: „Šel jsem trhem (várošem), tu slyšel jsem, že máte oves po třech zlatých.“ Která neb který je tři zlaté, ten hned vystoupí a hlásí se:

„Tu je po třech zlatých!“ Kupec začne tedy smlouvat a smlouvá dost a dělá před

tou třizlatkou rozličné posuňky, směje se, děti všecky se smějí, škádlí ji, ale ona nesmí ani dost malinko se usmát a nic nesmí jiného mluvit než „tři zlaty, tři zlaty“. Jak se usměje, musí mu dát zástavu, a on zase k druhé jde a znova začne: „Šel jsem trhem, tu slyšel jsem, že máte oves po groši?“ Groš hned vstane, hlásí se, kupec ho nechce, že je laciný, aby žádal víc, on ale nesmí nic jiného promluvit než „za groš“. Tak jde od jednoho k druhému, až se všecky vypořádají. Obyčejně se žádný alespoň malého úsměšku nezdrží a každý zástavu dát musí, které se ku konci vyměňují za všelike práce, jako v Čechách „za setí petružele, za vození hrnců, za kočičí mňoukání“ a j.

Hra na kohoutka

Děti postaví se dva a dva za sebou, jako v průvodu. Včele jde samo jedno a to je kohoutek (petelinček). Když jsou uspořádány, kohoutek zakokrhá: Kikiriki! Kikiriki! Na toto zakokrhání rozběhne se nejposlednější pár, a jako by letěli, tak běží každý po jedné straně řady nahoru. Kohoutek dává dobrý pozor; jak mimo něj letí, tu on jednoho z nich chce zachytit, a když se mu to podaří, musí ten chycený být kohoutkem. Jestli se mu to nepodaří, jako že zřídka kdy, běží za nimi. Ti se zase obrátí a běží podél řady dolů, že ale na svá předešlá místa postavit se nesmějí, rádi by se vtiskli mezi ostatní páry; ti se tomu ale brání a nechtějí se dát ze svého místa vytisknouti. Kohoutek je pronásleduje, tlačí se za nimi, a jak to

obyčejně bývá, silnější vytiskne slabšího, a řada přichází do nepořádku, ale roztrhnouti se nesmí. Kdo je z jednoho místa vytisknut, hledá jiné, a tak se to plete, jeden běží sem, druhý tam, a kdo páru nenašel, ten je potom kohoutkem, dokud ho zase při opakování hry jiný nevystřídá.

Hra dívčat na dýni

(Z okolí verovitického v Slavonsku)

„Hajdmo igrat dinje!“ (Pojdme hrát na dýně!) Tak svolávají se děvčata, a když jich do dvaceti třiceti pohromadě, vyberou si místo prostranné, kde strom je. První, obyčejně největší, sedne pod strom a obejmě ho nohama i rukama. Za ní sedne druhá, těsně až k samé, obejmě ji, ne však okolo pasu, ale výše pod paží, tak aby

složené ruce na prsa přišly, a sice vnitřní plochou dlaní naven (jako když se rukama zalomí). Podobně sedne za druhou třetí, za třetí čtvrtá a mimo jednu všechny ostatní řadou. Jedna zůstane stát a ta jde pro dýně; postavíc se před tu první říká: „Poslali mne cárcarica (mělo by býti cár, carica; bán, banica, ale vyslovuji to v jednom) bánbanica, abyste tni daly jednu dynu!“¹ Na to odpoví ta první: „Je teprv veliká jako liskovec (oříšek liskový).“ Ta, co stojí, odejde o krok dále, ale hned se zase obrátí a povídá: „Poslali mne cárcarica, bánbanica, abyste mi daly jednu dynu!“ Odpoví sedící:

„Teprv je veliká jako ořech.“ Stojící odejde a přijdouc hned zase praví: „Poslali mne“ atd.

Sedící odpoví: „Je teprv jako jablko.“

Stojící: „Poslali mne“ atd. Sedící: „Je teprv jako hlava!“ Stojící: „Poslali. . .“ Sedící: „Je teprv jako čtvrt oková (vědra).“ Nyní to pokračuje na půl oková, na tři čtvrtě, na celý okov a vždy se to dle vtipu té první řídí, s čím velikost dýně porovná (obyčejně se i na to pozor dává, aby přirovnávající věci i poněkud tvar dýně měly).

Kposledu je velká jako náměstí a potom jako pul nebe. Když to řekne, přijde ta, co chodí, a zase říká: „Poslali mne cárcarica., bánbanica, abyste mi daly jednu dynu!“ Tu řekne ta sedící:

„Už je jako celé nebe, jdi a utrhni si jednu“ Nyní jde ta od jedné k druhé po řadě dolů, každou potlačí dlaní vrch hlavy, pak jí chytí hlavu do obou rukou, zatřese a jde dále, a tak až k poslední ta je jí teprv

vhod. Když se dýně na trhu vybírají, tlačí se u stopky a voní se k nim, pak se potěžkávají a třese se jimi; když se prst u stopky do masa boří, když mají vůni a lehké jsou, je důkaz zralosti a dobroty. I obejmeme ji pod paží, sem tam s ní kyve, až ji od druhé odtrhne, jako by vskutku dýni utrhla. Ta musí tam stát, a ta jde zase k té první a říká: „Poslali mne cárcarica“ jako z počátku. „A kde ti je ta, co jsi utrhla?“ ptá se jí první. „Upadla mi do studně“ odpoví tato. „No tedy jdi a ve%mi si druhou“ atd. řekne první a ta jde a jako po prvé potuká jim po hlavách a poslední vždy si vezme, a zase jde prosit o jinou. Když se jí první ptá, kde je druhá dyňa, řekne, že ji „hajdúci“ vzali, a ta jí zase dovolí, aby si druhou utrhla.

Tak si bere jednu po druhé, až všechny vytrhá, musí ale vždy jinak se vymluvit.

Když i tu poslední odvede, je hra skončena.

Tělocvičná hra děvčat

(Z okolí verovitického v Slavonsku)

Obyčejně v neděli a ve svátek sejdou se děvčata, jak i u nás na venku způsob, za humna neb na některé prostranné místo, aby si tam pod širým nebem hrály. I sejde se jich vždy mnoho, z celé vsi, velké i malé. — Hru tuto jmenují Slavonky „vrece krpit“ (pytle záplatovat).

Postavějíť se do řady, dvě a dvě stejné velikosti, vedle sebe. Když stojí pár za párem, podají si ruce, vzhůru je zdvihnou a trochu od sebe odstoupnou, tak aby ulici tvořily. Tu spustí poslední pár ruce dolů, sehne hlavy a pod obloukem ruk běží ulicí

nahoru a třicet kroků as před řadou
zostane, ruce zdvihne a tak zase nový
oblouk tvořiti počíná. Předposlední musí v
patách za poslední běžet a třetí za druhou
a čtvrtá za třetí, v největší rychlosti, a
zase v pořádku se nahoře stavěti tak aby
ten pár, co dříve prvním byl, při druhém
seřazení posledním byl. Tak se to bez
nejmenší přestávky několikrát opakuje, až
jsou děvčata od shýbání se a běhu
umdlena.

Když se rychle běhá a řadí, vyhlíží to,
jako by pytle obracel. Potřeba mnoho
pozornosti, aby nepřišly páry do
nepořádku, proto také, když se první řada
postaví, obyčejně se změří dle kroků, jak
je dlouhá, a před řadou se zase vyměří,
kolik kroků první pár běžet musí; potom
už jen dle oka běží.

ZE ZÁPADNÍCH ZEMÍ

BROSKEV, BOHATSTVÍ BÝVALÉ PUSTÉ DĚDINY

Do malé, zpustlé dědinky Montreuilu, svého rodiště, vrátil se po dlouhých letech, jež byl na vojně strávil, vysloužilý důstojník a rytíř řádu svatého Ludvíka Girardot, aby přejmul skrovné od rodičů mu zanechané dědictví. Pozůstávalo z malého domku a půl čtvrtá jitra neúrodné země, jaková se všude v okolí montreuilském nalézala, a příčinou byla nouze a bída tamějšího lidu. Zhrozil se Girardot, vida všude nečistotu a nepořádek, děti ušpiněné, roztrhané po návsi běhat. Ty ženy umořené, zakrnělé, před časem stárnoucí. A jak jinak, muži nemohouce z půdy tolik vytěžit, aby se všickni z toho uživili, museli do světa po

chlebě a zanechat pole i dům ženám. Ztrmácené od těžké, nepřirozené práce polní, nemohly dbát o dům, jako by jinak byly dbaly. Smutně díval se Girardot na svoje rodáky, smutně i na svůj majetek. Sám chudý, nemohl jim pomoci; měl sice naději, že dostane od vlády alespoň malý roční plat za věrné své služby a na zadanou králi žádost. Ale den za dnem ubíhal a odpověď nepřicházela; aby tomu konec udělal a i za své rodáky u krále se přimluvil, sebral se a šel sám do několika mil vzdáleného Versaillu, aby ústně s králem promluvil. Avšak v předních pokojích královských odbyli vysloužilého vojáka odbyli ho první i druhý i třetí den, ale on přece zase tam šel a na krále čekal, jakkoli marně. Však když s zkormouceným srdcem ze zámku odcházel, zašel si do krásných ovocných a

kuchyňských zahrad, jež zakládal znamenitý královský zahradník La Quintinie. Bylť to velmi vlídný a šlechetný člověk a každého rád viděl a rád i poučoval, kdo si toho žádal. Také se smutným rytířem rád se bavil, a chtěje ho zbaviti trudných myšlének, učil ho pěstování stromů. Právě tenkrát zabýval se ušlecht'ováním broskvového ovoce a na takový stupeň to přivedl, že mělo ovoce barvu květin i lahodnou jejich vůni. Po zdaření tohoto pokusu vynalezl oné nízké zdi, tak zvané ochranné, kteréž v neveliké vzdálenosti jedna od druhé postavené, zem znamenitě rozhojňují, a odrážejíce teplotu, tutěž zdvojnásobňují.

Vynález tento, soustředovati sluneční paprsky, zalíbil se Girardotovi velice a hned umínil si zavésti takovéto pěstování broskvového stromoví na svém

neúrodném poli při malém svém domku. Vyjevil ihned také úmysl svůj panu Quintiniovi, který mu jej nejen schválil, ale i radou a pomocí přispěti slíbil. Nadšen myšlénkou, že nejen sobě, ale i rodákům pomůže, nežádal si již milosti královské, ale rychle ubíral se k domovu. Avšak předsudky a zvyky lidu nedají se hned tak zvrátit, a byť to i k jeho prospěchu bylo. Šlechetný Girardot to také zkusil.

Když domlouval vesničanům, aby následovali jeho příkladu a z neúrodných polí svých broskvové sady udělali, že jim to lepšího užitku přinese a při lehčí práci, nevěřili mu, smáli se.

Když ale viděli, kde jindy pusto bylo a prázdno, po nastavěných zídkách stromky zelenati se, kvésti, když viděli z květů

roditel se množství krásného, malebného ovoce, že se na ně srdce smálo, a když konečně viděli, jak draho je Girardot do Versaillu prodává, tu teprv odhodily ženy těžké motyky, kopáče a radla a všude zakládaly se broskvové sady. Jako po větru roznesla se pověst o montreuilských krásných broskvích po celé krajině a každý přál si míti na tabuli ovoce, kteréžto předtím jen na královské tabuli bývalo. Pustina okolo Montreuilu proměnila se v několika letech v krásné zahrady; staré, chatrné domky ztrácely se pomalu vedle nových a vedle Girardotova malého domku postavila se nová škola na jeho útraty.

Muži, majíce doma dost zaměstnání a výdělku, nechodili po chlebě jinam a ženy hleděly si domů, dětí a malebného ovoce, a poněvadž se s ním jemně a čistě

zacházet musí, staly se i ony čistotnými, staly se i zdravějšími, způsobnějšími a tím i vůbec mravnějšími. Ve vysokém stáří již, oželen ode všech, skončil pokojně šlechetný Girardot v malém svém domku uprostřed broskvových sadů, jimiž základ položil k blahobytu celé kra,my Nyní je Montreuil bohatý městýs s pěti tisíci obyvatelů, kteří se dosud pěstováním broskvového stromu zanášejí, vzpomínaje s vděčností na dobrodince svého Girardota.

RÉVA, BOHATSTVÍ BÝVALÉ PUSTÉ KRAJINY

V podobném stavu jako Montreuil byla dědina Thomery. Celé její okolí bylo dílem kameniště, dílem holá stráž a návrší. Obyvatelstvo dědiny té bylo chudé a bídné. Muži v lomech pracovali za

skrovný peníz a ženy jako v Montreuilu neúrodnou půdu samy vzdělávat musely. Tak se bidačili a byli by snad i zhynuli, kdyby nebyla Prozřetelnost k nim přivedla muže, který jim ukázal, kde hledati mají poklady, jež příroda pro každého v lůně svém chová, jenže tisíce lidu ještě neví, kde jich hledati a jak si jich dobýti mají. Jednoho dne jeli tou krajinou dva cestovatelé, bohatý jeden pán a mladý přírodozpytec. Zastavili se v dědině, ale nebylo tam ani hospody, ani školy, ani kostela, a všude viděli velikou bídu bledé ženy, polonahé děti, muže od práce shrbené; když ale o trochu vody prosili, přinesly jim ženy dobré vody i černý osůch. I ptal se jich pán na příčinu jejich bídy; tu ukázal mu jeden z mužů na holé stráně a vršiny, na pusté kameniště řka, to že příčina jejich chudoby. „Krajina ta je

ovšem pustá,“ pravil přírodovědec, „ale posázejte holé ty stráně a vrchy révou, a za několik let bude krajinka vaše utěšená a vy stanete se bohatými lidmi!“ „Ano, učiňte tak a za vaše pohostinství pošlu vám sem učitele,“ řekl pán. Nedůvěřivě hleděli vesničané na oba pány myslíce, že si z nich blázny tropí, a byli by snad i docela zapomněli na ně, kdyby po krátkém čase nebyli do vesnice přišli dva vinaři, posláni z Versaillu od krále, aby pozakládali vinice v okolí Thomery a tamější lid vinařství naučili. Co mladý přírodovědec předpovídal, stalo se.

Za několik let byla pustá krajina jediná vinice a krásnější vesnice nad Thomery nebylo daleko široko viděti. Z chudých kamenolamačů stali se mohovití vinaři, kteří rozsáhlý obchod s vínem vedli; z bledých, těžkou prací umořených žen staly

se čistotné, veselé, ve zdravém vzduchu
vinic pracující vinařky. Práce jejich
přitom byla: pletí, protrhávání listů, aby
na hrozny slunce svítilo, uřezování
zralých hroznů k prodeji určených, dávati
je do pěkně pletených košíků a
zaobalovati do vonné lesní trávy, aby
voněly. Mimo révu pěstuje se zde i mnoho
ovoce, jež také ženské na starosti mají, a
mužové velikou část do Auvergne
odvezou a za drahý peníz prodají. Když
tam nyní cestovatel přijde, najde kostel i
školu a hospodou přijmou ho v každém
domě.

M A R U Š E Ň

Ještě v roce 1750 byla krajina okolo
městečka Aubensa a Vivaraisu na západní
straně Seven kamenitá spoušť. Tři řady
holých sopečných vrchů, na nichž ani

travičky ani kvítka ani stromku nebylo, zdvíhá se v okrouhlosti od malého, na holém vrchu vystavěného městečka Aubensa vzhůru k Sevenám, jimiž jsou ohrazeny. S druhé strany městečka rozprostírá se široká rovina, na níž tehdyž nic jiného viděti nebylo nežli černé a rudé vrstvy lávy a takové množství čedičových balvanů a menších kamenů, že se nejinak zdálo, než jako by kdysi kamenný déšť byl nad rovinou tou s nebe padal. Na této kamenité rovině, v horách těch sopečných do tisíc stěevíců vysokých, bydlel divý, surový lid, v nečistých barákách, živě se ptáctvím a krádeží ; neboť kde psota, tam i hřích. Ženy rovněž tak surové byly jako muži, a děti vyrůstaly bez kázně a bázně jako dříví v lese. Škol tam ovšem nebylo. V černém, vlněném chatrném oděvu, v dřevěnkách s vysokými

podpatky, pušku na plecích zavěšenou, přicházivali muži v neděli do Aubensa do kostela. Po kostele šli obyčejně do hospody a tam pili reptající přitom proti Bohu i lidem, až propili poslední groš a opilí potom hádali a rvali se do krve. I vyhýbali se pocestní zpustlé té krajině a zpustlejšímu ještě lidu.

Tak to trvalo, až se tam vrátil po dlouhém čase z dalekých cest na zděděný stateček Pavel Olivier de Serres, muž neobyčejných vědomostí. I viděl hned, kterak by se neúrodná ta rovina a holé ty vrchy zúrodnit daly, ale věda, že lid nevěří, co na své oči nevidí, sadil první maruše na svoji půdu mezi skaliny a kamení. — A stromky rostly vůčihledě, na rovině i na sopečných vršinách, jako by tam odjakživa byly rostly. Začal tedy pan Olivier pěstovati bource, a když se již

mohl dobrým výsledkem vykázati, svolal krajany, a ukazuje jim stromky i hedbávníky, pravil: „Odhod’te zbraň, muži, chopte se motyk a sázejte stromky, a vy, ženy, pěstujte a chovejte listem jejich tyto červíky, a za několik let budete choditi v hedvábí, budete šťastní a bohatí, vy i vaši potomci!“ A odložili muži zbraň a chopili se motyk a ženy začaly se obírat pěstováním bourců, kteréžto zapřádati jim měly tkanivo k lepší budoucnosti. A hle, za několik let jaká to proměna! Holé vrchy staly se zelenými lesíky, rovina sadem a lid mravným a zámožným. Kde chatrné, nečisté baráky stávaly, stojí nyní spořádané domky prostřed morušových sadů a široké cesty vroubené morušemi křižují se po celé krajině k pohodlí pocestným. Ženy stávaly se při lehčí a ušlechtlejší práci a lepším živobytím

způsobilejšími a jemnějšími a muži obcováním se světem nabývali lepších mravů a vzdělání, a děti ve Vivaraisu neválejí se již v prachu po návsi, ale čistě ustrojeny chodí hned zrána do školy, největšího to a nejspořádanějšího stavení v celé dědině, ohrazeného zeleným sadem. Tak bylo tam čím dále tím lépe, z pokolení na pokolení, a nyní je již prostora dvaceti mil dlouhá morušemi posázena a lid je bohat.

Dobrodinec celé té krajiny Olivier de Serres dávno již zemřel, ale skrovný jeho dům uprostřed morušového sadu, z jehož oken viděti na osázené morušemi vrchy, pomníky to jeho nehynoucí, ukazuje lid dosud cizincům, vzpomínaje zemřelého s úctou a vážností.

POZNÁMKY PRO VOJTĚCHA

NÁPRSTKA

Práce a plat služebnictva na venku

Jak u sedláků, tak u měšťanů neřídí se plat čeledě dle zásluh a práce, ale vždy skoro dle uznalosti a mohovitosti hospodářů. U některých hospodářů má se čeleď při těžké práci zle, u některých zase při lehčí práci dobře. Ve velkých živnostech dostávají děvečky roční služby na penězích 30—35 fr. saj., mimo to 15 loket bílého plátna a záhon na zasetí lnu neb konopí.

U méně zámožných sedláků a chalupníků mají 20—25 f. služby, 10—12 loket plátna a záhon.

Kde nedostávají záhony, tam dostávají více loket plátna. Zem vzdělá jim

hospodář a na první zasetí buď jim daruje, buď jen zapůjčí z vlastního semene. Ostatní práce, totiž plení, trhání, močení, sušení, tření, udělati si musí děvečky v příhodných chvílech, když si byly odbavily práce domácí. Sklizený len si děvečky nejraději spředou a přízi strádají, aby měly trochu toho

„vinutí“, až by šly za muž. V čas zimních dlouhých večerů, o přástvách, smí děvečka, když si byla uloženy jí od hospodyně úkol napředla, přísti pro sebe. Jeť ale mezi nimi i mnoho takových, které raději len prodají a za stržený peníz rozličných parád si nakoupí, neboť se vzmáhá luxus i mezi venkovským lidem, zvlášť kde jsou fabriky. Husopasky, pasačky a pasáci krav, děti to chudých podruhů 10ileté, slouží za stravu a šat, taktéž malé chůvy.

Pacholek u koňů a oráč mají u bohatších sedláků roční služby 40—50 zl. saj., dvě košile, plátěné nohavice a někde i pár bot. U méně zámožných mají mužští čeledínové 30—35 fr. š.

Mimo to dostává čeled' od hospodářů o výročních trzích „jarmarku“; obyčejně něco potřebného od šatstva, ženským šátky, zástěry, punčochy vlněné, fábory a p. věci; mužským buď čepici, buď na vestu, aneb šátek na krk.

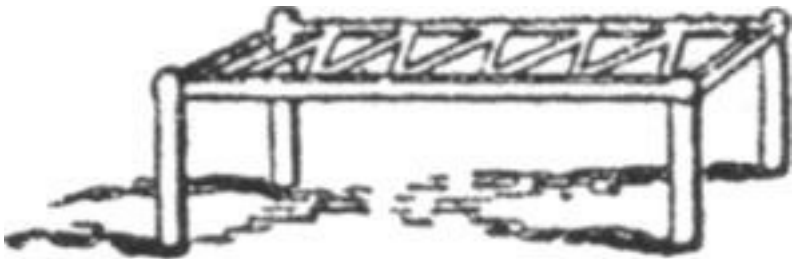
Stravu

má čeled' u sedláků jednoduchou, ale silnou. Ráno po celou zimu dobrou polívku, brambory a chléb, v letě ale nejvíce mléko, a k chlebu tvaroh neb sýr. Totéž je k večeři. K obědu bývá polívka a ještě jedno jídlo, buď moučné, neb luštiné; v neděli maso a knedlíky, a když to ne, tedy buchty, veliké jako cihla. Každý dostane dvě. O svátcích mají dvojí maso a ještě kaši nebo nějaké moučné jídlo. O vánocích dostane každý čeledín mimo jídla štědrovečerná a božíhodová velikou caltu (vánočku), o velikonocích mazanec a koledu, červené vejce, jablka a ořechy, všeho za mísu. O letnících buchty a masné hnětenky, o ostatcích šišky, smažené

„boží milosti“ a masa dosyta. O posvícení je všeho doboha a dobře se má jak hospodář, tak čeládka. Po ukončené žatvě vystrojí zámožnější hospodáři čeledi a dělníkům obžinky, na něž se čeleď těšívá neboť bývá při takých radovánkách hudba a tanec, chasy to největší rozkoš.

Zvuk houslí rozjaří okamžitě od práce umdlená těla a děvčata nedbají na krvavé na nohou mozole, když se v kole s chlapci točí. Po ukončení draček a později přástev uhostí hospodyně dračky a přástevnice dobrou večerí, k níž si tyto i mužskou chasu pozvou. Letního času, za dlouhých dnův, když pracuje čeleď v poli, posílá se jim i svačina, obyčejně kyselé mléko a chléb. Kde se urodí mnoho podzimního ovoce, vařívají hospodyně z hrušek, jablk a švestek pohoustlou polívku, která se jídá studená, obyčejně buď k svačině k

občerstvení, aneb k večeři k chlebu co pochoutka po bramborách. Jablka rozkrájí se na čtvrtky, hrušky na poloviny, švestky zůstanou celé. Rozkrájená ta ovocina vloží se do kotle neb hrnce, naleje se na ni vlažné vody a postaví se nad oheň, aby přišla záhy do varu. Mezitím udělá se z mouky a kyselé smetany (kde jí není, z dobrého mléka) pohoustlý kvásek a tím se potom při ustavičném míchání vaříči ovoce zaleje. Když se bylo chvíli povařilo a houstnouti počíná, odstaví se od ohně a nechá zchladnouti. Zchladlé dá se do studena. Ovocná tato polívka je chutná a v studenu vydrží dva dni při chuti. Vůbec netrpí selská čeleď skoro nikde hladu;

chléb bývá v málokterém domě „pod zámkem“, každému svobodno ukrojiti si dle libosti.

Také se dává čeledi chléb na týden, jeden veliký neb dva malé bochníky. Jsouť ale i ty menší bochníky o polovic větší než půlzlatový chléb pražských pecnářů, nemluvic o rozdílu hodnoty chlebů, pražského a domácího selského chleba. V letě spává ženská čeleď na ponebí, na seně aneb v komorách, v zimě v chlévech; mužská čeleď spává nejvíce v konírně na morám.

Moráň je postel zcela jednoduchá, jak tuto

vidíte:

vrchní část pletena je ze slámy aneb sítí; na tu položí se buď huně, buď se nastele slámy a pokryje hrubým plátěným pokrývadlem. Na přikrytí mají chlapi huně, děvečky peřiny (svrchnice), pod hlavu jednu tvrdou podhlavnici. V letě ustele si mužská čeleď, když je pěkná noc, na dvůr, ale sobotní večer stráví málokterý mladý chlap na svém ložisku; každý má obyčejně milenku, a jak vysvítí měsíček, pospíchá k ní pod okénko „na volání“, kde potom spolu stávají do kuropění, aniž se jim spánku zachce.

Práce

má selská čeleď mnoho a těžkou, zvláště ženská čeleď. V letě vstává děvečka ve tři hodiny ráno prv než skřivánek zazpívá.

Jak vstane, sotvaže sukni přehodí a vlasy rozpraví, uchytne trávničku a srp a pospíchá na pole nebo do sadu nakosit „trávičky s rosičkou“. Tak jim ty srpy v rukou hrají, že je radost se dívat.

Obyčejně zpívají při kosení; což vůbec na venku způsob při každinké práci, buď si jakákoli. Když byla nakosila hodný nážitek trávy, snese ji na rozprostřenou trávničku, zaváže křížmo dvěma konci, a potom lehnouc na ni horeznačky (jak Slovák trefně říká), zaváže na prsou do pevného uzlu druhé dva konce a pomalu zvedá se, až stojí na nohou. Ve velkých dvořích jedou obyčejně pacholci s vozíkem pro travu a nakosejí kosou a děvečka shrabuje a nakládá. Jak přijde z trávy, musí krávy ošetřit, vykydat, dojit, to všecko musí být hotovo, než obecní sluha zatroubí. Krávy, prasata a drůbež

mají zcela ženské na starosti; kde se řepou krmí, musí ji děvečky rozsekat sekačkami, když není dostatek slámy, na stláni do lesa chodit, vody jim navážit, zkrátka co do toho oboru patří, všecko leží na ženské hlavě. Hospodyně ovšem také pracuje, i dcery, když je má, ale při vaření musí děvečka velikánské hrnce na ohniště stavět aneb v zimě na vidlích do kamen strkat, učazené musí čistě umýt, jako ty krajáče a dížky dřevěné na mléko.

Máslo vrtět musí také děvečky a při velkých máselnicích stojí dvě a těžko jim dlouho vydržet, aby odpočinout nemusely. Prání másla a nakládání, co potom hospodyně dělá, je ovšem lehká práce. Na chléb zakvasí obyčejně hospodyně s děvečkou, ale vymísit musí ho děvečka sama a k tomu patří nemalá síla, když je v díži mnoho těsta. Také topit a sázet do

pece musí děvečka. Co se prádla týče, říkají sedláci (a často i páni), že se musí na ně „ne tolik mýdla, ale více hnátů přiložit“, to ostatní že spraví slunce. Proto se musí ale i u sedláků každý kousek prádla 10—i zkrat do ruky vzíti, než je zase čistý. Na hranicích bavorských a v Uhřích nemne se prádlo rukoma, ale tluče na lavičkách dřevěných dubovými těžkými plácačkami, a sice v samém potoku neb řece aneb u studně. Potom se dá do svárek k tomu zvláště dělaných, zase se vytluče a teprv ždímá. Je to mnohem těžší pro ženskou práci a prádlo tím trpí. V

zachovalých ještě dědinách mandluje se jen na válci s deskou, na lavici, což je také namáhavější než mandl, ač když je těžký, i ten hodně tělo ztahá. Také se nehladí prádlo ve vesnicích (mimo okolo Prahy), a

když chtějí mítí škrobenou plenu neb
čepec vyhlazeny, mají k tomu těžké,
kulaté, hladké sklo na způsob palice od
moždíře; tou jezdí se po prádle tak
dlouho, až se leskne. Zahrádky obstarávají
také ženské, sad obyčejně hospodář; ale
housenky obírat musí i ženské a ovoce
sušit je také jejich práce. Nasazování
slepíc, krmení hus, kapounování mladých
kohoutů, to vše je práce ženských. Se
lnem od zasetí jen ženské zacházejí a co je
tu práce, než se to vlákno dostane na tělo,
co je tu času! Plení dvojí, trhání,
vyklepávání pálek vázání močení,
prostírání sušení tření na trdlicích
vochlování dvojí a teprv přijde len na
kužel; z koudele udělají se kracky a
spřádají z vochlíček, to je práce děveček.
Len předou dcery a hospodyně; — cucky
přepřádají malé pasačky na pytlové plátno

a také se z nich provázky zkrucují. Z konopí, co také ženské sklidit musí, soukají zase mužští provazy a něco se spřede.

V okolí domažlickém jsou ještě ženy, které si i plátno samy tkají, ale jinde nikde. Příze dá se tkalcům, ale bílení odbývá se potom nejvíce doma, zvlášť kde je potok nebo rybník a kus zelené trávy. Mimo vlněných sukní, vyšíváných šněrovaček a podobných částek oděvu ušije se, co je od plátna, všecko v domácnosti. Šití pytlů, plachet na trávu a podobných věcí z hrubého plátna je úkol děveček. Mimo tyto práce pracuje ženská čeled', a nejen čeled', ale i hospodyně a dcery domácích, v poli, od jara do jeseni. Při senoseči rozhazují pokosenou trávu, aby uschla, suché seno shrabují do kup, z kup podávají vidlemi na vozy a doma potom

pomáhají s vozů skládati na půdy a seníky. Táž práce očekává je v jeseni při sklizení votav.

Kde je v obyčeji žat obilí srpem, jdou vždy i domácí ženské na žatvu a také najímá se více znič než ženců, an ženské rychleji srpem vládnouti znají a déle v práci vytrvají než mužští; a není to lehká práce, osm i deset hodin denně žati, bud kleče, bud sehnutě a tak po kolik dní.

Kde obilí kosou požínají, s kterou zase jen muži zacházeti znají, tam dělají ženské povřísla (k vázaní snopů), vážou a pomáhají nakládati na vozy. Při sázení, okopávání a dobývání brambor a řepy (turínu), při sázení a sklizení zelí, zkrátka při všech polních pracích pracuje ženská čeleď zároveň s mužskou a v zimě, když třeba, musí i na mlat s nimi. Také do

mlýna, když mleti jede hospodář neb čeledín, jede děvečka s sebou a obyčejně musí mleti sama, neboť pacholek namíste mletí a bdění pospí si raději ve mlejnici na pytlech a hospodář zasedne s panem otcem ke kartám; stárek mu zatím semele, ale vezme si dobré měřičné.

Zkušené toho hospodyně pošlou tedy raději služky s sebou, vědouce, že se ošiditi nedají a tak dobře semlíti znají jako mlynář sám. Práce mužské čeledi je chování a opatrování koňů, volů a ovcí, v letě práce při polním hospodářství, na podzim dovážení z lesa a štípání dříví, drání loučí, jichž se přes zimu mnoho spálí, opravování šindelových a deskových střech, v zimě mlatba, každý den 4 neb 6 hodin, z jara správa pluhů a vozů jsou všechno práce mužské čeledi. Vyjma čistění a opatrování koňů a volů,

řezání sečky a podobných, poněkud hrubších prací, pracuje i zámožnější sedlák zároveň s čeledí. V letě vstává čeled', jakož i všickni domácí ve tři, v zimě ve čtyry hodiny; na lože jdou, kdy který chce a může. V zimě o přástvách a dračkách sedává chasa pohromadě do deseti jedenácti hodin, i do půlnoci, když některá bába pěkné pohádky rozpráví. Sobotní večer trvá milencům do svítání. O posvícení a o poslední masopustní dny tancuje se po tři dny a po tři noci skoro bez přestání a svatební hody, při nichž čeled' ovšem mnoho práce mívá, ale i jídla, pití, a co jí nejmilejší, i tance zažije, trvají obyčejně celý týden. V přirovnání k ženské čeledi má čeled' mužská mnohem méně práce a více pohovení. Nejenže při krávách děvečka více práce má než pacholek při koních neb volích, ona i v

domě každé ráno všechno všude pokliditi musí, při všem hospodyně k poručí býti a mimo orání a setí obilí při všech polních pracích spolu pracovati jako pacholek. Od božího rána do noci jde z jedné práce do druhé ani minutu nepostáně i jísti musí takřka v chodě, kdežto pacholek pohodlně při jídle si posedí a i mezi dnem odpočinouti může nejednu čtvrt hodinu. V zimě když ženská čeleď o závod přede, hoví si čeledínové, když si byli koně opatřili, na lavicích u kamen zpívajíce, kouříce a nemajíce nic jiného na starosti leč utírati louče aneb nové napalovati a po prástvě děvčatům přeslice domů odnáseti.

Do služby přijímá se čeleď selská na rok, od vánoc do vánoc aneb od hromnic do hromnic; o Martině dává se výpověď. V okolí domažlickém dostává čeledín, když jde ze služby, od hospodyně veliký

čtverhranný koláč, roháč zvaný. —
Potahuje se na to i národní píseň
začínajíc:

Dejte mi peníze, dejte mi roháč,
mně se tu nelíbí, já půjdu od vás.

Časté měnění čeledi nebývá u selského v
obyčeji a nečest je to hospodáři, u něhož
čeleď déle roku vydržeti nemůže. U
dobrých a zámožných hospodářů bývá
hodná čeleď mnohá léta, do vdání a
nezřídka i do staroby, zvlášť ženské.

Společná práce hospodáře s čeledí, jedna a
ta sama strava, mnohdy i kroj, činí
sociální mezi nimi poměr upřímnějším,
nežli je to u měšťanů a pánů. Čeledín
oslovuje hospodáře buď pantáto, neb
hospodáři a v okolí domažlickém sedláku;

tak i hospodyně jen panímámo, hospodyně
neb selka čeled' říká a vy. V okolí
domažlickém když je děvečka vrstevnice
selčina aneb pacholek sedlákův, říkají si
ty sedláku neb selka. Starším lidem
mladší ale vždy vykají.

Čeled' měšt'anská

Ve venkovských městech má kuchařka v
průměru ročního platu od 40 do 70 fr. saj.
Děvečky, co jsou k hrubším pracím, a kde
se krávy drží, při krávách, mají roční
služby od 30—35 až 40

fr. š. chůvy, obyčejně chudší děvčata 13
—14 a 15letá, mají od 10—25 fr- š. a u
chudších řemeslníků slouží jen za stravu a
jeden oděv. Mimo to dostanou jarmarku
něco od šatstva a Nového roku 20 kr. i 1
fr. KM, jak kdo může dáti a chce dáti. —

V domech u bohatších měšťanů a úředníků, kde častěji hosté bývají, dostane kuchařka do roka kolik zlatých spropitného. Někdy je ustanoveno, že musí díl z toho dát děvečce, ale některá nechá si to sama. Chůva nedostane z toho nic. Stravu mají v průměru dobrou, ač nemívají každý den maso, jen jednou dvakrát za týden, potom v neděli a ve svátky. Učená kuchařka má i na venku ve velikých hospodách a u statkářů 80—100 fr. roční služby. Práce kuchařek je vaření, poklid, koupí, pomáhání při prádle. Vodu přináší děvečka a dělá vůbec všecku hrubší a těžší práci. V menších domácnostech musí zastat ovšem jediná služka všecku práci, začez také více než 50—60 neb nanejvýše 70 f. š. nedostane. Chůva má na starosti né-li více, alespoň jedno dítě, na něž, dokud je malé, i prádlo

vyprati musí a v noci k němu vstávat, když je nepokojné.

Chůva nemá za celý rok prázdnou chvíli a musí obyčejně trpět za všechny dětské nezbednosti.

Mimo to je také domácím poslíčkem. Která holka na venku něco již udělat umí, nejde za chůvu, protože se jim děvečky a kuchařky vysmívají, že jsou lenoši, že nic jiného neumí než děti chovat a procházet se s nimi, a i paní samy považují chůvy asi jako mistr učně, dávajíce jim nejmenší plat, kdežto jim přece největší svůj poklad svěřují. Tak zvané stumádly (panské) nemají na venku jen paní direktorky, statkářky a p. ale také jim nedávají ročně než 50—60 f. š. mimo dárky novoroční, o jarmarku a obnošený oděv. Za to musí uklízet třebaš několik pokojů, strojit paní i

děti a potom mívá na starosti prádlo, jak čistění, tak správu.

V Praze jsou kuchařky ve velikých a zámožných domácnostech a potom u bohatých židů velmi dobře placeny; v průměru může se počítati, že mají ročního platu od 60—100 fr. KM

mimo vánočního daru, daru o jmeninách pána a paní, diškrecí, kde se hostiny dávají; kde se mnoho masa vaří, dostane kuchařka i za kosti mnoho zlatých do roka, neboť ty patří obyčejně kuchaře. Roční plat služek pro hrubší práce, panských a chův může se počítati v průměru od 20 do 40 f. KM. V některých rodinách dávají se služkám místo masa neb piva, chleba neb rohlíčku ráno k snídání peníze, což mnohdy kolik zlatých do roka dělá a služkám se líbí, an se přece

každá nají. Kdyby ráno místo rohlíčku jen 2 kr. a večer místo piva 4 kr. dostala, je to do roka 22 f. 30 kr. a někde počítá se jim i více. Ale tím učí se služky krást. Co se stravy týče, je rozličná, jak se samo sebou rozumí; někde je při mnoho práci málo a špatné jídlo, někde má se čeleď dobře v každém ohledu. Jsouť paní, které se služebníky vlídně a upřímně zacházejí a jim v ničem neubližují (jakž toho nejskvělejším důkazem Vaše paní matka), jsouť ale také paní, i mezi tak zvanou vzdělanou třídou, kterým je služka otrokem a které tak se služebnictvem zacházejí jako osadníci američtí se svými zakoupenými otroky, né-li hůře! A to právě nejvíce demoralisuje pražskou čeleď. A tak je to všude jak u sedláků, tak u pánů, jak Čech i Angličan dobře praví: Jaký hospodář, taková čeládka. Like

master, like man!

O mužské čeledi na venku vím tolik, že kočové u pánů 70—80 i 100 f. š. při stravě, totiž u vyšších úředníků, zámožnějších obchodníků a měšťanů. Zde v Praze mají kočové a menší sluhové v některých kupeckých a měšťanských domech měsíčně při stravě 8 —12—15 fr.

KM, beze stravy 20—30 f. KM.

Čeled' v panských dvorech na venku slouží za náchlebí (deputát). Děvečky mají 20— 30 f.

saj. ročně a potom obilí a ještě některé potravní přídatky. Práce dvorské čeledi je chov dobytka a v letě potom musejí také v poli pomáhati najatým dělníkům. Před rokem 1848

chodili do dvorů za pacholky synkové z
hodných selských statků, a sice proto, že
je potom správce před odvodem chránil,
zvláště který byl šikovný aneb zámožný.

Později Vám ještě zevrubněji popíšu, jak
jsou služebníci vyšší i nižší u šlechticů
placení; až se na to vyptám.

Platy dělníků při hospodářství

Koscům platí se od korce louky 3 f. saj.;
když kosí od časného rána až do tmy,
může pokositi za dva korce louky a 6 f.
vydělati.

Hrabačkám při senoseči platí se na den
beze stravy 30 kr. saj., při stravě, jak to na
venku u sedláků, bohatších měšťanů a
farářů bývá, že dávají stravu, platí se jen
25 kr. š.

Žencům platí se též od korce aneb od záhonu aneb 30 kr. KM na den, jak mužům, tak ženám, neb musí ženská zároveň s mužským záhon držeti. Mají-li stravu, platí se jen 24 kr. KM a na venku dává se dělníkům obyčejně strava, mimo těm, kteří chodí do díla na panské pole neb luka. A kdyby se ani nenajímali dělníci na stravu, je to již způsob na venku, že posílají žencům alespoň jednou za den na pole buď chléb a mléko, nebo pivo k chlebu a při žatí pšenic posílají se jim poslední den koláče, ovšem jen černé, ale chutné. — Vaničkám platí se 16—18 kr. KM a vazačům, kteří také nakládati musí, 25 kr. — Žně trvají v některém okolí i 8

—10 dní, a kde není mnoho dělníků, ještě déle. — Do kraje okolo Hradce, Pardubic a j., potom i do okolí pražského přicházejí

na žatvu a kosbu kosci až z Krkonošských hor, a zase z okolí domažlického chodí městský, chudší lid do blízkých Bavor na žatvu, odkudž si přinášejí mnoho zlatých, všecko v stříbrných penězích. Tam platí se také od kusu a kusy ty vyměřují tamější sedláci na kroky, mnoho-li ale od takového kusu se platí, nemohla jsem se posud doptat.

Za dobývání a okopávání brambor platí se dělníkům 12—14 kr. KM na den aneb se platí bramborami, jak se to vyjedná. Když jsou ale drahé brambory, platí hospodář raději penězi.

Při práci pekou se brambory na polích a každý může se jich najísti do vůle.

Za okopávání a dobývání řepy (cukrovky) platí se rozličně. Kdo ji má jen ke krmení

pro svůj dobytek, platí dělníkům 12 kr. KM denně a přidá oběd a ještě chléb a pálenku neb polívku.

Majetníci cukráren platí dělníkům za okopávání i dobývání 12—14 grošů mužům i ženám. Od kopání (jak je jmenují) krecht (jam) dostanou muži 25—30 grošů na den. Od kleštění, nošení a skládání do jam, což je práce nejvíce jen žen a dětí, platí se vzrostlým 12—14 gr. na den, dětem 10 kr. KM. Pracuje se od šesti ráno do sedmé večer, jako vůbec při každé polní práci.

Někdy pracuje se i od 5 do 7 hodin, když je napilno, tenkrát ale dostanou dělníci od hospodářů večeři, ale od fabrikantů nic.

Mlatci dostávají po vymlácení jak v panských dvorech, tak u menších

hospodářů desátou neb dvanáctou měřici z
vymláčeného obilí. V Uhřích devátý korec
(kýlu). Kde se penězi platí, dostávají 12—
15 grošů na den beze stravy a pracovati
musejí od sedmé ráno do poledne a od 2
hodin do tmy.

Dřevoštěpové v panských lesích na
Chlumecku mají od porážení a řezání
dříví denního platu 35 kr. saj. Za takový
plat by ovšem nemohli od rána do večera
pracovat, sice těžce, ale láká je to, že mají
dovoleno vzíti si suchého klestí tolik, co
byli za den oklestili. Ale jak se říká, že
příležitost dělá zloděje, tak je to i tam; k
suchému klestí přibere se i zdravé vrchové
dříví a místo jedné otepi udělají se tři.
Jednu nese si drvoštěp večer zjevně domů,
dvě ale odvlekla mezi dnem potají žena
neb děti, vědouce již ráno, kam je tatík
uchystá. Přibere se také mnohdy dříví ze

sáhů, jestli si ho myslivec nebyl hned po štípání naznačil. Drvoštěpové tito jsou obyčejně baráčníci ze sousedních vesnic. Baráčník takový má jen malý barák, asi dva korce pole a kus najmutého, kozu neb krávu, s kterou i orá. Ti chodí obyčejně na panské dílo.

Sedlák v tamějším okolí je bohatý; každý má 100 i více korců polí, svoje luka, kus lesa, kolik kusů krav, koně, voly, ovce, prasata, má i pěkný statek; proto směje se baráčníkovi, že co si na hřbetě domů nedonese, to že nemá, ale on že si to přiveze! Jsou tací bohatí sedláci velcí aristokrati proti chalupníkům a dokonce baráčníkům! Chalupník má chalupu, 15-20 korců polí, má dvě tři krávy, jednoho alespoň koně, kousek louky a nenajímá se do panské práce, leč v zimě že s koněm za dobrý plat někam zajede. Mají také jiní

chudí lidé dovoleno do panských lesů na stlaní a suché dříví choditi, ale každý musí přitom dvě čtvrcce žaludů nasbírat i myslivci odnésti ke krmení bažantů, jichž se tam ve všech revírech mnoho chová a do roka prodá. Z každého chovaného bažanta, když se potom prodá, dostane myslivec polovici peněz, ale za to musí je, dokud se pásti nemohou, sám ze svého krmiti, což nemálo stojí práce i peněz. V dubnu shledávají se vejce po lese, potom se nasazují. Tři neděle sedí slepice, potom se líhnou. Obyčejně je ale mnoho vajec jalových a mnoho vylíhnutých již bažantů pojde, takže z 1000 vajec ani pět set se nevychová. První jejich pokrm jsou vařené bílky z slepicích vajec, drobně rozsekané; později přidávají se i žloutky a konečně dělají se jim svítky. Roztluče se pro ně za den 100 i více vajec jen u

jednoho myslivce. Krmení takovéto trvá od Jana N. (16. máje) až do Jakuba (26. června), potom je pasou na pokosených lukách, v lesích a také po zasetých polích okolních sedláků, kteří jim za to nejednoho botkou zabijou. Na 10 slepic počítá se jeden kohout, a proto střílí se více kohoutů. Divoký bažant má ale mnohem lepší chuť než chovaný, protože přirozenou.

Druhá povinnost, kterou mají baráčníci a chudší ještě vesnický lid za to, že smějí choditi do panských lesů na roští a klestí, je ta, že musejí při panských lovech honce dělati, „choditi na lásku“, jak tomu říkají v okolí chlumeckém, kdežto se veliké a časté lovy držívají, an hrabě Kinský náruživý milovník je lovu, koní, psů a ženských, jako více méně každý šlechtic. I popisoval mi starý jeden myslivec hon na

zajíce a já popíšu ho tuto zase Vám, pane Vojtěchu, abyste viděl, jakou úlohu přitom honci mají. Při takovéto příležitosti sezvou myslivci nejprve honce, z jedné vesnice 30, z druhé 40, a tak objedná se mnohdy 300 i 400 honců (na lásku) a určí se jim den, hodina i stanoviště, kde se shromážditi mají. Když se panstvo, myslivci a honci v určitou dobu a na určitém stanovišti byli shromáždili, naznačí foršt, v jehož revíru se

lov drží, okres, v němž že se nalézají do dvou i tří set zajícův, mu povědomo. Potom ^atakují léč. Celá lovecká

společnost, panstvo, forštové, honci, rozstoupí se na dvě strany a myslivci rozvádějí je a rozestavují, vždy na deset kroků od sebe deset honců a jednoho myslivce neb pána a zase deset honců, i tak to jde do okruhu, až se na druhém konci sejdou, až je léč zatáhnuta.

Myslivci, když je na lovu více šlechticů, nemají pušek, jen lovecké nože a jen tehdáž, když se loví na vysokou zvěř aneb když je hrabě sám na lovu, mají i oni pušky. — Stává se to prý ze zdvořilosti k hostům, aby měli příležitost více zvěře postříleti. — Musejí také myslivci ohled bráti na cize hosty, aby stáli na dobrých stanoviskách, kde by jim hodně zvěře do rány přišlo.

Honci mají hole. Když je léč zatáhnutá, začnou honci křikem haló-haló a holemi

vyplašovati zvěř ze zákeří, zástromí a houštin. Někdy vyplaší se i srnec místo zajíce a vběhne do léče.

Kdo nejprve zvěř spatří, ten prvně vystřelí. Dokud je léč široká, střílí se dovnitř okruhu, jak se ale stahovati a úžiti počíná, střílí se z léče ven, aby nikdo z lidí postřelen nebyl, ale přece se to stává. Zastřelenou zvěř honci sbírají a na hřbetech zavěšenou za lovci nosí. Každý šlechtic má s sebou 6 i 8 pušek, nejvíce dvojek, které mu jeho za ním stojící myslivec aneb některý myslivecký mládenec ustavičně nabíjí a jednu za druhou podává. Někteří jsou prý tak výborní střelci, že znají střílet jednou rukou a zvěře se nechybí. Když je léč zavřená, ptá se jeden druhého, mnoho-li kusů zastřelil, což jeden z myslivců zapisuje. Potom složí honci zastřelenou

zvěř do jednoho pořadí na zem, a když ji byli myslivci spočítali, naloží se na vůz, na chvůj a odveze do zámku. Někdy prodá se část na místě, a když se lov podařil, rozdá se část mezi myslivce a to špatnější honcům.

Léč zatahovati počnou obyčejně o jedenácté hodině předpolední, a kde mnoho zvěře, zatahnou i tři do noci a přijdou v okruhu i na dvě míle cesty. Zastřelí se při velkých lovech 1500 i 2000 zajíců. Jak je po lovu, přiskočí ke každému šlechtici jeho myslivec a přehodí mu přes plece plášť, aby nenastydl, neboť bývají při lovu v lehkých kazajkách. Potom vyšvihnou se jedni na koně, druzí posedají do vozů, uhánějíce tryskem do zámku k labužné hostině, co zatím myslivci hodinu i dvě lesem klusat musejí mnohdy deštěm, blátem, než přijdou do

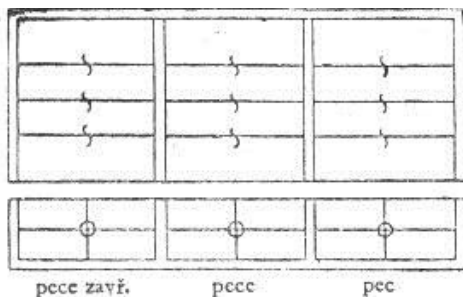
svých obydlí k chutné večeři, a utrmácení honci co se dovlekou do svých baráků k míse brambor.

Lovení ryb

Na podzim, v listopadu, loví se obyčejně ryby v panských rybníkách. Lovci jsou opět baráčníci, kteří loví nikoli za plat, ale za ryby; dostanou ale jen tu drobotinu. Při lovení mají kožený oděv od nohou až po krk v jednotě; na nohou kožené, přes kolena vysoké boty, bez podešvu. Brodíce se celý den od rána do večera ve vodě a bahně, promrznou, je-li velmi zima., na kost. Na Chlumecku jsou veliké rybníky, zvláště Zehužický, a mnoho chová se tam štik a velkých kaprů, i 25 liber těžké, což je v Čechách vzácností. Když se ryby vyloví, dají se na váhu; někdy je jich jen 10, někdy i 20 i 30 kusů na cent, jak jsou

těžké. Od dvaceti do třiceti počítá se při lovení ryb staročeským: jedenmecitma, dvamecitma, třimecitma a tak až do třiceti. U váhy stojí jeden úředník panský a hlasitě oznamuje, mnoho-li kusů na cent se vešlo, a jiný zase úředník to zapíše a tak při každém centu. Potom naloží se ryby na vozy a

V tom se dosouší napolo sušené ovoce čerstvé.

Lisky proutěné, které se zaskrují a vytahují jako šuplíky a na nichž rozložené je ovoce.

K pecím leze se dolů po dvou schůdkách.

vezou je do keserů (haltýřů). Tomu, kdo je veze, dá se písemný odkaz, mnoho-li veze, a ten, co je přijímá, počítá je zase. Kdyby některá chyběla, musí ji ten, co ji vzl, vynahradiť.

Vrchky

Některá léta bývá místy mnoho vran a kavek, takže když dolů sletí, celé pole zalehnou. —

Tehda je chytají chlapci chudších lidí na kolomaz. Udělají kornout papírový a ten dají do jamky; do něho potom nalíjou kolomazi a navrch trochu krve. — Vrána ucítivši krev, strčí hlavu do kornoutu, zalepí si oči a dá se lehko chytit. Když ji zabijou, odloupnou jí zobák, za který od myslivce 3 kr. dostanou. Za veverku, od které se huba ukázat musí, dostanou 5 kr.; za toulavého psa dostanou 8 kr., za zdivočelou kočku 10 kr., když je v lese zabijou. Kdo lišku chytí, 25 kr.; ale ta se tak lehko chytit nedá! Leckdes po lesích je viděti nalíčených pastí na lišku (na

škůdnou, jak myslivci říkají), ale zřídka kdy se pan ferina ošidí. — Zobáky odloupané a huby odřezané jmenují vrchky. „To jsem dostal za vraní vrchky!“ řekne chlapec, když si pár grošů od myslivce domů přinesl.

Sadařství

Okolo Chlumce jsou veliké sady, nejvíce jablečné a švestkové; ty se nejvíce pronajímají v čas, když počíná jádrové ovoce zrát a švestky když se nalívají. Bývají vždy při takovém ocenění znalci ovoce a nejvíce zahradníci. Oceňování záleží v tom, jakého druhu je ovoce —

mnoho-li asi který strom dá, mnoho-li korců to všecko dohromady dělá a co za korec žádat se může; dle toho se potom určí cena. Někdy vycení se sad na 500 f.

— a ovoce prodá se za 1000 i 1200 f., někdy nemají sadaři užitek žádný, když potom nějaká pohroma na ovoce přijde. Mnohdy při malém sadu na 70 f. najmutého mají 50 f. užitku; není to stejné, ani jisté.

Na panstva náchodském rozsa.zují se od dvou třech let stromy okolo cest i polí a po holých vršinách zakládají se ovocné sady. Letos dostali nájmu z těch sadů 140001“. r. č. Sadaři mají všude hezké domky v sadech a při nich sušírny, kde se ovoce suší a povidle vaří. — Pece jsou ve velikých kuchyních a vyhlížejí takto:

Jenom potřeba přitom stálého dohledu a opatrnosti, aby nebylo ani mnoho ani náhlé horko, ale vždy stejné, a potom musí se lísky měnit, aby se ovoce pomalu sušilo, aby se nevyšťávil a masité zůstalo

a také aby se nepřesušilo. Z části švestek vaří se povidle v sadě u otevřeného ohně ve velikých železných kotlech neb měděných. Jak se začnou vařit, musí jeden ustavičně při kotli stát a míchat je dlouhým, dole širším kopistem, jakovým se mísí chléb v dížích.

Potom zabední se do sudů neb kamenných žbánů na drobný prodej. Hrušky se též suší a z méně trvanlivých a menších jablek dělají se křížaly. Libra povidlí stojí letos v Praze 24 kr., ve velkém přijde asi za 20 kr. Nejvíce musí vydati ovocnářům ovoce, které na zimu do sklepů ukládají a za něj potom v zimě třikrát tolik žádají. Často zachovají venkovské hospodyně čerstvé švestky až přes vánoce, zavěšující je buď na haluzkách, buď jednotlivě za stopky na nitech, v chladném, suchém sklepení. Ale nejlépe se udrží, když se

narovnají zralé (ale ne přezralé) švestky do žbánu kamenného, baňatého, s užším hrdlem a dvěma uchy, přikryjí pokrývkou, která se zaleje buď olovem, neb smolou, a potom za ucha zavěsí do studně (totiž hluboké, otevřené studně, jak je venku mají, z nichž se voda vyvažuje). Sušené ovoce vyváží se z Náchodská a Hradecka do Slezska, Pruska, až do Berlína, čerstvé do Peštu a hlavně jablka, poněvadž v Uhřích jen letní druhy mají. V zimě jablko nedostane, kdyby zaň dukát dal. Na panských sadech počítá se, že má sadař 200 i 300 f. čistého užitku z jedné úrody.

Štěpovalo se také v panských těch sadech několikero druhů cizopásmých ovocných stromů, zvláště jablek, ale ukázalo se, že pod naším podnebím i ovoce i stromy po dvou třech letech zakrněly. — Bylo by

lépe, aby se ušlechťovaly druhy domácí ovociny. —

Prutník

Na panstvích chlumeckém a pardubickém, kde mnoho a velkých rybníků a mokradlin zarostlých vrbou a šitím, kupují proutí vrbové nejvíce pražští košaři na koše, košatiny a p.

Prutník, z něhož se nadělá několik vozů proutí, stojí 200 f., 300 f. i 400 f, jak je veliký, hustý a jak pěkné proutky má, neboť se vyřezávají jen mladé pruty. — Odrhnuté listí kupují lidé co krmivo kozám, jež je velmi rády žerou. Dokud je proutí svěží, dá se plésti bez močení, jak ale seschne, dají je do sklepů a polívají, aby zvláčnělo a snáze plésti se dalo. — Místy ale dále k horám jdou košaři k

řekám a potokům a natrhají si proutí zadarmo, neboť jim sedlák beztoho za košatinu mnoho nedá, an si ji v čas potřeby sám uplésti zná, měli by tedy špatný výdělek, kdyby měli proutí kupovati.

Práce a platy v některých fabrikách

Když jsem byla v Skalici, šla jsem se podívat do blízké prádelny. — Je to budova čistě zřízená, do čtvero poschodí vysoká na břehu Úpy v pěkném položení. — V přízemí přebírá se surová bavlna, indická a americká, jíž se za týden zpracuje 12—15 000 liber. Přebírání a roztřepávání bavlny je práce ženských, a žádná tam dlouho nevydrží a obyčejně na souchotě umře, neboť ten prach z ní velmi prsoum škodí. Z přízemí ji odnášejí mužští ve velikých koších do prvního

poschodí, kde ji též mužští ve velikých chumáčích pokládají na široké válce, na nichž se mžikem rozválí v široký průhledný plát a v několika okamžicích sesoukaná v pásy čtyry prsty široké zpod válce růrami vypadáje — jako pěnící proudy vodopádu — do podstavených kulatých as 1 1/2 lokte vysokých plechových nádob. — Když je plná nádoba, utrhne se pramen a postaví jiná nádoba. Při tom jsou jen ženské. Muži pak naplněné nádoby vynášejí do druhého poschodí, kde se na strojích sesoukají na cívky co tlusté nitě. — Stroje řídí mužští, ale přetrhnuté nitě navazovat v plném běhu stroje, plné cívky smekovati, na prázdné nastrkovati je práce nejvíce ženských. — Plné cívky vynášejí mužští do třetího poschodí, kde opět na soukací stroje přijdou, a v okamžicích stane se z

tlusté jak špagát nitě vlákno jako vlas — neboť se každá cívka 2 000krát v minutě otočí. — Obyčejně řídí jeden tovaryš dva soukací stroje, stojí uprostřed nich. Není to práce těžká, ale únavná, an se ustavičně z jednoho boku na druhý obracet musí, neboť sotva odstrčil stroj na levé straně, již doběhl stroj z pravé strany a tak to jde stále v největší rychlosti. Při navazování nití a smekání cívek jsou děvčata a chlapci 12—14let, kteří mnohdy tovaryše zastanou a stroje sami řídí. —

Tenká ta příze se donese do čtvrtého poschodí, kde se na strojích smotává v předena. Při té práci jsou samé skoro ženské, a řídí i stroje. Když jsou cívky prázdné a motovidla plná, zastaví se stroj, předena se smeknou, nastrčí se plné cívky a stroj pracuje znova. Přistojící děvčata odbírají předena a snášejí je dolů, kde je

ženské do pásem a šťeníku rovnají a mužští se zvláštními k tomu nástroji do předen stáčí a do balíků skládají. Část příze se vybílí, též tam, a bílená sesouká se a prodává i v menších částech na punčochy a k vyšívání. Při každém stroji v tomto posledním oddělení je ukazovatel práce a na zdi v čele síně hodiny také zvláštní. Dle toho vidí se, mnoho-li práce za hodinu který stroj vykonal, a dle toho platí se i lid. — Dřívější léta, když nebyly stroje ještě tak zdokonalené a mnohem dražší, potřebovalo se k práci 600

lidu a muselo se pracovati ve dne v noci, nyní pracuje tam jen 300 lidu a jen ve dne; v zimě od šesti do šesti, v letě od šesti do sedmi hodin. — Děvčata vydělají si týdně z — a nanejvýše 3 f. r. č., když je pilná. Mužští též tak jsou placeni, ale někteří při těžší práci i 5 f. týdně vydělají. — Chlapci

a menší děvčata mají 10 kr. na den.
Pracuje tam většina ženských.

Nejnezdravější práce je čištění surové bavlny a ve čtvrtém poschodí celodenní stání u strojů, neboť se podlaha ustavičně třese a v zimě je tam zima největší, v letě zase horka. Dlouho tam málokterá vydrží, dostanou slabost nohou a souchotě a jediná jen soukačka je tam od počátku fabriky, 20 let. — Ale překrásná vyhlídka je z největší té síně na Opočno, Nové Město a Kladské pohoří. — V každé síni je jeden dozorce, který má měsíčně 25 fr. Hlavní stroj, dělaný v dílně Rustonově v Karlině, řídí jediný mašínista, který má měsíčně 40 f. KM. Topič má týdně 5 fr., kněhvedoucí 500 a 600 fr. Vidouc ten čilý život všude, ten ustavičný ruch, tu umělou ústrojnost hlavního stroje, jehož síla tolik set strojů žene a tolik práce v okamžení

vykonává, že by na ni nestačilo tisíce ruk,
— klaněla jsem se rozumu lidskému!

V Krkonošských horách, jmenovitě okolo Trutnova, jsou prádelny na přízi lněnou, která se obchodníkům v plátně buď řezná na plátna, buď vybílená na nitě a tak zvané plátno bělopřezné prodává. Při těchto dílnách zkusí lidé více než při bavlněných prádelnách, poněvadž se musí při lenu neustále ve vlhku pracovati. Zvlášť pak' těžkou práci mají dělníci v močárnách. — Těm shníjou obyčejně prsty u rukou i u nohou. — Vydělají si týdně 5—6 f.

KM v močárně, ale žádný tam dlouho nevydrží. Při soukání jsou také nejvíce ženské, které si ale jen 3—4f. saj. vydělají a jen některé 3 fr. KM týdně. — Čas práce je od 5 hod. ráno do 7

hod. večer, a když je na pilno, pracuje se i v noci; tehdáž počítá se jim za noc takový plat jako za den.

V cukrárnách nevydělají si dělníci, ani ženské, ani mužští, výše 3 f. za týden; cukrmajstr jak jmenují toho, co při vaření cukru dohlíží, má 25 f. až 30 f. měsíčně, byt, palivo a cukr, co pro domácnost spotřebuje. Kasír, kněhvedoucí po 500 i 600 fr., též byt, palivo a cukr. Ředitel má v některých větších fabrikách 1000 f. i 1200 f. ročně a mimo to mnohé výhody. Zámečníci vydělají si týdně 4—6 fr., kde ale při mašinách jsou místo mašinisty, dostávají i 7 fr. i 8 fr. —

Kotlář, který jen někdy těžkou práci má, vydělává týdně 8 fr. a kovář, který od rána do večera buší a ková, vydělá týdně nejvýše 6 fr. Topič má denně 16kr., někde

20 kr. Vůbec platí se fabrickým dělníkům a řemeslníkům v poměru k jejich práci velmi špatně.

V sirkárnách zde i na venku nevydělá si děvče, jichž tam nejvíc chodí, týdně více než 3 f. r. č.

a když do 10 večer pracují, 4 f. r. Na Smíchově pracují mnohdy, když je napilno, do půlnoci.

Nejnebezpečnější práce je odbírání sirkových dřívěk zpod řezacího stroje — a jsou u něho též jen děvčata. Jediné ohlédnutí a je z ní mrzák, jak se to dvěma děvčatům v domažlické sirkárně stalo, jimž usekl stroj v okamžení prsty, jedné čtyry u jedné ruky, druhé prsty u obou rukou. A nedostaly od fabrikanta žádnou jinou náhradu za to nežli bezplatné léčení!

U šíření pracují také děvčata, ale u fosforování jen mužští obojí práce je velmi nezdravá a také při ní málokterý a která dlouho vydrží. Sírkařky jsou obyčejně mladá děvčata, třinácti-, čtrnácti-, patnáctiletá, ze starších málokterá tam jde. Zde na Smíchově je mnoho venkovských děvčat, které buď z nouze tam jdou, když nemohou mnohdy službu dostat, a také přijdou dobrovolně, aby si několik zlatých uspořily jak říkají. Avšak si málokterá pár grošů zahospodaří; jsou to velmi demoralisovaná děvčata v té smíchovské sirkárně a také nejde poctivé děvče do sirkárny. A kdyby chtěla i která potom do služby jít, nevezme jí nikdo pořádný, neboť jsou sírkařky známy co špatné dělnice a noční frejírky. Na nocleh neberou je také lidé rádi, protože každá zdaleka již zapáchá sírou; a tudý noclehují

obyčejně ve všelijakých dírách a spává jich v jedné komoře i 10 i 15 pohromadě a leckde i mužští při nich. I malé ještě děti chodí do sirkárny, ale ty nevydělají týdně víc než i f. š.

Také dělají, na venku i zde, škatule na sirky dřevěné i papírové kystničky nejvíce ženské.

Za tisíc dřevěných kystniček dostanou 1 f. r. č. Přípravu dá fabrikant. Od lepenkových, jichž mnohá přes celý den i 800 udělá, 1 f. 30 kr., ale musí dát k lepení tvaroh sama. Na tisíc spotřebuje ho 2 libry. Libra je venku za 8 kr. Vydělají s tím týdně při pilnosti 3 —4 fr., ale není to práce stálá.

V Karlině má žid jeden fabriku pozamentýrskou, kde se, nejvíce pro

vojsko, pracují kravatle černé, šňůry, porty fáče, kalouny a p. v. Tam platí se dle práce a vydělá si tovaryš za týden 6—7 — i 10f. KM, jak dělá a co dělá. Při černých kravatlech a opaskách vydělají nejméně, poněvadž se to musí dobře a pevně tkátí a potom jen ve dne, an jsou ty věci černé aneb strakaté. Na bílých, řídce dělaných kalounech, jež do špitálů patří, vydělají si nejvíc, jakož i na úzkých. Od kopy dostanou 1 f. 15 kr. šajnů a kopa má 60 hlaviček a každá hlavička 26

loket; to jsou kalouny 10ti niťové, as na prst široké. Kdo umí rychle tkát, vydělá si týdně i 7

f., ale ženské udělají nejvíce 6 kop za týden. Při stavech jsou nejvíce tovaryši a při soukání na cívky děvčata a děti, ty vydělají si týdně 2 —3 f. r. č. Pracuje se

od rána od 6 hod. až do sedmi večer, a kdo chce více vydělati, i déle.

PRÁCE PŘÍLEŽITOSTNÉ

JOSEF FRANTA ŠUMAVSKÝ

Ještě nepřežil jsi jeden,

máš tu druhý smutek.

Jako hromová rána, když padne z jasného nebe, tak nás zpráva o úmrtí našeho Šumavského překvapila. Vždyť jsme ho tu viděli mezi sebou zdravého, jak se zdálo; obdivovali jsme mysl jeho svěží, veselou, obdivovali sílu ducha, který zvítěziv nad tolikerými obtížnostmi, dílo za-počal, které žádá celý věk člověka! Duch jeho nestárnul, a dodával také tělu síly mladistvé; zdálo se nám, jako by Franta

měl věčně žít, a proto nás smrt jeho dvojnásob překvapila.

Neníť ho více. Vypadl z kruhu našeho jako drahý kámen z prstence! Kdo nám ho nahradí!

Tak čistých, poctivých duší, tak obětivých, pořádku na světě! On žil jen pro vlast! Život jeho byla řada utrpení a obětí pro dobro vlasti! Co k prospěchu jejímu, co k oslavě její sloužiti by mohlo, tomu se obětoval a k tomu směřovaly všechny záměry celého života jeho.

Vědomí to posilou mu bylo ve všech utrpeních a dodávalo mu onu spokojenost a útěchu, která pochází z čistého vědomí. Sám v nuzných okolnostech, pomáhal přece kde jen mohl, zvláště se ujímal mnoho studentů chudých, jichž vždy

kolem sebe měl. Když pak sám nemohl, řekl jiným; darmo ho nikdo o pomoc nežádal vědět, co je zle. Študenti ho také měli co svého učitele v dobré památce, neboť jim byl spolu přítelem, jako druhdy jemu nezapomenutelný jeho Němeček! A kdo by nebyl měl Frantu rád! Jeho upřímnost prostosrdečná, jeho poctivá povaha a dobrosrdečnost získaly mu všeobecnou vážnost a lásku u všech tříd obyvatelstva, což se účastenstvím při jeho úmrtí a slavným pohřbem nejlépe dokázalo. Při všech svých těžkostech nebýval mrzut ani v domácnosti aniž naříkal, a jestli se zmínil, bylo to několika jen slovy, jak v řeči, tak v listech. Tak píše jednou příteli svému: „Bídny nejsem, nešťastný nejsem potřebný jsem!“ Kdyby nebyl nikdy přinucen býval takto si povzdechnouti, snad by léta ještě byl mezi

námi žil! Měla bych nyní o jeho zásluhách co spisovatele a učitele promluvit, o to necht' se však jiní pokusí. Já podávám tuto nástin života jeho, více soukromého, a čtenář necht' vidí, jakého byl srdce a jaké povahy náš Franta již od mládí.

Josef Franta Šumavský narodil se dne 27. listopadu 1796 v Polence v kraji Klatovském. Otec jeho, Adam Franta, byl tesař, muž na slovo vzatý, v práci neúnavný. Matka jeho Anna byla žena rozšafná, usilovná jako její muž; jak on, tak ona pracovali a starali se jen na děti, aby z nich byli hodní lidé. Matka vynikala i tím, že znala léčivé byliny rozličné a hvězdy. S málem začali, ale při obapolné usilovnosti za několik let se zmohli na hodnou chalupu a Pánbůh jim požehnával. Děti měli čtyry dva chlapce a dvě děvčata. Náš Josef byl nejstarší. Když si odbyl šest

let školy v Polině, pomáhal otci při hospodářství, pásal krávy, volky, chodil na robotu a podobné práce vykonával. Někdy chodíval ještě s několika na polední hodiny do školy, kde jim pan učitel nebo pan kaplan něco z náboženství pověděli, což Frantu velice těšilo. Z této doby vypravuje ve svých zápiskách dvě scény, které ukazují, že měl velmi rozumné rodiče.

Franta totiž velmi rád hrál v knoflíky s pastevcí, když byl na pastvě; jednou měl novou kamizolu na sobě, zpředu celou pošitou lesklými knoflíky. Když se mu ale při hře knoflíků nedostávalo, odřezoval jeden po druhém, až zůstala kamizola holá. Když takto ošacen domů přišel, chtěl ho otec bít, matka ale nedala řkouc: „Nechť v ní nyní tak chodí, dokud mu potrvá!“ a Franta musel chodit bez parády.

Jednou zase měl dva volky pást. Byl by pásł, kdyby nebylo knoflíků bývalo, o něž velmi rád hrával. Pastevci mu poradili, aby jen volky uvázal, že nebudou dlouho hráti. Franta si dal říci a volky přivázal, neboť se bál, aby se nepotloukly s ostatním stádem bylyť odjinud přivedené.

Hrál tedy, hrál, až stálo slunce vysoko a poledne se blížilo. Chlapci ostatní se sebrali, aby hnali syté stádo domů, jemu se ale hladové volky trhaly a po pastvě se točily. Bylo mu jich líto, ale co plátno, domů hnát musel. Přiřzene domů, zavře je do chlíva a kojí se tím, že je odpoledne dvojnásob napase. Ale volky bučely hladem a otec přiběhl hned do chlíva a hned prý viděl, co to bučení znamená. „Nechci se tě nyní ptát, kdes ty volky pásł, beztoho za chvíli poženeš zas. Nyní pojď k obědu!“ tak mu řekl otec, vzal ho za

ruku a vedl do světnice; tam mu vykázal místo, ale ne za stolem, nýbrž půl sáhu od stolu. Druzí jedli rozpečky, on se musel dívat a po obědě s lačným žaludkem hnal volky opět na pastvu. Večer, když přihnál, otec ho čekal: „Nu vidíš, kterak brzo jsi pást se naučil, ráno jsi to ještě neuměl,“ a teprv dostal kus chleba.

V ten čas asi přišel do Polině nový kaplan, Kašpar Němeček; s mladším jeho bratrem Janem, kterého kaplan do studií gymnasiálních připravoval, se Franta spřátelil. Byli si věkem rovni, jenže Němeček byl, jak se samo sebou rozumí, ve vědomostech pokročilejší. Ale Franta byl zato odhodlanější, zvědochtivý a vtip také měl; ptal se Němečka na to ono a ten ho rád poučoval. Také pan kaplan jim v polední hodině povídal o věcech, o nichž jindy neslýchali, a na vše je

upozorňoval, co by jim k prospěchu bylo. Než pan kaplan přišel, nevědělo se, že by mimo školní a modlitební knihy ještě jiné knihy bylo, a tu jim začal pan kaplan půjčovat rozličné pěkné čtení. Později vybral si kaplan několik starších žáků, že je bude učit německy. Mladší Němeček hned o tom Frantovi řekl a navrhl mu, aby bratra poprosil, že ho jistě také přijme. „A myslíš, že by mě mezi ně vzal?“ ptal se nesměle Franta.

„I toť víš, má tě rád,“ řekl Jan. Kdo byl radši než Franta. Druhý den s dovolením rodičů čekal na pana kaplana před školou a hned nato prosil, aby ho přijmul do německé hodiny. Němeček, jak ze všeho vidno, upřímný přítel lidu, s radostí ho přijal a hned mu určil hodinu, kdy se má vždy dostaviti. Rodiče jsouce tomu povděční, hleděli, aby mohl tu hodinu

odejít od práce.

Bylo jich pět, co se učili, čtyři vyvolení od kaplana a on, doprošený, pátý; ti měli k učení kdy, ale on chud'as někdy nemohl přec odběhnout až odpoledne. Tu býval pan kaplan v zahradě, obíraje se některou prací zahradní. Franta mu hned pomohl a pan kaplan ho přitom vyslýchal a pak ho v lecčem poučoval. To, říkal Franta, byly jeho nejkrásnější chvíle. Franta byl ze žáků nejstarší a snad méně věděl, ale záhy je všecky předstihl. Konečně přestával jeden za druhým hodinu navštěvovati, báli se zkoušky, Franta ale šťastně vytrval a použil každé chvíle k učení.

Nemohu zamlčeti jeden výjev, který je velmi charakteristický. Bylo to už na kratších dnech na zimu, když se Franta časně zrána k faře přihnal a na dvěře

tloukl. Otevřeli mu a on k panu kaplanu. Pan kaplan seděl u svíčky a pracoval. „Prosím tě,“ praví mu, když byl otevřel, „co tě sem tak časně vede?“ „Vašnosti, já jdu na cesty,“ odpověděl Franta, „jdu ještě s jinými tuhle stranou Klatov dělat silnici; lopatu jsem nechal dole.“ „No, tohle bude krásné učení, také silnici dělat; kam tě to ještě pošlou!“ usmál se dobrý kněz. „I vašnosti, já mám úlohu hotovou, tady je, prosím račte ji přehlédnout a jinou mi napsat, až půjdu zpátky, já se tu stavím!“ Takto se učil chudák německy a přitom nádeničil, sedlačil, krávy pásł. V letě si ho začasté ženci pozvali k žatvě, aby jim zapískal na klarinet, neboť jakožto pravý Čech byl také muzikant. Také na pastvě si pískával na klarinet; myslím, že ho k tomu nikdo ani neučil.

Druhý rok začal již s panem kaplanem

německy počítati, něco z náboženství a trochu z latinské mluvnice, a na začátku října druhého roku, za půl druhého roku od té doby, co se německy začal učit, pravil k němu pan kaplan: „Poslouchej, půjdeš se mnou do Klatov a uděláš tam zkoušku z německých škol, abys mohl jít do latinských. Ty musíš študovat!“ Sám s ním pan kaplan jel do Klatov a Franta při zkoušce dobře obstál. Když přijeli domů, měli rodiče ovšem radost, ale když jim pan kaplan domlouval, aby ho nechali študovat, že má vtipnou hlavu, že by ho bylo škoda, tu tatík nevěděl co dělat. Rádi by byli měli z chlapce hodného a cvičeného člověka, ale báli se výloh. „Vypravit tě do Klatov, platit na tě, to víš sám, že to nejde, vždyť jsi s námi pracoval,“ řekl otec Frantovi. Franta to uznával, ale plakal.

Tu pan kaplan se uvolil, že se mu postará o obědy, že mu knihy dávati bude, aby se tedy jen o šaty a obydlí starali, a později že si bude moci Franta sám něco vydělat. Tak se to rozhodlo a brzy nato stal se Franta studentem. Pan kaplan ho i po druhé do Klatov vyprovodil a všecko mu tam objednal jako otec. Franta také do smrti vděčně pamatoval na svého učitele a velice časnou smrt mladšího želel. V listu jednom k příteli vzpomíná Jana Němečka: „Mnoho jich, které jsem ctil a miloval, odešlo do kraje, o kterém si člověk ledacos myslí, kam ale ani sluch ani zrak lidský nepronikl a nepronikne. Jene můj, jak časně jsi se odebral! Často vzpomínám na cestu, když jsme do Prahy se ubírali, ty po druhé, já ponejprv! Tys přispěl mnoho, že jsem zamiloval vlast v oněch časích, když nezdární či jen smích si z ní tropili!

Přečkal tebe tvůj učitel, ale já přečkal oba!“

Jak se mu v Klatovech vedlo, co zkusil mimo školu i ve škole, toho se bohdá jednou dočteme v zápiskách Starého studenta. Pobyt v Klatovech, odkudž každé skoro prázdniny co premiant domů přicházel, pět let, odešel do Prahy a přešel na filosofická studia. Odbyv studia filosofická, oddal se bohosloví a vstoupil do kláštera Emauzského (na Slovanech). Co bohoslovec poslouchal nauku o vychovatelství a později navedení k vyučování na hlavní škole, neboť to bylo jeho oblíbené pole. Avšak klášterní život nesrovnával se s jeho povahou a záměry, a protož z něho vystoupil. Roku 1828 povolán za vychovatele do Selce, v německé krajině.

Nezůstal tam však dlouho, ačkoliv se mu dobře vedlo. Stýskalo se mu po Praze, a tudy nechal všeho a vrátil se. Také Prahu od té doby neopustil, vyjma některé procházky na dva tři dni.

Praha stala se mu pravým domovem, tu byl jedině spokojen; Praha byla mu nade všechna města a nebyl by ji vyměnil za nejkrásnější kraj. Přes třicet let žil v Praze a nikdy necítil touhu opustiti ji! Veřejně co učitel byl nejdříve na vzorní opatrovně hrádecké a pomáhal Svobodovi jak při vyučování dítek, tak i při sestavování Školky. Když to vše zříditi pomohl, vystoupil z opatrovny s pevným úmyslem oddati se jen literatuře ; z ohledu toho chtěje i umění knihtiskařskému porozuměti, vstoupil na čas co korektor do arcibiskupské knihtiskárny. První jeho spis, jenž sám o sobě vyšel, byly Zastaralé

formy českého slovesa roku 1829. Napotom vydal některé podrobnější spisy: Život Jana Augusty, Prokop Opatrný, Malá čítanka, Otčenáš slovanský a j. Pomáhaje zčásti Jungmannovi při sestavování jeho velikého Slovníku (viz předmluvu k Jung. Slov.), umínil si pevně, že konečně přistoupí k vykonání svého dávného úmyslu, vydati Slovník německo-český a později Slovník slovanský.

Hned tedy r. 1841 pustil se do díla, kteréž také v šesti letech ukončil. Mezi tím časem soukromě vyučoval, což bylo u něho oblíbeným zaměstnáním a zůstalo až do smrti.

Veřejně vyučoval českému jazyku v Žofinské akademii od roku 1844—1846 a v tomtéž roku učil mimo to ještě na hlavní škole židovské v Josefově témuž

předmětu. Když oba ústavy tak dokonale zřídil, že došel skvělé pochvaly jak od představenstva, tak od vlády, poděkoval se, svěřiv zřízení ústavy jiným rukou. Byla vždy radost jeho pracovati pro jiné.
— Roku 1845

vymohl si dovolení na zřízení soukromého ústavu, chtěje vyučovati těsnopisu, ale pak z toho sešlo. Roku 1848 stal se učitelem českého jazyka na gymnasium staroměstském, z kteréhožto úřadu, ač ho těšil, se roku 1850 poděkoval, aby se zcela mohl obětovat slovníku. Od počátku 1848 až do konce června 1849 byl redaktorem Posla z Budce prvního to časopisu učitelského českého. Z počátku roku 1852 dokončil Slovník česko-německý a přikročil hned k uskutečnění nejoblíbenější myšlénky, s níž se od roku 1830 již nosil, k sepsání Slovníku

slovanského. Po mnohonásobných zkouškách počal jej konečne roku 1855 nákladem K. Bellmannovým vydávati. Práce tato ho velice těšila a nikdy s takovou chutí a pilností nepracoval jako na tomto slovníku. Ještě týhoden před smrtí psal bratru svému Mikuláši na venek: „. . . Tak ten milionář, co nemá často ani krejcaru v kapse, Vám píše, že je zdráv, a těší se ze své vlastní práce nejvíce. Práce ta přečká mnoho pokolení lidských a bude prospívati velmi velmi dlouho. Škoda, že nejsou Němečkové živi, aby se mnou se radovali. Bez nich by k této práci snad ještě dlouho — dlouho bylo nepřišlo. Těš se se mnou, bratře, ač tomu nerozumíš, nebo jestli taková útěcha prázdná, tedy nic na světě není, ano celý svět k ničemu není! Čiň dobře, kde můžeš, to je heslo šlechetného člověka; já si

myslím, že nemohu nic lepšího činit, než co činím. Bud'te všickni zdraví. Čas! Čas!
!“

Toho se mu za posledních dob ustavičně nedostávalo, a byl velmi pilen, jako by tušení nějaké byl měl, že nebude trvání jeho zde na dlouho. Vysvítá to také z vlastního jeho poznamenání; píše takto: „Když je již člověk šesterem křížkův ozdoben a má ještě tu a onu práci před sebou, o níž soudí, že by za to stála, aby ji vykonal, tu má věru svrchovaný čas, aby se do ní opravdu pustil a dle možnosti v ní trval, nežli nevolány poslíček přijde a mu pošeptá: Přítelinku, nech toho, již půjdeme! A hle, pro mne jsou tři páry zapraženy, a já mám ještě tolik práce!

Dlouho-li mi asi bude ještě práno, nežli budu muset na cestu se vydati? Nuže jen

do toho!“ Poslední léta naň mnoho starostí doléhalo, avšak nejtrpčí bylo, že musel s bídou zápasiti. To mysl jeho velice kalilo a těžce to nesl. Jednou, když snad o životě svém rozmýšlel, poznamenal na listek: „Vidíte, milí lidičky, vy, kteří jste jakživi nepásli, nevíte, co je zle.

Ničeho jste nezkusili, a zač se máte teď ještě lépe mít než ten bývalý pastevec?“ Rád byl by každému vyhovil, a nešlo to. Se slovníkem měl také mnoho starostí a nesnází, než ho začal vydávati, a slyšel rozličná mínění a úsudky, ovšem i nepříznivé, o tomto podniknutí. Píšet' o tom příteli na venek a ku konci praví: „Doufám, že se konečně svět přesvědčí, že jsem jednal spravedlivě a že jsem udělal mnoho. Či se tím nemám chlubit? Musím, sám sebe tím těšiti musím, aby mě ten nedověřlivý svět neumoril!“

A nebylo mu souzeno ukončiti dílo, ve kterém spočívaly veškeré jeho naděje, které bylo po třicet let jeho nejmilejší myšlénkou! Avšak umřel v pevné důvěře, že dědice zanechal, který jeho směrem dále pracovati bude a dílo dokončí.

„Slovanský slovník se dokoná!“ byla poslední jeho slova, poslední odkaz, který do rukou kladl svému vychovanci, synu sestry své; ve víře té spokojeně a tiše skončil, jako člověk spravedlivý.

Rodiče jeho byli již zemřeli, otec před pětadvacíti a matka před dvacíti lety; a tehda byl Franta posledně snad ve své rodinné dědině. Bratr jeho tam posud žije. Nejmladší sestra, Markéta, která ho velice milovala, po smrti rodičů do Prahy k němu se odebrala a od té doby vždy při něm byla, obstarávajíc jeho malou domácnost. Měl ji velice rád, ona mu ve

všem vyhovila a vše obětovala, jen aby bratr měl a spokojeně pracovati mohl. Děkoval jí za to v poslední hodině. V roce 1841 vzal k sobě osmiletého synka od druhé sestry, kterého vychoval a který se stal pravou jeho rukou.

Vyučování bylo jeho oblíbeným zaměstnáním; když nevyučoval veřejně, vyučoval soukromě, a to až do smrti. Mladý lid ho měl velmi rád, neboť nebyl mu jen učitelem, ale přítelem!

Mnohým a mnohým chudým studujícím zaopatřil podpory, když sám pomoci nemohl.

V letech 1843 — 1845 přednášival Šumavský také ženským pravopis. U slečny Bohuslavy Rajské (provdané Čelakovské), nadšené a ušlechtilé to

vlastenky, shromažďovalo se několik paní a děvčat, které Šumavský učil. Také ve vlasteneckém domě pana N. na Malé Straně scházely se v určité dny paní a děvčata, četlo se česky a Šumavský přednášel jim pravopis.

Tehdáž byly jiné doby; vlastenecký svět pražský byla jedna rodina. Všechny ty plesy a společné procházky měly ráz rodinný. Tu nebylo lichého upejpání, každý se ukázal takým, jakým byl. Tolik skvostnosti a nádhery též nebylo viděti v plesech jako nyní, zato ale více upřímnosti a veselosti. Sešli se, aby se veselili, a proto byly zábavy ty srdečné. Při takových plesech a schůzkách Franta nikdy nechyběl a obyčejně je také spolu s jinými řídil. Když se někdy při nedělních vycházkách opozdil, tu bylo ptaní: „Kde je Šumava, kde je Šumava?“, a když

přicházel svým povolným krokem, jednu ruku nazad položenou, v druhé nějaký kus papíru, tu se ta mládež okolo něho sehnala, i ženské, žákyně jeho. Každý ho měl rád pro jeho přímou, prostosrdečnost a upřímnost, kterou nikdy a nikde nezapřel. Milovníkem poklon nebyl, aniž se znal zalichotit, ni mužům, ni ženám. Jak některá z paní chybně promluvila, tu on hned „ale propánakrále, jakpak to zase mluvíte, vy ženská!“ Rád si zažertoval, zazpíval národní píseň a v plesu mezi svými i zatančil sousedskou a strašáka. Od těch dob minulo mnoho let; časy se změnilly a lidé v nich. Franta ale zůstal věren sobě až do smrti. Jen poslední léta, kde mnoho strastí naň doléhalo, ztrácel veselou mysl. Také zármutku dosti měl nade ztrátou mnoha dobrých svých přátel, zvlášt' želel Němečka. Kašpara Němečka,

nápotomního děkana chudenického,
prvního učitele svého a přítele
nejupřímnějšího a taktéž bratra jeho Jana;
později zase Langra, s nímž žil u velmi
vroucném přátelství. Tak odcházel mu
jeden za druhým, až i on za nimi odešel!
Pokoj mu a slavné zmrtvýchvstání!

DOMAŽLICKÁ SLAVNOST NA PAMĚŤ JOSEFA JUNGMANNA

Jakmile bolestná zpráva o úmrtí našeho
otce Jungmanna sem se donesla, usneslo
se několik spanilomyslných vlastenců a
bývalých žáků zesnulého poslední úctu
svému milovanému učiteli a vzkřísiteli
národnosti prokázati. Rozesláno tedy
poslední dni listopadu od si.

magistrátu vhodné k té slavnosti napsané
pozvání a 2. prosince o devíti hodinách

ráno držely se v zdejší hlavním chrámu Páně slavné rekviem. Hned od sedmi hodin ráno zpívali páni literáti české písně ze starého kancionálu, sami se k tomu horlivě nabídnuvše ; mnozí nemohouce být přítomni službám božím, chodili již od rána do kostela, by alespoň u vystaveného katafalku srdečnou modlitbu a slzu díky obětovali. K deváté hodině naplnil se kostel lidem městským i selským, neboť byly exekvie v neděli předtím s kazatelny ohlášeny.

Na katafalku, okolo něhož svíce hořely, skvěl se první díl slovníku, ozdobně v zlatě vázaný a vavřínovým věncem okrášlený, potom ležel na něm znak university a znak fakulty filosofické.

Nad hlavou katafalku ležely na černé aksamitové podušce tři zlaté řetězy a cis.

řád Leopoldův, znaky hodnosti to
zvěčnělého. U nohou rakve hořela velká
svíce, též vavřínem otočená, a pod ní byl
nápis: Josef Jungmann, Dr filosofie, rytíř
cis. řádu Leopoldova atd., narodil se v
Hudlicích dne 16. června 1773 a zemřel v
Praze dne 14. listopadu.

Okolo oltáře sešikováno stálo jedno
oddělení městské gardy, po stranách
katafalku stála školní mládež a za nimi
seděli páni učitelové, úředníci si.
magistrátu, ostatní honorace a měšťané,
všickni v černých šatech, pak páni oficiři
od městské gardy v uniformách. Než se
počaly obřady, držel zdejší pan kaplan P.
Švehla s kazatelny řeč, počínající heslem:
Vidouce pak všecko množství, že umřel
Aaron, plakali ho za třiceti dní všecken
dům izraelský.IV.k.

Moj., k. 20, v. 29. Řeč ta byla velmi jadrná, jasná a pohnutlivá a týkala se nejvíce naší vlasti, povinností Čechů k svému národu a k své řeči a zásluh zemřelého našeho Jungmanna, jehož nám co obraz a vzor nejčistší, nejvřelejší a nejšlechetnější lásky k vlasti a k člověčenstvu představil. Ku konci ukázal nám velebný pán cestu, po níž kráčet musíme, chceme-li být hodní věrnými následovníky zemřelého vůdce svého slouti. Nebylo oka, aby nezvlhlo, a srdce, aby se bylo nepohnulo, když řečník skončil.

Služby boží konal s asistencí zdejší důstojný pan vikář J. Fastr, přispívaj e tím laskavě a ochotně ke zvelebení poslední úcty, prokázané nezapomenutelnému otci nynější národnosti naší. U postranních oltářů sloužilo mše svaté vel.

duchovenstvo řádu augustiánů. P.

Blätterbauer, hudební ředitel, vyvolil vhodné k této slavnosti Mozartovo Requiem a s neúnavnou ochotností staral se o zdařilé provedení mistrovského díla toho, což se mu jak náleží povedlo; po rekviích zpívalo se ještě Libera a skončeny byly smutkové obřady opět s českými zpěvy pánů literáků.

Největší zásluhy o zřízení a objednávání všech příprav a o zvelebení všeho získali si vážený pan měšťanosta E. Fail, pánové Dr Klement, J. Adamovic a zde meškající MDr F. Prášil, který vlastnoručně katafalk stavěl. Budtež jim všem zde veřejné díky vzdány, jakož i důstojnému panu vikáři, ostatnímu vel. duchovenstvu, váženým pánům učitelům, sboru měšťanské gardy i všem pánům hudebníkům a literákům.

Opět podali Domažličané důkaz, jak svatá jim je čest vlasti!

Jedna selská žena vyj douč z kostela, viděvši tam přípravy k smutkové slavnosti, ptala se sedláka, který ji vně potkal: „Pověz mi pak, Hantone, koho ten dav lida oplakává a za koho ta slavnost bude?“ „Slyšel jsem, že humříl v Praze jeden svatý muž!“ odpověděl sedlák a mluvil ve své prostosrdečnosti pravdu. Jungmann je a Zůstane Čechům svatým!

Písmo svaté dí: Ale ti, kteříž jiné vyučují, skvíti se budou jako blesk oblohy; a kteříž k spravedlnosti přivozují mnohé, jako hvězdy na věčné věky. Daniel, k. 12, v. 3. Jungmann rozžehl blesk pravdy v našich srdcích, a protož se jméno jeho pro všechny věky na obzoru naší národnosti skvíti bude co hvězda nejjasnější.

VLASTENKÁM !

Vás, vy zdárné dcery národu českého, týkají se slova má. Slyšely jste zajisté z pověstí a z novin o našich bratřích, jižních Slovanech, jaká muka, jaké pronásledování trpí pro vlast a svobodu od divokých a krutých Maďarů, kteří si tak nelidsky a divě počínají, jako by teprv nyní ze step asiatských sem byli vtrhli. Víte také, že vstal tento posud utištěný národ Srbů a Horvatů proti nim, že strásá jařmo stoleté, jež byl cizí vedralec na něj vložil, že staří i mladí, ženy i muži vše, co jim nejdražšího, s radostí na oltář vlasti kladou. Neposílají sestry slovanské své muže, syny, bratry a milence do boje s nářkem a proklínáním, ne, ony s hrdinnou myslí s nimi se loučí, pobádajíce je, by se co vítězové domů navrátili a na věky hrdého nepřítele pokořili. Od nich učme

se vlast svou milovat a bud'me pyšný na to, že tento junácký národ bratrským nazývat právo máme.

Vzývejme Boha, by popřál zbrani chrabrých junáků vítězství, neboť by zle bylo pro Slovanstvo, kdyby národ ten klesnouti měl; avšak nejen slovy, i skutkem dokažme svou vzájemnou lásku. To víte, že potřebují Horvaté pomoc peněžitou. Nuže pospěšte, sestry milé, a položte bez sobeckého počítání, co která můžete, na oltář vlasti slovanské a pošlete dárky ty s vroucím pozdravem bratrům Horvatům. Tak ukážete, že j sté Slovanky, jakými se býti honosíte.

B.

Prosíme, aby se příspěvky takové oznámily redakcí Národních novin, by je u

veřejnost podala.

Redakcí

PRÁCE SPORNÉ

KÁVOVÁ SPOLEČNOST

*Scéna ze společenského života, zvlášt'
krásné pleti*

Pan rada odcházejí: „Tedy zase visita, proklaté visity já si nemohu kabát koupit dluhů plno ale visita musí být. Já ti to jednou všecko vyházím!“ S takovou přitlačí si pan rada klobouk na hlavu a bouchne dveřmi.

„Ty ty vyházíš hubou!“ ušklíbne se po něm paní radová, obrátí se k slečně Kamile, své dceři, která čte právě

zajímavý román od Paul de Kočka,
poroučí jí: „Ted nech čtení a pojd' mi
pomoci, máme je tu hned na krku und ich
will nicht die Schond haben aby se řeklo
jako o burgermeistrové, že se musí na
kafe čtyry hodiny čekat.“

„Prosím tě, mutr, dej mi s tím pokoj!“
odpoví slečna, ani se nepohnouc. Radová
chce něco odpovědít, vtom ale přichází do
dveří služka. „Jejich milosti,“ vyřizuje,
„nenesu cukr, ani rum, ani to thé, kupec
mi to nechtěl na dluh dát, dokud jejich
milosti nezaplatí starý dluh!“

„Impertinentní chlap. Nemohla jít k
jinému, ona hloupá?“ hněvá se milost. „I
jejich milosti, ti druzí by mě vyhodili, ten
je z nich ještě nejzdvořilejší,“ usměje se
služebná.

„No, tedy šla k němu, řekla, že se nechám uctivě poroučet, aby měl ještě do prvního strpení, že se s ním spořádám.“ Služka odejde. „To je nace, takový skandál člověku dělají pro pakatel!“ hněvá se radová a jde chystat na stůl. Slečna si nevšímá, co se kolem ní děje, tváře jí hoří roznícením, oko se jí kalí; najednou ale položí hlavu do dlaní, oči zavře, ruka s knihou sklesne do klína.

„Ich bitt'ich cožpak jsi u té knihy usnula? Jdi se ustrojit alespoň, abychom byly v ordnunku a ty drchny aby neměly o čem klepat. Žrichtuj si trochu kokšle víš, že přivede dnes Herr von Oslova toho, co s tebou na bále tolik tancoval jakpak no wie heiBt ér denn, je to prý gutsbesitzra syn z lantu.“

Slečna se trochu ze svého polosnění

probudí, protahuje se chvilku, zívá pak knížku schová do stolku, zvolna vstane a povídá: „Mutr, já jsem müd wie zerschlagen!“ Nato jde ke stolu, prohlíží všechny talíře, vezme s jednoho koblihu a začne jíst. „Prosím tě, neber mi to,“ ulekne se radová, „ich hobs gezählt pro každou jedna, tři by zbyly — aby se nezdálo, jako bych je měla scéloваны. Kdopak by se jich dokrmil, apotekrová by sama vlka snědla a stará Klepanda, das weiß ta na to konto ani neobědvá!“

„Auchdie! Pročtu, mutr, zveš? Jeto cugmein osoba.“ „No, das wär schön abych ji nepozvala ta by krásně klačovala.“ „A co budem smáčet ke kafe, mutr, hast keine Kipfel?“ Služebná zaslechne poslední slovo a povídá pro sebe: „Budete smáčet děvečky.“ Dále pak vyřizuje, že viděla milostpaní

příměstskou z domu vycházet. To trhne matkou i dcerou, obě pospíší, by sebe i vše ostatní zrichtovaly.

Po chvíli

Slečna sedí s načesanými kokšlemi, drží v ruce vyšívání. Paní radová má kopfputz a ještě sem a tam něco opravuje. Tu najednou ozve se přede dveřmi šust, šum, šepot, služebné vyběhnou z kuchyně, je slyšet asi desetkrát po sobě opakování „Poníženě ruku líbám“. Paní radová si povídá: „No endlich už jsou tu slyším kuňkavý hlas frajle Lidy.“ Klepání na dveře, paní radová volá „herein“ přiskočí ke dveřím, slečna s rozestřenou náručí běží proti frajle Lidy, paní radová objímá a líbá jednu paní za druhou, jako by srdečností se rozplynout chtěla.

Paní radová: „Erlauben, Frau von
Bürgermeister, to je ten nový profét, co
dostali z Prahy?

Wunderschön krásně jim pasuje inu, to je
hned vidět, co je gusto, tady ti krejčí!“

Paní bürgermeistrová: „Ah, kdopak by zde
si dal šít! Ale zdá se mi, že je zu einfach,
koštoval mě sto zlatých stříbra a kdo to na
něm vidí? Za čtrnáct dní bude mít každá
řemeslnická holka takový profét.“

Paní doktorová: „To je to nejhorší, že
nemůže člověk nic pro sebe mít, hned to
každá má.

Pomýšlejí moje mlikařka, ona se mne
onehdy ptá, v kterém krámu v Praze
kupuju klobouky a parasolky, chce na léto
dceři koupit; že prý když na to vynaloží,
aby to bylo důkladné. Po-mýšlejí já

myslela, že mne šlak trefí!“

Slečna Kamila: „Nein, das ist unerhört!“

Paní Klepanda: „Taková motyka, ta potřebuje klobouk!“

Slečna Kamila šeptá slečně Lidy: „Sama byla také motyka děvka!“ Slečna Lidy se ušklíbne.

Paní radová pobízí paničky k sezení. Paničky se upejpají, žádná nechce sednout na první místo a žádná nesedá na poslední konečně se přece rozesednou a začnou plést. Slečny sedí opodál u stolku blíže okna, vyšíváním se zaměstnávajíce a chvilkami tiše spolu šeptajíce. —

Paní radová k paní bürgermeistrové:
„Frajle Kády a frajle Finy jely tedy do

Nebylova k obrštovic?“

„Jo; Fräule Lipy sama pro ně přijela,“
povídá purkmistrová. „To jsou
unzertrennlich ty holky.

Mají tam dnes Tanzunterhaltung!“

Slečna Kamila šeptá slečně Lidy:
„Poslouchej, unzertrennlich ty holky! —
Včera mi povídala Káda, že ty šaty, co
měla Lysá na bále, nebyly nové, že byly
barveny naj plavém že ji to koštovalo groš
stříbra pomysli, to je špína.“

„Ach nicht möglich pfui teufl groš stříbra,
obarvené šaty do takového bálu! A k čemu
byla Káda ustrojena, a Fina, měly toho na
sobě jako palméslové. Kokety, kdyby
nebyli u obrštů oficíři, však by se k nim
nešmajchlovaly.“

„Wundert mich, že tam není doktorka,“
tichounko šeptá Kamila, aby to řečená
paní, u stolu sedící, neslyšela, „vždyť ona
má ein intimes Verhältniss s obrlajtnantem
Séblklirem celý svět si o tom povídá!“

„Však, kdyby ho netraktýrovala, nechtěl
by ji, starou kobzu.“ - Slečny se ušklíbují.

Paní Klepanda: „Ale s tou mlíkařkou to
mi nejde ani do hlavy já to znám tu rotu
jak to pár grošů má, chce to vylízt výš než
člověk, který má přece bildunk. Ale oni jí
přece, paní z doktorů, neřekli o tom
krámu; já bych ji vyvedla navrch
makovice.“ Paní doktorová: „Gott bewohr
já jí nepověděla ale moje panská jí to po
straně řekla. Je to smutná věc, že
nedostane člověk poctivou, upřímnou
služku. Každá nás po straně šidí.“ Paní
apatykárová: „I to mají takový ungebildet

folk všechno dohromady žádná za nic nestojí.

Já devětkrát ten rok vekslovala — a jeden větší čert než druhý, kradly, pomlouvaly, mlsaly a neplechy tropily.“

Paničky se usmějí a Lidy šeptá Kamile: „Ať řekne pravdu že je sama čert skoupá a žárlivá.

Nám taky děvečku přemluvila, a pak ji vyhnala a tu měla mutr zrovna ráda.“ Paní radová: „Takové štěstí jako Skalická, nemá žádná z nás u té se každá drží ich kann nicht begreifen, že se každý k ní táhne. Přece unsereiner také ví co dělat.“ Paní komisarka: „Jo, to holt každá neumí; vždyí jsou mužští také do ní všickni zbláznění.“ Paní kancelistová polohlasitě: „Ona je dobrá, s každým vlídně mluví a je

prý vzdělaná.“ Paní bürgermeistrová urputně: „I jdou mlčej, vždyť ji neznají, to se jen tak mluví; hrdá je, sotva že se mnou onehdy mluvila. Gebildet pěkně gebildet, já přece vím, co je bildunk, mám Weltkenntnis ale jak se ona chová, to jsem neviděla, to není pěkný aufführunk. Já bych se byla lieber kdovíkde viděla než u ní neulich, jak jsme byly zvány na čaj.“ Paní Klepanda: „Ten čaj, co si to vzpomínají za módy je to brynda to je mně milejší šálek kafe.“

Paní apatykářová: „Já držím s nima, Frau von Klepanda,

člověk se toho nic nenají.“ (Paničky se smějou.) Paní komisarova: „Ale to je první, co slyším, Frau von Burgermeister, že byli u Skalické. Byla jsem čtyry dni na venku, pozvaná na masopust u přátel

mého muže to vědí, sprostí lidé člověk jim to nemůže odepřít měla jsem dost dlouhou chvíli. Jsem neugierig prosím jich, jak se unterhaltovali u Skalických, copak tam viděli, kdo tam byl?“

„Nejvíc mužští, to vědí, také páni z Prahy aufführovala mi je co literáci.“ „Literáci!“ ozve se paní Klepandová, „hm to je toho to jsou takoví, co zpívají na kruchtě?“ Slečna Kamila se ušklíbne a povídá: „Ne, Frau von Klepanda, literát je, co píše knihy.“

„Hm, tak jsou to písaři — také nic nóbl,“ odpoví zase paní Klepandová.

„Nóbl ani řeč,“ pohodí paní purkmistrová opovržlivě hlavou. „Kdybych to byla věděla zum voraus, zajisté by tam Kady ani Finy byly nesměly jít. Ti mužští, ono

se to tam chová jako doma o nějakém solid betragen ani řeč. Já myslila, páni z Prahy, no to se budou děvčata dobře bavit (tady prosím jich pro ně mnoho unterhaltunku není) ale litovala jsem toho.“

„Copak tam dělali, prosím jich,“ vyzvídá komisarova, „že prý je tam hrozně frei tón skandální já nechci pánbůh chraň pomlouvat ale tak se povídá.“

„Je to pravda, je im höchsten Grád unschicklich; když jsem tam vešla, poklonil se každý jako panák dřevěný, ruku políbit ani jim nenapadlo a hned všechno ‚vy slečno‘ my byly v největším verlegenheitu kdopak se zná do jejich vymyšlené řeči a pak tu impertinencí říct, že bychom ji měly umět. Ich bitt Sie! A to ještě všechno nic. Konečně začal jeden z

těch pánů hrát na piano; vzpomnělo si to tancovat. Tancovali. Já seděla v sitzzimru pak jsme šli také do salonu pomýšlejší, koho vidím za mojí dcerou tancovat. Ne to by neuhádli panskou od Skalických s jedním z těch literáků!“

„Ah das ist infam to je skandál že se nestydí!“ tak a jinak zaznělo v shromáždění.

„Ich sag's Ihnen,“ pokračovala purkmistrová, „že jsem nevěděla hanbou kde jsem moje dcera se služkou v jednom kole. Já ji také hned vytrhla z kola, ustrojily jsme se a šly štandepéde domů. Jiná paní by se entschuldigovala že se stal irrunk - ale ona mi ještě řekla do ksichtu - moji visitu že snadno entberuje.“

„To je vidět, že nemá ta osoba dobrý rozum,“ ozvala se paní Klepanda.

„To řekl pan z Oslova také,“ pravila paní radová, „že není při dobrém rozumu. Má být überspannt; schon ihre Sproche. — Vždyť jí není rozumět, když mluví česky. Přece člověk taky umí dobře česky — ale to je cu moc.“ „Taky kouří,“ uštěpačně prohodila Lidy.

„Kouří!“ spráskla ruce paní Klepandová, „kouří, kdo to jaktěživ slyšel aby ženská kouřila!“

„Ah slečna Kamila také kouřila,“ usmála se doktorka. „Pan obrlajtnant Séblklir to povídal jedenkrát u nás, že jí to einzik krásně slušelo.“

„Kdoví koho viděl pan obrlajtnant vždyť

on se na slečinky ani nedívá,“ odsekla Kamila. —

Vtom zaklepáno na dvěře a na dovolení vešli do pokoje dva pánové, jeden měl veliký nos, druhý byl velice červený. — První byl pan Dlouhý, druhý pan z Oslova.

Pan z Oslova, který byl již v společnosti znám, hned začal s dámami se bavit; paní purkmistrovy ptal se na slečny s přiměřeným komplimentem, paní doktorky, jak se bavila na bále, paní komisarku litoval, že měla venku dlouhou chvíli, ujišťoval, že ji společnost na bále pohřešovala, paní Klepandové mluvil o její Amine, čtvernohém to mazlíčku, paní kancelistová se ho ptala, co by měla dětem udělat, že se nastydly, paní lékárnice si stěžovala, že byly na bále špatné koblihy. — A pro každou musel

mít pan z Oslova odpověď, radu a poklonu; byl začátečník, dostal se teprv do města co praktický lékař, a tudy mu bylo protekcí třeba. — Paní purkmistrová i paní radová byly mu velice nakloněny, dílem že měly dcery, dílem že byl velice uhlazený, zdvořilý člověk a nikdy jinak nepřišel do vísity než co živý obrázek národního žurnálu. — Druhý doktor nenadělal s nimi mnoho ceremonií, byl již ženat, a přišel k pacientkám třebaš v juchtových botách, nad čímž se paní purkmistrová vždy velice mokýrovala.

Když se pobavil s paničkami, obrátil se k slečnám, jež zatím s panem Dlouhým o bále mluvily. Pan z Oslova paničky ho raději jmenovaly „Herr von“, krásněji jim to jméno do uší znělo než jednoduché „doktor“ — se hned vpletl do řeči a pomohl slečnám kritisovat. Rád by byl

řekl ještě jednou slečně Kamile, že byla královnou plesu, kdyby nebyla přítomna paní purkmistrová a slečna Lidy, které to byl již také řekl. Přece to věděl ale tak chytře nastrojít, že vytáhl z kapsy švadlou kytičku, a Kamile ji ukazuje, pošeptal, to že je ta od ní, a věčně že ji bude na srdci nosit. Po té intrádě strčil ji zase šikovně do kapsy, aby to paní purkmistrová ani paní komisarka nepozorovaly, a slečna Kamila všecka blažena sladce se na něho usmála a trošku si vzdychla. Slečna Lidy zatím snažila se zase být co možná milostnou k panu Dlouhému a mluvit co nejlépe česky, neboť ji pan Dlouhý ujišťoval, že přijde ještě jednou česká řeč do módy, mluvil jí o měkkosti české řeči, uváděje co důkaz, že nyní rodiče nejdříve nechávají učit děti česky, aby si pro druhé řeči jazyk oblomily. Paní radové se to

nelíbilo, že ten gutsbesitzrů syn více s Lidy mluví než s Kamilou, byla by to přece jen lepší partie než doktor, který nic nemá; přetrhla tedy řeč otázkou, kdy budou dávat pánové ty tanzunter-haltunky a jak to bude? „Herr von Oslova je Ausschuß, ne?“ zeptala se paní purkmistrová.

„Ano, milostpaní, já i pan Dlouhý, můj přítel.“ „No tedy nám povědí, jak to bude a kdo všecko tam bude?“ vyzvídala paní Klepandová.

„Jak ráčíte vědět, staví se už sto let na zdejší radnici věž, a posud nesešly se prostředky k tomu, aby se mohla dostavět; i usneslo se několik mladíků zdejších a okolních, z pouhé vlastenecké lásky, s povolením slavného magistrátu, k tomuto účelu dát tři besedy. Bude to na střelnici

— vojenská banda bude hrát vhodného
bude dvacet krejcarů stříbra.“

„To bude ale přitom jídlo zadarmo?“ ozve
se paní apatykářka.

„Ne, prosím milostpaní, co kdo sní, musí
si zaplatit, ale muzikantům se nemusí
platit, a dámy pozvem zadarmo. Zítra
začnem zvát, každý v jednom díle města
katalog dam mám již zde!“ dokončil pan
Dlouhý.

„Kdopak tam bude všechno; — bude přece
společnost nóbl?“ vyzvídala paní
purkmistrová.

„Já sám, milostpaní, nejsem tak znám zde
v společnosti, ale rokovalo se o tom v
celém shromáždění, a tudy doufám, že
bude květ společnosti vybrán,“ zdvořile se

uklonil pan Dlouhý.

„Pozvou také paní Skalickou?“ ptala se dále paní purkmistrová.

„O zajisté, ona je paní o naši vlast zasloužilá, kupuje všechny české knihy, mnoho jich i čte, mluví česky, a když některý vlastenec přijde sem, každého pozve na čaj.“ Paničky zůstanou sedět, ani žádná nemrká, paní purkmistrová je ale červenější a červenější, krčí nos, ohrnuje pysk, konečně vyrazí zlostně: „Kde Skalická je, tam já nepůjdu, ani své dcery nedovolím!“

„Já také ne já též ne ani já!“ ozývalo se v společnosti. Pan Dlouhý seděl jako ohrable, nos se mu zdelšíl o kolik coulů nevěděl ani čím je, a prosil konečně o vysvětlení a ponaučení. Ale to bylo ještě

horší, každá chtěla povídat, každá věděla něco na paní Skalickou každé ublížila, každou urazila nanejvýš. Jedna jí vytýkala, že není hospodyně, druhá, že vede svobodný život, — třetí, že je koketa, čtvrtá, že kouří, pátá, že si z nikoho nic nedělá, šestá, že má „ein intimes Verhaltnis“, sedmá to a osmá ono jediná kancelistová mlčela. Konečně přišel pan z Oslova k slovu. „Milostpaní, neračte se horšit, tomu se udělá konec; pro jednu osobu nesmí trpět společnost, a dokonce když dává pohoršení celému městu. Nesmíme dopustit, aby se něžný a cudný cit našich dam urážel. Já myslím, že mi, příteli Dlouhý, přisvědčíš?“

„Ano, já to zítra v shromáždění přednesu, aby se paní Skalická nezvala.“

„Tak, ať cítí, jaký trest následuje, když se

chce vymknout z koleje našeho života,“ doloží pan z Oslova. Společnost mu přisvědčí, usmívají se zase všechněch tváře, slečna Lidy tiskne panu Dlouhému ruku a slibuje mu, že bude na „Rezedě“ deklamovat jednu „bázeň“. Vtom vkročí do dveří pan rada, společnost ho vítá, on se na vše strany klaní, paní purkmistrové líbá ruku — své manželce dá hubičku. Zatím je káva uvařena, slečna Kamila začne nalívat, a ke kávě smáčejí paničky rohlíčky a „děvečky“.

VÝKLAD HISTORIE

Scéna při mandlování v hokynářském krámku v Praze

Paní Františka, Nanyňka, Marjánka a ještě asi dvě paničky stojí v krámku každá u svého koše se založenými rukama, čekají,

až bude paní Tonička s mandlováním hotova. Hokynář, pan Josef, stojí uprostřed krámků, v kožichu až na zem dlouhém, a poslouchá paničky, jak si povídají o hrozné události, která prý se v jednom domě stala. Tam prý straší, každou noc chodí bílé strašidlo se světlem po domě, a jednou zabloudilo o půlnoci do kvartýru k jedné staré milostpaničce a ta se tak ulekla, že ji z toho hned trefil šlak.

„Ať jsem nehodná svého jména, když to není pravda,“ dokládala paní Marjánka. „Ubohá milostpanička, vždyť mi to ještě před smrtí všechno pověděla, tuhle na těch mých rukou skonala; Pánbůh jí dej věčnou slávu měla jsem u ní každodenně jistý vejďeleček a hrníček kafe. Vysoké bylo to strašidlo, jako tuhle pan Josef, mělo bílou plachtu přes sebe a žádný kšicht v ruce neslo svíčku! Taky prý cosi mluvilo, ale

chudák milostpanička nevěděla co,
nevěděla ani kde je žádný div
propánakrále dvěře zavřeny a tu najednou
přijde to o půlnoci!

Náš špiclík, ten to dobře cul, nechtěl se
zpod postele ani hnout, dělal nám šandáry
celou noc.

Můj nebožtík dědek, dej mu Pánbůh lehké
odpočínutí, — vždycky říkával, že tu v
těch našich končinách mnoho mordů se
stalo — že skoro v každém domě několik
těch mrtvých těl odpočívá co ten Žizka
zabil a ti nemají v hrobě pokoje.“

„Nic to, paní Marjánko, nemají mi za zlé,
jejich pan dědeček byl hodný člověk, ale
to nemohl dobře vědět; tak to není!“
přetrhl pan Josef paní Marjánce řeč.

„Když člověk čte, doví se nejlépe pravdy,“

při těch slovech sáhl na poličku mezi kořalkové láhve, mezi hrnce se sýrem pro starou knihu s umaštěnýma deškama a odfoukna z ní prach, zdvihl ji vzhůru, řka vážným hlasem: „Tu to stojí, černé na bílém toho já se držím, tu knihu bych nedal ani za nevím co. Tu to stojí o tom Žižkovi; chtějí co vědět, paní Marjánko, to byl jenerál, chlapík, aby ho pohledal na udatnost. Já sloužil císaři pánu čtrnácte let byl jsem musejí vědět u granatýrů já vím, co to je vojenský stav. Jsme lidé chybuující měl on Žižka také svoje hříchy, ale co nám je potom?

My sprostí lidé ani si neumíme pomyslit, jakých starostí takový jenerál má; on nemůže mít oči všude, k tomu má svoje adjutanty, k tomu jsou oficiři, aby se ohlíželi. Proto se mu také nemůže všechno na hřbet vložit.“

„Tot’ je richtik lidé mají zlé huby, člověk se jim nikdy nezachová.“ „Tak prosíme jich, pane Josef, povědí nám něco o tom Žižkovi; člověk k tomu nepříjde, aby se do knihy podíval, a mezi lidmi se pravdy nedozví!“ prosily paničky.

„Inu, pročpak ne to já od srdce rád každému povím. Já ani nečtu jinou kroniku než tu a umím ji nazpaměť. Tak poslouchají, prozatím jim povím jen něco v krátkosti o tom panu Žižkovi, jaký to byl ferina a jak se dostal vlastně k vojanskému stavu. Vidějí,“ začal nyní pan Josef, položiv knihu na poličku a zapaluje si krátkou dýmku. „Co je teď Platejz, tam byl někdy purk a tam zůstával pan strejček toho Žižky, hodný pán, Staročech. Žižka pocházel z jedné vesnice z venkova; tatík jeho ale umřel, a tu si ho vzal ten jeho strejček sem do Prahy a posílal ho do

školy k piaristům, aby z něho přec něco bylo. Co to ale bylo všechno plátno; milý ten hoch se hrozně nerad učil a nejmilejší bylo mu, když se mohl na ulici s kluky prát. Měl s ním ten pan strejček elent! Ale měl ho ukrutně rád a všechno mu prominul; tak rostl milý Žižka a byl z něho pořádný vejrosteček, silný a veliký. Jednou jel pan strejček někam na venkov; než odejel, zavolał milého hochu k sobě. ‚Ted’ jedu ven, Hanzi, a to ti povídám, ať mi netropíš žádné nešváry tady, ať neslyším žaloby,‘ povídal mu. ‚A ještě to ti přikazuju, ať mi nechodíš do ristkomory‘ (vědí, to byla komora, co měli zbraň složenou). Hanzi všechno přislíbil panu strejčkovi; ale sotvaže paty z domu vytáhl, octnul se v ristkomoře, jako by ho tam vystřelil.

Tam viděl milý Hanzi ristunky jaksepatří,

na celé tělo, šavle, flinty, kvéry a pagnety, všechno se lesklo a v takovém ordnunku, že bylo radost se podívat. Toť se rozumí, že se milý Hanzi jen zhola na to nedíval; kousek po kousku vzal do ruky a konečně si vzal celý ristunk. Slušelo mu to kapitálně. I chodil Hanzínek každý den do ristkomory, execíroval se a strožil do ristunku. Netrvala mu ale dlouho ta radost; pan strejc přijel a bylo po všem. Pan strejc ale byl člověk protřelého rozumu; on poznal hned, že Hanzi neposlechl. ‚Ty Hanzi,‘ povídá mu jednou, ‚mně se všecko zdá, žes byl v ristkomoře?‘ Hanzi držel na počestnost, nelhal, řekl hned, že byl, že mu to nedalo pokoje, a od té doby že nemá stání při učení, jako by mu učaroval, že jen myslí na vojenský stav. ‚To jsem já věděl, že to bude takové, proto jsem ti to zapovídal, já

nechtěl z tebe mít vojáka. Ale když to už tak Pánbůh usoudil, tedy ať se stane.

Vyber si z mojí ristkomory, co ti nejlépe svědčí, z maštale koně a dej se asentýrovat k lejtarům!’ Hanzi si poskočil, políbil panu strejčkovi ruku šel hned do ristkomory a vybral si uniformu, samé zlato a stříbro. Když se ustrojil, byl hoch něco fajn! Strejček mu dal na cestu hodně peněz a on se odebral k císaři pánu. Dřív ale stavil se doma u své sestry Káti; oni měli po rodičích barák a hospodářství k tomu a Káti to všechno zatím spravovala. Jak domů přijel, hned jí řekl: ‚Víš-li ty co, Káti, já ti ten barák dávám a všechno co patří k němu. Já budu vojákem a ženit se nebudu nikdy. Nech si to tedy a vdej se.’ Káti byla ráda, toť se rozumí, a milej Hanzi jel přímou cestou do lógru k císaři; tenkrát zrovna byla vojna s Tatarama, a

to jim přišel jako na zavolanou !“ „Ale jakpak to bylo, vždyť ten Žižka byl slepý?“ ptaly se paničky. „Nesedají si na rozum; jakpak by ho byli vzali na vojnu slepého; to potom teprv oslepl.“ „A kterak se to stalo, že v Praze tolik lidí pobít dal...“ „A prosím jich, pane Josef, ale není už ten pan Žižka živ?“ Pan Josef měl už chytrou odpověď na jazyku; vtom ale ozvaly se u vchodu do krámků hlasy: „Nalejou mi štamprli kmínky“ „daj mi za groš dříví!“ a ještě více jiných. Pan Josef musel odbývat kunty a paničky si vzpomněly, že mají plné koše prádla k mandlování a začaly se hrnout do práce; pan Josef musel odložit historické přednášky napodruhé.

ŠALAMOUN HERŠL

Stará legenda, nyní trnová na světlo

vydaná

V jednom městečku na Moravě to před dávnými, dávnými časy vypadalo docela jinak nežli teď. Kdyby ti staří nebožtíkově velko- a maloměšťané vstali z hrobů svých, ani by své rodinné městečko už nepoznali, tak se všechno proměnilo: je tam židovna, té dříve nebylo; okolo kostela bývaly lípy, už jich tam není; je tam krásná vinopalna jako palác a škola na spadnutí, to dříve nebylo; doma, v kostele a ve škole se mluvilo, zpívalo a učilo hezky po moravsku, teď tam nemluví po moravsku, nežli když baba z dědiny prodává vejce aneb chlap zelí na trhu; tenkrát tam žili sousedé, matky, mládenci a panny, teď jsou tam milostpáni, milostpaničky, šviháci a frajlinky; jindy bylo v městě bohatství, že se tolary a dvacetníky mohly měřiti na

věřtele, teď je tam holá žebrota, takže mnohý z těch milostpánů měšťanů ani jeden šindel na střeše nemůže nazývati svým. — Jen jedno jest tam, co bývalo, a jak mi jednou pan syndikus řekl, i na věky věkův bude: hádka mezi velko- a maloměšťany o městské pastviště. — Pozor! Pověděli jsme, že před dávnými časy bylo ve městečku veliké bohatství; opravdu bylo: velkoměšťan míval zlaté, maloměšťan stříbrné knoflíky na kabátě, a každý tolik těch stříbrňáků v punčochách aneb kočičích miskách, že jim až plesnivěly. Za těch krásných časů jeden jediný žid, Šalamoun Heršl, byl v městečku jediným člověkem chudobným, tak chudobným jako za našich časů to ubohé stvoření, které českým spisovatelstvím se chce vyživit, — z toho už můžete posouditi, co to bylo za

mrzáka.

Šalamoun Heršl prodával kanafasy, fajfky, křemínky, hubku, sirky, ocílky, piksly a mejdlo; s tím chodil po světě; jeho drahá druhá polovice, Salt, prodávala pentličky a šňůrky obyčejně v pátek na trhu v městečku. Oba měli jednu spekulaci ve dne v noci, totiž jak by mohli z jednoho groše udělati deset, aby se mohli dostat k takovému bohatství, jaké mají ti křesťané, ti goimové. Nic naplat, nešlo to, co za tejden vydělali, to v šábes prasklo. „Co to je?“ ptal se Šalamoun. „Co je to?“ ptala se Sáli — a nevěděli už, jakým způsobem z bídy vyvážnout.

Bylo na jaře a Zelený čtvrtek. Šalamoun Heršl s uzlem na zádech ubíral se okolo kostela do sousední dědiny. Velebný pán právě dosti hlučně kázal, takže to

Šalamoun slyšeti mohl, a co slyšel? „A to si pamatujte, co dáte chudobnému, to vám Bůh tisíckrát nahradí.“ Šalamoun věděl dost, jako blesk si poskočil, zatleskal rukama a zvolal: „Blahořečím Jeho vah! Už to mám, už to mám!“ Nešel do dědiny, obrátil se a přímo domů. „Už to mám, Sáli, už to mám!“ křičel na prahu. „Copak?“ ptala se Sáli. „Co — proč ti goimové jsou bohatí a já musel až posud zůstatí bídákem.“

A teď vypravoval Sáli, co slyšel kázat. Sáli také zatleskala rukama a zvolala: „Už to máme! Už to máme!“ Bylo radosti v Izraelů! Jak začít? — Inu, umluvili se, že z celého krámu nadělají hromádek, že si k tomu ještě vypůjčí peníze a že všecko, všecko rozdají mezi chudé.

Stalo se tak. První vandrovník dostal

kousek kanafasu, druhý všecky ocílky, třetí hubku, čtvrtý šňůrky, pátý pentličky, dratarům dali fajfky, handrlákům křemínky a chudobným z blízké vesnice (neb v městečku žádných nebylo) ty vypůjčené peníze, a ti z toho měli největší radost, větší nežli ti vandrovníci, drataři a handrláci dohromady. Za čtrnáct dní měli vyklíženo jako po ohni. „A když to Bůh tisíckrát nahradí?“ ptala se Sáli, oblékajíc vypůjčenou sukni, neb všecko, šaty, peřiny, hrnce, rendlíky atd., rozdali a nic si nepodrželi. „Safraporte, to nevím, neposlouchal jsem dále, ale počkej, půjdu se zeptat.“ Tak řekl Šalamoun a šel. Za půl hodiny zase přišel, ale měl nos o půl lokte a obličej o celý loket delší nežli obyčejně. „Vaj, vaj,“ naříkal si, „a náhradu nedostáném až kdysi v nebi — vaj, vaj!“ Sáli sice také několikrát

vzkřikla „vaj, vaj“, potom popadla loket a začala Šalamouna měřit, že musel utéci oknem, nechtěl-li pozbyti života, neb věru, šlo to o život, tak byla Sáli Heršlová rozkacena.

Šťastně vyskočil a utíkal co mohl, ale kam? Do lesa — odvázal si černý hedbávný šátek, a že se oběsí. Už už strkal hlavu do smyčky —vtom slyšel za sebou: „Fuj, žide, co děláš, že čertu duši oddáváš?“ a ohlédnuv se viděl velikého pána v dlouhém, černém zapnutém kabátě až po paty, na hlavě měl klobouk se širokou střechou, v jedné ruce velikou knihu jako misál, v druhé nůž takový, jakým se obyčejně košeruje. Žid dostal strach, poklonil se a začal povídat a naříkat, jak se ošidil. Odpověděl ten veliký: „Nepotřebuješ si ještě zoufat. Já jsem doktor, a to velmi šikovný doktor;

budeš-li mi věrně sloužit, budu se starat, abych ti ze svého výdělků tisíckrát nahradil, co rozděl mezi chudé. Ale musíš mi věrně sloužit, sice bude s tebou i s tvým pokolením běda. Nemáš u mne nic na práci nežli tuto knihu a ten nůž nosit a potom svědomitě zacházet s platem, který dostanu za hojení nemocných a tobě na starost odevzdám.

Konečně musíš vždy za mnou chodit a nesmíš promluvit, leda budeš-li tázan.“ Žid přísahal, že bude věrně sloužit, vzal knihu a nůž a šli, doktor napřed, žid na tři kroky za ním. Šli celý den a večer přišli do krásného města. V hospodě se ptal doktor hospodského, co tu nového. „Ach,“ odpověděl hospodský, kulatý jako bečička, „máme veliký smutek, králův princ je těžce nemocen, už bylo konsilium a není prý mu pomoci, třebaže král

přislíbil každému plnou světnici zlata, kdo by prince uzdravil.“

Řekl doktor na to vážně: „Jdi ku králi a řekni, že prince zejtra uzdravím!“ „To trefa,“ vzkřiknul Šalamoun. „Mlč, žide!“ okřiknul ho doktor a sedl si s ním za stůl.

Seděli hodinu, dvě a doktor se neměl k tomu, dát večeři. Heršl si hladem a zlostí nehty kousal; nic naplat doktor konečně lehnuv si na lavici bez večeře usnul, po chvílce učinil tak i Šalamoun a zdálo se mu celou noc, že se válí v té světnici plné zlata.

Ráno pršelo jen se lilo. O osmi hodinách přijel před hosspodu královský kočár pro doktora; byl stříbrem vykládaný a červeným damaškem potažený. Šalamoun Heršl hop první do něho s nožem a s

knihou. Za chvílku přišel doktor. „Žide, dolů, půjdem pěšky!“ kázal a žid slézaje škaredě se tvářil a bručel, ale potichu, aby ho doktor neslyšel: „Je to rozum, takový déšť, tak krásný kočár, a přec v blátě se brodit. To je čistý doktor, fi, hanba, fifi!“ Přišli do paláce. Král uplakaný je přivítal na schodech. Šalamoun mu honem chtěl podat ruku, doktor ho ale odstrčil a pokloniv se uctivě před králem prosil, aby ho zavedli k nemocnému a pak ho se židem u něho nechali samotného.

Mezitím co jim služebníci čistili boty, dostal Šalamoun Heršl dobré myšlenky: Dám si na toho doktora dobrý pozor, jak kurýruje, může být, že něco pochytnu. Hubu mám dobrou, starý jsem dost, proč by také ze mne nemohl býti doktor? Uvidíme!

V krásném pokoji, v hedbávných peřinách ležel princ a fantazíroval. Doktor k němu přistoupil a omakal mu puls, potom pokynul a všichni až na žida vyšli. Šalamoun si teď všechno dobře pamatoval, co doktor dále dělal: odhodil peřinu na stranu, otevřel tu velikou knihu a odříkával modlitbu, co stála na stránce 69, pak vzal nůž, uřízl princovi hlavu a nato zase říkal modlitbu, co byla na stránce 20, konečně položil obě ruce na uříznutou hlavu a řekl: „Salvum fac filium tuum, domine!“, načež hlava v okamžení k ostatnímu tělu přirostla, a princ vzkřiknuv „hurá!“, rovnýma nohama z lůžka vyskočil a začal po pokoji tancovati. Ted se dvěře otevřely, král přišel a vida syna zdravého skákati byl by radostí skoro do mdlob padl, kdyby mu honem nebyli dali olejíček pod nos. Objímali a líbali se

oba, král prince a princ krále, a trvalo to hezky dlouho, nežli král si vzpomněl na doktora, načež hned se poklonil, nemalá to čest, neboť král ten se před žádným neklaněl, a zvolal: „Jak ti mám vděčnost svou ukázati?“

„Dejte jen, co jste slíbil,“ padl mu Šalamoun Heršl do řeči, „světnici plnou zlata.“

„Drž hubu, žide!“ zvolal doktor a obrátiv se ku králi poníženě mluvil: „Vaše královské Veličenstvo, nežádám nic nežli tři staré dobré syrečky, neb jsme včera nic nevečeřeli, chceme se tedy dnes večer posilnit.“

Král zahanben se začervenel jako pivoňka, Šalamoun Heršl leknutím zbledl jako stěna. „Jak?

Jen tři syrečky?“ zvolal král. „Jakže takovou hloupost?“ vzkřikl Heršl.

„Tolik a nic víc,“ odpověděl doktor vážně, „a nestane-li se vůle má, princ hned zas onemocní a potom mu už nepomůže žádný, ani já!“ Král, ač nerad, neb byl tuze dobrý pán, obávaje se o dobrého synáčka, splnil vůli doktorovu, se Šalamounem ale měli mnoho co dělat, nežli se poddal. Třepal sebou, nadával, vyplísnil doktora, syrečky, tu hloupost, nechtěl pro živý svět vzíti do ruky a teprv tu, když mu doktor hrozil, že ho na místě dá ze služby, vzal je, strčil do kapsy, přitom ale pořád plival a skřípal zubami, až byli daleko za městem.

K večeru přišli do druhého městečka. Šalamoun nic nemluvil, vždyť se zlostí na doktora nemohl ani podívat, jenž mu

všechnu tak krásnou naději tak ukrutným způsobem zmařil.

Doktor též málo mluvil, byl unavený a brzy zdřímnul.

„Co? Zase žádná večeře? Mám hladý zcepenět?“ tak zlořečil Šalamoun, a když se mu konečně žaludek vzbouřil, vytáhl pomaloučku ty v papíru zavinuté syrečky z kapsy a spolknul jeden. Potom si lehl a také usnul.

Časně ráno šli zase dále. Za branou řekl doktor: „Šalamoune, dej sem ty syrečky, posnídáme.“ Žid mrzutě odsekl, otvíraje kapsu: „Vemte si je sám, já se takové ošklivosti ani nedotknu —

krásné to snídání! Fi, fi!“

Doktor vytáhl syrečky, rozdělal papír, jímž byly ovinuty, a vida, že jsou jen dva, uleknut zvolal: „Co je to? Kde je ten třetí? Vždyť jsme dostali tři!“

„Co já vím?“ odbýval ho Heršl, „já se nemohu na ně ani podívat, hned je mi nanic. Král nás tuším ošidil.“

„To není pravda,“ řekl doktor, „já sám viděl, jak tři vzal z hrnce a zavinul do papíru. Pověz pravdu!“

„Aby mě hned čert vzal, jestli jsem se jich jen dotknul; ne a ne, jak pravím, raději umřít než starého syrečku se dotknout,“ tak asi a to dlouho se vymlouval Šalamoun, až ho konečně doktor musel utišiti tím, že mu věří.

Zase šli daleko, daleko. Když bylo

poledne, přišli k vysokému dubu. „Zde si trochu odpočinem,“ řekl doktor, sedl si na měkkou travu a brzy velmi dobře usnul.

Šalamoun Heršl nespál, ale rozvažoval: „Co ten umí, to není žádný kunšt, to já taky trefím.

Omakat puls, odříkat modlitbu ze strany 69 a 20, potom hlavu useknout, ruce na ni položit a říci ‚Savum flák fidrium dum dum jemine‘ a nemocný vyskočí rovnýma nohama z lůžka, začne tancovat a je zdráv. Kdypak ten ti nahradí tisíckrát, cos dal chudým, bude-li od každého pacienta jen syrečky žádat? Je to taškář, bůhví co bere po straně a tebe chce jen tak pouhým slibem ošulit. Ne, holečku, já nejsem dnešní; zůstaň jen zde třeba do soudného dne, já ti ukážu, žes na mne nedozrál.“

To řka při sobě popadl knihu a nůž a zmizel v blízkém lese.

Napřed utíkal co mohl, potom šel zvolna a při soumraku se octnul ve velikém městě.

V hospodě se ptal paní hospodské: „Co tu nového?“

Dostal za odpověď: „Ach máme veliký zármutek. Naše princezna je tak těžce nemocna, že jí už není pomoci. Král slíbil, že dá každému tolik peněz, co si unese, není ale nic plátno, doktoři už neznají pro ni žádné medicíny.“

Šalamoun si řekl: „Jen tolik, co si unesu, ten první král byl přece štedřejší inu ale, tam to byl princ a zde je jen princezka neškodí, však já něco unesu.“ Nato kázal hospodské: „Jdi ku králi a řekni, že

princeznu zejtra uzdravím.“ Hospodská se dala do smíchu, když jí ale Šalamoun ukázal tu velikou knihu a z ní cosi četl, čemu ona nerozuměla, tu uvěřila, že to musí být člověk velice učený, a běžela horempádem ke králi.

Ráno přijel před hospodu kočár se šesti koňmi, byl také stříbrem vykládaný a červeným damaškem potažený. Šalamoun se v něm rozčepýřil a tak se nafoukl, že opravdu vypadal jako doktor.

Přijel do paláce, u vrat ho očekával král a tak smutný, jako by byl právě přišel z pohřbu.

Šalamoun mu podal ruku a pánovitě řekl: „Bonžúr!“

Šli po schodech nahoru a král ho zavedl

do skvostného pokoje, kde princezna ležela také v hedbávných peřinách a také ve fantasii, ale byla tuze krásná, buclatá, jako by ji z másla uplácal, takže se starému Šalamounovi mnohem více líbila nežli ten princ. Omakal puls a potom řekl: „Marš, všichni ven“ a zavřel dvěře. Odhodil peřinu na stranu, otevřel tu velikou knihu a odříkával modlitbu, co stála na stránce 69, pak vzal nůž, usekl princezně hlavu a nato zase říkal modlitbu, co byla na straně 20; konečně položil obě ruce na useknutou hlavu a řekl:

„Savum flák fidrium dum dum jemine.“ Ano, bylo jemine hlava honem k tělu nepřirůstala, princezna nekřikla „hurá“, nevyskočila rovnýma nohama z lůžka a nezačala po pokoji tancovati. Ta ubohá, krásná, buclatá princezna ani se nepohnula

a Šalamoun si nad ní škubal bradu a křičel: „Vaj, vaj!“

Na ten křik se otevřely dvěře, a král vida svou jedinou dcerušku bez hlavy, byl by zlostí žida roztrhal a lítostí padl do mdlob, kdyby mu nebyli domlouvali a kdyby mu honem také nebyli dali olejíček pod nos. Opřel si tedy pěstě v boky a zlostí se třesa kázal: „Postavte hned šibenici, zavolejte kata a odevzdejte mu žida, ať mi ho hned oběsí. Já se na to budu koukat oknem.“ Žid prosil, plakal, křičel — ale nic nepomohlo. Kat přišel, a byl to hrozný chlap, popadl žida a s ním k šibenici, a lidu za ním se valilo tolik, nebylo možná je přehlídnouti, tím méně počítati.

Šalamoun Heršl se studeným potem na čele už stál na schodečku, už měl a to po druhé hlavu ve smyčce vtom bylo slyšet

zdaleka volati: „Zadržte, zadržte, zadržte!“ Všichni se ohlédli a viděli běžeti k šibenici známého nám doktora v tom dlouhém kabátě a v tom klobouku s tou širokou střechou. „To je trefa!“ vzdychl žid a utřel si pot.

Doktor kázal jednomu ze šerhův: „Jdi ku králi a řekni, že mu princeznu zase oživím, aby tedy židovi dal pardon.“

Šerha běžel div že ducha popadal; král uslyšev tu novinu, myslil si: Mluví-li pravdu, bude dobře, lže-li, dám potom oba oběsit a na chvílce tak mnoho nezáleží staň se tedy. Pokynul a přivedli doktora se židem do paláce a zavřeli oba k mrtvé princezně na hodinu. Takový termín totiž jim král dal s výhrůžkou, že není-li princezna za hodinu živa, oba budou viseti.

Doktor šel přímo k lůžku, v němž princezna bez hlavy ležela, položil ruce na hlavu, řekl:

„Salvám fac filiam tuam, domine!“ a dive divoucí! Všecka krev najednou zmizela, hlava v okamžení k tělu přiskočila a princezna krásná, buclatá vzkřikla „hurá!“, rovnýma nohama z lůžka vyskočila a začala v bílé košilence po pokoji tancovat jako Pepita, že bylo věru radost na ni se dívati, a vskutku doktor se také usmál a Šalamoun samou radostí dělal bez přestání kotrmelce. Na ten rámus se před časem dvěře otevřely, král přišel a vida dcerušku tancovati vzkřiknul taky „hurá!“, popadl ji a začal s ní tancovati hodně vysoko. Když už byli upachtěni, zastavili se a král řekl: „Vy páni doktoři, žádejte teď co chcete a všechno dostanete.“

„Dejte nám jen, co jste slíbil,“ řekl ten pravý doktor v tom dlouhém kabátě a s tím kloboukem s tou širokou střechou, „tedy tolik peněz, co ten žid zde unese.“

„Ód srdce rád, pánové, pojd'te jen hned se mnou do pokladnice.“ Šli. Šalamoun Heršl si cestou říkal v duchu: „Hle, jak zmoudřel, snad v tom okamžení, když já zhloupěl. Abrahame, Jakube, dejte mi sílu Samsonovu, jen na hodinku, prosím vás!“

-

Přišli do komory. Ty můj bože, jaký to poklad zde Šalamoun neuviděl. Hromady diamantů, dukátů, tolarů, dvacetníků, konečně i těch měďákův bylo zde na fůry. Šalamoun pořád si kousal pysky a štípal se do lejteček, jen aby se přesvědčil, že to všechno není sen, nýbrž pouhá, čistá skutečnost.

„Co unesete, to bude vaše,“ řekl král Šalamounovi a ten se na to vrhl jako hladový vlk, jako by to chtěl všecko pohltit. Napřed strkal dukáty za ňadra, potom diamanty, stříbro, mědáky do kapes, do punčoch, mezi boty a do pytlů přichystaných. Pozdvihnul se konečně — a bac —

zase ležel, měl toho tolik na sobě, že se nemohl ani na nohou udržeti. „Uberte mu trochu, uberte,“ řekl doktor. „Vaj, ne ne, raději přidejte!“ vzkřiknul Šalamoun a potom čtvernožky se plazil s doktorem z paláce, za bránu až na zelenou louku, kde se doktor zastavil. „Žide,“ řekl,

„zde se rozdělíme. Napřed mi ale ještě jednou pověz, zdali jsi ten jeden syreček nesnědl?“

„Na mou duši ne; už mi přec konečně věřte. Ještě jednou, na mou duši, nedotknul jsem se ho,“ dosvědčoval Šalamoun.

„Dobře tedy, věřím,“ mluvil zase doktor, „a teď udělej tři spravedlivé hromádky, spravedlivé, to ti povídám!“

„Udělám, udělám,“ odpověděl Heršl a začal dělit. Na jednu hromadu dal diamanty a zlato, na druhou všecko stříbro a na třetí všechny ty chudáky měďáky. Dokončiv dílo řekl doktorovi: „Jářku, nejspravedlivější by bylo, kdybyste vy si vzal to stříbro, protože doktorstvím si můžete ještě mnoho, tuze mnoho vydělati, já si vezmu za náhradu a za ty přestálé smrtelné ouzkosti tu hromádečku těch kamínků a žlutáček, a ty měďáky byste mi mohl nechat zase k rozdělení mezi

chudobné.“ Přitom si ale v duchu myslil: Houby už jim dám.

„Ne,“ odpověděl doktor, „když tomu tak chceš, já si třeba vezmu stříbro; ty dostaneš měďáky, diamanty a dukáty ale dostane ten, kdo ten jeden syreček snědl.“

„Aby mě hned čert vzal, jestli jsem ho nesnědl! Na mou duši, ještě ho mám v žaludku; zde nůž, vyřežte mi žaludek a podívejte se, jestli tam není, a dejte mi potom tu hezkou hromádku.

Na mou duši, neumím lhát, mluvím pravdu!“ Tak svatosvatě přiznával se žid, že ten jeden syreček snědl.

Ted' se doktor najednou proměnil, šat jeho se stal bílým jako sníh, tvář jeho se leskla jako slunce a řekl: „Já jsem veliký

kouzelník; chtěl jsem ti vyplnit naději tvou. Všecky ty tři hromádky jsou tvoje a tak máš tisíc a tisíckrát nahrazeno, cos dal chudobným. Za to ale, žes mě obelhal a chtěl ošiditi, ty a celé tvé pokolení — — —“ aha, rádi byste věděli, co ten kouzelník Šalamounu Heršlovi dále povídal, ale to já vám nepovím, kyš, kyš, nepovím, vy byste se smáli, na mne by ale přišli všichni heršlovci z městečka, vybili by mně — a vy byste konečně mohli myslit, že všechno to, co jsem povídal, je svatá pravda.

NEJNOVĚJŠÍ A NEJPŮVODNĚJŠÍ SLOVANSKÝ SELAM ČILI

KVĚTINOMLUVA Jakýsi starý latinář jednou kdesi napsal: omne tulit punctum, qui miscuit utili dulce, t. j. kdyžs mi dal hrách, dej mi taky kus uzeného masa k tomu. My též se držíme slavné té zásady,

ba ještě více; již dosti hrachu a uzeného masa dali jsme v Rachejtlích, nyní též musíme něco pro naše milostné milující a milované krajanky připravit. Dlouho jsme nad tím lámali si hlavy, až konečně jsme přece vyštudovali Encyklopedii lásky. Znamenité dílo toto obsahuje mezi jiným znamenitou „květinomluvu“, napotom „lásky řeč posunkovou“, pak i „gratulanta“, „slova do knih památních“, „galantoma“ atd. atd. Na ukázkou podáváme všem roztomilým Češkám, totiž těm, jež Rachejtle čtou, několik stránek ze slavné květinomluvy a žádáme, aby vypsaly všeobecný sněm a na něm se rozhodly, máme-li v Encyklopedii lásky pokračovati čili nic: načež nechť se velemoudrý rozsudek ženského toho sněmu „vydavatelstvu Rachejtlí do Jičína“, to se rozumí ve frankovaném

dopisu, oznámí.

Úryvek z květomluvy

Aksamitník (Afrikáne). Pod mým
manžestrovým špenzrem tluče pro tě
srdce ve mně, onož nezná falše ani nevěry.

Aloe. Nedělejte dlouhé komedie a strachy.

Anýz. Propána — až budete zas v tak
mizerném rozmaru, zůstaňte doma a čtěte
kritiky v Obzoru.

Angrešt. Mám kuří oka, nemohu na
procházku s vámi. (Počet angreštů se řídí
podle množství kuřích ok.)

Balšám. Vzkazte mi, slečno, kdo má lepší
pomádu, Brichta nebo Prochaska?

Bez (Flieder, Holunder, Syringa).
Nepůjdete, slečno, v neděli do Flídrmíl
tancovat?

Bodlák (Distel). Není libo, pane
Svingulante?

Brambořík. Když máš hlad, nepiš lipsprífy
— anebo hladovému těžko milostné písně
dělat.

Břečťan. Neviňte se tak pevně okolo mne;
zlámete mi žebra.

Březový květ. Nedostala jste, slečno, bití,
že jste včera přišla pozdě domů? (Slečna
odpovídá slzičkami; počet slziček
znamená počet ran.)

Březový prut. Už vidím, hochu, že smrdíš
bitkou.

Chmel. Nebyl jste včera ochmelený?

Celer. Ani vidět tě už nechci.

Cibule. Kdy mě zas pozvete na vlaský salát?

Citron. Co? Aha, již rozumím! Ba ano atd.

Čemeřice. Obdivuji váš ostrovtip.

Česnek. Krásné dlouhé prsty máte, u nich nehty jako pazourky česneku.

Čočka. Nečtla jste, slečno, poslední svazek Rachejtlí?

Dračí hlava. Ty kudrdlinky vám roztomile sluší.

Dub. Nechci vás — z dubu se udělaly prkna a z těch prken jste vy. (To se

rozumí, že se nepošle celý dub.)

Fialka. Holka, sedni si za pec, někdo tě najde přec.

Heřmánek. Když tě líbám, je mi to sladko jako med.

Husí nožka. Zdá se mi, slečno, že máte znamenité vlohy ku plování; škoda že je zanedbáváte.

Jablko. Vy byste byla v ráji zajisté celé jablko sama snědla.

Jalovec. Tys byl včera zase u Halánků.

Jaterník. Kobr má dobré jitrnice a la madrilená.

Jetel. Vy jste ale dnes nakvašen.

Kapusta. To bych si vyprosil, aby mi někdo lezl do zelí.

Karafiát. Měl jsem tě, holka, rád, už tě má kamarád, a mně může Pánbůh dát, že budu milovat děvče jak karafiát.

Kmín. Jsem opojen, nikoli však láskou.

Kočičí pazourek. Krásné ručinky!

Koňské kopyto. O nožky, nožky!
Takových jsou jen dva páry v Čechách.

Kozí brada. Vousy vám narostly, ale rozum nepřinesly.

Koukol. Vidíme tě tak rádi jako rolník tento kvítek v pšenici.

Kukačka (Knabenkraut). Neptej se, má

milá, brzo-li si tě vezmu, kukačka by
hrozně mnohokrát zakukala.

Laskavec. Dala jsi mi kvinde, najdu si
štěstí jinde.

Lilie. Rád bych je, frajle, políbil, ale mám
namalované vousy.

Mandle. Vy jste se přebíral, kupte si hořké
mandle.

Měsíček. Bledá luna svítí, srdce teskno
cítí, poje!, má drahá, na špacír.

Narcisek. Utřete si hubu, máte mléko na
bradě.

Okurky. Jak krásný, antický nos, jsem
celý fuč!

Ořech. Zevnějšek spanilý — vnitřek...

Pantoflíček. Nemohu k vám přijít dnes, mám roztrhané boty.

Pepř. Láska je peprná, a žádný cerbulát.

Petrklíč. Prosím tě, půjč mi dva krejcary pro hausmistra.

Pomněnka. Nezapomeňte nás ve fiakru dovézt na Fidlovačku.

Pomaranč. Prosím, oni jsou zajisté z venkova.

Puškvorec. Uctivě líbám rukavice.

Rozmarin. Buď si mě brzo vemte, anebo půjdu do kláštera.

Řebříček. Kde bych našel řebřík k tvému

srdci?

Růže (růže mechatá, Moosrose, růže křímská, Alpenröschen, růže planá, wilde Rose; růže stolistá, Centifolie atd.).
Prosím vás, kdypak mi zas přinesete
růžový olej ?

Řípa, hledej Turka.

Salát. Proti gustu žádný dišputát, jeden
salát rád a druhý cerbulát.

Šafrán. Obdivuji váš labutí krk.

Švestka. Děkuju; slivovice mi nesvědčí.

Tabák. Vy dýmáte zrovna jako mladý
literát.

Tulipán. Pane, vy jste mudrc.

Turek. Tvá malá hlavička mě okouzila.

Vikev. Prosím, nejsou oni hluchej?

Vodnice. Hlavu byste měl dost velkou.

Vrba. Kamaráde, dělej píšťaly, dokud je míza.

Vinná réva. Rád bych, ale nemám peníze.

Zimolez. Nedivte se, že má láska je tak chladná; taková drahota — na dříví nestačí.

PŘEKLADY

DIBLÍK

*Obraz venkovského života v pěti jednáních
od Charlotty Birch-Pfeiffrové* OSOBY:

Ze Žernova:

Starý BARTÁK, zámožná hospodář

Matka BARTÁKOVÁ, jeho žena

PAVEL a VÍT, dvojčata, jejich synov

ŠEPÁN, BENEŠ, ADAM, sedláci

Stará VOSTŘEBALKA, jejich matka

VERUNKA, její vnučka

Kmotr MARKYTA

Z Boušína:

Strýc ŘÍHa, sedlák

MADLENKa, jeho dcera

ZUZKA, MAŘENKA, DOROTKA, selská
děvčata

Poslední jednání o rok později nežli
předešla

Místo děje: Žernov a Boušín, vesnice v
Krkonošských horách **JEDNÁNÍ PRVNÍ**

Ouhedná selská světnice, s krátkou
dekorací, prostřední a postranní dvéře,
vpravo na uzavřené kulise visí velké
dřevěné hodiny, pod nimi stojí stůl
strakaté prostřený. Vlevo v první kulise
otevřené okno. Vpravo i vlevo v popředí
dřevěné stoličky a stolička.

VÝSTUP PRVNÍ

Matka BARTÁKOVÁ. Otec BARTÁK.

MATKA (stojíc u okna ven vyhlíží, velmi znepokojena; kroj mábohaté selský) Ani sluchu ani čuchu po nich — ani Pavel ani Vít neník spatření! Můj bože, jakých starostí mi ten hoch nadělá!

OTEC (šedesátník, statný, bohatý hospodář — z postranních dveří v domácím oděvu s dýmku v ruce) Nu jakže, panímámo, ještě tu vašeho mazlíka nemáme?

MATKA Želbohu, dosud nic! Pavel již přes hodinu za ním vyběhnul — zdá se, že ho také nenašel.

OTEC (sedne si)

Nu, jen se tak neděs, stará, jako by tu šlo o život! Vždyť víš, jak svévolný to hoch, ten Vít.

Kdožpak ví,co mu zas do hlavy vlezlo.

MATKA (sepnouc ruce) Právě to! Po celý den ani se neukáže, a ráno tak časně vyběhne a bez snídaně!

OTEC (pozloben) Nevídáno! Ale cožpak se přihodilo ?

MATKA Vím já to? Již po dlouhý čas byl smutný a nevrlý,nemoha snést, že bratr jeho Pavel přesporní práci přijal u strýce Říhy v Boušíně. Je to přece jen svatá pravda,že dvojčata neradno roztrhovat.

OTEC (vždy kouří) A to jsou komedie! Na to bych se podíval! Dvojčata jsou lidé jako druzí, a mají-li žít mezi lidmi, musí uvykat životu jako všickni. Pročpak si Pavel z toho nic nedělá, proč ten rád a statečně pracuje? Jen ten Vít, ten Vítek,

ten Víteček, to rozmazlené klouče, proč tomu se má všechno dít po vůli?

MATKA A kdožpak ho tak rozmazlil?

OTEC A snad já?

MATKA Tedy já?

OTEC Nu tiše, oba jsme asi stejně vinni a stejně k politování; (nepokojné) jenže ani tak ani jinak se nedovíme, kde vězí, a mně to věru již pomalu samému divno —

MATKA (zoufale) Je to hrůza! Je to k zbláznění! Včera k večeru běžel k Boušínu Pavlovi vstříc, vesel, že jej zase uhlídá, vrátil se ale sám, velmi pozdě a velmi smuten. Ptám se ho, kde nechal Pavla, tu on nevrle praví: „Má ještě na práci, přijde zejtra!“ Nato mně ani nedá dobrou noc a

běží do komory. Ráno ho tu víc nebylo a k obědu také nepřišel. Starý Kosina viděl prý ho po stráních běžeti k bařinám, od té chvíle nikdo neví, kam se poděl.

OTEC (nepokoj ukrýváje) Hm, a cožpak Pavel, co ten říkal, když se z Boušina dnes navrátil?

MATKA Lekl se, až celý zbledl, a na mou otázku, jestli se snad spolu rozhněvali, začervenál se a zvolal: „Ale matko, co si myslíte, mohu se na svého blížence hněvat?“ Nato odběhl celý zděšený, chtě po něm pátrati, a —

OTEC (ukazuje ke dveřům) Nu, a teď je zas — (Vyskočí.) Jakže, sám?

VÝSTUP DRUHÝ

PAVEL , později VERUNKA, PŘEDEŠLÍ.

PAVEL (v lesklých botkách, do půl lýtek bílé punčochy, žluté kojenky, v zelené kazajce, na krku má hedbávný šátek a vydrovku v ruce, velmi zkormoucený)
Ano, pantáto, sám! — Není k nalezení, panímámo!

MATKA Pomoz Pánbůh! (Sklesne na židli.) Když ty ho nevedeš, Pavle, pak se mu jistě něco velmi zlého přihodilo!

PAVEL (polekán) Matičko!

MATKA Ach ano, musím to již vyznat!
Pozorovala jsem ho včera a naslouchala u komory, a tam on, chudáček, ustavičně vzlykal: „Pavel mne víc nemiluje, a já bez jeho lásky nemohu žít já musím umřít!“

PAVEL (spráskne ruce) Tu to máme!
Hned mně to napadlo, že snad něco
takového když protože (Zajikne se.)

MATKA (netrpělivé) Protože ? Nu,
takžpak mluv ven s tím!

PAVEL (mrzutě) Inu proto protože je
blázen, matinko! Když pro mne včera
přišel, aby mne doprovodil domů, tu
náhodou viděl, že inu, že jsem se s hezkou
Madlenkou, totiž s domácí dcerou, víte
tak trochu škádlil.

MATKA Cože?

PAVEL Inu víte, ona se smála, a já ji štíp
tak trochu do tváře; bylo to ale ponejprv,
můžete mi věřit, maminko!

OTEC (do sebe bruče) Nu, a nebylo by

zle, třeba to bylo i po druhé.

PAVEL (zvědavě) Co pravíte, pantáto?

OTEC Pranic! Mluv dál!

PAVEL Nu, a tu si ten blážínek myslí, že jsem do „Madlenky zamilován, a je žárliv až hrůza.

(Dupne.) Je to kříž s tím nezkušeným chlapcem!

MATKA (chlácholíc ho) Vždyť je dvojče, Pavlíčku!

PAVEL A já také, matko, a miluju ho od srdce, a přál bych mu třeba do mandele děvčat se zamilovat, jen aby mne netrýznil. (Odhodlán.) Ale tečí, matko, porad'te, kde se mám ještě po chlapci

shánět, kde je která vševědoucí osoba,
jenž v noci vidí a ve dne slídí?

MATKA Na moutě věru, znám já
takovou! Jakžpak, co myslíte, pantáto,
neměl by si nechat hádat? Já myslím, tam
za bařinou, rozumíte, u staré Vostřebalky,
nemohl by se tam alespoň ptát?

PAVEL Jakže, u té čarodějnice? Ne,
matko!

OTEC Ba, je to čarodějnice a zlý drak, ale
stejná pravda, že svou vědomostí kantora i
rychtáře do kapsy strčí; nadělala nám před
čtyřiceti roky dosti trampot svou
prohnanou zchytralostí!

Hm, (vrtě hlavou) ví ona, kde co skryto a
ukradeno, ví, co potkati má koho, ta by
mohla, ta ví ale nám nepoví !

PAVEL Ba právě, protože nás příliš nenávidí celou rodinu, ba i statku se na půl hodiny vyhýbá!

MATKA (zádumčivě) Ovšem, má to ale též své příčiny! Však víte co? Ta její vnučka, ten diblík, je prý již skoro chytřejší a prohnanější než stará což abysme na tu se obrátili?

PAVEL (uskočí) Jakže, na toho zlostného křečka? Zachraň bůh! Milejší mi ještě ta stará než ta mladá čarodějnice!

OTEC Máš skoro pravdu, hochu! Je to zlostné a nevlídné stvoření, všech rozšafných lidí ve vsi pravé pokušení. Všetečná jako straka, umouněná a rozcuchaná jako netopýr a neodbytná jako cvrček.

MATKA (vpadne) Ale také veselá a švitorná jako cvrček, pravý to diblík; doopravdy přece žádnému neublíží a mnohému již dobře posloužila. Jen ji vyhledej, bude ti snad nápomocna.

PAVEL (v nesnázích) Ne, matko, to nežádejte, raději vyhledám tu starou.

VERUNKA (za scénou) Put', put', put' l Sem, slepičko, sem! Put', put', put'!

OTEC (naslouchaje) Kdyby ten diblík co živ našemu dvoru se byl přiblížil a nebyl se mu odjakživa na tisíc kroků vyhýbal, řekl bych, že slyším jeho pronikavý křik. (Pěkná bílá slepice vlítne oknem přes jeviště a sedne na hodiny.)

MATKA (polekaná) Propána, co mi to tu letí přes hlavu?

OTEC (se smíchem na slepici ukazuje)
Cize to kuře, chce si tu u nás pohovět.

VERUNKA (za scénou) Puť, puť, puť, ty
ošklivá slípko!

(Strčí hlavu oknem do síně, po slepici se
ohlížejí.) Aha, čtveráku, teď tě mám!
(Skočí rázem do sednice, oblečena ve
sprostou sukni, s obstárlou hnědou
šněrovačkou, košilku má z hrubého
nebíleného plátna, na krku sametovou
stupku, na níž visí něco za řadry
schovaného, modré punčochy a hrubé
selské střevíce ; na hlavě má malý
strakatý šáteček a vlasy rozcuchané.
Jakmile se octne ve světnici, zavře rychle
oknová sebou.) Tudy mi již nevyletiš,
putičko! S dovolením! (Bez ohledu na
přítomné chopí se rychle stoličky, postaví
ji na stůl, pak přišoupne k stolu slepici,

skočí na ni, na stůl, na stoličku, strhne si zástěrku a přehodí ji kuřeti přes hlavu.)

VŠICKNI (s podivením a pásnutím ji pozorují)

OTEC Co ty tu děláš v naší sednici?

VERUNKA (vezme kuře pod paždí, ohlídne se a praví chladné) Vždyť vidíte, jdu si pro svou slepičku.

MATKA (s podivením a mrzutě) Tot' ale divná manýra, diblíku! Kdo tě to učil, skákat v cizém domě lidem do oken?

OTEC (hněvivě) Po stolech a židlicích tancovat, křečku ty!

VERUNKA (zvolna stoupá dolů a postaví stoličku i židli na svá místa, pak odvětí

vesele a polo uštěpačně) Není to mou vinou, kmotra Bartáková, že váš pan Lapák, jenž vaší drůbeži pokoj dává, po slepičkách chudých lidí se honí a jim po životě slídí. Kam váš pes mou slepičku zazené, tam mně musí být také dovoleno si ji zase vzít. Ostatně odpusťte, že jsem svým sprostým střevícem vyleštěné síně vaše pokálela; rádo se to beztoho nestalo.

OTEC (přísně) Pro to pro všechno jsi ale mohla dveřmi přijít, diblíku, jako ostatní rozšafní lidé.

VERUNKA (se vzdorným smíchem) Tak, a zatím by byla slepička oknem zas vyletěla panu Lapáčkovi zrovna do tlamy! Nemějte za zlé, kmotře Bartáku, vždyť se to beztoho víckráte nestane. Ostatně kdyby vám přišla zase jednou chuť na mne volat, vezte, že mi na křtu dali jméno

Verunka. Poroučím se! (Odchází.)

OTEC (pod sebe) Ty nezbedo!

MATKA (váhavě) Poslyš, Verunko!
Jestliže náš pes tvému kuřátku snad ublížil, vyhledej si mezi naší drůbeží jiné, třeba to nejhezčí.

VERUNKA (určité) Děkuju! To kuřátko jsem si takřka z vejce sama vypěstila, a proto je mi tak milé, že o jiné nestojím, a kdyby mělo zlatá pírká a třebas i stříbrnou chocholku.

(Hladíc kuře.) Kdo mne jednou o tuhleto kuřátko připraví, ten mi ho do smrti ničím nevynahradí. (Lstivě.) Kdyby vaše ulízané dvojče pan Vítek takhle náhodou přišel k ourazu, byl by vám Kosinův Jiřík aneb Klímův Josífek náhradou?

MATKA (běží jí vstříc) Jak, ty o něm víš?

PAVEL (rychle) Verunko, tys viděla mého bratra?

VERUNKA (měří jej od hlavy k patě, vyšpoulí ústa a odvrátí se s ousměškem od něho) Myslíte, že bych vám o něm dala zprávu?

MATKA (třesouc se) Mně ale, jeho matce, přece tu lásku mně prokážeš?

VERUNKA Nevěděla bych proč!
Prokázali jste mi kdy co dobrého a milého po celý ten čas, co jsem mezi vámi vůlí Pánaboha vyrůstala jako ta rokyta v lese? Popřáli jste mně božího sluníčka, kde jsem si ho sama nevyhledala? Inu ovšem, vy jste boháči, já chudý sirotek, ošklivý díblík; je to v pořádku: když vy lidé o mne

nedbáte, já zas nedbám o vás! (Vesele.)
Mám se přitom také dobře. (Náhle
uštěpačně.) Pročpak se neptáte mé báby,
staré Vostřebalky? Vždyť prý je
čarodějnice! Ta ví všechno! Jestli se jí zlíbí
vám říci, kde se asi váš nezvedený
mazánek uschoval, pak číňte, co já se svou
slípkou; jděte si pro něj, vezměte si ho,
jestli a kdekoliv ho naleznete. (Rychle se
obráť a uteče prostředními dveřmi,
volajíc:) Put', put', put'! Pojd' na hraj,
miloušku, na hrad s tebou!

OTEC (postně) Tvoje štěstí, měla jsi čas,
žes táhla, ty žábo! S chutí bych ho
zaškrtil, toho diblíka!

MATKA (chlácholíc ho) Jen se upokojte,
pantáto! Ona za to nemůže, že tak divoce
vyrostla, a k tomu ji lidé ustavičně škádlí
pro tujejí matku, co s vojákem utekla.

PAVEL Ta si nedá ublížit, ta umí splácet.
Však bud jak bud, já starou Vostřebalku
přece vyhledám.

MATKA (úzkostlivě) Jen dej pozor,
synáčku, ať tě neubrané!

PAVEL I vždyť mne snad nekousne.
(Odejde.)

OTEC (zlostně) Matko, to ti povídám,
tentokrát přede mnou chlapce neuchráníš.
Mám na něj naměřeno, a jakmile ho Pavel
přivede —

MATKA Bude hladový, pantáto, a vy si
nezkazíte večeři; jen kdyby tu už byl!
(Vezme otce pod paždí, který bručí a
hlavou vrtí. Odejdou.)

PROMĚNA

Otevřená krajina v celé hloubce jeviště, vpravo v druhé kulise chaloupka staré Vostřebalky, vlevo na uzavřených kuliších kolmé skalní stěny. V první kulise kamenná lávka, v poradí šikmo přes jeviště řeka Úpa, po břehách rákosím porostlá, přes ni vede z jeviště můstek; levá strana holá, skalnatá, pravá stromovím přeplněná za řekou chodník a křovina. Soumrak.

VÝSTUP TŘETÍ

*Stará VOSTŘEBALKA , kmotr KLÍMA
vystoupí vpravo z chatrče.*

VOSTŘEBALKA (šedesátiletá, v starém obnošeném oděvu,, shrbená, s berlí, hlas její pronikavý) Tedy tak, tak, tedy Josífká zase popadly křeče — vida, vida!

KLÍMA Ba právě, kmotra, žel pánu bohu!

VOSTŘEBALKA (s potutelným smíchem)
Tedy vy jste tomu ubohému chlapci můj
lekvar nedali užívat?

KLÍMA (sytrafyn) Ba právě, kmotra!

VOSTŘEBALKA (významně) Dali jste
mu to po třikrát, při prvním kuropění, v
poledne při klekání a v pravou půlnoc při
ouplňku?

KLÍMA (v nesnázi) Ba právě, kmotra, —
ba, ba právě tak se stalo!

VOSTŘEBALKA (vytýčí se) Kmotře
Klímo, vy jste lhář! Kdyby byl Josífek
užíval, byl by zdrav. Prodala jsem vám
jakživa špínu místo medicíny?

KLÍMA To právě ne, kmotra! Ale přišel k nám felčar a ten nám řek, že ta vaše medicína je nekřesťanský hokus pokus, pravá čertovina; a Josífek že není pohan, a že se s ním musí po křesťansku zacházet — potom, kmotra, vyhodil nám tu medicínu z okna.

VOSTŘEBALKA (plosině bije berlí o zem) Jakže, můj drahocenný lík? Táhněte, odkud jste přišel! Co tu ještě chcete?

KLÍMA (vytáhne papír) Ba, ba, kmotra. Nehněvejte se, vždyť já jdu. Ale Josífka popadly křeče zas, a moje stará poslala mě sem zas a řekla: „Jdi s Pánembohem, Klímo, jdi k té bábě, a jestli našemu chlapci pomůže —“

VOSTŘEBALKA (se smíchem) Hahaha, nic vám nepomůže!

KLÍMA (rozvine papír za papírem a vyndá z něj peníz) Ba pomůže, kmotra. Moje stará řekla:

„Dej jí tenhle pěkný, hladký, stříbrný pětirýnčák a přines tinkturu,“ Co, kmotra?

VOSTŘEBALKA (rychle po něm sáhne) Jakže, pětirýnčák? (Prohlíží peníz překvapeným prakem.) Ten to spraví, máte pravdu, ten je dobrého rázu. (Volá.) He, Veruno, přines mou apatyku! — Zas někde běhá, to větridlo, ten diblík. Neslyšíš? (Zdvihne berlu.) No počkej, ty poběhlice, ty ucítíš, až se vrátíš ! (Jde k chaloupce.) Pojd'te, kmotře, dám vám ten lekvar.

KLÍMA Dobrá, kmotra. Ale kmotra, vy tu holku tuze bijete, z toho nepojde nic dobrého.

VOSTŘEBALKA (postaví se) A co vy tomu rozumíte, zpozdilče! Především třeba z té holky ničemnou matku její vyklepat. Učte mne vychovávat; pěstujte si svůj brav a mně přenechte léčení a moje vlastní vychování. (Odejdou.)

VÝSTUP ČTVRTÝ

VÍT, později VERUNKA.

VÍT (sám, vyjde mezi skalami vlevo v stejném kroji jako Pavel, jenže trochu štíhlejší a outlejší; je bledý a ouzkostlivě sem tam pohlíží) Ach, kde jsem se octnul! Toť hořejní cesta k Boušínu a tam stojí domek té čarodějnice. Hu, jak jen přicházím do toho zlověstného okolí.

(Jde kupředu.) Bolestí a hladem celý zmámen, mdlý jak štvaná zvěř, nemohu

více z místa.

(Uvrhne se na lávku.) Hm, vše jedno, ať zhynu tady nebo tam.

VERUNKA (vystoupí vpravo za chaloupkou) I vida, to roztomilé dvojče! (Po špičkách se přiblíží.) Nu jak? Copak nám schází? (Outrpně pro sebe.) Chudák, jak bídne vyhlíží!

(Nahlas.) Aj, aj, Vítku, copak ty tu hledáš?

VÍT (obrátil se k ní polekán) Ach, to ten zlý duch! (Svévolně, jako dítě.) Nech mne, zlostný diblíku, táhni svou cestou; nemám s tebou.

VERUNKA (s úsměvem) Ale já s tebou, ty tvrdohlavče! Jakže, na naší půdě, na naší lávce se roztahuješ a posíláš mne

pryč?

VÍT (vstane napolo) Máš pravdu, proč bych nešel; vše jedno, kde umru.

VERUNKA Tedy tak, ty chceš umřít? Je-li tomu tak, nechci ti překážet. Umírej spánembohem. (Odchází.)

VÍT Tedy ty myslíš, že na mně nic nezáleží?

VERUNKA I já si jen myslím, že takový hoch, jenž v pouhém zlatém štěstí plave, a přece umřít chce tak bez příčiny, je buďto blázen, nebo bezbožník. A věru, obou není škoda.

VÍT Bez příčiny? Což ty rozumíš; nemilujíc žádného, nevíš, jak to bolí, (plosině a plačtivě) když člověk ztratí

toho, kteréhož nade všecky miloval.

VERUNKA (blíží se mu) To myslíš Pavla, není-li pravda?

VÍT (zlostně) Ba pravda, Pavla; ten zrádce, který se do Madlenky zamiloval.

VERUNKA (lekne se) Jak? Vida! Odkud ty to víš?

VÍT (se směšnou bolestí) Již mnoho týdnů je ke mně vždy chladnější; včera jej napadnu, jak Říhovic Madlenku (zoufale) bral za bradu, a přitom na ni koukal tak — inu, tak se na mne jakživ nepodíval!

VERUNKA (s humorem) Není možná!

VÍT (rychle) Tu jsem si přdevzal, že nechci žít, a také nebudu. Usoužím se,

utrápím se, uzlobím se a zahynu hladem, a všickni samým pláčem nade mnou musejí za mnou!

VERUNKA (chladně) I bože chraň, to se nestane; to by za to stálo, pro tebe se utrápit, ty hloupý chlapče!

VÍT (vyskočí) Posmíváš se mi, ošklivý šotku? Ale věru, ani nevím, proč se tu s tebou do řeči dávám.

VERUNKA Věřu, já také ne. Pan Vítek mi tu čest už hezkých pár měsíců neproukával

musí to být doopravdy velmi zlé, že se se mnou spouštíš.

VÍT Dej mi pokoj, ty ochechule; již jdu.
(Chopí se u srdce.) O běda, co se to se

mnou děje?

(Padne na lávku.)

VERUNKA (se smíchem) Inu, děje se s tebou jako s bláznem, který si nebyl v stavu jídlo odvyknout. Od dětinství házel jsi po mně kamením, a to kdekoliv jsem ti do cesty přišla.

Počkej, teď ti to splatím. (Sáhne do kapsy a vytáhne krajíc černého chleba.) Pozor, chlapíku, chytej, hochu, chyt'! (Hodí mu chléb.) :

VÍT (hltavě po něm sáhne A co — co teď s ním?

VERUNKA Je to má večere, ale neměla jsem ještě čas do ní se dát. Musela jsem běžet za slepičkou, a pak nejsem -ani

zčásti tak hladová, jak ty vypadáš. (Dobrosrdečně á škádlivě.) Jen jezte, pane Vítku, není to z čarodějné pece, je to od pekaře. Chut' projde. Trochu víc otrub v tom, nežli se pro dvojčata na vašem statku peče, čistí to ale zuby.

VÍT (sám s sebou bojuje) Diblíku, diblíku, neměl bych to přece jíst, ačkoliv jsem hladov jako vlk; ale přece — věru — nemůžu.

VERUNKA (se smíchem) Protože to chléb ode mne! Nu ovšem, tak veliký pán!

VÍT (odhodlaně) Ne tak, já ti ale vždycky ubližoval, na potkání jsem ti nadával proto, poněvadž to ostatní také dělali. Vidíš, za to všecko zlé nesmím teď přijmout takovou dobrotu od tebe. (Vrací ji chléb.) Nech si ten chléb.

VERUNKA (strčí chléb do kapsy) Pro mne a za mne. Chceš-li tedy mermomocí hladem umřít a jen proto, že Pavel vzal Madlenku za bradu, vykážu ti alespoň místo, kde to můžeš s pohodlím vykonat a kde ti nikdo v cestě nebude, leda Pánbůh, a toho ty se beztoho nebojíš.

VÍT (pokorně) Kdo ti to řek, diblíku, že se Pánaboha nebojím?

VERUNKA Nu myslím, že takový ničema, který z dětinské svéhlavosti celé své rodině takový zármutek působí, nemá ani pojmu o bázni boží.

VÍT (podiven a zahanben) Diblíku!

VERUNKA A všechno to pochází jen z toho, že nikoho nemiluješ než sebe samého. Pavla chceš donutit, aby jen pro

tebe byl na světě. To ale není vůle boží, jinak by nebyl hochy a děvčata stvořil; (důvěrně) mezi náma však řečeno, Vítku, ty jen tak děláš, jako bysi chtěl si ublížit, a zatím na to ani nemyslíš. Věř mi, Vítku, až na tě přijde ten pravý hlad, kterého ty ani neznáš, až ti tak doopravdy k hrdlu sáhne, pak vylezeš po všech čtyřech ze svého doupěte a budeš křičet po chlebě, že to až tam ve vašem statku uslyší.

VÍT (zahanben, dupne vzdorně) Ne a ne, to neudělám, nestydaté, mladé výžle ty. Cožpak ty víš, co mi schází!

VERUNKA Co ti schází? I to ti hnedle povím; práce, a to namáhavá, hrubý šat, tvrdý chléb, ne však jednou denně, ale denně ráno i večer, vydatný vejlupek — to ti schází. Ta škola, v které opovržený díblík sedmnáct roků vězí, v které nabyt

rozum, aniž se stal bezbožným, taky by jiného chlapíka z tebe byla udělala. Pojd', dovedu tě do jeskyně, kam zalézávám, když mi někdy babiččina hůl příliš tvrdá bývá. Tam rozjímej, až se nasytíš, čili vlastně vyhladovíš tak, až se ti zachce domů jít, a pak odpros hezky pantátu a panímámu a nikdy více takové hlouposti nevyváděj; bude ti tak nejlépe. Nemyslíš ? — Nuže, za mnou, za mnou! (Běží přes můstek za skaliska.)

VÍT (bez pohnutí, strhne si ouzkoštit a korkem šátek s krku) Pane můj, co se to se mnou děje?

Propadnul bych se vztekem a zahanbením — a přece musím za ní, kdybych i nechtěl. Myslím, ten diblík že umí čarovat. (Běží za Verunkou přes můstek, kdež oba

VÝSTUP PÁTÝ

VOSTŘEBALKA , *KLÍMA* vyjdou z chaloupky.

VOSTŘEBALKA Ted' víte všecko, kmotře; poslechnete-li navlas, bude Josífek zdráv a může ještě zejtra tancovat.

KLÍMA Ba, kmotra, už ho vidím. Dobrou noc! (Odchází.)

VOSTŘEBALKA (volá za ním) Jen nezapomeňte při prvním kuropění.

KLÍMA Ba, kmotra, toť je hlavní věc. (Odejde.)

VOSTŘEBALKA (sama, posměšně) ..Ba, hlavní věc, ty hlupáku, jen samé čáry, toť se rozumí. Ten vesnický lid co může

po chopit, tomu nevěří. (Směje se.) Bez
kejklů ničeho nepořídíš; zařikání a
podvod, ten ti zaplatí. (Zhlídne hedbávný
šátek Vítův.) U kozla, kde se tu vzal ten
pěkný, skvostný šátek. Bohatých sousedů
to dítě, které ho ztratilo. (Vesele.) Pro
Verunku pěkná paráda pro neděli.
(Mrzutě.) Bez-toho ta holka roste jako z
vody, denně víc potřebuje. To kůzle jí až
hrůza, pořád jen skáče a nic nedělá. Ale
vtipná, čiperná je, až z ní strach, k tomu
potřebná, v léčení příručná — velmi
užitečná. (Náhle divoce.) Kde jen as vězí?
(Křičí.) Verunko, diblíku, křečku, —
neslyšíš?

VÝSTUP ŠESTÝ

PAVEL . VOSTŘEBALKA .

PAVEL (vyběhne vlevo, uchvácen) Slyšte

mne, matko stará!

VOSTŘEBALKA (uleknuta) Jak, pro živý svět! Není to Pavel z bohatého statku? Hej, chlapče, pročpak se nežehnáš a neděláš tři kříže — nestojí tu snad Vostřebalka před tebou, „ta čarodějnice“?

PAVEL Nechtě těch starých nešvarů, matko, a dovolte mi rozumné slovo. Budete-li ochotná, škoda vám z toho nevyplyne. (Sahá do kapsy.)

VOSTŘEBALKA (chtivě) Aha, ty zvoníš s tolary! Máš dobře, stará Vostřebalka miluje ty běloušky, (nastrkuje ruku) a peníze jsou peníze, páni světa, a dělají z leckoho pána; co by byl tvůj otec bez peněz! (Zlostně.) Z vašeho statku ale nepřijímám nic, a za všechno bohatství světa vám také neudělám nic!

VERUNKA (vrátí se a zastaví se na mostě přes zábradlí přehnuta poslouchajíc)
PAVEL Spravedlivé nebe, což nemáte kouska srdce, matko? Poslyšte pak! Můj bratr Vít se nám ztratil odvčírka, rodiče jsou zoufalí, bůhví co se mu přihodilo. Vy jste vševědoucí, mohla byste nám poradit, snad pomoci jedním slovem!

VOSTŘEBALKA (s potutelným smíchem)
I vida, najednou jsem vám dobrá! Toť je pěkná historie. Starý Barták tedy umírá strachy pro svého rozmazleného syna? Aj, aj! (Kývá hlavou.) To by byla nemilá příhoda pro takového boháče. (Po náhlé myšlénce.) Holá! (Vy-táhne hedvábný šátek.) Je ti snad povědomá tahle paráda?

PAVEL (vykřikne a chopí se šátku) Jakže, Vítkův šátek? Jak se vám dostal do ruky?

VOSTŘEBALKA (se vytekla radostí a třesavým hlasem) Je-li to Vítkův šátek, tedy se po své polovici sháněj tam v tůni mezi rybami. Při samém břehu tamhle zdvihla jsem si ho, hezké dvojčátko! — Pozdrav mi hezky pantatínka, slyšíš, Pavlíčku? Hihihi! (Odejde do chaloupky.)

VÝSTUP SEDMÝ

PAVEL . VERUNKA . (Zvolna se stmívá.)

PAVEL (celý bez sebe vrhne se na zem)
Tam v tůni ! Vít, můj bratr — ach běda —
ne, to není možná !

VERUNKA (s mostu, po chvíli,
odměřeně) Je vám tak líto vašeho bratra,
Pavle?

PAVEL I vždyť jsem si to myslel, že

někde zas nasloucháš, ty všetečná sojko!
Co tu chceš ode mne?

VERUNKA (ještě na mostě) Byla jsem blázen ; popadla mne outrpnost a chtěla jsem vám říci, že Vítek se netopí v tůni, — chtěla jsem vám zase pomoci —

PAVEL (rychle) Že není v tůni? A ty tedy víš, kde je?

VERUNKA (zpívá pro sebe) Cvrčku malý, milý, v trávě švitořivý, tralala — nu a co víc?

PAVEL (dupne) Ty tedy víš a nepovíš (prosebně) i když tě hezky poprosím?

VERUNKA (zkrátka).Ne.

PAVEL Verunko, cokoliv jen žádáš, vše ti

dám: mou беруšku,to černé kůzlátko jen
mluv!

VERUNKA (vyrazí v smíchu) Pavle, vy
jste hlupák!

PAVEL (hrozivě) Diblíku !

VERUNKA (sestupuje s mostu) Hned vám
povím proč. Jste hlupák proto, že se ještě
domníváte, že vám jen slovíčko zase
uvěřím.

PAVEL Verunko

VERUNKA Myslíte, že mám tak krátkou
paměť jako vy? Kdo vás vytáh před rokem
z vody tam blízko mlýna, zrovna před
kolem, když jste potmě o posvícení z
boušínského domu běžel samým strachem
před bludičkou do nejhlubší tůně zabředl?

PAVEL Tys to byla, Verunko!

VERUNKA A co by se bylo s vámi stalo, kdybych vám nebyla přišla s dlouhou tyčkou na pomoc?

PAVEL Byl bych se dostal pod kola a byl bych tam zahynul.

VERUNKA Tak jest. Ale copak jste mi slíbil, když jsme oba mokří a polomrtví šťastně k břehu vybředli?

PAVEL (prosebně) Ale Verunko!

VERUNKA „Díblíku,“ pravil jste, „za tu službu žádej co chceš — berouška, slepičku, kůzle aneb cokoliv jiného.“ A co já na to?

PAVEL Odbylas mne, že nic nepotřebuješ.

VERUNKA Ale nato jste mne zapřísahal, že ode mne nemůžete takovou službu bez odplaty přijímat, a já zas na to: „Tedy dobrá, Pavle. V okamžiku sama nevím co, ale až jednou k vám předstoupím a řeknu: „Pavle, tohleto se mi líbí, to bych ráda, dáš mně to?“ „

PAVEL (zarazen) Slíbil jsem, že dám — bude-li to totiž v mé moci.

VERUNKA Na to jste mi dal ruku a odešel jste, a od těch dob — je tomu celý rok — vyhýbal jste se mi kde jste mohl na půl míle cesty. Nejsem už děťátko, Pavle, a vím, že jen ten je rozšafný člověk, kdo své slovo drží a rád vyplňuje.

PAVEL Jsem zahanben!

VERUNKA Aj, to mne právě těší.

PAVEL A proč?

VERUNKA Protože o vás nestojím.

PAVEL A proč?

VERUNKA Protože sám za nic nestojíte.

PAVEL (uražen) Diblíku!

VERUNKA Slyšte mne, Pavle, nevážím si vás, ani otce vašeho, ani matky vaší — neboť z vás udělali člověka nevděčného a pověrečného. Bázlivost a nevděk jsou nejhorší vady mužského!

PAVEL Nemluv dál — co jsem dlužen, zaplatím ti.

VERUNKA Zaplatíte ! — I vida I Cokoliv ale od vás pochází, to rovněž nenávidím.

Když vám po celý rok, od té chvíle, co vás nebohá Verunka z vody vytáhla, ani okamžiček nezbyl jediným slůvkem ji poctíti, — tu jste dokázal, že j sté zlého a zatvrzelého srdce, pane Pavle; jinak by vám bylo přece nápadné bylo, proč se v celém sousedstvu o zbabělosti Bartákového blížence, jenž před bludičkou jako posedlý do vody skáče, nic nepovídá, — a tu byste si byl na prstech vypočet, že asi ten diblík, ta štěbetavá straka umí také hubu držet, a byl byste přišel a řekl: „Děkuju, Verunko!“ a jedno stisknutí ruky bylo by jí co uznalost milejší bývalo než všecky hloupé dary — a Verunka by si myslela, že jste statečný hoch, kdežto nyní naopak s vámi pohrdat musí až do smrti. Je tomu tak, Pavle? — A teď” dobrou noc! (Odchází k domku; Zatím se setmělo.)

PAVEL (za ní) Verunko, čím tě zase

udobřím? O mluv!

VERUNKA (zastaví se) Jestli mne hezky odprosíte, Pavle

PAVEL (spraven) To je neslýchané, já tebe

VERUNKA Ano, začněte: „Verunko, anebo třeba: diblíku, já dvojče Bartákovíc, prosím“ nechcete?

PAVEL (Polo zlostně) Vždyť nemáš rozum udělám vše, co mohu. Nic nového neslíbím, ale při starém zůstanu; povíš-li mi, kde Víta naleznu, pak žádej kde chceš a kdy chceš a co chceš ode mne.

VERUNKA Ale odprosit přece ne? Dobrá! (Pronikavé.) Buďsi! Jste tedy hotov vždycky mi být po vůli a vyplnit, oč vás

požádám, jen když to nebude nic proti Pánubohu a počestnosti?

Dáte mi na to ruku? (Podává mu ruku.)

PAVEL (plácne jí do ruky) Zde měj slib můj po druhé a buď jista, že ho dozajista splním.

VERUNKA (chladně ukazuje k můstku) Dobrá! A teď jděte tamto přes můstek, pak pěšinkou deset kroků až k voříškám, za nimi je v skále skulina, a tam naleznete Vítka.

PAVEL Diblíku, neděláš-li si ze mne blázna, jestli ho tam naleznu, pak se přesvědčíš, že Pavel není ani tak surového a tak zatvrzelého srdce a že ti do své nejdelší smrti vděčným bude. (Běží přes můstek a zmizí za skalinou.)

VERUNKA (skáče jako zběsila a tleská rukama plna smíchu a radosti) Hahaha! Tak jsem tě chytla, ty hezké dvojče, ty pyšný sedláku, ty zbabělé, nevděčné klouče, ty tedy neodprosíš, když komu místo poděkování ublížíš? Hej, má tě diblík, má tě v pazourech chraň se šotka!

Hahaha! A zejtra je posvícení a pout' v Boušíně, basa tam hraje a šalamaje zpěv a radost všude tancovat se bude diblík taky hopsá hej, hopsasa z kola, holky, sólo ! (Měsíc náhle vyjde svitě vpravo na skaliska. Verunka stojí tak, že stín její padá na skály.) Však vy zvíte, vy pyšné holky z Boušína, co ten škaredý cvrček umí! Ten bude skákat. (Spatří stín.) Aj, pěkně se vítáme, pane stíne! (Divoce.) Hej, hochu, ty můj nejvěrnější tanečníku, ukaž nám, co my spolu dovedem! (Zpívá, přitom si dává takt a hází rukama k tanci.)

Cvrčku malý, milý, v trávě švitořivý, nic si z toho nedělej, třeba jsme tu sami, veselo je s námi, poskočme si spolu, hej! (Mezi tancem vrátí se Pavel s Vítem ruku v ruce a hledí zlekán na Verunku. V půli mostu)

PAVEL Pánbůh s námi! Koukej, Vítku, co to dělá ta Verunka?

VÍT (s úžasem) Propána, to čaruje!

PAVEL Diblíku, co to znamená?

VERUNKA (ohlídne se) Zejtra je posvícení v Boušíně — což nevíte? A já si pozvala svého tanečníka; my se spolu cvičíme. Hahaha! (Tančí dál a zpívá:) Cvrčku malý, milý, v trávě švitořivý, tralala — nu a co víc?

VÍT (Pavlovi) Pojd', pojd', já se jí děším!

VOSTŘEBALKA (za scénou) Verunko!
Verunko!

VERUNKA (zastaví tanec) Hned, babičko, hned! (Pozdraví stín.) Dobrou noc, můj černý čiprný tanečníku! Zejtra zas! (K bratrům.) Dobrou noc, vy zbabělci! Pavle, na svůj slib ať mi nezapomenete ! Haha! (Běží do domku.) Cvrčku milý, švitořivý!

PAVEL (od Víta odvečen) Mám dobrou paměť, nestarej se! (Konec co nejrychlejší; opona slítne.)

JEDNÁNÍ DRUHÉ

Předsíň velké hospody, uprostřed vrata s vyhlídkou v otevřenou krajinu; na dřevěných stěnách visí věnce; od času k

času veselá hudba.

VÝSTUP PRVNÍ

ŠTĚPÁN, BENEŠ, ADAM a více selských synků sváteční obletěných, s kytkami za klobouky, vyhlíží otevřenými vraty.

ŠTĚPÁN Hnedle tu budou, už je hezkou chvílí po mši.

ADAM A nač tu čekáme, na ty holky z Boušína? Už tu máme našich holek dost!

ŠTĚPÁN Protože z celého kraje, ze všech holek ty z Boušína jsou nejhezčí.

ADAM (uštěpačně) Nejhezčí a nejbohatší, hahaha!

BENEŠ A snad si nemyslí na Madlenku

Říhovic? Tu ti slupne Bartákovic dvojče jako lusk.

ŠTĚPÁN Jakže, Pavel? Na to se podívám! (Vstoupí dopředu.) BENEŠ Stará Pelegrinka to dávno mé sestřenici svěřila. Madlence se ten Pavlíček líbí.

ŠTĚPÁN (postně) Tak, ten Pavlíček? Co je o hodně mladší než ona? I dejte si pokoj! Víím to lepší, co té se líbí.

BENEŠ (uštěpačně) Přece jen hořela, když ji ten Pavlíček bral za bradu; Říhovic oráči ti to dosvědčí.

ŠTĚPÁN (hodí pánovitě hlavou) Uvěřím, teprv až to sám uhlídám. Však hle, tam už při-chází. Vivat! Teči si každý svou holku hledejte. Já znám svou a ta je má.

BENEŠ A co, nebude-li z Boušína, bude odjinud, vždy se ještě na nás dostane.

ŠTĚPÁN Inu arcí, pro tebe, kropáči, bude holka, co husy pase, vždy ještě dobrá, a stará panna ti také ještě zbude. Bud' bez starosti.

ADAM (směje se) Hahaha!

BENEŠ Měj se na pozoru, Stepané! Pýcha předchází pád a po tanci teprv pranice. (Vpravo za scénou započne veselá musika.)

ŠTĚPÁN Tanečník hezké Madlenky, ten se nebojí. Vida, tam přichází, první a nejhezčí.

VÝSTUP DRUHÝ

*MADLENKA, ZUZKA, MAŘENKA,
DOROTKA a ještě DVĚ HOLKY. Vystoupí
v páru, ruku v ruce; za nimi hejno
selských synků. Holky mají bílé punčochy
s červenými cviklemi, černé aksamitové
šněrovačky se zlatými portami,
naškrobené, krátké, nadýchané rukávky,
krátké, růžově lemované sukně a bílé
zástěrky ; na hlavách mají plachátky a na
ramenou červené fábory.*

ŠTĚPÁN Vivat naše posvícení !

ADAM Vivat naše posvícení !

VŠICKNI Vivat, vivat!

ŠTĚPÁN (vyhazuje klobouk) Sláva
hezkým holkám z Boušína!

VŠECKY (se smíchem) Pěkně děkujem.

MADLENKA (živě) Aj, díky, díky,
Štěpáne! (Ohlídne se ke dveřům.) Ale co
to slyším? Vy jste už začali tancovat?
Doufáme, že jste na nás čekali.

ŠTĚPÁN I tot' se rozumí. Ti muzikanti
vás jenom přivítali.

MADLENKA To jest v pořádku. Nevidím
tu ale — jste tu všickni ze Žernova?

BENEŠ Už jsme všickni pohromadě.
Nikdo neschází, jen to vzácné panstvo, ty
dvojčata.

MADLENKA (protáhle) I vida, tak!

ŠTĚPÁN (postně na Beneše pohledná) Nic
to; myslím, že bez dvojčat také bude
veselo. (Pokloní se před Madlenkou, ruku
jí podáváje.) Panno Madlenko Říhovic,

uctivě vás prosím o tanec, o první, o poslední, a co mezi tím, to přídavkem.

MADLENKA (s poklonou) Je mi líto, Stepané. Nemějte za zlé, už jsem ale Bartákovici Pavlovi slíbila.

ŠTĚPÁN (odskočí) Jakže! Panno Madlenko? A mně jste neslíbila?

MADLENKA Slíbila jsem s vámi tancovat, ale kdy a jestli zrovna o posvícení, to je jiná.

Prodnes vyhledejte si jinou.

BENEŠ (otočí se na kramfleku) Třeba starou pannu, Stepané, nebo pasačku, něco ti vždycky ještě zbyde.

VŠICKNI (se smějou)

ŠTĚPÁN Jmenuju se Štěpán , rozumíš?
(Vytekla hrozí Bendovi.) BENEŠ A já
Beneš, třeba před muzikou. (Hudba
utichne.)

VÝSTUP TŘETÍ

PAVEL , VÍT zprostředku. PŘEDEŠLÍ.

VŠICKNI (pozdravují se) I vidíme,
dvojčata!

MADLENKA (s výčitkou) Nezdá se, že si
tuze pospíchali.

PAVEL (Madlence) I pozdrav vás Bůh,
panno Madlenko!

MADLENKA (uštěpačně) Děkuji
poslušně, pane Pavle. Myslela jsem už, že
dnešní posvícení s vaším pantátou a s vaší

panímámou za pecí strávíte.

PAVEL (ohnivě) Ne, to jste si nemyslela, Madlenko; vždyť znáte Pavla, že není peciválek.

VÍT (jenž se Zuzkou byl rozprávěl)
Pantáta chtěl, abysme ho po mši ještě domů provodili.

PAVEL Nu a myslím, že poslouchat se musí, to přec nahlídnete, Madlenko.

MADLENKA (přívětivé k Pavlovi) Hezké to bylo od vás! (Polo k Vítovi.) Oba jste statní synové. (K Pavlovi.) Nu a teď, Pavle! (Mrká naň jako by ve srozumění.) Když jste mne včera tak pěkně prosil, tedy myslím, dejte zahrát a první taneček —

BENEŠ (jenž byl Štěpánovu vzteku

unikaje až k vratům postoupil, pohlíží vlevo za scénu) Hejsa, Stepané, tamhle máš tanečnici! Ta se vystrojila, ta hoří!

ADAM (hledí ze vrat) Nevídaná paráda, u všech blesků! Ta se vyfintila. Na hlavě má kokrhel jako strašidlo.

ZUZKA a MAŘENKA Diblík, diblík!

MADLENKA (též z vrat hledíc) Fi, ta žába! (Hudba začne.) Pojd'te, Pavle!

PAVEL (jenžto při zvolání „diblík!“ se zalekl, zůstane nepokojně se ohlížeje na svém místě) VÍT (polekán šepce Pavlovi) Vyhněme se jí; je z ní strach! (Oba se obrátí k odchodu.)

VÝSTUP ČTVRTÝ

VERUNKA, PŘEDEŠLÍ.

VERUNKA (je nápadně oblečena, majíc na sobě staromódní dlouhý kabátek., červenou sukni s množstvím faldů a se plutým lemováním, střevíce se špalíčkama, strakatou zástěrku a na hlavě kokrhel; všecko na ní visí, jakoby vězela v cizích šatech. Vystoupí s drzostí mezi tanečníky a projdouc jejich řadem nedbá na ousměšky. Minouc Madlenku zastoupí Pavlovi cestu, načeš z všickni podivení a zaražení umlknou) Zde mne máte, Pavle Bartákovíc. Co jste ode mne včera tak snažně žádal, abych vás totiž brzy o něco poprosila, teď to splňuju. Žádám vás se vší uctivostí o tanec, o první a o poslední, a mezitím nepůjdete do kola se žádnou holčkou ani se žádnou ženou, když vám to nedovolím. Tak to chci a tak to bude.

VŠICKNI (udiveni) Co to slyším? Slyšeli jste?

PAVEL (jako bleskem zmámen, celý v ohni) Ale Verunko, já MADLENKA (vztekem se třese) Diblíku, Pavel je odvěčírka se mnou zamluven!

VERUNKA Mně ale zamluvil se dříve, už před rokem, a včera se to jen zas obnovilo. Jedná se teď jen o to, komu z nás dvou Pavel Bartákovíc v slibu dostojí.

PAVEL (bojuje s vnitřním vztekem) Veruno, já Nu ovšem, dal jsem ti slovo, máš to právo, žádati co chceš ode mne, jenže jsem se nenadal

MADLENKA (zlostně mu skočí do řeči) Jakže, tahle osoba má právo žádat od vás, Pavle?

To je jiná! Držte si tedy slovo, věru že vám už v cestě nebudu. (Se zlostným smíchem.) Ovšem, na koho hezký diblík práva má, ať si s ním tancuje. Jiného beztoho neuloví, a pro mě zbydou všickni ostatní jeden jako druhý, tančit umí každý.

PAVEL (hněvivé, skoro bolně) Nenadal jsem se, panno Magdaleno Říhovic, že vám jeden jako druhý, jen když tančit umí. (S odvrácenou tváří ruku Verunce podáváje.) Tancovat ty také umíš?

VERUNKA (s vítěznou důvěrou) Toť se ví, že umím, a jak! (Hrdě odejde s Pavlem k tanci.) VÍT (chce za nimi, Pavel mu však zabrání)

VŠICKNI (hledí s podivením za nimi)

ZUZKA (spráskne ruce) Není-liž pak to k

zbláznění! S diblíkem jde to pyšné dvojče
do kola

— a jindy ani nás si nevšímal.

MAŘENKA Není jinak, ta mu jistě
udělala.

MADLENKA (vztek přemáhajíc) A co mi
po tom? Ať si skáče, s kým se mu líbí.
stepané, pojd'te vy teď se mnou do kola.

ŠTĚPÁN (pitvorně se kloní) Je mi líto,
panno Madlenko, nemějte za zlé, už jsem
ale s hezkou Dorotkou zamluven. (Vezme
děvče po a odvede vpravo do kola.)

MADLENKA (kousne se do rtů, pro sebe)
Splatíš mně tuto hanbu, počkej, Pavle!

VÍT (pro sebe, radostně) Tedy tu
Madlenku přece nemiluje. (Jdepro

Madlenku.) Se mnou pojd'te do kola, panno, a nehoršete se tak na Pavla. Ten dotíravý diblík mu nejspíš učaroval.

MADLENKA (jizlivé) Toť se rozumí, svou krásou a tou červenou sukní s faldama. Mějte se dobře, Vítku, pro dnešek nebudu se žádným z vašeho statku tancovat. (Odejde vpravo, za ní dva tanečníci.)

VÍT Jsem přece žádostiv, jak se ten Pavel s tím diblíkem v kole vyjímá! (Odejde za ostatními.)

ZUZKA (vytekle) Ten Pavel ztratil hlavu! Holce z Boušína, dceři svého hospodáře takovou hanbu udělat!

MAŘENKA Povídám, že mu udělala, a vím také čím. Kmotra Pelegrinka mi to

vyzradila. Na té černé sametce, co nosí na krku, visí žabí háček, a když s tím porozpráví, ať žádá co chce, všechno prorazí.

ADAM (se smíchem) Kýho šlaka! Na ten žabí háček se musíme podívat.

BENEŠ (k Zuzce) Nejkrásnější Zuzanko, co tomu říkáte, půjdem spolu?

ZUZKA (površím) Tancujete sice jako moták, Beneši, když mi ale slíbíte, že holky z Boušína na tom diblíku pomstíte a nám k té žabí nožce pomůžete, budete dnes můj první, můj poslední a co mezi tím.

BENEŠ Dobrá, platí; to bude bez čárů. Ted' ale do kola; než se tam párkrát otočíme, uvidíte, co jsem za chlapíka.

VŠICKNI (odejdou vpravo. V následující scéně hudba se časem opakuje. Dvěře zůstanou dokořán.)

VÝSTUP PÁTÝ

VÍT vpravo vystoupí, hned za ním PAVEL .

VÍT (v směšném hněvu) Není to k vydržení; nevím, co soudit o tom Pavlovi. Jako ve snách stojí nepohnutý vedle toho diblíka, ani si ho nevšímáje, hledá jenom vždy Madlenku, jen po ní se pídí s tesknýma zrakoma. Ach, on ji přec jen miluje. (Hudba utichne.) PAVEL (vyběhne celý rozjařen) Zaplat' Pánbůh, jeden tanec bych byl přestál; jak to ale dále půjde, to nevím, hněvem a hanbou myslím zahynout. Ach Víte, kdybys věděl, jak je mi okolo srdce!

VÍT (jako dříve) Na mou věru, huř ti nemůže být nežli mně, vida tě v takové tísní..Ale kdepak jsi zůstavil svou tanečnici?

PAVEL (vytekle) Tam, kde jsme stáli, když hudba utichla.

VÍT (ohnivé) Ale tancuje ta třasořitka na mou věru jako čamrda; radost se na ni podívat.

Škoda, že v tak bláznovských čarách vězí. Jinak ti na mou věru svou hbitou nožkou nedělala hanbu, a očka má ten diblík — to jsou očka, na mou věru, hezčích není ve světě.

PAVEL (s podivením) Co ti to napadá; dej si pokoj, s takovou řečí mně nespomůžeš. Co mi po tom zlostném diblíku; ale

Madlenka, ach, Víte, co as Madlenka o mně myslí. (Dupne.) Má mne za špatného sprostáka, a Bůh ví, že jím nejsem, Víte!

VÍT (trpce) Nu ovšem, na Madlence záleží ti stokrát víc než na ostatních lidech, toť patrno.

Ale pro živý bůh, pročpak jsi ji tak urazil, když toho diblíka tak nenávidíš?

PAVEL To bych marně tobě i celému světu vysvětloval. Dost na tom, slovo mé dostala, teď jsem v pasti. Kdož by si byl pomyslíl, že ta potměšilá žába takovou léčku mně přichystala.

VÍT (prostosrdečně) Inu, vděčnost naši přece zasluhuje. Včera nejenže mi pomohla, přivedla mne také k rozumu. Ach, kdybys věděl—!

PAVEL Nemluv o vděčnosti, dnešním dnem je všechno vyrovnáno; dnešní hanbou jsme si kvit.

VÝSTUP ŠESTÝ

MADLENKA . PŘEDEŠLÍ.

PAVEL (jde jí vstříc) Ach, Madlenko!

VÍT (vzdorné se obrátí)

MADLENKA (pro sebe) Jsme tu sami, zdaližpak mne odprosí.

PAVEL Madlenko, vím to, že máte tisíc příčin se na mne hněvati, snad navždy. Nejtajnějšimu přání mému přišla jste tak vroucně vstříc a zaslíbila jste se pro mne bez mého vědomí.

MADLENKA (víc bolně než v hněvu)
Myslela jsem, že vás potěším, překvapím;
já bláhová, mohla jsem se nadíti, že mi
takovou hanbu uděláte?

PAVEL (ohnivě) Já jsem se nenadal,
Madlenko, jsem nevinen; ale ten diblík
strojil mi léčky.

(Šeptem k ní.) Všecko vám z jevím, vám
jediné všecko, upřímně (Zvenčí smích,
křik a volání: Ať ho ukáže! Ať nám
začaruj e!J

PAVEL (uskočí od Madlenky) Co se to
děje?

VÍT Něco s diblíkem.

MADLENKA (v smíchu pro sebe) A teď
začnou ty rejdy.

VÝSTUP SEDMÝ

*VERUNKA, ZUZKA, MAŘENKA, BENEŠ,
ŠTĚPÁN, ADAM, synkové a děvčata.*

PŘEDEŠLÍ.

VERUNKA (bez čepce, s rozpuštěnými vlasy, šáteček na krku má polo strmený, v ruce drží zlatý medailon, hněvivá, třese se na celém těle) Nechtě mne, nechci a neudělám to!

NĚKTEŘÍ (křičí) Ona musí a musí!

VERUNKA Žádný mne nedonutí, na to se podíváte!

PAVEL (k Beneši) Co to máte s tou holkou? Co chcete?

ZUZKA V tom penízi tady, co jsme jí za
ňadry vytáhli, uschovává žabí háček.

BENEŠ Necht' je to cokoli, dost na tom,
že tím hochy mámí a že jí to dodává
kuráže.

MADLENKA (vítězně) Máte pravdu, ať
nám to ukáže, ta červená suknička, ta
hezká čarodějnice na ošklivci zhlídnutá;
ať zvíme, jak se dvojčata lákají.

VŠICKNI (krom Pavla a Víta) Ukažte žabí
háček! Sem s tím čarováním!

VERUNKA (divoce) Kdo na mne sáhne,
tomu oči vyškrábu!

BENEŠ (v smíchu) Dejte pozor, ta
maličká má drápy, a jestli ji dohřejem,
udělá se netopýrem a ulítne. Její matka

také uměla létat, ulítla s vojákem.

VERUNKA (trhne sebou) I ty bídniče!
(Přemáhá slze.)

BENEŠ (jako by nebyl slyšel) Dceruška
neměla ještě tenkrát peroutka, a ta
čarodějná babka její pověsila na ni zatím
ten háček, aby mohla uletět, kdy se jí
zlíbí.

ZUZKA Létat umí, to je pravda, to jsme
viděli.

VERUNKA (s opovržením) Vy hloupá
chaso, myslíte, že bych zlomyslnost a
nesmysl váš vytrpěla, kdybych létat
uměla? A že bych trpěla vaše násilí,
kdybych drápy měla? Ej, kdybych uměla
čarovat, to by se vám zle vedlo! — Na
mou babičku, která vám už tolikrát

spomohla, lajete, vy nevděčníci, protože má více rozumu ve své šedivé hlavě než celá ves dohromady; nazýváte ji čarodějnicí — styďte se! Abych vám ale pro jednou navždy dokázala, jaké čáry při sobě nosívám a jaká jsem bezbožnice — (Otevře peníz a vyndá z něj složenou modlitbičku.) Nuže, Madlenko, přečtěte si to.

MADLENKA (v nesnázích) Já já snad bych já

VERUNKA (vítězně) Inu ovšem, načpak byste čtla, když neumíte. Jste hezká, bohatá nepotřebujete číst a psát. (Obrátí se vzdorné k Pavlovi.) Pavle, proukažte mi ještě tu lásku a přečtěte jim to. Mně věřit nechtějí a přesvědčit se nemohou.

PAVEL (Polo mrzutě, polome vyteku na

ostatní popadne modlitbičku a (té)
„Modlitbička pobožného, opuštěného
sirotka k nejblahoslavenější boží rodičce.“
VŠICKNI (spraveni odstoupí) Ach
modlitba!

PAVEL (pohnut) Ubohý diblík!

VERUNKA (odejme mu zas modlitbičku,
sloty ji do pouzdra a uschová za řadry)
Slyšeli jste, to jsou moje čáry. S tou
modlitbičkou vstávám a po té se kladu
spát. Toť mé celé bohatství, a po jiném
ani netoužím. S tou modlitbičkou na srdci
vím, že o mně Pánbůh ví a že nade mnou
bdí, jako nad každým sirotkem. Neukázala
jsem vám to snad proto, že se vás bojím,
raději bych se od vás rozškubat a zašlapat
dala. Ukázala jsem to ale kvůli své staré
babičce, které přezdíváte, ačkoli mne v
bázni boží vychovala. O mně myslete si

třeba toho nejhoršího, nic mi po tom. Co mi na tom záleží, jaké mínění o mně má tak pověrečná, surová a hloupá chasa jako vy a kterou z celého srdce nenávidím.

VŠICKNI (mimo Pavla a Víta) Jaká to řeč! — Vyžeňte ji! Vemte na ni kamení!

PAVEL (vstoupí mezi ně, s celou silou) Zpátky! Kdo se jí dotkne, běda mu! Já tu stojím: Bartákovíc dvojče, Pavel!

VÍT (přistoupí k němu) A já s ním!

VŠICKNI (bručí)

PAVEL Radím vám, buďte zticha; ten díblík tu pouhou pravdu vám zvěstoval, vy zbabělci!

Řádní chlapíci, jenž se nestydí nebohou,

malomocnou holku napadat; jsou to švarné holky, jež z takových hrubostí se radují.

VŠICKNI (bručí)

PAVEL Slyšte to, panna Verunka je pro dnešní posvícení má vyvolená tanečnice. Kdo jí jen slovem ublíží, urazil mne. Pamatujte si to, hoši! (Hudba započne.) PAVEL Hoj, tam zas hudba začíná! Byli jsme teprv jednotí v kole. Sólo, hoši! Pojd', Verunko! (Všeobecný ruch a podivení.)

VERUNKA (překvapením očima jiskří, dech i hlas její se třese a mocí přemáhá plát) Jakže?

Pavle, vy — vy se ujímáte diblíka? — Diblíka, který vám ublížil víc, nežli se mu

zdálo, jak mu ani ve snu nenapadlo? To jsem neočekávala — to je hezké od vás. Jste hodný člověk, Pavle. Nebudu ale déle státi na svém; učinil jste mi zadost, ba mnohem více. Nechci, abyste ještě déle s opovrženým sirotkem se obíral; tancujte nyní podle chutě své, volte podle srdce svého, buďte vesel, zdrav a šťasten. Já vám děkuju. (Odbíhá k prostředku.)

PAVEL Nikoli, děvče, zůstaň; já chci dostát slovu svému.

VERUNKA (vrtí hlavou a odmítá Pavla rukama) Vy jste poctivý člověk, Pavle, — jsme si kvit. (Odběhne.)

PAVEL (chvíli na rozpacích) Nuže, Vítku, ani pomyšlení do tance. Půjdemo domů.

(Odchází.)

VÍT (radostně ho následuje prostředkem vlevo, ani nepozdravě) MADLENKA (se zlostným smíchem je provádí; ostatní vyjevení v rozličných tlupách stojí bez pohnutí) Opona spadne.

JEDNÁNÍ TŘETÍ

Krajina s domkem Vostřebalky jako v prvním jednání. Večer.

VÝSTUP PRVNÍ

VOSTŘEBALKA , později VERUNKA .

VOSTŘEBALKA (vyjde z domu, majíc plášťík přes sebe a košík v ruce) Mrzí mne to věru, že ta holka doma není, skutečně mne to mrzí, tak pozdě ještě vydat se do Boušína. Kovář ale platí dobře, a v tak zlém čase neradno proměškat výdělek.

(Obrací se k domku.) Do domku mi zatím nikdo nevleze ta hloupá chasa vyhýbá se mu zdaleka. (Směje se.) Je to přece velká výhoda, že jsou lidi strašpytlové. Pověra je nejlepším hlídačem mých pokladů. (Jde k můstku.)

VERUNKA (z pravé strany, bez dechu, rozčilena) Babičko! Probůh, babičko!

VOSTŘEBALKA (uleknuta) Kýho šlaka! Ne, ta holka mne ulekla! — Verunko, jsi to opravdu? Tak časně od muziky? Vždyť jsi byla jako posedlá a nedalas pokoje, ažs mne uprosila. Což tě tak brzy domů přihnalo?

VERUNKA (rozzlobena) Ne, ta hanba, ten smích, to rouhání! (Dupne.) Babičko, já to nepřežiju, já nechci být déle na světě, takhle ne! A vy jste na všem vinna; proč

se tak tváříte, jako byste doopravdy čarovala?

VOSTŘEBALKA (s trpkým smíchem)
Protože to vynáší, protože tě přece krmit musím a po-něvadž sedlák staré bábě, co čaruje, platí víc než doktorovi.

VERUNKA Tedy pro peníze!
(Netrpělivě.) Vždy jen o penězích mluvíte a o výdělkách, a přece jsem ještě nic takového u vás nespatriila; vím ale, babičko, že nejste chudá, a tu bych ráda věděla, proč na mne takové cáry navěšujete?

VOSTŘEBALKA (zlostně) Cože? Cáry? A není to sváteční oblek a nejvzácnější šperk tvé nebožky mámy, co tak marná bývala?

VERUNKA (s trpkým smíchem) Inu

ovšem! Mně se to samotné dříve dosti líbilo — což já rozuměla šatům! Ale jak jsem přišla mezi lidi, tu mi bylo jasno, že jsem vyfintěna jako blázen! Babičko, já nechci sice žádnou parádu, ale — (s důrazem, náhle) také nechci již nikdy směšně vypadat! Slyšte, babičko, toho jsem se nenadálá, že mne tak tuze nenávidí a že námi tak hrozně opovrhují, sice bych Bartákovíc Pavla nikdy nebyla donutila se mnou jít do kola!

VOSTŘEBALKA (zaražena) Jakže! Blázníš? Pavla — Bartákovíc Pavla že jsi donutila?

Toho hrdopýška? Jdi mi, ty v hrdlo lžeš!

VERUNKA (vzdorně) Já nelhu nikdy — to víte, babičko!

VOSTŘEBALKA (vzteky se třese) Tedy ta jedovatá spřež z Bartákovíc dvora — ty dvojčata s tebou mají? Jistě že to něco znamená! Hned se vyznej, co máš za pletky?

VERUNKA Pranic, babičko! (Ostře na ni pohlédne.) Raději vy mi ale vysvětlete, proč se vždycky tak durdíte, když je o těch dvojčatech a jejich rodině dost malá zmínka?

VOSTŘEBALKA Do toho ti pranic není! (Zlostně křičí.) Diblíku, tedy Pavel s tebou tancoval? Jestliže jsi do něho zamilovaná — ! ?

VERUNKA Zamilovaná? (Vyrazí v smíchu, vtom se zajikne.) Já? Hahaha — ne, to ne, babičko!

VOSTŘEBALKA Cože ? Ty se zatvrzuješ a vysmíváš se ? A nechceš s barvou ven? (Zdvihne berlu.) Nu, jen počkej, hned se pravdy dopídíme!

VERUNKA (s rukama křikem slovenýma pevně před babičku vstoupí) Babičko, tu hůl nechtě s pokojem; já se již tlouci nedám! Nejsem více žádným děckem — slavím dnes sedmnáctý den svého narození — s bitím bude ode dneška konec!

VOSTŘEBALKA (berlu pomalu spouští) Tak — ? Pravda, dnes je den tvého narození! Na mou tě věru, chudáku, (skoro pohnuta) na to bych byla málem zapomněla ! VERUNKA (chopí ji za ruku, náhle, dobrosrdečně a vášnivě) Nic nedělá, babičko! Děkuju vám za každou ránu, za každou suchou kůrku, kterých jste

mi udělila; naučila jsem se trpělivosti a skromnosti. Teď ale bude jiná — to postačilo, a kdybyste se mne dost málo ještě dotkla, (s důrazem) bránit bych se arci nesměla, ale musela bych vám utýct — a já bych tu raději do smrti při vás vydržela, vám byla k ruce, vás ošetřovala a vás zastala, kdybyste nemohla sama z místa.

VOSTŘEBALKA (skoro s plátem) Máš pravdu, vnoučátko! Ovšem, kdo by mne zastal, kdo ošetřoval, kdyby tebe u mne nebylo ?

VERUNKA (vezme ji pevně za ruku) Nu, tedy vidíte, babičko, a teď smilujte se již nade mnou! Dejte mi třeba režnou kytlici, ale ať je čistá, ať je hezky celá, bez těch ošklivých záplat

— slovem, ať nejsem v šeredných
hadrách!

VOSTŘEBALKA (padajíc do starého
tónu) I kozla! Jen tak zůstaň, jak jsi byla
dosud!

Marnivost a paráda přivedla matku tvou k
pádu a otce tvého do hrobu. (Zvýšeným
hlasem.) Vyhlížej si spánembohem
vždycky jako žebrácká; lépe, když se ti
budou posmívat, než aby tě naposled
svedli a zkazili, děťátko! A teď musím do
Boušína.

VERUNKA Jakže! Až do Boušína? Ještě
dnes? Ale babičko, tot' se před půlnocí ani
nevrátíte?

VOSTŘEBALKA (v chůzi, dychtivě) Není
také potřebí, jen když penízky přinesu —

penízky! Ulehni si třeba, nedočkáš-li se.
Ty šaty ať mi taky hezky uložíš, rozumíš?
Bylo by jich škoda, kdyby se pokazily.
Slyšíš? Měj se dobře! (Odchází.)

VERUNKA (hledí za ní) Ty šaty uložit?
Bylo by jich škoda? (Popadne zástěru.)
Pěkné cáry, krásná škoda! (Trpce.)
Hahaha, uložím je na věky! (Trhá si šat.)
Pryč s tebou, ty starosvětská kytle, ty
švábský kokrheli! Raději se zase do své
nuzoty převlíknu! (Běží k můstku a vrhá
šaty, z nichž se rychle vy svit klá, do
řeky.) Pryč s vámi! Plav si k Boušínu,
maškaro, která jsi tolik hanby a bolesti
Verunce a Pavlovi způsobila! (Pod
kazajkou má šněrovačku a košilku s
krátkými rukávky, takže oblek slušný a
vkusný zůstane, Z předešlého obleku jen
sukní a punčochy zbydou.) Ach, já
nebohá, co jsem to dnes vyvedla! Co si o

mně pomyslí! (Dá se do usedavého pláče, zakryje tvář, obrácena zády k Pavlovi.)

VÝSTUP DRUHÝ

PAVEL , VERUNKA .

PAVEL (s kloboukem a holí, kazajku má hojenu přes rameno ; vyjde z pravé strany a zůstane podiven stát, když viděl, jak Verunka šaty do vody hází) Jakže! Tys to, díblíku? Co tu pláčeš?

Co tu děláš?

VERUNKA (polekaná vyskočí a zvolna se k němu obrátí) A co vy tady děláte, Pavle?

PAVEL Při tak velké vodě nemožno brodem přejít, musím přes můstek k Boušínu.

VERUNKA (sejde s můstku, třesoucím hlasem) Nebudu vám tedy v cestě.

PAVEL (odměřeně) Děkuju! (Jde doprostřed mostu.) Diblíku, dobrou noc!

VERUNKA (se sklopenou hlavou s lze přemáhajíc) Dobrou noc I Spěte dobře, Pavle!

PAVEL (obrábí se, náhle) Ale prosím tě, pročpak pláčeš, diblíku?

VERUNKA (v smíchu stírá si rukama slze) I vždyť už nepláču!

PAVEL Ty lžeš! Cožpak tvé oči nevidím — jsou zalité! Stalo se ti něco? Ublížil ti někdo?

Posmívali se ti zas?

VERUNKA Ne, ne, Pavle! Vy jste se mne tak jadrně zastal, že sena mne již nikdo z těch nelidů neodváží!

PAVEL (netrpělivě) Nač se tedy tak divně tváříš ? Bez příčiny nebudeš přece tak znepokojena?

VERUNKA (zakryje si rukama tvář)
Prosím — nechtě mne, Pavle, — vždyť pak víte —

PAVEL (v patrném boji sám s sebou)
Trápíš se snad pro ten křik, co jsme měli v hospodě? Doj mul tě tak příliš?

VERUNKA (náhle) Trápím se, že milý Pánbůh tak bídného sirotka na živu nechává, který nikomu k radosti, nikomu ku prospěchu, všem Í sobě samému jen trápení působí. (Vrhne se na lávku vlevo,

zakrývají tvář.)

PAVEL (dojat) Skoro mi jí líto! (Blíží se k ní.) Doblíku, věř mi, že tě lituju — věř mi — od srdce. Až podnes zvyklý tebe za uštěpačného posměváčka míti, ani jsem nemyslel, že také plakat umíš.

VERUNKA (pozdvihne hlavu jako změněna, od té chvíle jemná a přívětivá) Inu, soudil jste jako druzí; mysleli jste, že citu nemám, a proto jste po mně šlapali a proto jste mne nenáviděli.

PAVEL (přistoupí blíž) Soudil jsem, Verunko, že jsi zlostná, a každý za to měl. (Šetrně.) Jestliže tě nenávidí, věř mi, že to hlavně jen tvou vinou.

VERUNKA (pokorně poslouchajíc, sepne ruce a skloní hlavu, tichým hlasem)

Nenadálá jsem se, že tak náramně se mnou opovrhují. Ovšem, vy máte právo k tomu, proti vám jsem se prohřešila — ostatní však nemají k tomu žádné příčiny.

PAVEL (jemně, ale přísní) Nemysli, že tebou povrhuju; ačkoli jen z pomsty jsi mne k tanci pobídla, přece vím, že já to byl, jenž se dříve prohřešil.

VERUNKA Máte pravdu, vaši pýchu chtěla jsem zahanbit, myslíc, že jste nevděčný, věrolomný a bázlivý. Ode dneška ale vím, že se umíte zastat pronásledovaného, že se nebojíte celých zástupů a že slib a dané slovo vám svaté jsou. A proto bych ráda umřela zármutkem a lítostí, že jsem takovou hanbu na vás uvalila. (Vášniví.) Ale jako že Pánaboha miluju, Pavle, nevěděla jsem, že Madlenku tak doopravdy milujete a že

vás nešťastným svým nápadem o její lásku připravím.

PAVEL (skoro netrpěliví) Nevídáno, hněv Madlenčin mi srdce neutrhne. Nechme tu holku stranou, jen o tebe se teď jedná, nebožátko, která sama sobě skoro bez příčiny tak příliš ubližuješ.

VERUNKA (poposedne, jako by Pavlovi chtěla místa popřáti) Pavle, nemyslím, že si ubližuju. Zním sebe i chyby své, a kterých neznám, jen mi je všecky vyčtete, ať se polepším, bude-li to v mé moci.

PAVEL (podíven, přiblíží se k ní, podepíraje se o hůl, a kazajka mu spadne na zem) Jelikož jsi tak jemná a přístupná, Verunko, ač bych se toho nikdy byl nenadal, tedy ti upřímně a bez výčitky povím, proč tebou každý tak opovrhne,

třeba jsi niko-mu nic zlého neudělala. Hlavní toho příčina je, že na sebe nic nedbáš, že se nechováš jako jiné dospělé holky, ale že skotačíš jako dítě, jako pravý hoch. Když ti napadne, vyšvihneš se na kteréhokoliv koně na pastvě a rejdíš s nejrozpustilejšími hochy o závod. Smělým být a strachu neznat jest ovšem chvalitebná věc, jenže u děvčete takové důkazy nebezpečné odvahy nejsou na místě. Lidem je to nápadné, proto přicházíš do řečí a do zlé pověsti, třeba jsi byla jinak počestná a rozšafná. Takové pomlouvání tě dopálí, a protože máš ostrý jazejček a bystřejší rozum než tvoji pomlouvači, odpovídáš jim, předhazuješ jim tajné slabosti, kterých ty jsi opět na nich vyslídila, — a proto se tě bojí. Bázeň pak tvoří nenávist; a potom — mezi námi řečeno — bylo by záhodno, abys jistých

hloupostí nechala, které tě u
nejshovívavějšího v podezření uvádí.

VERUNKA (pokojně) Jakých hloupostí?

PAVEL (zajímavě) Nu, jako na příklad
včera navečer, co jsi tropila, když jsme
odcházeli?

VERUNKA (zamyšlena) Včera? Ach
ovšem, ale jen hlouposti; skákala jsem,
zpívala a radovala se podle svého
způsobu. Bavila jsem se se svým stínem,
nemajíc tu koho jiného. To já často
dělávám — takové hlouposti. Je to něco
zlého?

PAVEL (Polo zvědavě, Polo s nedůvěrou)
Tys přece jen divná holka, diblíku! Člověk
nikterak nevypátrá, jsi-li vlastně dobrá
nebo zlá. (Mezi následující řečí přisedá k

ní bezvolně.) VERUNKA Já to vlastně sama nevím. Myslela jsem sice dosud, že nejsem zlá, když ale vy o tom pochybujete, musím o tom znova přísně rozjímat. Jen ale také považte, jak bídný byl až dosavád můj los. V sedmém roku ztratila jsem matku. Není mi povědomo, proč ona je u lidí v tak zlé pověsti, a vím toliko, že prý s vojákem někam do světa utekla. Pamatuji se jen, že mne velmi ráda mívala; (s pláčem) ona ale byla ta jediná ve světě, co mne kdy milovala, a proto na ni nic zlého dopustit nemohu. Otec můj, mrzutý, nevlídný muž, pranic si mne nevšímal a brzy nato zemřel; slovem, poslední políbení matky je má jediná krásná upomínka. Od těch dob se mnou každý strkal, nikdo mne nepohladil, nikdo pro mne soucitu a vlídného slova neměl. Co tedy žádáte od bídného, opuštěného

sirotka, jako já jsem? (Pláče.) PAVEL (hledí své pohnutí přemoci) Ale prosím tě, Verunko, jenom zase neplač.

VERUNKA (stírá si slze) Máte pravdu, pláčem se nikdy neospravedlním, budu se bránit skutkem a minulostí. (Přísné a pokojně.) Osiřelá, opuštěná byla jsem i babičce jen k obtíži; bitím a hladem vychována, byla jsem tak nešťastná, že by se kámen byl nade mnou ustrnul, ale lidi naopak: ti na mne láli a předhazovali mně chybu matky mé. Vidíte, to jsem nesnesla.

(S hlubokým citem.) Nebohá matka má třebaš chybila, zůstane přece matkou, kterou do smrti v srdci nosit nepřestanu. A když mi tedy někdo matku předhodí, když ji přezdívá vojačkou, (chvěje se ploští) tu se tak dopálím, že těm lidem také jejich špatné kousky předhodím; ale věřte mi,

Pavle, (vloží ruku na srdce) že jsem se dosavád vždycky slovy jen bránila a doopravdy nikomu neublížila.

PAVEL (vždy pozorlivěji, soucitně) To bylo hezké od tebe, Verunko!

VERUNKA (pokojně) Byla to má povinnost, Pavle. Co se toho týče, že na sebe nedržím, jak pravíte, to z toho pochází, že jsem chudá a že nemám, co bych hezkého na sebe oblékla; a za druhé vím dobře, že jsem nehezká a škaredá, aniž bych byla tak zpozdilá myslit, že šperkem nebo pentličkou o mák hezčí budu, než se milému Pánubohu zlíbilo, abych byla.

PAVEL (s patrným podivením a zalíbením na ni pohlíží) Ale Verunko, bez té starosvětské parády nebyla bys ani tak

zlá, a kdož ví, kdybys tak hezkou kytlici
oblékla, jako má Madlenka

VERUNKA (pokojně) Zůstala bych jen
přece diblíkem. Ostatně má nehezkost
mně ještě málo starostí nadělala.

(Rozmarné.) Vždyť vím, že mně milý
Pánbůh pro tu krásu žádné předhůzky
nedělá, a já jemu také ne.

PAVEL (dychtivé) Ale vždyť ti povídám,
že dokonce nejsi a nejsi škaredá. I ten Vít
dnes povídal, že máš roztomilé oči, — a
věru, (hledí na ni) to jsou oči jako trnky.

VERUNKA (chladně) I co mi po tom, jaké
oči mám, co na tom, že se tomu nelíbím, o
koho nestojím. Kdybych ale byla hezká,
byla bych spokojena, kdybych se líbila

jenom vyvolenému srdce svého, (se smíchem) třeba by mne celý ostatní svět držel za sovu, — nestarala bych se o to ani tolikhle. (Mlaskne prstem.)

PAVEL (prohlíží ji zpytavým prakem) Na moutě věru, to je ti podobné. Tobě není každý vhod, jen když umí tancovat. Poslyš, díblíku: co jsem na světě, mně tolik myšlének hlavu nemátlo jako dnes následkem tvých řečí. Ach, kdyby tě všickni tak znali, jako já —

VERUNKA I co mi po nich! Vždyť jsem vám řekla, že bych jen jednomu se chtěla zalíbit.

PAVEL (míří ji prakem a odsedá trochu od ní) Předě mnou se ale ospravedlňuješ; z toho by se tedy dalo soudit, že — (zajikne se) že já to jsem, kterému se

chceš za —

VERUNKA (nepokojná, vyskočí) I bože opatruj! (Ohlíží se.) Ale vida, slunce už zašlo, nastává noc. (Vesele.) Nevidíte tamto svatojanské mušky, nepřeskakují tam bludičky? Hoj, to je čas pro diblíka; nechtě ho o samotě !

PAVEL (vyškolí) U kozla, já musím pospíšit k Boušínu.

VERUNKA (Polo uštěpačně) Nebohý Pavle, připravila jsem vás o pěknou hodinku.

PAVEL (vážně) Ne, Verunko, o tuš mne nepřipravila, ale způsobilas mi ji. Nelituju, že jsem od muziky tak časně odešel.

VERUNKA (zvědavě) A proč jste to udělal, Pavle?

PAVEL Zhnusila se mi ta chasa, jenž s tebou tak nelidsky zacházela; nechtěl jsem také, jednou s tebou zamluven, s jinou pustit se do kola.

VERUNKA Rcete raději, že by Madlenka beztoho s várna víc nebyla tančila. Ale upokojte se, jestliže jsem vás s vaší milou rozdvojila, také vás s ní zase smírím.

PAVEL (roztržitě) A což, Madlenka není dávno ještě moje milá. (Hladí si vlasy s čela.) Nechme toho teď. Především bych raději s tebou byl smířen.

VERUNKA (v rozmaru) Jakže, se mnou? Nu, já myslím, že jsme kamarádi.

PAVEL Ach, to není možná, vždyť jsem tě tak urazil, vždyť jsem tak opovržlivě s tebou zacházel. Nechal jsem tě po tanci v kole stát, aniž bych tě byl o hubičku žádal, jak to mrav a způsob o posvícení.

VERUNKA (s nuceným smíchem, znepokojena) Aj věru, Pavle, na to jsem ani nepomyslela.

PAVEL (ohnivě) Ale já na to vzpomněl, a to teď, Verunko, sama jsi mne k tanci pobídla, žádám teď své právo. (Blíží se k ní.)

VERUNKA (přísně) Právo vaše, Pavle, bylo na hubičku po tanci přede všemi lidmi, když byl den; tehdy jste na ni nevzpomněl, žádáte ji teď“, když jsme sami, když se tmí; teď, Pavle, zas já nechci.

PAVEL A proč ne, Verunko?

VERUNKA Protože se to nesluší, Pavle, protože něj sem více žádné dítě.

PAVEL (chce ji obejmout) Verunko !

VERUNKA (vytrhne se mu, uskočí několik kroků, chvějícím hlasem) Ne, Pavle, nikoli!

Chcete mne jen políbit, protože líc mou již dobře nevidíte. Zejtra za bílého dne styděl byste se snad, že jste nehezkého diblíka líbal. Na setkání byste se červenal a klopil byste oči, kdybych vám do cesty přišla, a to bych od nynějška nesnesla více, kdežto jste mne poznal, jako mne jen Pánbůh zná. Hanbou a bolestí stala bych se zase zlou, a já to nechci a nebudu více.

(Trochu veseleji.) Zejtra vám dopomůžu k hubičce od hezké Madlenky, a tu si jistě vyznáte: Diblík měl včera více rozumu než já, dvojče, Pavel z Bartákovíc dvora. (Podává mu ruku, vesele.) Tedy dobrou noc, příteli, spěte dobře!

PAVEL (zaražen a pozloben) Tobě je hej, mít více rozumu než já, protože jsi mne samotná, jak se zdá, rozumu zbavila. Čarovat umíš, a na mou věru, že bych byl notně zbabělý a hoden politování i posměchu, kdybych teď takhle bez hubičky odtah. (Dupne.) Pravím ti, Verunko, že se odtud nehnu, dokud k právu svému nepřijdu. (Jest slyšeti hlasy.) VERUNKA (běží k levé straně a naslouchá) Pst, zticha, Pavle, neslyšel jste hlasy? Tam někdo přichází.

PAVEL (poslouchá, polekán) Na mou

věru, máš pravdu.

VERUNKA (rychle) Hlasy se blíží — to jsou lidé z Boušína — již se vrací od mužiky. Hej, Pavle, teči nohy na ramena, chcete-li je předstihnout. (S nuceným smíchem.) A nechcete-li, zůstaňte si, máte-li dosti srdnatosti zejtra v celém kraji být rozkřičen, že chodíte za díblíkem.

PAVEL (dupne, chvílku nerozhodnut, dá si klobouk na hlavu a hodí kazajku přes rameno) Verunko, ještě jsme spolu nedomluvili — prozatím dobrou noc! (Odběhne přes most.) (Hlasy se blíží.)

VERUNKA (majíc ruce slovené hledí za ním) Ej, ten utíká! (Malá přestávka.) Tak veliká to hanba v kraji, mým hochem být! (Vyšpoulí ústa.) Utíkej si, Pavle, utíkej,

již tě dozajista nedostihnou! Bud'si! Zejtra tedy smírím tě s hezkou Madlenkou, ale od diblíka jakživ hubičku nedostaneš! (Odejde do domku.) (Hlasy zcela se přiblížily.) Opona spadne.

JEDNÁNÍ ČTVRTÉ

Ouzká svobodná krajina, prostřed jeviště stromy, vpravo studnice, za ní široký dub, u něhož lávka.

VÝSTUP PRVNÍ

PAVEL , později VÍT .

PAVEL (s pravé strany, bez kazajky, udýchán, hledí vlevo) Nemejlím-li se, byl to pantáta, co tam do Říhovic zahrady vklouzl. Co to znamená? Nikdy tam nebyl, leda v neděli, a to už před půl rokem. Za

kabátem měl kytku, jak se mi zdá. (S nuceným smíchem.) Propána, snad nejde na námluvy! (Jde k studni.) To vedro není k snesení; volky ať zatím odpočinou, mně je také oddechu třeba. (Sedne na lávku a stírá si pot s čela.) Ta Madlenka mně ani neděkuje, když ji pozdravím. Je mi proto tak teskno, proto tak horko? Od toho posvícení jsem jako vyměněn; snad mi ten díblík neučaroval? Dobře jen, že jsem ji nepolíbil, měla víc rozumu než já.

VÍT (rychle pravou stranou, ohlížeje se)
A, dobře že tě nalézám, Pavle!

PAVEL (podíven) U kozla, Víte! Pozdrav tě Bůh, hochu! Ale co tě sem vede? Vždyť není neděle! Přišel jsi snad s pantátou?

VÍT I uchovej, ten o tom neví. Vykradl

jsem se za ním, abych ti to zvěstoval. Otec a matka již po dva dny se radili, a dnes pantáta najednou vytáhl sváteční kabát a poslal mne přes pole. já ale za chvíli se navrátil, a tu náhodou zpozorovav, že svou dýmku zapomněl, nesu ji za ním; mám alespoň výmluvu. Viděl jsi ho již?

PAVEL (znepokojen) Jen zdaleka; ale jestli se nemejlím

VÍT Inu, vyplísni tebe trochu pro ten křik u muziky, a pak tě smíří s Madlenkou a
PAVEL Dej mi pokoj rozumíš?

VÍT Inu, vždyť už nic proti tomu nemám — diblík mi otevřel oči.

PAVEL Cože, diblík? A viděls ho?

VÍT Inu, proto jsem se právě opozdil,

jinak bych byl pantátu stokrát předešel.
Sotva jsem ji poznal — tak změněná, tak
přívětivá, tak čistotná.

PAVEL Aj, věru, myslel jsem, že ji ani
cítit nemůžeš.

VÍT Inu, co bývalo, to již není, já si tě
beru všady za příklad; ode dneška —
vlastně již od muziky — se mi zcela
zalíbila.

PAVEL Tak? I toť neslýcháno! (Pro sebe.)
Vida, tomu se teď taky zalíbila.

VÍT A jak hezky rozumně rozprávěla!
Povídala mi

PAVEL Snad ne o večeru po muzice?

VÍT Myslíš snad o muzice? — Ne, ona mi

jen držela kázání, že jsem neznaboh a
svéhlavý, sobecký chlap

PAVEL To je pěkné vyražení.

VÍT — protože ti Madlenku nepřeju.

PAVEL Tak?

VÍT Bratři že si nemají překážet, že se
mají podporovat v lásce.

PAVEL Ale co je té holce pořád do našich
pletek?

VÍT I nezlob se, Pavlíku, ona to dobře
myslí.

PAVEL Ať se ale stará o sebe!

VÍT Tys nevděčný hoch; ona mne hezky
napomenula, abych ti neztrpčoval

živobytí, abych byl příčinnivý a přestal
vzdychat a být mrzutý, a že mne pak celý
svět bude moct dobře vystát.

Na to já: „A ty také, díblíku!“ A ta mladá
čarodějnice dala mi na to ruku a smála se
a kývala hlavou, a svítila očkama a
ukazovala takové zoubky

PAVEL Tak? Zoubky očka čarodějnice i
tot' by člověk -

VÍT Uhlídáš, že teď budu jiný, a ode
dneška měj si Madlenku rád jak chceš,
nemám nic proti tomu.

PAVEL Nic?

VÍT Pranic!

PAVEL No, to mne těší! Ale já teď také

nemám nic mít proti holce, kterou ty si vybereš?

VÍT (zaražen) Nu, to se snad samo sebou rozumí.

PAVEL Přijde na to, kdo to jest! Každou ti nebudu trpět, (zajikne se) a především varuj se diblíka, rozumíš?

VÍT Diblíka? Inu, ta by právě mohla člověka

PAVEL uhranout! Rozumíš? A proto tě varuju — jestliže již nejsi také ztracen, (pro sebe) jako já slovem, (zlostné) diblík je strašně nebezpečný, to si pamatuj, toho se chraň! Sice tě VÍT (polekán) Ale propána jen pak se vzpamatuj! Vždyť je dobře již na ni ani nepomyslím.

PAVEL Dobře uděláš! Zapomeň na to, jako vždycky děláváš.

VÍT (sáhne do kapsy) A namoutě pantátova dýmka!

PAVEL Vidiš, darebáku, a proto jsi vlastně příběh. Poslyš, pantáta je tam u Říhů, mohl bys tam tak trochu přezvědět, co tam vařejí.

VÍT Pokusíme se, pokusíme! Ale myslím, že se to dána prstech vypočítat. Poslyš, Pavle, koho budeš mít radši, mne nebo svou ženu?

PAVEL Ale bláhový, o tom není ani řeč!

VÍT Inu, jestli tě s Madlenkou smířejí — díblík to alespoň povídal.

PAVEL Už zase začínáš! (Dupne.) Táhni svou cestou!

VÍT Inu, vždyť mne snad nesníš! Co ti jen zas ten diblík udělal?

PAVEL Mám já jít s fajfkou za pantátou?

VÍT Ne, ne — již jdu! Ten nebohý dobrý diblíček! (Zajde vlevo.) PAVEL Mně se zdá, že ten marnivý kluk se do ní zbouch. To by bylo neštěstí pro rodinu, kdyby už takový holobrádek ale zticha, vždyť jsme stejného stáří. Ale on je o deset let pozadu s rozumem, a já ho ovšem také nemám nazbyt — vždyť mne taky napadla bláznivá chvíle, že jsem ji chtěl políbit! — Hm, škoda přec, že z toho nic nebylo! Ona mi ani z hlavy nejde! Pořád ji hledám, vše nadarmo — a tomu chlapečkovi vběhne sama do cesty! —

Pořád ji vidím před sebou a teď se mi docela zdá, že ji slyším! (Vstoupne na špičky.) Namoutě —

ona to, a jde za Madlenkou! Věru, ta drží slovo! To to se mnou škublo! Stůj co stůj, pro celý svět musím se dozvědět, jak to asi ten diblík navlíkne, tu Madlenu uchlácholit!

VÝSTUP DRUHÝ

MADLENKA a VERUNKA z první kulisy vpravo. PAVEL .

MADLENKA (s vědrama na ramenou)
Dej mi pokoje, diblíku! Třetí den to, co mne svou zdlouhavou řečí pronásleduješ; (podstaví vědra) nemysli, že ti jen slova věřím. Pro pouhé vyzrazení, kde Vít vězel, on ti své slovo k tanci s tebou jistě nedal.

VERUNKA (slušně oblečena, vzadu jí vlasy visí ve dvou vrkočích přítulní) To ne, ale obnovil ho; vždyť pravím, že bylo před rokem již dáno, když ubohý do té tůně zabředl před samým kolem.

MADLENKA A tos tu hned byla také přiruce? I vždyť vím, vím!

PAVEL (pro sebe) Namoutě o tom, že jsem tam strachy před bludičkou uvázl, nepovídá ani muk!

VERUNKA Pavel si myslel, že mi za takovou službu je díky povinován, a místo co byste se proto naň horšila, měla byste ho spíše chválit. Hoch, který zavázán vděčností i hanbu i potupu snáší, zasluhuje věru té nejupřímnější lásky! — Já bych byla pyšná na ni.

MADLENKA (površím) Ty? Nu ovšem!
Ale Říhovic Madlenka, která může na
každém prstě deset ženichů ovinout, ta být
pyšná na lásku zpozdlého chlapce?
Hahaha!

VERUNKA Nesmějte se, panno
Madlenko! Na tak šlechetné srdce, jako
jest Pavlovo, mohla by se i princezna
pyšnit! Pavel vám stojí za víc než všickni
ostatní dohromady! Nejenže je
nejstatnější, nejbohatší a nejhezčí, máť
také to nejlepší srdce. A ctí otce svého i
matku svou, bude tedy i ženu svou na
rukou nosit. A mimo toho je příčinlivý,
správný a počestný. Vy, Madlenko, jste
jeho první láskou. Na takovém chlapíku si
můžete zakládat, věřte mi, Madlenko!

MADLENKA Všickni se mejlíte! O lásce
mně ten blbý hoch ještě ani slovíčko neřek

schází mu k tomu kuráž!

VERUNKA Jakže? Nic že vám neřek? Ani slovíčko o lásce? (Dříve podivena, opět se vzpamatuje.) Ale třeba ne — jeho oči vám to dávno zvěstovaly — alespoň o posvícení při té nešťastné muzice byl celý zoufalý!

MADLENKA Cožpak myslíš, že jsem slepá? Nedíval se zrovna tak též na tebe, jako bys ani ošklivá nebyla? A to jsi — můžeš mi věřit! A neběžel potom za tebou? Aj, to by byl hezký ženich pro Říhovic Madlenku; i jen si ho nech, ty dotíravá! Bude to beztoho první a poslední, kterému jsi padla do oka!

PAVEL (po náhlém nápadu přejde zadem

po špičkách jeviště) VERUNKA
(třesoucím hlasem) Ach, kdožpak o mně
mluví, mne si nikdo nevšimne!

MADLENKA Povídám ti, že ti ho
přenechávám — jakživa jsem na toho
čahouna nepomyslila.

PAVEL (jako by právě teprv rychle
vystoupil) Aj, tu jste, Madlenko! Pantáta
mne k vám posílá, máte jít do dvora. (Jako
by Verunku teď teprv zhlídl.) I vida,
Verunka! I pozdrav Pánbůh, diblíku l
Cožpak tebe přivádí k Boušínu?

MADLENKA (rozzlobena Pavlovou
vlídností) Ta osoba mi nejde s krku;
blázen, hučí mi pořád do uší, abych se s
vámi smířila!

PAVEL (jakoby udiven) Se mnou smířila?

Ale cožpak jí to napadá? Cožpak se spolu hněváme?

MADLENKA (spravena) Nu, přece bych myslela — vaše chování u muziky! Máte špatnou paměť, Pavle!

PAVEL Mejlíte se, Madlenko, — mám až tuze dobrou. Dobře vím, že jsem vám o tanec tenkrát ani neřekl, ale vy že jste se mně sama nabídla teprv před hospodou!

MADLENKA (kousne se do rtů a odvrátí se)

PAVEL Nebyl bych vám také dal košíčkem, kdybych náhodou, víte sama proč, nebyl již zamluven býval. Ale dejme tomu, že se hněváme. Prosím tě, diblíku, proč se do té věci pleteš?

Myslíš opravdu, že se máme rádi s Madlenkou? I to nám ani nenapadlo!

MADLENKA (s tajeným vztekem) Vždyť jsem to té dolézavé holce už také řekla! Ted'! jsi to sama slyšela, diblíku.

VERUNKA (spráskne ruce podivením) Ale Pavle, — vždyť jsem sama viděla —

PAVEL — že s Madlenkou pohrávám? — Inu, kdožpak by se rád s holkama neškádlil; ale každou hned milovat, kterou za bradu vezmu, a snad naposled i za ženu vzít — i ty můj bože! MADLENKA (nanejvýš rozzlobena, hledí vše zakrýt úsměškem) Nejsvrchovanější! Ani nám nenapadlo, toť se rozumí — a nato my dva! Já jsem beztoho nevěstou, a takového holobrádka ani bych nechtěla. Ten ať si obskakuje diblíka, jen ať ve své

nezkušenosti neprohloupne, mohlo by se stát, že mu jednou komínem vylítne někam za mámou. Dejte si na tu ještěrku pozor, Pavlíčku! Uklouzne-li vám, — takový klenot už do smrti nenajdete, a kdybyste projel celou českou zem skrz naskrz! Tedy mnoho štěstí vespolek, roztomilý párečku! Ha-haha! (Pokloní se smlsni, sebere vědra a odběhne.)

VÝSTUP TŘETÍ

PAVEL, VERUNKA .

PAVEL A to by byla čistá žena pro mne bývala — za týden bych jí byl krk zakroutil!

Verunko, (obrátil se k ní s jasnou tváří) na mou věru, kdyby tebe nebylo, měl bych ji už na krku a — copak se ti ale stalo? Bledá jako stěna — třeseš se na celém

těle!

VERUNKA (přemáhá se) Pavle, prosím vás probůh, co vám napadlo takhle s Madlenkou zacházet? To vám do nejdelší smrti neodpustí !

PAVEL Taky to na ní nežádám. Věz, že jsem všechno slyšel, co jste tu mluvily. A kdybych i to snesl, co se mé osoby týkalo, to jsem jí odpustit nemohl, jak zlomyslně tvé dobré snažení zneuznala, — a pak jsem chtěl, aby si zaslechla z jejích úst, jak jsme vlastně k sobě dosavád stáli.

VERUNKA (vždy více pohnuta) Ale Pavle, pozbyl jste rozumu? Hezká Madlenka PAVEL I co hezká! Ty jsi desetkrát hezčí! Ona je jako obrázek, tys ale živá krása; hezká, když tancuješ, hezká, když napomínáš a pro hříšníka do

vody skáčeš, a hezká až hrůza, když se bráníš! Verunko, ještě tě vidím s těma jiskřícíma očima, jak jsi tam v kruhu těch zbabělců stála a jim vzdorovala s tou rozcuchanou hlavou, ještě tě slyším, jaks mně k večeru tam do duše mluvila, a jak přísná jsi byla, že jsem tě pro živý svět ani políbit nemoh! A přeceš mně v hlavě uvázla tak hezká, tak rozumná, tak počestná a tak roztomilá VERUNKA (chvěje se na celém těle) Jak to mluvíte?

PAVEL Ted' teprv vím, jak má žena vypadat, když má muže po celý život upoutat.

VERUNKA (hluboce dojata) Jakže! Mne že by někdo mohl mít rád ?

PAVEL (srdeční) A to se rozumí!
Verunko, ujmi se mne, já bych byl v stavu

(vytáhne k ní ruce) sníst tě samou láskou!

VERUNKA (couvá až k lávce, rukama se bráníc, pak náhle k srdci sáhne, a dusíc pocit svůj, převalí se bez sebe na lávku o dub opřena) Ne ne, to není možná!

PAVEL Verunko! Svatý bože, co se to děje s tebou? (Vezme ji za ruku.) Ruka jako led!

Verunko, takžpak se vzpamatuj !
Verunko!

VERUNKA (oddychne si z hluboka)

PAVEL (tře jí ruce) Ted' dýchla! Verunko ! Přichází k sobě. (Klekne před ní.) Můj dobrý diblíku, co je ti?

VERUNKA (jemně jej odstrčí) Nevím —

Pavle — nevím — jakživo se mi to nepříhodilo —

bylo mi, jako bych měla umřít! Ach, prosím vás, nechte mne, Pavle!

PAVEL (vyskočí) Ale bože, čímžpak jsem ti ublížil?

VERUNKA (vzpamatujte se ouplně) Nebylo to hezké od vás, Pavle; tak jste mi neměl přijít! Jsou city tak svaté, kterými rozšafný a bohabojný hoch nesmí zahrávat.

PAVEL (vyjeven) Ale Verunko, vždyť nejsem neznaboh, abych takovým slovem hrál!

Vyznal jsem ti jen to, co cítím, — miluju tě opravdu nade všechno! (Chce ji

obejmout.) VERUNKA (vytrhne se mu a uteče na druhou stranu jevišti) Probůh, Pavle, nechtě mne!

PAVEL (za ní) Verunko, takhle tě od sebe pustit nemohu!

VÝSTUP ČTVRTÝ

VÍT , otec BARTÁK, ŘÍHA , PŘEDEŠLÍ.

VÍT (běží kus před otcem, jako by Pavla chtěl vystříct)

OTEC (v svátečním kabátě, s kytkou, zadrží Víta za šos, pohlížeje zlostně na skupení vpředu) VÍT (leknutím celý bez sebe) Pavle, neslyšíš?

PAVEL (polekán pustí Verunku) To je pantáta 1 (Jde v pravou stranu.) ŘÍHA

Vidíte, strejce, Madlenka měla pravdu!

OTEC Sud' to Pánbůh — vlastním očím těžko věřit, že se tu můj syn s tou poběhlicí obírá !

(Přísně.) Pavle, proč se škádlíš s tou holkou?

PAVEL (pokorně, ale určitě) Neškádlím se tu s Verunkou, pantáto, mluvil jsem tu s ní ve vší počestnosti důležité slovo.

OTEC (mrzutě) A můžeš nám ty slova ve vší počestnosti tady nahlas opakovat?

PAVEL Budete-li poroučet — (syjživavě) tedy musím, pantáto!

ŘÍHA A já je musím slyšet, Pavle, nežli vám svou dceru za ženu dám!

PAVEL Mně? Vaši dceru? Žádal jsem ji od vás? Aneb žádala snad vaše dcera?

ŘÍHA Místo vás ptal se otec — a místo dcery, které se málo ptám, pověděl jsem sám.

PAVEL Aj! — A vy, pantáto, ani se mne neptáte, když se tu jedná o ženu, s kterou po celý život mám zůstat v pokoji a v lásce?

OTEC Víím, že ti Madlenka již hezký čas v hlavě vězí, a poněvadž jsi dosáhl věku, v kterém neradno člověku samotným zůstat — (ohlídne se po Verunce) aby jinak neupadl v osidla —, tedy jsem se vydal k strýci Říhovi do Boušína, a tu jsme se se strýcem šťastně shodli. Panna Madlenka přinese tři tisíce tolarů, ty máš s mé strany také tolik — nemáte si tedy co vyčítat, a

smlouva je u konce.

PAVEL Dovolte, pantáto, že odmlouvám. My se k sobě nehodíme — Madlenka mne nemůže vystát, a já o ni také nestojím —, tedy z té smlouvy není nic.

OTEC Jakže! Ty se otci protivíš, a vzdoruješ svému hospodáři? Poslouchat budeš, jako jsi zvykl od dětinství!

ŘÍHA (pokojné) Jen ne tak zhorka, kmotře! Než půjdem dále, ať poví, co tu s díblíkem vyjednával.

PAVEL (zkrátka) To samé, co asi jednal pantáta s panímámou, než se vzali. Činil jsem námluvy!

OTEC (celý ustrnut) Jakže? Cože?

PAVEL Řekl jsem totiž Verunce, že ji držím za nejhodnější a nejhezčí holku na světě, že ji z celého srdce miluju a že ji — s vaším povolením — žádám za ženu.

(všichni najednou)

ŘÍHA Slyšíte?

OTEC (bez sebe) Pavle!

VÍT (chtě otce chlácholit) Pantáto!

VERUNKA (dříve pokojná, najednou radostně pohnuta, vzpomíná se a upadne v předešlou lhostejnost)

OTEC (po chvíli dušeným hlasem) S mým dovolením, pravíš? Dobrá, že ti ta čarodějnice ještě tolik rozumu nechala. S mým dovolením! (Vytekla na Verunku

pohlédne.) Ale to dovolení neobdržíš nikdy! Až přijdeš zase k sobě, doufám, náhlí dnes sám, že nemohu pro pouhý rozmar zamilovaného chlapce do statku svého přijmout za dceru tu zlopověstnou žebračku.

PAVEL (stěží se přemáhaje) Pantáto, vy

VERUNKA (pokorně, ale odhodlaně přistoupí k Bartákovi) Žebračku? To právě nejsem, kmotře Bartáku; třeba v hadrech chodila, přece jsem od nikoho ani krejcaru nechtěla, ani nepřijmula. O mou pověst postarali se lidé, za tu málo mohu. Že si ale za dceru nebohého diblíka nepřejete, tomu rozumím; také jsem se posud ani tak nechovala, abych se počestnému muži, jako vy jste, zalíbit mohla. Slibovat vám, že se polepším, nebude nic plátno, protože

jednu chybu mám, kterou změnit nemohu
a která vám as nejvíc (trpce) píchá do očí.
Neříkám vám to ale, abych si vás
naklonila; nenapadlo mi vtírat se do vaší
rodiny; mluvím jen, (blíží se k Bartákovi)
abych vás vyvedla z omylu, že snad mezi
mnou a Pavlem opravdu jsou zamilované
pletky, — k těm je vždycky dvou lidí
zapotřebí. Praví-li Pavel, že mne miluje,
—

já zas na to, že dobře vím, že se pro mne
nehodí. (Zkrátka.) Tak to stojí s námi,
kmotře Bartáku; jestliže to váš syn
nenahlíží, já za to nemohu; znám svou
povinnost a opakuju: Pavle, já se pro vás
nehodím! — Syn váš konej teď, co zas
jemu přísluší, a tím jsme u konce.

Kmotře Bartáku, mějte se dobře! (Odejde
vlevo.)

PAVEL (zničen) Verunko, poslyš! Ne, tak ty nemyslíš!

OTEC (chopí ho za ruku) Se mnou půjdeš, Pavle!

PAVEL (zničen) Ale kam?

OTEC K Říhovům na námluvy!

PAVEL (vytrhne se) Raději pod kola! Madlenku si do smrti nevezmu! (Odběhne vpravo.) VÍT (za ním) Ale Pavle, Pavle!

ŘÍHA (spráskne ruce) Sud to Pánbůh! Ta holka mu učarovala!

OTEC (vrtí hlavou) Nu, třeba to nebyly čáry, vidím přec, že ten diblík je nejpodivnější stvoření pod sluncem. Řího, ta holka musí pryč! Postarám se o to, že ji

odstraníme; to ostatní se pak samo sebou
poddá. (Odejde.)

ŘÍHA (vrtě hlavou) Uhlídáme! Budu
spokojen! (Odejde.)

PROMĚNA

Chaloupka Vostřebalky.

VÝSTUP PÁTÝ

*VOSTŘEBALKA a MARKYTA vyjdou z
domku.*

MARKYTA Jen si to hezky rozmyslete,
kmotra; pan farář také povídal, že by to
holce neškodilo, aby přišla do světa. Tady
ji celý svět škádlí a pronásleduje, a vám je
beztoho k obtíži.

VOSTŘEBALKA A kdo vám to řekl, kmotra? Verunka je mi podporou, ať si farář povídá co chce.

MARKYTA Vy se jen o sebe staráte a o holku nic. V městě by se jí dobře vedlo, a kupec Fiala je rozšafný muž, a jeho ženu, mou sestru, znáte. Lepšího zaopatření do smrti nenajde.

VOSTŘEBALKA A kdo vám řekl, že hledám takového zaopatření? Nemáme toho zapotřebí!

MARKYTA Inu pro mne, Verunka ovšem také nechce; vidím, že jí není pomoci. Mějte se dobře! (Zhlídne Verunku.) Ale vida, tam přichází — ta umí utíkat!

VÝSTUP ŠESTÝ

VERUNKA levou stranou. PŘEDEŠLÉ.

VERUNKA (uchvácená rychle přiběhne a volá ještě na můstku) Kmotra Markyto, neodcházejte; sečkejte, mám s vámi co mluvit! (Přiblíží se k ní.) Dej Pánbůh dobrý večer, paní kmotra! Nemluvila jste s babičkou o té službě v městě?

MARKYTA Inu ovšem, ona také nechce.

VERUNKA (rozčilena) Milá kmotra, prosím vás, jen na chvilku skočte tam do domku, já zatím s babičkou promluvíím.

MARKYTA (přívětivě) I s radostí, já ráda počkám, když z toho vypadne něco chytrého.

(Odejde do domku.)

VERUNKA (táhne starou dopředu)
Babičko, tu službu mně Pánbůh posílá; já musím pryč odtud.

VOSTŘEBALKA (uleknuta) Co to znamená, diblíku? Neslíbilas mi, že u mě zůstaneš ?

VERUNKA (náhle ustanovena) Však vy mne sama poženete, babičko, až vám povím, že musím odtud, a to skrz Pavla Bartákovíc.

VOSTŘEBALKA (jedovatě) Co to máš zase s tím Pavlem?

VERUNKA (chladně) Zamiloval se do mne a řekl svému pantátovi, že mne chce za ženu.

VOSTŘEBALKA (spráskne ruce)

Zbláznila jsi se? To že povídal pantátovi, tomu nadutému Bartákovi? (S překvapením.) Aj, to byla as písnička pro toho pyšného tátu! A co on na to?

Neutlouk ho na místě?

VERUNKA (chladně) Pravil jen, že zlopověstného diblíka, tu žebračku z kola čarodějnic, nikdy nepustí do domu.

VOSTŘEBALKA (postně) Ovšem, to věřím, to věřím, také se to nestane. Žebračka také nepotáhne do Bartákovíc dvora, hihihi!

VERUNKA (pevně) Tot' se rozumí, babičko; ale Pavel si to vzal jednou do hlavy a nedá mí tu pokoje. (Lstivé.) A já konečně — inu, mám také oči a také srdce a také krev — kdyby mne pak lítost

napadla

VOSTŘEBALKA (náhle) Jakže, lítost? S Bartákovým synem? Snad bys ho — (Odhodlaně.) Bud'si, máš dobře, jsi rozumná holka; pustím tě, diblíku!

VERUNKA (rychle) Ale dnes ještě, babičko, vid'te? Před soumrakem ještě k Skalici dorazím, tam bude nocleh, a zítra časně zrána budu na cestě k městu. Bude vám pak všem ulehčeno; jen to rychle s kmotrou vyjednejte zatím se ještě s drůbeží rozloučím.

VOSTŘEBALKA Dobře máš, můj diblíčku! (Hladí jí líce.) Ovšem že tě všude pohřeším, že tu pak budu zcela samotná, (s trpkou radostí) ale ta potěcha mi zůstane, že na toho Bartáka také jednou došlo, a ten Pavel mu nadělá

starostí. (Temně jí hučí do ucha.) Musíš vědět, že to trpce bolí, když se někomu vezme, co má rád; to hryže na srdci, to život užírá, a ten starý to dávno zasloužil, tomu to přeju. Dobře tak na něho, hihhi! (Odejde do domku.) VERUNKA (hledí za ní) Z té babičky jde strach; bůhví co jí Pavlův otec asi udělal. (Chce odejít za domek.)

VÝSTUP SEDMÝ

VÍT. VERUNKA .

VÍT (přiběhne levou stranou bez dechu)

VERUNKA (uleknuta, pro sebe) Vít? Co ten tu chce? (Nahlas.) Co dobrého, Víte?

VÍT Já, já -

VERUNKA Snad se mne nebojíš?

VÍT To ne. Ale přišel jsem — (Náhle.)
Inu, chtěl jsem se tě ptát, Verunko, jestli
to, cos řekla pantátovi, ti šlo od srdce?

VERUNKA Na to se spolehni, Víte!

VÍT (váhavě) Tedy opravdu nechceš Pavla
za muže?

VERUNKA Nechci. Nelíbí se ti to snad?

VÍT (naivně) Inu, což o to! Mně by se to
líbilo, ale prosím tě, kam to s tím Pavlem
dojde?

Tam pod strání leží, rve si vlasy a přísahá,
že pod střechu nepůjde a že tě nenechá.

VERUNKA (s nepokojem) Je to snad má

vina? Já mu to neporoučela.

VÍT (v nesnázích) Inu, lidé myslí, že je to tvou vinou.

VERUNKA (s opovržením) Myslejí, že jsou v tom čáry, není-li pravda?

VÍT Tak alespoň povídají, a protože vím, že máš dobré srdce, tedy tě hezky prosím, abys mu pomohla.

VERUNKA A mu něco předepsala proti lásce?

VÍT (vždy více v rozpacích) Inu, něco takového, a kdybysi zrovna musela mít nějakou oběť z naší rodiny, protože máš na nás namířeno, tedy bys mohla na mne nalíčit.

VERUNKA (se smíchem) Mejlíš se, Víte! Neměj strachu, nemusí to být zrovna nikdo z vás; já vím, že to dobře myslíš, (klepá mu na rameno) jsi ale hrozně zpozdlý, když na tak hloupé řeči dost malou váhu kladeš. Na štěstí vím přirozenější a jednodušší prostředek Pavla vyhojit.

VÍT (rychle) A jaký, prosím tě?

VERUNKA Zvíš to zejtra.

VÍT (Polo s pochybností) A jsi jista, že to spomůže?

VERUNKA (rozmarně) Inu, nepomůžu-li já mu, není mu vůbec pomoci. (Ohlídne se.) Avšak hle, tamto přichází babička — odejdi rychle, víš, že z vás nikoho nemůže vystát.

VÍT Jakže! Takhle mne odháníš a ani dost malou útěchu jemu nevzkážeš?

VERUNKA (pokojné) Zejtra vám všem už bude spomoženo; teď ale už běž!(Obrátí se k domku.)

VÍT (vzdorně posadí si klobouk na hlavu a odchází, po prvních slovech Vostřebalky se ale zastaví a poslouchá s podivením)

VÝSTUP OSMÝ

VOSTŘEBALKA . MARKYTA . PŘEDEŠLÍ.

VOSTŘEBALKA (vyjde z domku s uhlíkem) Nu, Verunko, už jsme v pořádku, hned se můžeš vydati na cestu; dostaneš dva tolary závdavku, s tím pohodlně vyjdeš.

VÍT (pro sebe) Propána, ona jde do světa; tot' je zoufalý prostředek! (Odběhne.)

MARKYTA (přívětivě) Nu, Verunko, doufám, že se vám v městě dobře povede. — Přijďte tedy jen za mnou, kmotra, tam vás hned vyplatím. (Odejde vpravo.)

VOSTŘEBALKA Hned přijdeme; musím jen ještě k představenému pro domovní list. — A teď si rychle spořádej uzlíček, Verunko, u kmotry čekám na tebe.

VERUNKA Hnedle budu hotova.

VOSTŘEBALKA Jen si pospěš, diblíku; nerada bych, aby tě někdo zdržel, rozumíš?

VERUNKA Nebojte se, babičko; já chci pryč, a tu mne žádný nezdrží. (Odejde do domku.) VOSTŘEBALKA (hledí za ní) I to vím, to vím, rarášku! Máš mladou

hlavu, ale tvrdou jako já. To už tak vězí v rodině. Chvála Bohu, že je tak pevná ta holka.

VÝSTUP DEVÁTÝ

Otec BARTÁK. VOSTŘEBALKA .

OTEC (rozčilen, ale vzdorný, aby svůj nepokoj nevysadil, přijde jí právě vstříc)
Stůjte, stará, na slovíčko!

VOSTŘEBALKA (couvne) Chval každý duch! — To je Barták s tělem s duší!

OTEC (ostře) Jak vidíte, ani bez duše ani bez těla, a hledá vás.

VOSTŘEBALKA Myslela jsem, že jen tam nahoře opět se shledáme, Bartáku, — tam, kde na vás ještě jeden čeká.

OTEC Nechtě toho — poslyšte rozumné slovo. Nepřišel jsem v zlém oumyslu.

VOSTŘEBALKA (spráskne ruce) I vida, ukazuje snad ta kytká na kabátě ten váš úmysl?

Přicházíte snad pro diblíka, pro tu žebračku?

OTEC (odhodí kytku) Vem ji rarach! Ta je té vši mrzutosti příčina! (Odhodlané.) Slyšte, kmotra, je tomu už dlouho, co jsme byli přátelé.

VOSTŘEBALKA Hihhi, ani se na to nepamatují.

OTEC Já ale jen to ještě vím, že peníze jsou vaším životem.

VOSTŘEBALKA Znáte mne jako sebe samého, kmotře Bartáku l

OTEC Také dobře! Budete vědět, že se Pavel, můj syn, do vašeho vnoučete zbláznil.

VOSTŘEBALKA (s chladným vztekem)
To vím.

OTEC Ona mu, jak se říká, udělala.

VOSTŘEBALKA Možná; vždyť je mladá a je z mého rodu.

OTEC Ona ho tak zbláznila, že —

VOSTŘEBALKA — že si ji chce vzít za ženu, — to už vím, to už vím.

OTEC Nu, a u všech rohatých, snad si

nemyslíte, že to dovolím?

VOSTŘEBALKA Inu, myslím si, že jsem také bývala jednou mladá a také měla srdce, a že jsme se s vaším bratrem Antonínem také milovali, a že jsem byla také chudá, jako ten diblík, a bratr Antonínův že se vztekal a hrozil, že raděj i statek i celou ves vypálí, než aby žebračku za švegruši přijal, hahaha! Antonín byl dobrák, a vy, jeho starší bratr, měl jste ho v rukou, vám k vůli mne opustil a oddal se chlastu, až bídne zahynul; vy pak zůstal jste živ a dědil jste.

Je tomu čtyřicet let, Bartáku, a přece mi to ještě z hlavy nevyšlo, jako že mi to z hlavy nevyjde, i když se tam v očištění spolu shledáme. (Třesoucím hlasem.) Ale vašeho Antonína měla jsem ráda.

VERUNKA (ukáže se u dveří s uzlíčkem a poslouchá)

OTEC (znepokojen upomínkou) Nechtě ty smutné historie; co jsem tenkrát učinil, mohu sám před sebou zodpovídat, s vámi se o to hádat nebudu.

VOSTŘEBALKA Také nemusíte. Chtěla jsem vás jen upomenout, že teď na svém synovi také poznáte, co nešťastná láska znamená. Máme to v krvi, kdo si s námi začne, ten upustit nemůže, a jako můj Antonín skončil, rovněž tak se utrápil Verunčin otec, když mu žena utekla.

(Vítězně.) A vašemu synovi se také lépe nepovede, když se jednou s tím diblíkem zapletl.

(Směje se.) Uhlídáte, přesvědčíte se a

poznáte, jak nešťastná láska žere, a přitom bude vám syn váš a můj Antonín stále před očima.

VERUNKA (spráskne ruce)

OTEC (ustrášeně a se vztekem) A proto právě chci, aby to vnoučátko z vašeho pokolení nám přišlo z očí, a proto jsem se přemohl a přišel k vám, stará, abych vás po čtyřeceti letech —

VOSTŘEBALKA (ousměšně) Snad uprosil — ne?

OTEC Uprosil — vás ? Ne, ty dračice, leda bych se byl zbláznil! Chci se tu vykoupit, rozumíte? Vaše lakomství chci podplatit, měšci vašemu chci lichotit.

VOSTŘEBALKA To byl dobrý nápad,

Bartáku! Dobře jste věděl, že když jste mně lásku vzal, že mně nezbylo nic než láska k penězům.

OTEC Nu, zkrátka, dám sto tolarů, jestli díblíka vyženete či provdáte.

VOSTŘEBALKA Jakže, sto tolarů? Vyt' jste se stal marnotratníkem na svá stará kolena. Ale to mně nestačí.

OTEC Tedy dvě stě.

VOSTŘEBALKA I vida, hihhi! Ale i to je mi ještě málo.

OTEC (dupne) Babo, tedy pět set!

VOSTŘEBALKA Není možná! Ta pýcha tu starou lakomost ve vás docela přehluší. Hm, nebyla by to zlá koupě. Hm, pět set

— tisíc — dva tisíce? Jděte si třeba ještě dál, přece jen se vám vysměju. Tak lacino s vámi stará čarodějnice vyjednávat nebude. Kdybyste mi statek i děti i dobytek přepustil, nebyla by to přece žádná náhrada za Antonína a můj ztracený život.

Vidím vás, že ještě ke mně přilezete a mne sepjatýma rukama pro svého Pavla o diblíka poprosíte, a stará Vostřebalka vám do očí řekne: „Raději si chalupu nad hlavou zapálím, než abych —“ a tak dále. Udělal jste ze mne zlou čarodějnici, zůstanu tedy zlou až do smrti. A teď jsme pro tenhle svět kvit, Bartáku. Na shledanou tam nahoře! Hihihi! (Odejde vpravo.) OTEC (dupne) Ďáble ty, což nejsi k usmíření?

VERUNKA (přistoupí k němu) Kmotře

Bartáku!

OTEC Hrome, tu je zas ta mladá!

VERUNKA Všecko jsem vyslechla, kmotře, co jste s babičkou mluvili.

OTEC Tím lépe; tedy snad nahlídneš — a přijmeš, co ona zamítla.

VERUNKA Nic o penězích, kmotře, nemocné srdce tolary nevyplácejte. Ale zkrátka vězte, že jsem přijmula službu v městě (chvějícím hlasem) a že, jak mne tu vidíte, jdu do světa, abych vašemu Pavlovi víc na očích nebyla. Máte to tedy zadarmo, co jste chtěl penězmi koupit.

OTEC Diblíku, jestliže si ze mne blázny neděláš —

VERUNKA Inu, vždyť snad brzy uvidíte, kmotře, půjdu-li čili nic.

OTEC Půjdeš-li, jsi věru nejrozumnější holka na světě, a bude mně hrozně líto, že jsem ti kdy ublížil.

VERUNKA Nic nedělá, kmotře, — zvykla jsem už tomu. Jen za to vás prosím, ze začátku hezky svého Pavla hlídejte, (pohnuta) ať první zprávu pokojně přeslechne — za pár neděl, (sklopí hlavu) doufám, vykouří se mu nebohý diblík beztoho z hlavy. (Jde si pro uzlík, který dříve upustila.)

OTEC (pro sebe) Dejž to Pánbůh! Ale tak tuze lehké to přec nebude — ta holka má něco do sebe — tak něco — (Hladí si čelo.) Na mou věru, byl bych v stavu ji politovat! (Odhodlaně.) Nuže, Bůh tě

opatruj, diblíku, na všech cestách tvých, a jestli budeš slovo držet a jestli doopravdy od něho upustíš, rád pak všecku tu trampotu zapomenu. Přeju ti, aby se ti dobře vedlo v cizině. (Odejde vpravo.)

VERUNKA (hledí za ním, s trpkým smíchem) Aby se mi dobře vedlo? Inu ovšem, hůř se mi tam v cizině nepovede než tady mezi těmi penězožrouty, jenž citu ani srdce neznají. —

Nebohý bohatý Pavle, kýž by ses byl na diblíka jakživ nepodíval! (Se sklopenou hlavou odchází vpravo do poradí.)

VÝSTUP DESÁTÝ

PAVEL . VERUNKA .

PAVEL (bledý, celý bez sebe, s

vyjedenými vlasy atd.,přeběhne můstek a volá udušeným hlasem) Verunko! Verunko!

VERUNKA (leknutím pustí uzlík)
Spravedlivé nebe, to je Pavel!

PAVEL (jako ve snách sejí blíží a padne před ní skoro beze vší síly, takty jí v cestě leží) Verunko, nechod' — nesmíš jít a nepůjdeš — leda přes mou mrtvolu!

VERUNKA (třesouc se spráskne ruce) Ale ty můj bože! Pavle! (Namáhá se jej pozdvihnout.) Takžpak přece vstaň! (Třeše ním.) Cožpak jsi pozbyl rozumu?

PAVEL (Polo vstyčen) Možná, možná! Neboť od té chvíle, co na mne zvolal Vít: „Verunka chce pryč!“, myslím, že se všechno vůkol mne propadá! Jestli mne

nespasíš slovy: „Tedy zů-
stanu!“, tak se zblázním!

VERUNKA (přemáhajíc se) Nešťastný
hochu! Cožpak sám nenahlížíš —
zapomínáš tak docela, že máš otce a
matku — a já že jinak jednat nemohu?

PAVEL A proč? Na to odpověz. Proč
musíš odtud?

VERUNKA Když ty nemáš tolik síly mne
opustit, musím se sama o to pokusit,
protože musíme od sebe — a musíme,
jestliže nemáme oba zahynout. Jen můj
strpení, až krátký čas uplyne — všechno
zahojí — ani bolest ani myšlenka tvá
nebude více tak silná. Žít nám spolu
nedají, tedy je tak lépe.

PAVEL Ale co já si počnu, Verunko! Stále na tě mysle, zahynu proto přece. A ty zatím tam v městě si uděláš známost kdožví s jakým pánem a na bídného synka z Bartákovíc dvora zapomeneš, který zatím tvou vinou přišel o rozum!

VERUNKA (odhodlána) Slyš mne, Pavle! Uspokojíš se zatím, jestli ti při všem, co mi svatého, slíbím, že když mne teď pokojně necháš odejít a v městě pronásledovat mne nebudeš, za rok se na tom samém místě opět uhlídáme? — Já ti na to dávám své slovo, že tě tady ode dneška za rok budu očekávat a že nebudu mít krom tebe žádného přítele na tom světě.

PAVEL (podiven) Inu ovšem — ale jestli mne jen chceš uchlácholit?

VERUNKA (vloží ruku k srdci) Za sebe stojím — diblík ještě nikoho nepřelhal a nikomu nezrušil slovo !

PAVEL Ty se pořád usmíváš, Verunko, a přece ti pořád slze po tváři kanou. (Vezme ji za ruku.) Všecko ti slíbím, dáš-li mně památku — dost malý závazek —, abych tě měl jistší, abych mohl být pokojnější!

VERUNKA (vytrhne se mu a uškubne za řadry medalion) Dám ti památku, dám ti závazek.

Hle, to je všecko, co mám; před tou zlou chátrou jsem to ovšem skrýt nemohla — je to ale nejdražší můj klenot na světě, jediná památka po mé ztracené matce, a za tuto památku jsem v stavu stokrát život odvážit. (Podá mu peníz.) Vem si ji, Pavle, a uschovej tam, kde já to no-sila,

— nikdy daleko od srdce; budeš-li hodný, bude ti při tom vždy volno. Za rok si tu památku tady zase od tebe vyžádám — kdybych se ti ale měla zpronevěřit, do smrti pod žádnou výmínkou mi ji nevrátíš. Jseš spokojen, Pavle?

PAVEL (s jiskřícíma očima uschová medalion) A když se tu za rok dostavím a svěřený klenot s dobrým svědomím a věrným srdcem zase navrátím, —pak, Verunko — ?

VERUNKA (s radostnou tváří) Nu, pak ti řeknu: „Pavle, tys věrný a statný hoch! Dokázal jsi, že —“ (Zajikne se, aby se neprozradila; rukama, si tělo tiskne a výřaty, slze dusíc, z hloubí duše:) Vždyť potom dobrý Pánbůh tu ještě bude — a ten se o nás dva jistě dobře postará.

(Zdvihne uzlík.) A nyní sbohem, Pavle!
Bud' hodný, a Pánbůh tě neopustí!
(Odběhne vpravo ani se neohlídnouc.)

PAVEL (roztouženě za ní ruce vytáhne, s trpkým bolem) Tedy ode dneška za rok, Verunko?

VERUNKA (za kulisou) Ano, Pavle, za rok!

PAVEL (zakryje si obličej)

Opona rychle spadne.

JEDNÁNÍ PÁTÉ

O rok později. Jiná sednice na statku Bartákové, s prostředními a dvěma postranními dveřmi.

V popředí vlevo veliký kulatý stůl, vpravo malý stolek a vedle něho veliká lenoška.

VÝSTUP PRVNÍ

Otec BARTÁK. Matka BARTÁKOVÁ. VÍT.

OTEC (sedí v lenošce opřen o stolek a kouří z krátké dýmky) Cožpak jste všickni oněměli?

Proč nic nemluvíte? — Víte!

VÍT (šedi na beranu a řeze násadu, vzdorně) A co poroučíte, pantáto?

OTEC Co tam kutíš vzadu?

VÍT Zlámal jsem topůrko, kroužím si jiné.

OTEC (kouří bez dýmu) A co tomu říkáš, že na Pavla při rekrutýrce padnul los ?

VÍT Nebylo by se to stalo, kdybyste ho před rokem byl oženil. Ted' hledejte, koupíte-li za něj jiného.

MATKA (prádlo rovnajíc) Vždyť snad se někdo najde.

OTEC (po marném namáhání z dýmky kouř vyvodit) Kozla se najde! V celé vsi nemá nikdo chuť na vojnu než jediný Beneš, a toho zas komise nechce. I aby do toho — zas mi nehoří!

(Praští dýmku o zem.) To ví kozel, proč nejsem v stavu ani své dýmky držet v pořádku !

Pořád mně to zhasíná, pořád mne to dopaluje.

MATKA Ale také jste nebyl už dávno tak mrzutý a nepokojný. (Odnese prádlo do truhly.) VÍT (pořád krouže) A to už po celý čas, co se ten díblík zase domů vrátil.

OTEC (vyskočí) Na moutě věru, všechno se mi zas od té chvíle mate, celý rok jsme měli pokoj a mír v domě. Pavel byl tak moudrý a pracovitý

VÍT A to proto, že to Verunce slíbil.

OTEC I drž svou prostořekou hubu, já mluvím s panímámou. — Od těch dob, co se ta holka vrátila, je Pavel celý jako vyměněný, nemluví, nepracuje, nejí ničeho VÍT A také nespí; já to vím, pantáto!

OTEC A také nespí slyšíš, matko? A proto tak špatně vyhlíží. Je to k zbláznění!

Všecko to, aby jenom svou hlavu prosadil. Jen abych pískal, jak on chce tancovat. Hahaha! Ale však on se ve mně zmejlí teď zrovna ne! Kdyby ten díblík byl v městě zůstal, kdo ví, co bych byl neudělal. Ale ta potutelná žába vzdor pěkných řečí přece slovo nedržela.

MATKA Nu, nu, pantáto, jen se tak do toho vzteku nenuťte! Víte, že si pro tu nebohou ta stará na smrtelné posteli poslala, a tato se po celý čas až k její smrti od ní ani nehnula, s nikým nemluvila, jen s kmotrou Markytou, a od této vím, jak tu starou ošetřovala, jak den i noc u rakve probděla, modlíc se za tu babičku, která jí přece nikdy nic dobrého neudělala.

Pobožná je ta holka, to se jí musí nechat.

VÍT A včera při pohřbu ani si nikoho nevšimla, od rakve a od velebného pána ani oka nespustila.

OTEC O, to jsou jen tak manýry, známe to, těm se jistě v městě přiučila — to jen, aby Pavla tím víc dopálila, protože se obává, že za ten rok Pavel trochu zchladnul.

VÍT (rozzloben) Pantáto, teď nemluvíte, co myslíte! Za tak špatnou holku ji nemáte, ale jen si to tak vymejšíte, abyste se ve vzteku udržel.

MATKA Propánakrále, Vítku!

OTEC (vztekem ustrnulý) Kluku, co se to opovažuješ? (Zdvihne pěst.) Mám snad být svým vlastním dětem pro posměch?

MATKA (blíží se k otci) Ale pantáto!

VÍT (postaví se před otce) To ne, pantáto!
Bože chraň! Chci vás jen pozorná učinit,
že diblíkovi křivdu děláte. Verunka je
hodná, z gruntu srdce rozšafná holka;
kdyby byla jen prstem kývla, byl by za ní
Pavel třeba na kraj světa utíkal. Ona ale
jej napomenula, a on se vrátil k své
povinnosti a k rozumu. A co mne se týče,
jestliže už nejsem tak svévolný,
lehkomyšlný chlapec, co jsem jindy býval,
čemu to děkuji než její domluvě? Ona ze
mne udělala člověka, a jestli Pavlovi tu
Verunku nedáte, tak se již s náma oběma
rozžehnejte.

Pavel uteče do světa, a já za ním, a kdyby
ho i Verunka tak ráda neměla a ho
nechala, tedy se já začnu o ni ucházet.
Pavlovi ji přeju, ale nikomu jinému na

světě. Ted' to víte a nyní si rozložte, můžete-li nám všem spomoci.

MATKA (spráskne ruce) Tu to máme, ted' už také ten začíná!

OTEC (v největším vyteku) Není potřebí mnoho rozkládat; vidím, že jste oba posedlí, a že vám bude nejlíp spomoženo, když vás oba zabiju a vyženu.

MATKA (kyne Vítovi, aby se odstranil)

VÍT Když jedno uděláte, nebude druhého zapotřebí, a pomoc to také žádná nebude. (Odejde.) OTEC (chce za nim)

MATKA (zastaví ho) Ale pantáto, jen pak mějte rozum!

OTEC Chceš se jí zastávat? Smiluj se,

svrchované nebe, mou starou už ti kluci také přemluvili! Chceš-li diblíkovi také snad dělat advokáta? Chceš se přimlouvat za tu poběhlici, na kterou celá ves prstem ukazuje?

MATKA (vloží mu ruku na rameno) Jen u vás budu se přimlouvat, jen mezi náma to povím, že chci raději tu Verunku za dceru uvítat, a kdyby se nám i celý svět smál, než abych se na synovi dočkala, že by počal ze zoufalství do hospod chodit a kořalku pít, až by zahynul jako váš bratr Antonín, kterému se také bránilo přivést žebračku do domu.

OTEC (bez sebe) Cože, ty mně už také s takovou přicházíš? Nech mrtvých s pokojem; jednal jsem tak, jak jsem za dobré uznal, a nyní s živými také jinak jednati nebudu.

MATKA A já vám něco povím, pantáto. Když jste jindy své věci býval jistý, jednal jste vždycky pokojně a rozvážně; v téhle záležitosti ale chováte se jako pravý blázen, (hrozí mu) a ponejprv ve světě máte tajnosti přede mnou.

OTEC (zaražen) Co to mluvíš o tajnostech?

MATKA Vy mne nepodvedete, pantáto; vím, že jakmile se díblík ve vsi zase ukázal, že jste šel k panu faráři a jej požádal, aby v městě u kupce Fialy co nejprísněji po Verunce se vyptal; vím také, že vám včera přines odpověď.

OTEC (mrzutě) A co z toho, co dál? Chtěl jsem jen vědět

MATKA (skočí mu do řeči) jestli j sté j í

ublížil čili nic ? A kdybyste byl na ni zaslechl něco zlého, jistě byste tak tichý a podpálený nebyl. A teď, abyste jen vnitřní hlas v sobě přehlušil, dokazujete a křičíte se, místo abyste tu hezkou příležitost použil, za to všecko zlé, co jste Vostřebalce způsobil, nevinnému vnoučeti zase dobrým skutkem se odměnit. Ale vzpouzejte se jak chcete, člověk přec jen musí, co Pánbůh chce. (Oddychne si.) Tak — teď jsem si konečně odlehčila; nyní víte, co myslím, a dělejte si teď, co chcete. (Odchází k prostředním dveřím.)

OTEC (patrně pohnut, přemáhá se, dupá nohama, tluče pěstíma nad hlavou, chce mluvit a spolkne to zase; konečně zvolá) He, stará!

MATKA (rychle radostně se ohlídne)

OTEC A teď, abys to věděla, teď zrovna ne! (Chce vlevo odejít.) MATKA (plosině otevře dveře a chce odejít, vtom vejde)

VÝSTUP DRUHÝ

PAVEL . PŘEDEŠLÍ. Později VÍT.

PAVEL (bledý a zasmušilý) Dobrý den!

MATKA Aj, Pavle, vrátil se již kmotr Říha? Našel někoho, kdo by šel místo tebe na vojnu?

PAVEL I co mi po tom! Povězte mi raději

OTEC (zastaví se ve dveřích) Jak? Že ti po tom nic není? Je ti to jedno, budeš-li vojákem nebo ne?

PAVEL (podívá se na otce, vzdorně)

Všecko mi jedno, ať budu nebo ne!

VÍT (rychle prostředkem) Strýc Říha se vrátil, večer prý k nám zavítá!

OTEC (rychle) Nuže, našel někoho?

VÍT Tři za jednoho. Kmotr Klíma je viděl, jsou prý to ale samí lazaři komise si sotva z nich vybere.

OTEC Tu to máme! Hned jsem věděl, že ten Říha nic nepořídí, musím sám do města.

PAVEL (odhodlán) Poslyšte, pantáto! Praskni již oko nebo zub dovolte mi pár upřímných slov: Los na mne padl, a já půjdu; nepotřebujete se po jiném ohlížet je to vůle boží, a zdejší živobytí mám pod krk.

OTEC Jakže? Tak se s námi mluví? A proto jsi byl po celý rok tichý a přičinlivý, abysi, jak se tu ten díblík zase ukáže, znovu se nechal poštvat proti nám?

PAVEL Že Verunka nikoho neštve, to vám myslím dost jasně dokázala. Ostatně jsem s ní celý rok ani nemluvil.

OTEC Jakže? Tys ji ani nevyhledal, když se vrátila?

PAVEL Musel bych být špatný chlap, abych se po své holce nesháněl. Chtěl jsem jí říci, že jsem plnoletý, a že budem spolu podělkovat, a že se snad užívíme bez těch proklatých peněz.

OTEC A to bez mého svolení a bez mého požehnání?

PAVEL Ach, ani obojí mně víc nespomůže — a kdybyste byl desetkrát povolnější. Verunka nechce. Třikrát jsem tam u ní byl a tloukl na dvířka — a prosil a zapřísahal ji — a slyšel její krok a její vzdechy, ale ona mně neotevřela. Vím to, že je hrdá, a vy jste jí tak ublížil, že již ani o mně více slyšet nechce. Ani se neozvala.

OTEC (zvědavě) I vida, to je slušné od ní l Je vidět, že se v městě naučila manýry, — nahlíží sama, že z toho nic být nemůže.

PAVEL Nevím, co nahlíží; já jen vím, že je Verunka pro mne ztracena, a já jsem ztracen s ní!

Nemáte více syna; jsem rád, že na mne los padl, — já se dostavím.

OTEC (leknutí přemáhaje) A ty myslíš, že

to budu trpět?

PAVEL Podle zákona mám být vojákem, a ten se vás nebude ptát, pantáto!

OTEC (zarazí se, polekán)

PAVEL A já půjdu bez bolesti! Vojna a jistá smrt mne minout nemohou. Tam najdu pokoje, a vám ho tu také připravím — staň se vůle Páně! (Odejde vpravo.)

VÍT Otče, snad Pavla nepustíte doopravdy?

OTEC A proč ne? (Po chvílce.) O takového tvrdohlavce není co stát — ať si táhne, takového syna neoželím!

MATKA (polekaná) Pantáto, to není možná, tomu nepřipustíte!

OTEC A proč ne? Mám si od takového chlapce nechat předpisovat? I toť aby do toho raději tisíc láteř nejklikatějších, nejjedovatějších — (Slyšeti klepání na prostřední dvěře.) Eh, kdo to klepá? (Křičí.) Kdo je to? Vejděte!

VÝSTUP TŘETÍ

VERUNKA . PŘEDEŠLÍ.

VERUNKA (v smutečných šatech slušné a čisté, ale jednoduše oblečena; je na ní pozorovat městské způsoby; řeč její je nelíčená, ale odměřená, celá bytost pokojnější, ale v tvářích spíše příjemnějšího vzezření)

VŠICKNI (uleknuti couvnou)

(všickni najednou)

OTEC Jakže! Diblík?

VÍT (radostně) Aj, Verunka!

MATKA I ty můj dobrý bože!

VERUNKA (pokojně) Dobrý večer,
kmotře Bartáku! (K ostatním.) Dobrý
večer všem vespolek!

MATKA (skoro srdečně) I vítám tě,
Verunko!

OTEC (nemoha se vzpamatovat) Cože?
Vítáme? My — v našem statku? —
Hledáš-li Pavla Bartákovíc, mohla sis ho
dát vyvolat!

VERUNKA Kdybych to chtěla, byl by
mne Pavel v mém domku našel; nemám
však s ním co dělat — hledám vás,

pantáto.

OTEC Cože? Mne?

VERUNKA (skromně) Ráda bych s vámi něco mezi čtyřma očima vyjednala.

OTEC (v rozpacích) Není možná! — Nu, vždyť si to mohu pomyslit, a protož ti radím napřed, uspoř mně i sobě mrzutosti.

VERUNKA Myšlenky nikdo vědět nemůže. A když vás jen o malé vyslechnutí žádám, když vám zjevím, že mi rady a pomoci rozšafného muže potřebí a že velebný pán to, který mne k vám, pantáto, posílá, — (přívětivě) tedy mne snad přece chvilčinku vyslechnete.

OTEC Nu, když je to velebný pán, tedy spánembohem — ale — inu dobře — vy

ostatní se tedy klid'te ven!

VÍT (k matce) Vidíte to, matko! Já bych tu ale raději zůstal.

MATKA Ne, hochu, pojd'me! Zatím doskočím sama k panu faráři a tam se s ním poradíme.

(Pozdraví přívětivě Verunku a odejde s Vítem.)

OTEC Nu, a co dál?

VERUNKA Když se mé pozůstalosti ujmete, byla bych bez starosti a mohla bych pokojně s Pánembohem jít do světa.

OTEC (podíven) Jakže? Ty tu nechceš zůstat mezi námi?

VERUNKA (vrtí hlavou, jemné) Myslím, že tak bude nejlépe. Neokusila jsem tu v mém rodišti mnoho dobrého; našla jsem tu jen hněv a nenávist, kmotře Bartáku!

OTEC (v rozpacích) Nu, tak zle snad nebude. Byla jsi sice divoká a nezkrocená holka, za zlomyslnou tě ale nikdo nadržel, jenom tak za malou —

VERUNKA (s úsměvem) — čarodějníci? Není-li pravda, kmotře Bartáku?

OTEC (ji nepokojně prohlíží, pak se mimovolně usměje) Bůh mne trestej, skoro to věřím až dosavád!

VERUNKA (s úsměvem) Nu, tedy vám bude tím spíše vhod, když se odklidím. (Přísně.) Vidíte, pantáto, v naší krajině i nejrozšafnější lidé, třeba se neptali, zdali

to zasloužím, tak tuze mne pomlouvají —

OTEC (patrně se přemáhaje) Nu, co se pomluvy dotyče, kdyby tu jen o to šlo, když já bych se o to zasadil, tak bych, myslím, hnedle všechno uvedl do pořádku.

VERUNKA (radostně) Jakže! Vy byste chtěl — vy sám, kmotře?

OTEC (pot si s čela stíraje) Inu, bylo by to jen mou povinností — povinností každého rozšafného člověka; neboť i největší tvůj odpůrce nesměl by se pravdě opřít a musel by ti dát svědectví, (s přemáháním, ale pevně) že jsi se na příklad v městě příkladně chovala, a že se na příklad kupec Fiala o tobě vyjádřil, že pracovitější a počestnější a bohabojnější děvče jakživ neviděl. A co myslíš, Verunko, mně by přece museli dát víru, či ne?

VERUNKA (jiskří očima) Vám? — A to věřím!

OTEC Nu tedy, díblíku, zůstaň spánembohem ve svém starém domku; věř mi, domov zůstane přece jen vždycky domovem.

VERUNKA (vážně) To nejde, pantáto; svobodné děvče neušlo by nikdy pomlouvám.

OTEC (žertem i vážně, aby ji ozkoušel) Nu, abysí všemu rázem ušla, tedy se vdej.

VERUNKA (hledíc naň pevně s přesvědčením) Ráda bych se vdala, nebudu to zapírat, ale myslíte, že s tím „ráda“ je už všecko odbyto? Upřímně řečeno, nechci tak ledakoho, a zkrátka: mám v tom také svou hlavu. (Předstoupí

až k němu.) A znáte snad pantátu či panímámu, kteří by si to za hanbu nepokládali, zlopověstného diblíka přijmout do domu?

OTEC (s trpkým smíchem) I kdopak se za našich dnů po panímámě a po pantátovi ptá!

Najdeš jich dost, kteří si tě beze všeho požehnání přece vezmou.

VERUNKA (pevně) Takových ale já zase nechci; komu není čtvrté přikázání sváto, toho bych si vzít nemohla a nesměla, a kdyby mně srdce nad tím puklo.

OTEC (přechází, chvilka ji zpytavě pozoruje) Na mou věru, diblíku, to ti věřím, ty bys to byla v stavu dokázat. (Odhodlaně.) Bud'si tedy! Poručnictví

přijímám, (podává jí ruku) a o tvou maličkou pozůstalost bude postaráno.

VERUNKA (potřásá mu rukou) Pěkně děkuji, pane poručníku! — Velebný pán se přece nemejlil!

OTEC Ale teči mi také pověz, (Istivě se usmívaje) byla to jediná věc, pro kterou jsi přišla, —

he?

VERUNKA Ne, pantáto! Přišla jsem vám také říci, že před rokem, když jsem odtud odcházeti měla, jednomu chudákovi ve své ouzkosti svatý slib jsem učinila, že na něj za rok před naším domkem čekat budu, nebude-li mne totiž po celý ten čas pronásledovat a vyhledávat. Ten ubohý svému slovu dostál; já mu musím taktéž

dostáti. On mne vyhledá, on mne najde. Nuže, teď to víte, pane poručníku, abyste se na mne nehoršil, že za vašemi zády něco počínám. Bránit si v tom nedám, a tak bude tedy nejlépe, když chtěj nechtěj svolíte.

OTEC (směje se) Inu, když „chtěj nechtěj“ a když si bránit nedáš, — (mrká očima) ale jen jedno bych rád zvěděl, co tomu chlapci asi říci hodláš?

VERUNKA Inu, řeknu mu, že z naší lásky přece nic nebude, protože mne jeho starej dokonce nechce za dceru.

OTEC (potměšile) A pročpak ten starej nechce?

VERUNKA (hledí mu přímo do oči) Inu, to je jeho věc; jsem mu nejspíše tuze

chudá.

OTEC I kozla! Bohatá ovšem nejsi, ale domek máš přece — na diblíka vždy ještě velký dost.

VERUNKA Nu, když nejsem chudá, tedy snad proto, že jsem škaredá.

OTEC (horlivě) No, poslouchej, co se toho dotyce, (se zalíbením na ni pohlíží) škaredá právě nejsi. Musím se ti upřímně vyznat, že jsi se tam v městě tuze ku svému prospěchu změnila; a ty tvoje očka, to jsou dvě trnky v hlavě. Přisámbůh, není potřebí čarování, nejen holobrádkům, i zkušeným lidem se to musí líbit. A pak jsi také hodná, rozšafná holka.

VERUNKA (s radostným překvapením sepne ruce) Inu, když ani chudoba, ani

nehezkost mu nevadí, a když konečně sám nahlíží, že nejsem lehkomyšlná, ba že jsem počestná, tedy dokonce nevím, proč svému hodnému synovi brání?

OTEC (jiskří očima, aby slzy zatajil) Na mou duši, já to také nevím! Inu, myslím, měla bys ho snad přece poprosit — kdož ví, zkus to.

VERUNKA (s náhlou přísností) Já poprosit — já? I bože chraň, pantáto, toť by byl obrácený svět! Kdo se o mne uchází, musí ke mně přijít; kdo mne chce za dceru, ten podle starých, vzácných zvyků musí ke mně na námluvy přijít, jinak mne nedostane.

OTEC (zaražen) I vida, vida! Ale holka, tyť jsi nesmírně zpyšněla! (Sem tam přechází.) **VÝSTUP PÁTÝ**

PAVEL . VÍT . PŘEDEŠLÍ.

PAVEL (za scénou) Jak? Ona je u nás? (Vraty do síně.) Pust'te mne, pust'te!

VÍT Ach, nerozhněvej zase otce!

PAVEL (vy trhne se) Co mi po tom; déle se neudržím! Pojdi z toho co chce, a kdyby celý svět mne slyšel a celý svět mne zdržoval, na jednu věc musím se ještě ptáti, než se rozejdeme.

OTEC (pokojně) Ptej se, synu, ptej se — já ti bránit nebudu.

VÍT Aj, u kozla!

PAVEL (s podivením) Pantáto, jakže?

OTEC (urputně) Nu, co chcete? Co se na

mne tak díváte, kluci! (S nuceným vztekem.) Jsem-li tu v cestě, mohu jít! Nu ovšem, ovšem, já musím jít. (Polohlasně k Vítovi.) A tys tu také zbytečný. Musíš o všem vědět, má-li tu Pavel s diblíkem co řídit; musíš do všeho omočit?

(Odejde vlevo.)

VÍT (pro sebe) Ne, ta panímáma, ta se podiví!

PAVEL (hledí za otcem) Pozbyl jsem rozumu? Cožpak se s ním přihodilo?

VERUNKA (jemní) Chtěl jste se mne na to ptáti, Pavle?

PAVEL Ne, ne, Verunko; ale chtěl jsem — (Zajikne se.)

VÍT (po špíčkách se krade ku dveřím)

VERUNKA Nuže, proč nemluvíte?

PAVEL (s přemáháním) Víte o tom, Verunko, že co jste se z města vrátila, že jsem po třikrát vás vyhledal?

VERUNKA Víím o tom, Pavle; poznala jsem vás po hlase; ale v přítomnosti umírající babičky nesměla jsem vás vyslechnout.

PAVEL (s úctou na ni pohlédne) Vyt' jste hodné, pobožné dítě, Verunko!

VERUNKA Učinila jsem také slib, že vás bez vědomí otce vašeho nevyhledám.

PAVEL (lekne se). Verunko !

VERUNKA A proto jsem přišla, abych mu řekla, že se dnes sejít musíme; neboť dnes tomu rok a den, Pavle, (s vroucím úsměvem) a ty jsi ve všem tak statně v slově dostál.

PAVEL (chvěje se) A ty, Verunko, smíš ty svou památku zpět žádati?

VERUNKA (blíž k němu přistoupí) Nosil jsi ji věrně při sobě?

PAVEL (vytáhne medalion zpod košile) Až po tu chvíli zrovna na srdci, a nikdy mne netlačila, protože jsem vždy na tě vroucně vzpomínal a tebe s myšlénkou i skutkem hoden zůstal, Boha prose, aby ses pohnula mou láskou.

VERUNKA (se sklopeným prakem) Ach, co jsi to učinil, Pavle? Od Boha jsi to

vyprosil, a já ubohá teď musím —

PAVEL Musíš, probůh, co?

VERUNKA Musím vyznat, že jsem tě od dětinství měla ráda. Soužila jsem hezkého chlapce, pronásledovala jsem ho, jen aby se mnou mluvil. Když pak jsem dorůstala, tu jsem ve dne v noci po jeho cestách slídila; a proto když se topil, byla jsem tak nablízku, uvnitř plesajíc, že mu k pomoci přispíšit mohu. A konečně vidouc, že jsem lásku jeho získala, ulekla jsem se náhlého štěstí svého, a nevěříc neočekávaně krásné lásce, s těžkým srdcem do světa jsem odešla. (Spráskne ruce radostně.) Jak ráda jsem, že v zkoušce své obstál, že rozmilý hoch nebohého diblíka dosud miluje, — a proto jen si mne vezmi, jsem s tělem i s duší na věky tvá!

(Vrhne se mu k srdci.)

VÍT (pohnut, bije se v čelo a odvrací se Polo v smutku, polo v radosti) PAVEL (chvěje se a tiskne ji s radostí k sobě) Verunko, diblíčku! Nejsvětější bože, (mezi pláčem a smíchem) to je příliš radostí a příliš blaha! Ale nyní pojd', pojd', holka, opusťme ten práh nesrdečné pýchy a hrdosti. Rychle za mnou, ať dokážeme všem mamonářům, jak nesmírně šťastný i bez peněz může člověk být.

VERUNKA (potutelné) Tiše, Pavle, nelaj tak na peníze. Babička jen přece měla pravdu; je to přec podivné, když je člověk má, jakou kuráž potom nabyde!

VÝSTUP ŠESTÝ

Otec BARTÁK, později matka

BARTÁKOVÁ. PŘEDEŠLÍ.

OTEC (v svátečním kabátě, s kytkou, kloboukem a holí se zlatým knoflíkem, vážně vstoupí před Verunku) Panno Verunko, vnučko nebožky Vostřebalky, diblíku dobře nám známý, vidíte tu před sebou starého Bartáka, který vám dosavád, želbohu, mnoho ubližoval. Odpustíte mu snad, když teď ve jménu syna svého, zde přítomného Pavla, který navzdor svého táty a vzdor celému světu tak věrně a vytrvale miloval, jakožto otec nadřečeného syna ve vší uctivosti co pravý starosvětský námluvčí hezky poprosím a požádám, abyste mu podle srdce svého na své dobré svědomí pověděla, jestli chcete Bartákovíc Pavla za muže a zde přítomného starého hříšníka za pantátu.

MATKA (jež byla díl řeči vyslechla)
Dobrá, starý, tak se mně líbíte!

PAVEL Ale matko, copak se tu děje?

MATKA (se smíchem) Inu, vidíš, pantáta se musel poddat.

OTEC (urputně) Nu, a je to k divu? Ta holka za to nemůže; ale čarovat přece umí.

MATKA A má taky peníze!

VERUNKA Ale mlčte, prosím vás!

MATKA I proč! Velebný pán to už spočítal. — Slyšte, starý, ta holka má deset tisíc stříbrných tolarů!

OTEC (leknutím padne do židle) Deset

tisíc, povídáš? Propána, díblíku, tyť jsi nesmírný boháč! (Náhle polekán, vyskočí.) Pavle, a tys věděl, že je tak bohatá?

PAVEL I což, věděl jsem, že je bohatá jako láska, která se žádnému králi nevyrovná, třeba krejcaru v kapse neměla; jen za to vás prosím, aby vám vždy drahá byla, ta má Verunka, která vám i bez peněz hojně štěstí i požehnání do domu přinese!

OTEC Bude naší dcerou!

MATKA (žehná Verunku) A zůstane na věky!

Opona spadne.

PRAVZOR TARTUFFA

Historická hra o pěti jednáních od Karla Ferdinanda Guzkowa OSOBY

LUDVÍK ČTRNÁCTÝ, král francouzský

LIONNE, ministr

DELARIVE, komoří

LAMOIGNON, president

LEFÊVRE, parlamentní rada

DUBOIS, králův osobní lékař

CHAPELLE, akademik

MOLIÈRE

ARMANDE herečka

MADELEINE herečka

MATHIEU, měšťan pařížský

GERMAIN, sluha Chapellův

LOINSON, ve službě u Armandy

LOKAJ KRÁLŮV

SLUHA MINISTRŮV

DŮSTOJNÍK

DVA KOMISAŘI

SLUHA DIVADELNÍ

VYSLANEC

Děj koná se v Paříži roku 1667.

JEDNÁNÍ PRVNÍ

Pokoj v bytu Chapellově.

VÝSTUP PRVNÍ

GERMAIN. LEFÊVRE.

LEFÊVRE Dobré jitro, milý Germaine. Je Chapelle doma?

GERMAIN Lituji, pane parlamentní rado, pan Chapelle zrána již odešel. Ale paní Chapellová? — Nelíbí se vejíti? — Snídání přichystáno.

LEFÊVRE Neobmeškám. Mám panu Chapellovi zprávu dáti, která mu veliké potěšení způsobí. — Je snad v Akademii?

GERMAIN Akademie má prázdniny. Šel cestou k Palais Royal.

LEFÊVRE Tedy šel do královského divadla, aby přítomen byl zkoušce své truchlohry. Jakže se jmenuje?

GERMAIN Nebukadnezar.

LEFÊVRE Podivný titul truchlohry. Pomalu bude jedna. Snad nebude jeho kus příliš rozvláčný?

GERMAIN Bude-li se líbit, musí pan Chappelle jen vám, pane parlamentní rado, z toho děkovati.

LEFÊVRE Ano, já jsem zachoval možnost existencí tomuto Nebukadnezarovi. — Molière nechtěl, aby se kus ten představoval. Myslím, že se bál, aby se

herec hlavní role v pátém aktu nezdráhal po jevišti léztí a trávu žráti. Já ale upíral Molièrovi právo truchlohru akademika zavrhnouti a obžaloval jsem smělého toho samovládce našeho divadla. Já žiju jen v zákonech.

Právník jsa tělem a duší dovedl jsem před soudem, že Molière alespoň k čítači zkoušce přivoliti musel. A myslíte, že zkouška ta dnes se odbývala?

GERMAIN Nemýlím-li se, slyším pana Chapella — an se již vrací.

VÝSTUP DRUHÝ

PŘEDEŠLÍ. CHAPELLE.

LEFÊVRE Dobré jitro, dobré jitro, milý Chapelle!

CHAPELLE (přichází zamjšleně, počítaje na prstech)

GERMAIN Pan Chappelle tuším počítá verše. (Stranou.) On je tak skoupý, že se i jeho věr šum vždy několik stop nedostává, nikdá jich ale přes počet nebývá. (Odejde.) CHAPELLE (probere se ze zamyšlení.

Kdo tu mluvil? Ah milý příteli, já tě nepozoroval.

LEFÊVRE Zdálo se, jako bys v jakémś poetickém vidění se vznášel —

CHAPELLE Díky tvému namáhání přicházím od zkoušky mého kusu.

LEFÊVRE A jak se dařilo?

CHAPELLE Když všechna vyjádření
herců uvážím, smím ve vsí skromnosti se
vyznati —

velmi skvěle! —

LEFÊVRE Přijmi přání mé. — Přicházím,
bych s tebou jiný výsledek sdělil, který ne
tak tvé podivuhodné skromnosti, ani mé
zákonní znalosti, jako více tvému štěstí co
děkovati máš.

Obávání tvoje stranu choulostivosti
biblického obsahu tvého kusu šťastně je
odstraněno.

CHAPELLE Ty přicházíš — ?

LEFÊVRE Od almužníka králova!
Vyjádřil se mně, že se zřídka kdy stává,
aby se jistá strana proti zpracování

biblických předmětů opírala. —
Nebezpečno že jen to, vzbuditi nelibost
jistých osob, kteří za našich časů s
náboženstvím v důvěrnějším spolku žijí
než my světáci, ba než sami knězi. 2 osob
těch jmenoval mně onen šlechetný a
vpravdě nábožný kněz všemohoucího
muže, který možná že by jedině volbu
látky k tvé truchlohře nepříznivě
posuzovati mohl.

CHAPELLE President Lamoignon?

LEFÊVRE Ano, presidenta Lamoignona!
Já k němu, zkoumám, poslouchám,
prohodím to, ono, a dosáhnu potěšitelného
výsledku, že se hlava našich
všemohoucích pobožnůstkářů, vrchní
správce všech dobročinných spolků a
chudých pokladnic, strašný odsuzovač
všech hříšníků a hříšnic našeho hříšného

století nejen milostivě o tobě vyjádřil, ale i hotov jest navštívití tebe, by ti štěstí přál k skvělým výsledkům tvého ducha.

Musím ti říci, že se hlasití hodlá o první příště uprázdněné místo v Akademii.

CHAPELLE Že přijde ke mně Lamoignon? Bohatý, všemocný Lamoignon. — Já hlas mu dám. Nuž, vše se výborně daří. — Jak vidím, nebude Molière déle samovládce vkusu. Při dnešním zkušebním čtení seděl jako pěna. — Viděl jsem to na něm, že ho výtvořný můj duch zničil. — Ostatní herci četli role svoje s tichou oddaností. Bylať to slavná, od úřadu poručená zkušební zkouška!

LEFÊVRE A konečný výsledek a mínění výboru, zdali se ten kus provozovati může či nemůže, jakéže bylo?

CHAPELLE Výbor byl by jistě úsudek svůj hned po přečtení pronesl, ale Molière boje se, že dojem ještě v příliš čerstvé paměti, odložil hlasování na několik hodin. Bude mně však co nevidět zaslán. Příteli, zvítězili jsme! — Nyní poj dme k snídání!

VÝSTUP TŘETÍ

GERMAIN rychle přichází s listem.
PŘEDEŠLÍ.

GERMAIN Pane Chapelle, právě přinesl posel, a nemýlím-li se, je to tentýž divadelní posel, co vám předešle zápornou
—

LEFÊVRE Ticho!

CHAPELLE (otevře list a čte)

LEFÊVRE Právo se ti musí přiřknouti.
Neníť zákona proto, aby se obcházel.

CHAPELLE (vrávorá k sedadlu, na něž
padne)

LEFÊVRE (zdvíhna na zemi lenící list,
dává Germainovi na srozuměnou, aby
odešel) Co je?-

GERMAIN Tajnosti rodinné? (Odejde.)

LEFÊVRE (čte) Protokol, sepsán o
zkoušce truchlohry Nebukadnezar od pana
Chapella, spoluúda Francouzské
akademie: An tato báseň zpracována není
ani dle dávných pro drámu určených
zákonů, aniž si může vystavováním
nových pravidel, jak se zdá — (zdá
podtrhnuto), nárok na původnost aneb
zajímavost osobovati, dále, že

provozováním této jak v celku, tak v jednotlivostech nepodařené práce obecenstvu příjemné zábavy by se neposkytlo, spíše kase ke škodě sloužilo, tedy zní jednohlasný výrok veškerého výboru: „Nepřijmouti!“ Podepsán: Výbor královských divadelních herců pro zkoušky dramatických výtvorů. Sekretář La Grange. — Nebyl La Grange onen umělec, který jednomu z tvých veršů přílišnou délku vytýkal?

CHAPELLE (mlčí)

LEFÊVRE Kolik osob jednalo v tvé truchlohře?

CHAPELLE (neodpovídá)

LEFÊVRE Nebyl bych se nadál, že tvůj kus tak tragického konce se dočká. — Zdá

se, že jsi oněměl?

CHAPELLE O já se pomstím! Odhalím nestatečnost herců těch, vniveč uvedu Molièra, udám nynější tu dramatickou literaturu Akademii — — nepřijmuto! —

LEFÊVRE Nejlepší pomsta byla by ta, abys napsal lepší truchlohru. —

CHAPELLE Lepší? — U histrionů těch i Sofokles by propadl, kdyby náhodou je byl urazil.

LEFÊVRE Že máš více ducha než Molière, není pochybnosti. CHAPELLE Bohužel!

LEFÊVRE A více vtipu.

CHAPELLE Bohužel!

LEFÊVRE Více síly máš ve výrazu!

CHAPELLE Ba právě!

LEFÊVRE Poraz tedy Molièra na vlastním jeho poli! — Vy páni akademisté! Já jsem jen notář, jen právník. — Zním vaše veliké zásluhy, ale neumíte jich ve smyslu času přiměřeném použití. — Divadlo má býti prostředníkem mezi uměním a životem, a naopak mezi životem a uměním. Proč opisujete vždy jen děje minulých století a hrdiny vybíráte z národu assyrského a babylonského? Proč nelíčíte děje nynější doby, nevybíráte si osob vám blízkých? - Chapelle, napiš kus - co bych tak řekl - o -

CHAPELLE O právnících?

LEFÊVRE To by bylo příliš narážlivé. Vol

nějakou nectnost aneb některou pošetilst
našeho věku, na příklad samolibost
učenců ?

CHAPELLE To by též bylo příliš
narážlivé.

LEFÊVRE Tedy lakomství

CHAPELLE Použil již Molière.

LEFÊVRE Ovšem a chloubu též i
žárlivost. — Ale co mně napadá! —
(Polohlasné.) Pokrytce uved na divadlo!

CHAPELLE Pokrytce?

LEFÊVRE Ano pokrytce, lišku v beránčí
kůži, potměšilce, který se vkrádá do rodin,
obrací oči vždy jen k nebi, mluví o lásce a
pokoře — pakli se na něho ale při světle

podíváš, —

poznáš, že to pokrytec.

CHAPELLE Myšlénka je dobrá.

LEFÊVRE Děj se musí zakládati na
nějaké intrice

CHAPELLE Ovšem, ovšem

LEFÊVRE Musí v tom jednati lidé
rozličných povah

CHAPELLE Dobře, dobře -

LEFÊVRE Celek musí býti obrazem
našeho věku a osoby v tom vylič tak, aby
na ně mohl prstem ukázati.

CHAPELLE Výborně.

LEFÊVRE Víím, že to dokážeš, máš k tomu dosti ducha i znalosti lidí. Vylíčením takového obrazu, který nazvati můžeš Pokrytec, dokážeš cosi velikého CHAPELLE Možná, možná.

LEFÊVRE Mně ta myšlénka jen tak napadla, a nemíním, Chappelle, právo na ni si přiosobovati.

CHAPELLE Víím, víím, tys nejduchaplnější člověk v celé Paříži. Ty máš ideji, máš látky.

Šťastný básník, kterému popřáno s lidmi zacházeti, kteří mají praktickou zkušenost života, kteří nás povzbuzují, dřímající naše vlohy budí! To je vždy moje řeč — jediného jen přítele míti, jediného jen spolupracovníka, a ukázal bych našemu století! — Nelíbí se ti moji paní

navštívit? — Posnídáme vespolek. Při sklenici vína promluvíme si ještě jednou o této záležitosti. Nemluv prozatím před mojí paní o nehodě s mým Nebukadnezarem, kdyby to ale tušila, potěš ji, příteli, prosím tě; kdyby plakala, tedy zatím spolu posnídejte a potěš ji!

(Provádí ho ke dveřím.)

LEFÊVRE Jen nezapomeň, že snídání přichystáno. (Odejde vlevo.)

VÝSTUP ČTVRTÝ

CHAPELLE sám, potom MATHIEU a MADELEINA.

CHAPELLE Ha, pomstím se ti, Molière, pomstím, kusem psaným ve tvém vlastním způsobu!

Slyšíš, Molière? Pomstím se! (Někdo klepá.) Kdo to klepá? Snad president?

MATHIEU (vstrčí hlavu do pokoje) Nikdo zde? Ah (vejde) pan Chapelle! Jen dále, budoucí umělkyně! Sem vstup! Sem do svatyně velikého muže!

(Madeleina vstoupí.)

MATHIEU Pane Chapelle, pamatujete se na vašeho krajana, kramáře v koření Mathieua, Rue du Coq, v přízemí

CHAPELLE S čím mohu sloužiti, pane Mathieu?

MATHIEU S udělením mně milosti, o kterou někdy i nejznamenitější básníci prositi musí, totiž abyste mne vyslechl. Madeleine, pojd' sem!

CHAPELLE Co má být s tímto mladým děvčetem?

MATHIEU Madeleine, přístup s největší uctivostí blíže k tomuto velikému muži! Podívej se na něho a pamatuj si, to je básník!

(Madeleine udělá nešikovnou poklonu.)

CHAPELLE Vám, jak vidím, pane Mathieu, s bohatstvím přibývá i komičnosti. Co zavedlo příčinu, že jste mne poctil svou návštěvou? (Stranou.) Dramatický básník nemůže se nikdy státi dosti populárním.

MATHIEU (k Madeleine) Mluv směle! Jak se jmenuješ?

MADELEINE Madeleina Bėjartova ze

Chalonsu.

CHAPELLE Ah, naše krajanka!

MATHIEU Ano pane Chapelle, Chalons má čest, že my tři, jak tu stojíme, v jeho zdech jsme se narodili.

MADELEINE Chalons nemá zdí.

MATHIEU I mlč! To je rétorická figura! Uč se něčemu; tak nazvaný pleonasmus jest to, je-li pravda, pane Chapelle? — Oh já navštěvuji všecka sezení akademická a dobře se znám v těch sezeních akademických

CHAPELLE Zdá se, jako byste chtěl návštěvu svou též prodloužiti jako akademická sezení —

MATHIEU K věci tedy. Víte, pane Chapelle, že jsme po mléku strýcové; kojná vašeho soukojence byla po mléku sestra mé tety. Oba jsme zrození a vychováni v Chalonsu, vy jste vzal na se úlohu výrazy okořeňovati a vtipy osolovati a já zase vedu obchod v soli a koření, v pravém smyslu toho slova. — Vy jste byl vždy laskav ke mně a stálým mým odkupníkem, začez já při veřejných sezeních hleděl, aby se vašim řečím tles

CHAPELLE Jste velmi rozvláčný, pane Mathieu.

MATHIEU Má slabá stránka, rád si pohovořím. Přináší to i náš obchod s sebou. Musím vám říci, pane Chapelle, že jsem před nedávném část svých příjmů na romantickou cestu do našeho rodiště vynaložil. O Chalons se velmi změnil!

CHAPELLE Probůh žádný cestopis!

MATHIEU Nikoli, jen fakta. Madeleina Béjartova je chudý sirotek. Jedna z příbuzných mých se jí ujala, vychovávala ji, avšak neměla tolik prostředků, aby jí čeho po smrti zanechala.

Umřela

CHAPELLE (nevrle) Kdo?

MATHIEU Příbuzná.

CHAPELLE Čí? Má zlatá, nechtěla by sté převzítí roli pana Mathieu?

MATHIEU Roli, pane Chapelle! Trefil jste! Ano roli, roli! Madeleine stala se mou svěřenkou.

Zpozoroval jsem v milém tom dítěti
znamenité vlohy — vlohy —

CHAPELLE (vzpuřně) K čemu?

MATHIEU Hlas má —

CHAPELLE Nestojím s operou v žádném
spojení. Lituji, pane Mathieu, — ale moje
snídání

— paní moje — domácí přítel —

MATHIEU Vy nám nerozumíte, pane
Chapelle. My patříme k ctitelům her
dramatických a nezameškáme žádné
představení vyhlášeného Molièra, pravím,
žádné, a poněvadž tato malá mně svěřená
ukazuje tak krásné vlohy k deklamací,
určil jsem ji s dobrým svědomím pro
divadlo.

CHAPELLE Mnoho štěstí! Jděte jen k vašemu věhlasnému panu Molièrovi. Co chcete ode mne“?

MATHIEU Pane Chapelle, vy jste akademik! Vy patříte ústavu, v kterém se tajnosti řeči studují. Pane Chapelle, kdybyste mne, svého krajana a strýce po mléku, a toto malé stvoření za hodné uznati chtěl a dáti jí jednu roli ve vašem Nebukadnezaru —

CHAPELLE (hněvivě) Dejte mi pokoj s Nebukadnezarem!

MATHIEU Engažovaná je již při herecké společnosti králově, ale začátečnice. —

CHAPELLE Engažovaná? U Molièra? Necht' ať jí tedy pan Molière roli dá —

MATHIEU Jednu již dostala na zkoušku,
pane Chapelle, ale já jí řekl: Madeleine,
půjdem k velikému Chapellovi, ten tě
roli naučí a krásy její ti objasní —

CHAPELLE Já z kusu Molièrova roli
učiti?

MATHIEU Teprv jednu jedinou roli,
ubohá! Ovšemť ale v novém kusu
Molièrovu.

CHAPELLE

Již

zase

nový

kus

od

Molièra?

Vážné

dráma,

je-li

pravda ?

MATHIEU Nikoli; velmi veselé.

Madeleina, plaché to dítě, byla již jedné
zkušebné zkoušce přítomna — o kom se v
tom jedná?

MADELEINE (ostýchavě) O pokrytci!

CHAPELLE Jakže?

MADELEINE Ano, člověku pokrytci,

lišce v beránčí kůži

CHAPELLE Cože?

MADELEINE potměšilci, který se do rodin vkrádá, vždy jen oči k nebi obrací o lásce a pokoře mluví, pakli se na něho ale při světle podíváš, poznáš, že to pokrytec.

CHAPELLE Tot' jest to má ?

MATHIEU Vyslov se zřetelněji!

MADELEINE Roztomilé intriky — pikantní charaktery a celek obraz našeho věku mohlo by se prstem na ty pokrytce ukázat.

CHAPELLE (vrhne se na sedadlo) Ha!

MATHIEU Co je vám?

CHAPELLE Umírám!

MATHIEU Nepochopuji

CHAPELLE Moje látka!

MATHIEU Lekáte nás

CHAPELLE Látka jest mně ukradená.
Pane, jak se jmenuje ten kus?

MADELEINE Moje role jmenuje se
Dorina.

CHAPELLE Jakže se ten kus jmenuje?

MATHIEU Ubohá se co začátečnice při
zkoušce třásla a bezpochyby jen na svoji
roli pamatovala

CHAPELLE (vyškolí a uchopí Matheiu
za prsa) Titul — titul!

MATHIEU Když vám na titulu tolik záleží — roli má již v hlavě — ale titul — najmu fiakra

— a v pěti minutách jsem zase zde s odpovědí. Pane Chapelle, upokojte se — zkoušejte to děvče — jen jediný výstup! No začněte! Jednání první, výstup první — naučte ji mimice!

Zapřísahám vás — v pěti minutách jsem opět zde! (Odejde.)

VÝSTUP PÁTÝ

CHAPELLE. MADELEINE.

CHAPELLE Oh, má tento den můj poslední býti? Vidíte, má milá, jak nebezpečná je dráha divadelní!

Rozmyslete se včas a vraťte se, pokud není pozdě. — Víte-li, co to při divadle znamená, látka?

MADELEINE Myslím, že mojí garderobou vždy k zdaření celku přispěji.

CHAPELLE Látka! Látka! Vy mně nerozumíte!

MADELEINE Ah, myslím, že rozumím. — Nevím, bylo-li mně při mém narození souzeno, že se herečkou stanu, ale pan Mathieu tak usoudil. Dosud se mi to líbilo. — Po čtyry týdny, co jsem v Paříži, vodil mne pan Mathieu každý večer do divadla. — Chování jeho je sice velmi nápadné, tleská ustavičně —

CHAPELLE Molièrovi?

MADELEINE Jemu nejvíce, ale také i dámám, a bojím se, že první můj pokus přehojným svým tleskáním pokazí. — Varovali mne již, abych se co nejvíc chránila přátelského takového tleskotu.

CHAPELLE Má milá, pochvala je pochvala. Pochvala jest ta jediná jsoucnost v společnosti, na jejíž původ se dnešního dne nikdo neohlíží. Pochvala je vždy vítaná, v každé třídě, jak v šlechtické, tak v měšťanské, nechť přichází již zdola (ukazuje na parter) nebo shora (ukazuje na galerie).

MADELEINE Prosím, pane Chapelle, řekněte mi, zdali to dle pravidel umění, když v novém kuse Molièrově asi takto hráti budu —

CHAPELLE Jakoupak roli představujete?

MADELEINE Duchaplnou, roztomilou komornou, která všechny nitě intrik v ruce drží a nejvíce k odhalení pokrytce přispívá.

CHAPELLE Zcela moje idea!

MADELEINE Pokrytec přichází ale teprv v třetím jednání.

CHAPELLE Aby se napnutost zvětšila.
Docela moje idea!

MADELEINE Při vstoupení přikazuje svému sloužícímu, aby řekl, že šel do trestnice, by rozdělil svou skrovnou majetnost s chudými.

CHAPELLE To je roztomilé!

MADELEINE Tu spatří pokrytec mne. —

Zprvu se na mne utrhne, potom se pase na
mojí kráse — opravdu na mojí kráse tak
to výslovně v roli stojí —

CHAPELLE Jako bych již slyšel hlučný
potlesk obecenstva.

MADELEINE Co chce ona? — zeptá se
mne pokrytec. Já se zajímku, jsem v
rozpacích, on použije toho a vytáhna
kapesní šátek —

CHAPELLE Kapesní šátek?

MADELEINE Ano, kapesní šátek a hodí
mně ho na šíji — takto asi. Vezměte váš
šátek! Toť jest pravdivý obraz onoho
pokrytce — toť on sám!

LAMOIGNON (mluví ještě ven)
Frangois! Ulož můj žíněný oblek a

kajícnou košili a pros, aby tě Bůh osvítiti ráčil!

MADELEINE Na mou věru, doslovný opis mé scény. Přísný pan Chappelle chce mne bezpochyby zkoušet?

LAMOIGNON (předstoupí, ohlíží se a po krátkém pomlčení praví) Co chce ona? Kdo je ona?

MADELEINE (stranou) Můj bože, docela jako v tom kuse! (Nesměle staví se, chtěc hráti komedii.) „— vám říci“ —

LAMOIGNON Rád bych s panem Chapellem mluvil. — Kdo je ona?

MADELEINE (stranou) Co si mám o tom mysliti?

LAMOIGNON (stranou) Rozkošné děvče!
Cožpak mne neohlásili? (Ohledává si
kapsy.) MADELEINE Proboha, vytahuje
šátek —

LAMOIGNON Vzrůst má v nadný, šíjí
půvabně klenutou. — Použiji obyčejného
svého prostředku. (Vytáhne šátek.)

MADELEINE (stranou) On zná scénu tak,
jak ji Molière popsal — Jest to vyslanec
Akademie, který mne chce zkoušet. —

LAMOIGNON (nahlas) Bože na nebesích,
dítě, jak můžeš chodit tak obnažená —
kterak může kdo s takovou osobou
mluviti, která vnady svoje tak na odív
staví —

MADELEINE (stranou) Smysl slov jeho
je pravý, — ale slov naznačných se nedrží.

Já mu dám slovo naznačné: (hlasitě a úsečně) Pane, co chcete? K čemu?

LAMOIGNON (stranou) Roztomilá to malá čarodějnice! (Hlasitě.) Přikryla si ním — o mámení smyslů! — krásnou (bitími se k ní se šátkem víc a více), ošklivou, vnadnou, černou, bílou šíji, (chce ji šátkem zakrýti) malá Evo!

MADELEINE Pane, vy přidáváte k vaší roli tolik slov, že vám již nemohu vyhověti.

LAMOIGNON Mojí roli? — Já nevidím nežli skutečnost.

MADELEINE Já vím předobře, vy mne, chudé, venkovské děvče, chcete jen zkoušeti, ale musíte se také slov držeti, které vám pan Molière předepsal. —

LAMOIGNON Mně slova? Pan Molière že by mně slova byl předepsal? Hehe! Tedy jste vy, rozkošná dámo, bezpochyby komediantka najmutá v službě krásného hříchu. —

MADELEINE Jsem Madeleina Béjartová ze Chalonsu, engažovaná u královského divadla na zkoušku, na šest měsíců. Gáže mám týhodně deset livresů, rukavičky darmo. Pan Chapelle slíbil, že se mého dalšího vzdělání ujme, pan Chapelle je ale příliš zaneprázdněn. Ach, snad vy vzděláváte herce?

LAMOIGNON Já herce vzdělávat? A kdo nevzdělává v nynějším čase herce! Vždyť chce všecko komedii hráti, a kdo sám nehraje, vzdělává k tomu jiného. — Moje estetické zásady, moje vědomosti v deklamací a akcí (přibližuje se k

Madeleině víc a více) kvůli tak roztomilému zjevu upotřebiti, jako jste vy, panno Bėjartová ze Chalons, engažovaná na královském divadle na šest měsíců, na zkoušku s týdenní gází dvaceti livresů —

MADELEINE Deset, jen deset, pane!

LAMOIGNON Proč ne dvacet, z privátních prostředků, andílku? — Rukavičky — hedbávné šaty — krásný byt v prvním poschodí v Rue Richelieu, lahůdky na tabuli obstarám já, paštiky — truffle

MADELEINE Jak tomu mám rozumět?

LAMOIGNON Mé krásné dítě, to by byly začátky mé dramaturgie — přísahám ti, že

jen umělecký cit k takovému tvoru jako ty
— (Obejme ji.)

VÝSTUP SEDMÝ

PŘEDEŠLÍ. CHAPELLE a LEFÊVRE.

LEFÊVRE (venku) Kde je ta malá — ha!
Co je to?

LAMOIGNON (lekne se)

CHAPELLE Neměj lím-li se —

LEFÊVRE — bylo to obejmutí!

MADELEINE Tento pán chtěl moje vlohy
zkoušeti.

LEFÊVRE A ne také vaši ctnost?

LAMOIGNON Tato mladice prosila mne,

bych s ní jednu roli prostudoval.

LEFÊVRE Tak tak! Vy se krásně zdokonalujete, byste byl přijat do Akademie krásných umění. (Stranou k Chappellovi.) Škoda, tuto scénu bys mohl byl upotřebiti. No upokoj se, příteli, myslím, že se ti látek vždy dostávat bude, ku příkladu domácí přítel aneb korunovaný básník a podobné ze života vzaté charaktery. (Pokloní se s usměchem Lamoignonovi.) Dobré jitro. — (Odejde.)

CHAPELLE Můj budoucí pane kolego, prosím tisíckráte za odpuštění — byl jste úmyslu—

MADELEINE — držeti dramaturgické přednášky

LAMOIGNON (stranou) Mlčte. (Hlasití.)

Velice lituji osudu vaší truchlohry, tím více, an jsem se dověděl, že vám náhoda v této mladé dámě umělkyni přivedla MADELEINE Pomyslete, pane Chapelle, tento pán umí celé scény z Molièrova nového kusu nazpaměť.

LAMOIGNON Nazpaměť? Který to kus?

CHAPELLE Ah, nový kus od Molièra, v kterém všecy ty vlky bičovat chce, co se pod pláštěm ctnosti mezi námi vlekou,

LAMOIGNON Takovéto předměty chce pan Molière na divadlo přivádět?

MADELEINE Pan Chapelle sám chtěl pokrytce takového vylicit LAMOIGNON Koho? Vy? -

MADELEINE Jednu z mocných osobností

z nejvyšších stavů, muže, který titule a úřady rozdává jen takovým lidem, kteří si na pobožné hrají.

CHAPELLE (stranou) Ta zatrolená žvástalka!

MADELEINE Arcinepřítele osvěty a zdravého rozumu.

CHAPELLE Nevěřte jí, pane kolego! Naopak, jen Molière předmět ten zpracoval, a sice s takou hořkostí, že narážlivost jeho na Aristofana upomíná. Pomyslete již první výstup pokrytce! — Komorná stojí na jevišti — pokrytec vystoupí — zhlédne dívku — chtivě k ní potměšilec ten přistoupí, pase oči svých na vnadné její šíji a konečně, aby se nasýtil pohledu, přistoupí k ní a hodí šátek

LAMOIGNON Šátek? (Hra stává se napnutější.)

MADELEINE Výborně, právě tak líčil Molière při zkušební zkoušce okamžení, kde pokrytce odhalil

LAMOIGNON Že ho odhalí? V posměch vydá spoluhercům, Paříži, Francouzsku, ba celému světu? (Úzkost jeho vyrůstá.) Jak, pan Chapelle - ?

CHAPELLE Snad nepohrdnete, můj budoucí pane kolego, s skrovným snídáním? Pojd'te, vím, že milujete trüffle, ty malé trüffle z Languedocu, které hluboko v zemi leží LAMOIGNON (v rozčilení) Ano, ano — ty malé, hluboko ukryté ale ten kus, co je to za opovržlivý kus? —

CHAPELLE Moje paní dostala malou zásilku trüfflí ale tyto mají zvláštní název, nejmenují se truffes — (táhne ho s sebou).

LAMOIGNON Ne, ne, tento druh jmenuje se Tartuffes, milý pane Chapelle, — ale jak se jmenuje ten popudlivý kus?

CHAPELLE Máte pravdu — ale pojd'te — moji paní bude to těšiti, když vám bude moci zamilované vaše jídlo předložit.

VÝSTUP OSMÝ

MATHIEU vrazí do dveří. PŘEDEŠLÍ.

MATHIEU Stůjte! Tu jsem! Pane Chapelle, — od zamilovaného jídla pokrytce, malých trüfflí z Languedocu, — má ten nový, podivuhodný, od celé Paříže již zbožňovaný kus jméno Tartuffe!

Přicházejí k divadlu, potkal mne
oznamovač zkoušek. Dnes večer po
představení první zkouška. V osmi dnech
musí se šestnácte zkoušek držeti a potom
ven s Tartuffem. Celá Paříž s napnutostí
provozování kusu toho očekává. Všechny
lůžky jsou již na deset představení zadány.
Obecenstvo div že kasu nezteče. Jeť to
Molièrův mistrovský kus. Madeleino,
nemáme času k zmaření. — Tvůj první
pokus! Tvoje sláva, tvoje vítězství je s
vítězstvím Tartuffa spojeno! (Táhne
Madeleinu s sebou.)

MADELEINE (se pokloní) Dobré
chutnání, pánové, k malým vašim
tartuffkům! — (S

Mathièmm odejde.)

CHAPELLE (všecek ztrnulý dívá se na

Lamoignona) Tartuffe?

LAMOIGNON (téz tak na něho se dívá)
Tartuffe? —

Opona spadne.

JEDNÁNÍ DRUHÉ

Předsíň u ministra Lionna. V poradí
koridor. V popředí stul a několik seslí.

VÝSTUP PRVNÍ

ARMANDE. LEFÊVRE vchází.

LEFÊVRE Je-li možná, slečna Armande,
první umělkyně našeho století, zde v
předpokojí?

Mám Jeho Exelenci panu ministrovi

ARMANDE Nechtě, pane parlamentní rado I Jestli ale jen jedna z kytic, které jste mně za moji hru nejednou z vaší lóže na jeviště hodil, z upřímnosti dána byla, tedy bych vás prosila, abyste na místě mém záležitost jednu mu přednesl, která mne velice znepokojuje. —

LEFÊVRE Celá Paříž ví, jak i ve vyšších kruzích každého zajímáte. — Vím, že pan ministr žádné příležitosti neopomine, by vám posloužil. Mám snad

ARMANDE Ne, ne, pane Lefêvre! Mluvte za mne! (Stranou.) Molière žárlí s celým světem LEFÊVRE (stranou) K čemu jí třeba ministra, když král její příznivec?

ARMANDE (hlasitě) Známo vám, pane Lefêvre, že má Molière úmysl novou svoji veselohru ve třech dnech provozovati.

LEFÊVRE K návratu krále Tartuffa, o němž celá Paříž mluví. Jeho Majestátnost bude se velmi těšiti, až vás zase uvidí —

ARMANDE Bude vám povědomo, že mistrovské to dílo o předmětu jedná LEFÊVRE — který mému nešťastnému příteli Chappellovi ukraden byl. Jste snad kvůli té krádeži zde?

ARMANDE Chappelle, o tom ničehož nevím. Přicházím ale vskutku za příčinou jedné krádeže.

LEFÊVRE Snad vám bylo srdce ukradeno? To by krále velmi nešťastného učinilo ARMANDE Ale nikoli chudšího, než jest, pane Lefêvre. — Dvoření vaše mne nutí, bych sama s ministrem promluvila. (Chce k němu jíti.)

LEFÊVRE Prosím, popřejte mně své důvěry. Pan ministr je churav, osobní lékař Jeho Majestátnosti je u něho. Vaše krásné oči

ARMANDE —přispějí snad k uzdravení pana ministra. (Chce vejíti.) LEFÊVRE (žertovně) Mejlíte se, tamto není kabinet ministrův. Což nejsem vaší důvěry hoden, rozkošná Armande?

ARMANDE Nebudete-li zacházet z pravé cesty, chci to s vámi ještě jednou zkusiti
LEFÊVRE Jsemť celý v sluch proměněn.

ARMANDE Tedy slyšte! Víte-li pak, co je v divadelním světě kniha napovědova?

LEFÊVRE Kniha napovědova? I vím! Měch je to, kterým se rozžehuje zhaslá paměť, ochraňující stroj a hromosvod pro

nahodilé těžké nesnáze.

ARMANDE Znepokojuje to celou divadelní společnost, že nepochopitelným způsobem včera zrána při páté zkoušce Tartuffa kniha náповědní s pultu napovědova odcizena byla.

LEFÊVRE Herec La Grange, který se prý velmi špatně učí, bude nad tím v zoufalství !

ARMANDE Nejen on, my všickni. Nikoli, že bychom neměli více exemplárů toho kusu, o to není starost. Považte ale, co to znamená, když se náповědní kniha veselohry, proti jejíž tendencí by tu a tam intriky povstati mohly, z divadelních prostor nepochopitelným způsobem ztratila. Především nesmí Molière o této případnosti ani slova se dověděti.

LEFÊVRE A čeho by se bylo báti?

ARMANDE Molière je nevýslovně dráždivý a citlivý. — Všude vidí nepřátele, všude strašáky. Kdyby se dověděl, že kniha Tartuffa napovědovi ukradena, řekl by: nyní se donese k arcibiskupu pařížskému a uvede do podezření dílo, které jsem psal jen z ohledu na dobré mravy a náboženství.

LEFÊVRE Příhoda je vskutku povážlivá. Nemáte nikoho v podezření?

ARMANDE Od nějakého času pozoroval se jistý člověk, který se každé ráno a každý večer ke zkouškám Tartuffa tajně do tmavých prostor pro diváky loudíval. Někteří z pracovníků, kteří čistí parterní lóže, pravili, že při zametání chvošťaty o něco živého zavadili, co tajně shrbeno tam

sedíc se vyplašilo a rychle přes opěrku do parteru skočilo. — Nechtíce dělat výtržnost při zkoušce, strašidlo to dále nepronásledovali. Když ale náповěda po krátkém odstranění se v třetím jednání do budy se navrátil a knihy na pultě nenašel, tu teprv pracovníci k chybě své se přiznali a jeden z nich pravil, že domnělého zloděje poznal.

LEFÊVRE A kdo to má býti?

ARMANDE Bezpochyby Mathieu, kramář v koření z Rue de Coq.

LEFÊVRE Jakž aby se obydlí pana Mathieu prohledalo, aniž by se přitom jaký ohled na Molièra bral —

ARMANDE O vy, který jste tak vřelým přítelem Mus, odvráťte bouři, která nad

hlavou Molièrovou stojí, a kdyby
vypuknouti měla, by ho zdrtila! (Ohlédne
se.) Co vidím? — On to, Molière! —
Dověděl se snad již? — Nesměle se ohlíží.
— Zde mne nesmí viděti —

LEFÊVRE Co ho as přivádí do paláců
ministra?

ARMANDE (stranou) Stopoval mne —
nedůvěra jeho nezná mezí — jak ujdu?

LEFÊVRE Tamto, Armande! (Ukáže na
východ vpravo.)

ARMANDE A ta umluvená záležitost

LEFÊVRE Přednesu neprodleně
ministrovi — stává přísných zákonů proti
lupičům rukopisů.

— Já sám jich několik vynašel —
spolehněte se na mne — Mathieu, Rue de
Coq — rozkaz k jeho zatknutí musí se
vydobýti. Tudy, tudy — rozkošná
Armande ! (Odvádí ji stranou ven a
vyprováčí.)

VÝSTUP DRUHÝ

MOLIÈRE sám. Později LEFÈVRE.

MOLIÈRE (rozčilen) Mám se dále
odvážiti? Vždy již pozoruji, že chová
tajnosti. — Co král ve Versaillesu mešká,
doufal jsem, že těmto záhadným věcím
konec bude. — Všechny, všechny jsou
falešné, samá přetvářka, jakmile si tváře
líčidlem natrou! Klam na jevišti, klam za
jevištěm — žádný pravý cit nemá stálosti
v jich prsou — tu věrné ještě v naší náruči
a jen krok dále na jeviště a — ha, již patří

zraky jejich celému světu, tu pokukují zamilovaným okem tam — onam — nahoru — dolů, a to jmenují umělectvím, to jmenují vnikati v ducha svých rolí!

LEFÊVRE (vraceje se) Dobré jitro, pane Molière. — Jak přichází básník, který co nevidět úřad bezpečnosti nepotřebným učiní, do domů jeho? Neboť Molière to záhy tak daleko přivede, že nebude zločinu.

MOLIÈRE Jest slečna Armande u ministra? Viděl jsem ji do paláců jednoho z jejích ctitelů vkročiti.

LEFÊVRE (oknem ukazuje) Vizte! Tamto kráčí rozkošná ta sylfida po náměstí.

MOLIÈRE Vskutku, je to ona. Co zde dělala — okradli ji?

LEFÊVRE (stranou) Jaké to tváření! Jako by hrál v roli lakomce. (Hlasitě.) Okradena? Vy to jste, pane Molière!

MOLIÈRE Já?-

LEFÊVRE (stranou) Zrovna jako by v Lakomci hrál. A já vidím to bezplatně.

MOLIÈRE (stranou) Což mně nějaká krádež zatajena byla? Co mně bylo odcizeno?

LEFÊVRE Viděli člověka, který se do zkoušek vašeho nového kusu vetřel, a mezitím co všickni s napnutou pozorností s úlohami svými se zanášeli, v šatnici jednu z vašich nejlepších vlásenek ukradl!

MOLIÈRE Tak, tak! Haha! Snad onu vlásenku, kterou mívám v kuse

Nenávistník? — To chtěla Armande udat?
Tedy vlásenku mně ukradli!

LEFÊVRE (stranou) Lehkověrný, jako
dítě!

MOLIÈRE Vsadil bych se, že zloděj ten
nějaký herec je z provincie, který tam v
mém kuse Nenávistník lidu pohostinsku
hráti má a peněz nemá, aby si k tomu
vlasy koupil.

LEFÊVRE Aneb je to jeden z
obdivovatelů Molièrových, který v
provincii na cedule oznámí dá: Ponejprv:
„Nenávistník lidu, veselohra v pěti
jednáních od Molièra. Pan Adam bude
hráti roli Alcesta ve vlastní Molièrovc
vlásence.“ — Jaký to lomoz?

VÝSTUP TŘETÍ

MATHIEU veden od dvou sluhů.
PŘEDEŠLÍ.

MATHIEU (za scénou) Tot' je neslýchané — měšťana pařížského — jak může kdo obdivovatele Molièrova — pane Molière — ustrňte se, jak se může kdo domýšleti, že bych se já opovážil na váš majetek sáhnouti! Já Jean Pierre Mathieu, Rue de Coq — opatrovník a divadelní matka Madeleiny Bèjartové —

MOLIÈRE Mathieu, jste vy ten zloděj vlásenky?

LEFÈVRE (stranou) . Proklaté setkání! —

MATHIEU . Zloděj vlásenky?

LEFÈVRE Odved'te vězně do vyslýchárny!

MATHIEU Pane, já chtěl právě do
vyslýchárny. Vyslýchám Madeleinu
Béjartovou, která má nevyrovnatelnou roli
v kuse, jehož manuskript jsem odciziti
měl —

MOLIÈRE Jakže?

LEFÈVRE Pryč, pryč s ním!

MOLIÈRE (zbledna) Rukopis Tartuffa
ukraden? —

MATHIEU Já, který jsem s nadšením při
všech zkouškách kusu toho tajně přítomen
býval a nazpaměť se ho naučil, — já měl
bych nápodědovi knihu Tartuffa odciziti?
—

MOLIÈRE Co slyším?

LEFÊVRE Molière, prosím —upokojte se.
—Slečna Armande sdělila mně zprávu, že
se nepochopitelným způsobem psaný
exemplár Tartuffa ztratil. Následkem
udání toho nemohlo se jinak souditi, nežli
že osoba, která tak podezřivým způsobem
divadlo prolízá —

MATHIEU Molière mne zná, Molière ví,
co moje ruce v stavu jsou pro umění
dokázati. —

Ale dílo odciziti, které světu tajným
zůstatí mělo až k otevření opony —

MOLIÈRE (rozčilen) Pane Lefêvre —
propusťte pana Mathieu. Statečný ten muž
jest nevinný! Bylť mně Tartuffe odcizen
— hledělo se, aby mně odcizen byl, by ho
před provozováním odsoudili. — O vy
neznáte ty spády závisti a úkladů — pád

podobného způsobu se ještě nepříhodil —
a znepokojuje mne tak velice, že —

VÝSTUP ČTVRTÝ

DUBOIS vychází rychle s lístkem v ruce z pokoje ministrova. PŘEDEŠLÍ.

DUBOIS (vede Lefêvra stranou a povážliví dává mu otevřený list)
MATHIEU To je tělesní lékař králův,
necht' mne vyšetří, jsem-li jakého
zlodějství schopen —

LEFÊVRE (s listem k Moliérovi) Molière,
bylo by to lehkomyšlně od nás jednáno,
kdy-bychom vám obsah tohoto
anonymního listu zatajovat chtěli, který
byl právě ministr obdržel a mně pan
Dubois, tělesní lékař králův, sdělil. Čtěte!

MOLIÈRE (čte s velikou rozčileností)
Pane ministr! Roznáší se pověst, že se o to
jedná, svobodu divadla na neslýchaný
posud způsob zneužívati. — Pan Mol éře
ve své vášni, chtěje se pomstíti vzdělané
třídě obecnstva za to, že stav herců není
prvním ve Francouzsku, —

karáním jejich tak zvaných pošetilostí a
nepravostí dotknul se drzou rukou i
ctnosti. — Pod jménem Tartuffe zamýšlí
vystaviti na jeviště charakter, kterému
nábožnost první ctností života platí. —
Dobrá věc očekává od ministra, že on
provozování takového paskvilu zamezí a
beztoho skleslou již morální čest
Francouzska před očima křesťanstva
zachrání. — Jistý počet ctnost milujících
lidí. (Stojí zaražen.)

MATHIEU Jedna z těchto duší ctnost

milujících kus ten ukradla! Ale upokojte se, pane Molière, já jdu domů a z paměti vám ten kus sestavím. — Neotírala se o mne nadarmo chvošťata ložních klíčnic. Tartuffe nebude zabaven; Tartuffe bude žít, Tartuffe znovu k životu povstane z mé paměti a věčně žít bude! (Odběhne.) (Úřední sluhové následují.) DUBOIS Pane Molière, vaše osobní přítomnost bude panu ministrovi velmi vítaná. Jeho Exelenci!

VÝSTUP PÁTÝ

LIONNE. PŘEDEŠLÍ.

LIONNE Ah, dobré jitro, Lefèvre! Co říkáte tomu listu?

LEFÈVRE Jest to věru potěšitelné, že Molière právě přítomen jest.

LIONNE Jakže, pan Molière, on sám?

MOLIÈRE (v zímničním rozčilení) Ano Exelencí, já sám, všecek ještě rozčilen a ohromen dojmem denunciace, kterou v třesoucí se ruce držím.

LIONNE Nový kus, který zamýšlíte co nejdříve provozovati, uvádí se v podezření.

MOLIÈRE Nikoli, Exelencí, v podezření. Zhanobivše lživě pravý záměr kusu toho, chtěli napotom odpovědnost provozování vložiti na svědomí muže, který ale příliš spravedliv a právamilovný jest, než aby věc umění obětoval pokrytcům —

LIONNE Ale umění, milý Molière, nesmí obecným ústavům příčinu k pohoršení zavdati.

Avšak sdělte mně upřímně obsah Tartuffa a uvidíte, zdali umím satiru od paskvilu rozeznati.

Posadme se! (Posadí se.)

DUBOIS (šíranou) Již jedenáct hodin — avšak — Molièra poslouchat — (Vezme sesli.) LEFÊVRE Zmeškám sice soudní sezení — ale takového cos se hned zase nepříhoda. (Vezme sesli a sedne.) (Sedli všickni.)

MOLIÈRE (ačkoliv velice rozčilen, nezapomíná, s kým mluví) Exelenci, dovolte, abych nejprve připomenul, jakou úlohu jsem francouzskému divadlu vytknul. Za času mých předchůdců byly veselohry nemravné, rozpustilé frašky. Pokusil jsem se s slabými svými sílami o to, dáti jí hlubší a ušlechtilější význam. —

Ano Exelenci, umínil jsem si hájiti osvětu
proti lži; zbraň k boji tomu našel jsem v
poesii. Osmělil jsem se na jevišti
představit sobectví, marnost i podvod ve
všech jeho způsobech a bylot' mně
svědectví dáno, že jsem divadlu alespoň
větší vážnosti dobyl.

LIONNE Co se toho týče, uznal nejen
národ, ale i Jeho Majestát-nost Ludvík
Čtrnáctý vši chvály hodné snahy
Moliérovy —

LEFÊVRE (stranou) Štěstí, že chvále té
Chapelle přítomen není. —

MOLIÈRE Dokončiv řadu komických
charakterů představujících vášně
lakomství, nedůvodnou žárlivost —
marnolibost — umínil jsem si vylíčiti
jednoho z druhu nej-nebezpečnějších

podvodníků naší společnosti, a sice ctností se honosícího pokrytce. Daleko budiž ode mne chtít opravdu ctnostné duše žertem divadelním urážeti a dobré věci na újmu býti, ale nedusí-li jako můra lidskou společnost ona falešná nábožnost, která by ráda všeobjemnou, všemocnou lásku boží co výsadu malé jedné strany k dosažení svých záměrů použila? Těmto nepřátelům společnosti lidské, kteří pronásledují, jak praví, z útrpnosti, nenávidí, jak praví, z lásky, těm, Exelenci, jsem vypověděl v Tartuffu boj, boj poctivý, a očekávám ode všech, kteří jsou čistého svědomí, že při mé straně státi budou LIONNE Ukažte, jaký jste naznačil si rozměr bitvy?

MOLIÈRE V Tartuffu vylíčil jsem zmatek jisté rodiny, která obětí se stala takovéhoho pokrytce. — Otec můj spřízněn byl s jistým mužem, který

nejpochtivějším způsobem znamenitého jmění nabyt. Chtěje jmění toho i k své rozkoši použít, odstěhoval se Duplessis s krásnou a spanilou svojí ženou a dvěma malými roztomilými dceruškami, jedinými to dítkami, navenek, kde po nějaký čas šťastně s nimi žil. Tu přivedl v lůno této rodiny zlý duch muže, který pod rouškou ctnosti zkázou celé rodiny se stal. — Získaje si nejprve lásku staré matky Duplessovy, stal se v krátkém čase přítelem bohatého onoho muže, jehož důvěru z počátku jen k nadvládnutí jeho samého upotřebil, až konečně celým domem vládl. Přátelství, láska duševní bylo každé druhé jeho slovo. — Duplessis, jsa povahy zádumčivé, ztratil všecken smysl pro praktický život a konečně odevzdal i správu svého jmění licoměrnému příteli.

Výborně toho uměl zločinec ten použití.
—Darmo varovali Duplessa, slepá důvěra
poutala ho k člověku, který vždy jen o
ctnosti mluvil. Konečně ze svého klamu
strašným způsobem vytrhnut byl. —
Seznal, že hanebník ten falešnou,
smyslnou svojí filosofií i jeho ženu Adélu
omámil, ale tak seslablý byl již jeho duch
nepřirozeným ctnostkováním, že v
okamžení, kde se přesvědčiti mohl o
hanebnosti ženy i přítele, místo co by se
byl pomstíti měl, v úchvatu omrzelosti a v
zmatení smyslů život si vzal. S jměním, o
které byl rodinu oloupil, opustil
podvodník dům, zanechaje znectěnou ženu
a ubohé děti v největší bídě. Matka umřela
žalem a děti dostaly se do cizích rukou.
Nemožno bylo z tisíců, které jim patřily,
dostati pro ně jen almužnu z rukou
podvodníka toho. Proti právnímu stíhání

ohradil se klausulemi, stupoval od stupně k stupni a nyní stojí ale ne! Nenít' již osobou, jen ideou, kterou k mému Tartuffu použití jsem si dovolil. (Lionne vstal, druhý též.) LIONNE Molière, Ludvík Čtrnáctý ustanovil mě na toto místo, abych proti nepřítelům mravního pořádku v jeho zemi bojoval. — Takovým ale není básník, který krásné svoje vlohy k prospěchu nynějšího a budoucího pokolení vynakládá! — Při takovýcho okolnostech nemám proti provozování vašeho Tartuffa ničehož k namítání.

DUBOIS a LEFÈVRE Výborně, Lionne!

MOLIÈRE Cítím se zahanbena, Exelenci; z čeho jsem, dlužím umění mému, které miluji a které — toť pýcha moje — za to i mne miluje.

LIONNE A kdo je pravzor vašeho Tartuffa?

MOLIÈRE (vyhýbavě)

On — snad již — nežije. A mimo to, pane ministr, vidět běhati v každé ulici Tartuffů rozličného druhu, že by jich na jedno máchnutí ruky deset na každý prst nachytl.

LIONNE Nevyhýbejte mně, Molière! Řekněte upřímně, mohl by někdo Tartuffa, nehledě na zemřelý jeho pravzor, Zvláště na svoji osobu potahovat?

MOLIÈRE Přiznávám se, že jsem se přičiňoval tu a tam jednotlivé tahy takovýchto pokrytců vyzkoumati. — Mezi jiným slyšel jsem také následující anekdotu. K arciotcovi tohoto

temnomilovného spolku přišlo mladé selské děvče z Limoges, roztomilé, mladé, svěží stvoření, které službu hledajíc, se nadalo, nikde že lépe schována nebude jako v takovém domě. — Kráska ta vesnická měla na krku bavlněný, červeně kostkovaný šátek. — I přitočil se Tartuffe k ní, jako by prohlížeti chtěl, z jaké látky ten šátek. — Vezma roh šátku do ruky, nejdřív polehounku, potom ale silněji za roh tahal, a když mladé děvče couvati před ním začalo, následoval jí, až mu konečně šátek v ruce zůstal. V tom okamžení vstoupí do dveří přítel Tartuffa. „Pro umučenou hodinu, co tu děláte, Tartuffe?“ — ptá se ho přítel. —

Leknutím zbledlý pokrytec vzpomíná se praví jektajícím hlasem: „Milý bratře v Pánu, právě jsem chtěl poučiti se o průmyslu bavlnářském v Limogese.“ — (

Všickni se smějí.) LEFÊVRE Vida!
Nedávno jsem i já kohosi v podobných
průmyslných studiích překvapil.

Snad to není president Lamoignon?

MOLIÈRE Lamo — ? (Zamlčí se.) Já
nelíčil v Tartuffu — jednotlivou jen osobu
— nýbrž jistý druh lidí.

LIONNE Molière, není-li ve vašem
Tartuffu nic takového, co by státu
nebezpečné býti mohlo, budetež bez
starosti. — Tartuffe smí existovat pro
francouzské divadlo — máte-li ještě
jakých lóží k zadání, — prosím o jednu.
Nejsrdečnější moje přání k předvídanému
slavnému výsledku!

MOLIÈRE Oh, jak se prsa má šíří při
myšlénce, že básník ruku v ruce s

moudrostí knížat a rozvážnou mírností
státníků kráčetí smí a velkému svému
povolání se věnovati — vznášeti se nad
zemí a červánky rozžehati lidem v spánku
pohříženým! Tato hodina, Exelenci,
dodává mně smělosti s radostnějším citem
dále na trnité mojí dráze kráčetí. — Čas
jest, bych do zkoušky šel. Odpuště, že se
poroučím. (Rychle odejde.)

LEFÊVRE (bere klobouk) Jsou to přece
jen rozdílné látky, z nichž je dobrý můj
Chapelle a tento Molière utvořen.

DUBOIS (též klobouk bera) škoda, že naši
Tartuffové divadlo nenavštěvují; scéna,
kde by se co napomahatele průmyslu
limogeského viděli, způsobila by jim
zvláštní potěšení.

LIONNE Král Molièra miluje, nechci

(roztrhne list) více ponoukání taková přijímati. —

SLUHA (ohlašuje) Pan president Lamoignon!

(Všickni s podivením na sebe pohlédnou.)

DUBOIS Uvidíme část výjevu z Tartuffa dříve než obecenstvo na divadle.

LIONNE Co asi chce?

LEFÊVRE Tu je.

VÝSTUP ŠESTÝ

LAMOIGNON. PŘEDEŠLÍ.

LIONNE Přítel president, vzácná to čest !

LAMOIGNON Odpusťte, milý bratře,

nejsemť pánem svého času. — Tu jsou milosrdné spolky, dobročinná nadání, opravy universitní, zřizování škol, a co vše do života muže sahá, který by rád budovu státu na mravní základ postavil —

DUBOIS Jak viděti, jdou vám starosti ty k duhu.

LAMOIGNON Myslíte, doktore? — Ohledejte mi puls! — Avšak ne — nechtě — nevěřím již lékařům.

DUBOIS Vy, který tak oplýváte věrou? Kdopak vás o ni připravil?

LAMOIGNON Naši satirikové! Doktůrku, nyní si v Paříži ze všeho posměch tropí.

LEFÊVRE I ze studium průmyslu bavlnářského.

LAMOIGNON Bavln — jak přicházíte na bavlnu?

LEFÊVRE (stranou) Hle, hle, jak se zarazil. (Hlasitě.) Ovšem, co se ve Francouzsku tolik ovcí ostříhuje, nemůže o bavlně řeči býti, je-li pravda?

LAMOIGNON Tím narážíte na advokáty, pane parlamentní rado! Od té doby, co nám naši moderní satirikové pověděli, jací notáři jsou, nedá se ovčí stříž k ničemu lépe přirovnati nežli k procesům! — Nechme toho! — Milý Lionne, přináším vám nepříjemné vyřízení.

LIONNE Přítel Lamoignon bývá vždy jen poslem míru!

LAMOIGNON Nerad převzal jsem záležitost, která vám mrzutost způsobí. —

Požívání všeobecné důvěry má také své
zlé stránky.

LIONNE Jen předneste svoji žádost!

DUBOIS Soukromná záležitost? — (Sahá
po klobouku.)

LAMOIGNON O nikoli doktore, veřejná l
Až příliš veřejná! — Jistý počet
ctihodných měšťanů pařížských, počtem
dvě stě sedmdesát, uložili mně, abych
vám podal tuto prosbu a za příznivý
rozsudek se přimluvil.(Vytáhne z kapsy
veliký závitek papíru.) LEFÊVRE Snad si
přejí, aby z červených šátek limogeských
clo se platilo? —

LAMOIGNON (stranou) Co jen chce
ustavičně s těmi červenými šátky
limogeskými?

LEFÊVRE (stranou) Onen přítel průmyslu není jiný než Lamoignon.

LAMOIGNON Dvě stě sedmdesát měšťanů pařížských žádá v onom listu — nepamatuji se dobře — myslím, že je to hříšná záležitost divadelní — žádají —

LIONNE (byl zatím četl) Maličkost! Zápověď Tartuffa!

LEFÊVRE a DUBOIS Je-li možná?

LAMOIGNON Zápověď — co je Tartuffe?

LIONNE, LEFÊVRE, DUBOIS Tartuffe!

LAMOIGNON Tartuffe — pravda — divadelní kus! — Myslí se, že by ve Francouzsku velké pohoršení to způsobilo,

kdyby se mělo dovoliti provozování kusu, v němž všickni přátelé pořádku v posměch se uvádí.

LEFÊVRE Všickni, pane presidente? Jen jeden!

LAMOIGNON Kdo to? Ovšem jen jeden
—

DUBOIS který ale celou stranu reprezentuje.

LAMOIGNON Oněch dvě stě sedmdesát měšťanů vidí v zlomyslném tom kuse mnoho urážlivého a prosí pana ministra, aby provozování Tartuffa zapověděl.

LIONNE Jedno jméno pohřešuji v tomto seznamu, a sice jméno vaše, Lamoignone.

LAMOIGNON I co mně do takového světáctví ? — Dle mé víry, která je skálopevná, spočívá dobrá věc na příliš pevných základech, než aby jí mohl takový modloslužebník Baalův v čem uškoditi.

LIONNE Výborně, Lamoignone! Tutéž odpověď dejte vašim klientům. — Ve třech dnech bude se Tartuffe Molièrův provozovati.

LAMOIGNON Že bude — ve třech — ve třech — — dnech — ?

LEFÊVRE Herci byli tak pilní, že třeba jen několika ještě zkoušek. Zvlášť dobře daří se jim scéna se šátkem —

LAMOIGNON Která?

LEFÊVRE Která? — Což je více podobných?

LAMOIGNON Pánové, ještě jednou opakuji vám, co jsem i oněm (s důrazem) dvě stě sedmdesáti z nejprvnějších a nejváženějších měšťanů pařížských byl řekl, totiž že dobrá věc posměchu kejklířova báti se nemusí, ale —

DUBOIS — ale kejklíř ten má prý mnoho ducha a znamenité vlohy k napodobování.

LAMOIGNON O tom se vy co nejdříve přesvědčíte —

DUBOIS Kdo? Já-?

LAMOIGNON Ovšem že vy. Nevíte, že po šťastném výsledku Tartuffa příští jeho no vy kus se bude jmenovat Nemocný v

důmnění?

DUBOIS Molière si nebude z nemocných posměch tropiti.

LAMOIGNON Z nemocných nikoli, ale z lékařů.

DUBOIS A co by média mohl na lékařích haněti?

LAMOIGNON Dejte si ukázati první dvě jednání veselohry, kterou u Ninon de Lenclos předčítal. V několika měsících nebudou jen Tartuffové, ale i Diafoirusové posměchu Paříže vydáni.

DUBOIS Diafoirus? Kdo je to Diafoirus?

LAMOIGNON Diafoirus je největší nedouk mezi všemi lékaři, co jich kdy

bylo, mastičkář bez smyslu a rozumu, který purgancemi lidi ubíjí, nesvědomitý pěstovatel kuchyňské latiny, který obdržel pochvalu od fakulty montpelliérské za nový druh pilulek, z chleba uválených, za tinkturu z vody studničné a za flastr z obyčejné smoly. Pane, za rok budou lékaři kočáry prodávati, a jak se lékař u nemocného ukáže, ze dveří ho vyhodí.

DUBOIS (dívá se na hodinky) Klábosím — klábosím a hodiny utíkají. — Právilo se mně, že bylo u Ninony při těch dvou jednáních Moliérových mnoho uštěpačného smíchu, — ale nedbejte na to, Exelenci, — divadlo musí míti svobodu!

LAMOIGNON Ještě jeden lékař je v té veselohře, jistý Purgon, a potom lékárník, jménem Fleurant — Kvetoucí, poněvadž lékaři spolu s lékárníky nejlépe kvetou a

se spravují, když nemocní na mizinu přichází. Purgon a Diafoirus úhlavní jsou nepřátelé, bojující spolu o nemocné tělo ubohého Arganta pilulkami a lekvařemi. - Nevím, kterému z nich Dubois více podoben bude, či Diafoirovi či Purgonovi. Jisto ale, že si lékaři přispíšiti musí, aby si bohatou svoji praxis ujistili, neboť po vydání Molièrova kusu Nemocný nebudou Pařížané vědět, jak rozeznat lékaře od dryáčníka.

DUBOIS Měly by se přece jen, Exelenci, divadelní svobodě jisté meze vytknouti, jež by takový člověk jako Molière, který jak se mi zdá, na slezinu trpí, zkrátka hypochondrista, překročiti nesměl. — Ovšem — arcí — Je to jen tak moje prosté mínění. — Dobré jitro! —

(Rozmrzen odejde.)

LEFÊVRE (dívá se na ministra, který čte přípis) Přípis účinkuje. — Pane presidente, má Molière ve svém stolku také nějaký kus proti právníkům? — Mne tak snadno neobráíte.

LAMOIGNON Pane parlamentní rado, bylo by mně líto, kdybyste myslil, že jsem Molièrův protivník a že zapovídání kněh a divadelních představení schvaluji.

LEFÊVRE V čem se dotýká Molière právníků? A byt' i právníků, já jsem notářem a prvním huissierem u nejvyššího soudu.

LAMOIGNON Molière nebude se právníků dotýkati, on se jich/áž dotknul.

LEFÊVRE V čem?

LAMOIGNON V Tartuffu.

LEFÊVRE V Tartuffu?

LAMOIGNON Četl jsem Tartuffa.

LEFÊVRE Zdalipak víte, že byl básníkovi jeden exemplár ukraden?

LAMOIGNON (lekne se) V shromáždění — oněch dvou set sedmdesáti měšťanů — ležel exemplár jeden otevřen. — Jak tam přišel, nevím. — Zde je! (Vytáhne z kapsy knihu v malém čtverci.)

LIONNE Jakže? To je ono dílo, které nás počíná tak zajímati?

LEFÊVRE (rozčilen) Jsem žádostiv, kde Molière právníky a notáře směšnými činí.

LAMOIGNON Dovolte! — Ve čtyřech jednáních platí jásoť obecenstva jen pokrytci, v pátém béře děj jiný obrat. — Tartuffe přivlastniv si cize dědictví podvodem —

LEFÊVRE stojí podvodem?

LAMOIGNON Čtěte — Tartuffe, přivlastniv si cize dědictví podvodem, zaopatřil si kodícil LEFÊVRE Kde tu stojí kodícil?

LAMOIGNON — zaopatřil si kodícil, kterým oprávněn máj etnikem se stal značné části Orgonova jmění. — Soudnictví — slyšíte, soudnictví v spojení s pokrytstvím představuje se v osobě jistého pana Loyala

LEFÊVRE Kde tu stojí pan Loyal?

LAMOIGNON Loyal, právník, notář a první huissier u nejvyššího soudu v čaríhradu nebo Kalkutě, kde chcete — haha, kdopak by při tom na Paříž myslil?

LEFÊVRE Ukažte mně, o čem mluví loyální ten pan Loyal?

LAMOIGNON Jednání páté, výjev čtvrtý. Čtěte, co pan Loyal o sobě povídá: Já jsem pan Loyal z Normandie

LEFÊVRE Jakže? Jí jsem z Normandie!

LAMOIGNON Nechci vás tím popouzetí. K vám se obracím, Exelencí. — Pan Loyal vykládá tuto celou svou soustavu ničemných uskoků, pro kteréž stav notářský, jak sám víte, v nevelmi dobré pověsti u pařížského obecnstva stojí. Myslíte, Exelencí, že bude parter plakati

při takových místech jako to, když ubohý ošizený Orgon řekne: Dal bych sto louisdorů za to, kdybych směl dáti tomu panu Loyalovi ránu, kterou by cítil do smrti.

LEFÊVRE To je příliš! Nebyl bych věřil, že Molière i stav notářský směšným učiní. Exelencí, musí se divadlu vytknouti jisté meze — meze, které by muž jako Molière — muž, který se zlobí, když při prohraje, překročiti se neopovážil.

LIONNE Přejete si tedy, aby se Tartuffe zapověděl?

LEFÊVRE To nikoli — ničádným způsobem — jestliže — avšak — přeji dobré jitro!

(Rozmrzelý odejde.)

LIONNE V mnohém vám dávám za pravdu, Lamoignone; já sám nenáležím k těm, kteří rozpustilost krásné literatury schvalují. Avšak víte, jakého nadělá povyku taková záповěd, a znáte i to, že král zaujat wojnou, správou země a stavbami, což ho od čtení zdržuje, nicméně udržel neobyčejně živý smysl pro umění. Molièra miluje —

LAMOIGNON Provozování Tartuffa bude Jeho Milosti králi velmi lichotit —

LIONNE Lichotit? Jak to?

LAMOIGNON Poněvadž se na konci tohoto kusu pikantně na něho samého poukazuje.

LIONNE Na Jeho Majestátnost?

LAMOIGNON Jedna z jednajících v tomto kuse osob počíná si tak směle, že drží Ludvíku Čtrnáctému chvalořeč.

LIONNE Podivno. K tomu ho zavedlo jen dobré srdce jeho. — Chvalořeč ta, jak myslím, platila jen citu spravedlnosti knížete?

LAMOIGNON Nikoli, Exelenci, na konci jeví se radost nad tím, že je Ludvíku Čtrnáctému milejší skromná nábožnost než řádění licoměrných Tartuffů —

LIONNE Hm, hm! — To prozrazuje málo taktu!

LAMOIGNON Jeho Majestátnost je až podnes v pochybnosti, co asi o boji jansenistů, o misiích v provinciích, o bratrských spolcích mysleti má, — tu —

bohudíky, osmělí se divadelní herec a ukazuje mu před celým Francouzskem, co si má o nynějším boji dobré věci proti světáctví naší doby mysleti!

LIONNE Král cítil by se velmi uražena, kdyby si kdo dovolil prohlašovati ukryté v jeho nitru theorie a zásady. —

LAMOIGNON Jmenovitě prostředkováním jistého ministerstva —

LIONNE (divá se na knihu) Lamoignone, oznamte těmto ctihodným měšťanům pařížským, že se cítím nakloněna pomýšleti na blaho člověčenstva. — Knihu tuto můžete Molièrovi zaslati s podotknutím, že přece jen provozování Tartuffa zapověděti musím. (Odejde.) LAMOIGNON (jásaje) Ha, všickni jsou Tartuffové! Všickni! Všickni! (Odejde.)

Opona spadne.

JEDNÁNÍ TŘETÍ

Pokoj u Ludvíka čtrnáctého.

VÝSTUP PRVNÍ

DELARIVE. Potom lokaj a LIONNE.

DELARIVE (sám u okna) Minuta po minutě ubíhá a toužebně očekávaná odpověď nepřichází. — Sotva tuší Armanda, jak velice se jí obírá královský její ochrance. Zdá se, že Versailles na obrazotvornost právě tak působí jako světlo svítlen v —

LOKAJ Jeho Exelencí pan ministr.
(Odejde.)

LIONNE (vchází) Dobré jitro, komoří, — dlouho jste se zdrželi ve Versaillu.

DELARIVE Dost časně j smě se vrátili, abychom se srdečně zasmáli. — Pojd'te, Lionne! Král vás obejmě, připravil jste mu veselé ráno — hahaha! (Táhne ho směje se stranou.)

VÝSTUP DRUHÝ

MADELEINA sama v odivu pážete.

MADELEINE Tu jsem! — Začínám svou divadelní dráhu s přestrojováním. Tartuffe je zapovězen, musíme tedy komedii hráti na ulici! Armande pravila mně, abych tento lístek pánovi odevzdala, který ani starý ani mladý není, ani ošklivý ani hezký, muži, který se jmenuje komoří Delarive.

VÝSTUP TŘETÍ

*DELARIVE. MADELEINE. DELARIVE,
Páže, kterého neznám —*

MADELEINE Pane, že nejste ani mladý
ani starý, ani hezký ani ošklivý, to vidím,
ale jste-li muž a jmenujete-li se komoří
Delarive —

DELARIVE Byl jsi přijat, ty prostořeký
chlapče, u Jeho Majestát-nosti v čase, co
se zdržoval dvůr ve Versaillesu?

MADELEINE Nemohu za to, pane, že
přijímajíce mne, dříve se vás nezeptali.
Tento lístek má se Jeho Majestátnosti
králi odevzdati vaší vlastní rukou.

DELARIVE Od koho?

MADELEINE Jeho Majestátnost zajisté ruku pozná

DELARIVE Nevíte, že nemáte přijímati žádného listu, dokud se vám odevzdatel jeho nejmenoval? — Jak dlouho nosí to chlapčisko ten oděv?

MADELEINE Teprv hodinu.

DELARIVE Aniž byste byl představen komořímu službu zastávajícímu. — A ten hrubý samet — a špatné prýmy

MADELEINE Z toho poznáte, pane komoří, jakých šmejdů dovoluje dozorství královské šatnice —

DELARIVE Slyším přicházeti Jeho Majestátnost — pryč

MADELEINE Lístek, pane, je od dámy.
Pro příhodu zůstanu ve vedlejšíh pokoji,
kdyby mne snad Jeho Majestátnost co
posla zpáteční odpovědi upotřebiti ráčila
DELARIVE (strkaje Madeleinu stranou)
Jaká to hrubá uniforma! Člověk by mohl
mysleti, že si intendant oděvy pro pážata
vypůjčuje z Molièrovy divadelní šatnice
MADELEINE (v odchodu) Anebo naopak
že divadelní šatnice od intendanta kupuje
odložené livraje. — Neznáte ten příběh o
těch štěbetavých nůžkách? Byly jednou
jedny nůžky DELARIVE Vari! Klid' se!
Král! (Madeleina vpravo rychle odejde.)

VÝSTUP ČTVRTÝ

*LUDVIK ČTRNÁCTÝ. LIONNE.
DELARIVE.*

LUDVÍK Hahaha, Lionne! To je veselá

historie! —

LIONNE Vaše Majestátnost, ráčíte —

LUDVÍK — býti velmi nemilostivým!
Sotvaže jsem jen na tři dni z Paříže se
vzdálil, již přicházím do takového
zmatku.

LIONNE Myslil jsem, že jednám ve
smyslu pořádku, zapovídaje provozování
kusu, který se podobá více paskvilu než
dílu uměleckému.

LUDVÍK Vy jste zapověděl vaší celou
Paříž pobouřil a vládu moji v takovém
světle ukázal, jako by se před veršem
divadelního herce třásti musela. Tím
nabývají oni, jichž potlačiti chcete,
mučenické slávy a ti, co se bojí, vyhlížejí
proti nim jako dětinové.

LIONNE Kdybyste ráčili, Sire, kus ten čísti — ?

LUDVÍK Proboha, Lionne, co myslíte! K tomu potřeboval bych tři prázdné hodiny a tolik nazbyt jich není na francouzském trůnu! (Stranou k Delarívu.) Jak je s Armande? Poptával jste se?

DELARIVE Bude následovat společnost, která se odebere do Lyonu, kamž Molière mezi prázdninami k pohostinským hrám zván jest.

LUDVÍK Ty prázdniny, ta dovolená, všecko to zapovím. — Nech si Lyon vystaví divadlo.

Delarive, velmi si přeji, bych se opět sešel s Armandou!

DELARIVE Dary, co jí Vaše Majestátnost poslala, přijala.

LUDVÍK Můj milý, to nic neznamená!
Herečky nejsou hloupé. My je zbožňujeme
— ony si to nechají líbit — ničehož nám
nedovolí — dary ale naše přijmou.

DELARIVE Tak se mně skoro zdá, jako
by tuten lístek od Armandy — od dámy je.
—

LUDVÍK Lístek (otevře jej) od Armandy!
„Sire, píšu Vám v největší žalosti. —
Záповěd Tartuffa (čte jako pro sebe) —
jak může panovník — vznešených zásad
— roli Elmíry —

dovolte, abych Vám dnes, vzdor zákonům
divadelním, v lóži Vaší Majestátnosti —
(nahlas) velkomyslnou ochranu umění a

vědám — zápověď kusu — Armandy
vděčnost — účta —

láska — l“ (S komickou indignací.)

Lionne, nepochopuji, jak se mohl kus
zapovědět, který obsahuje tak výtečných
rolí! — Neslýcháno, jak se jméno moje
činí nepopulárním, — já považuji zápověď
tuto za nepříhodnou, ošklivou a
nepochopuji, proč by se měl ohled bráti na
pokrytce, k čemu a proč o té věci tolik se
zvonilo a proč konečně já donucen býti
mám o věcech rozhodovati, které se měly
zanechat přirozenému jich běhu. —

LIONNE Když poručíte, Sire, postarám
se ihned o to, aby zápověď k provozování
Tartuffa se odvolala. — (Pokloní se a chce
odejít.)

LOKAJ (přichází)

LUDVÍK Je tu ještě někdo k audienci?

LOKAJ Pan president Lamoignon.

LUDVÍK Lamoignon? Cožpak přivádí nábožného toho muže k světáckému Ludvíku?

LIONNE (stranou) Nyní se ještě pozdržím

VÝSTUP PÁTÝ

LAMOIGNON vejde. PŘEDEŠLI.

LUDVÍK Nejste v kostele, presidente? V tuto dobu vás tam obyčejně najíti může.

LAMOIGNON Přivedlo mne, abych Vaši Majestátnost z Versaillu se vrátivší ve zdraví a v mladistvé kráse kvetoucí spatřil

LUDVÍK Nepřihodilo se nic nového za mé nepřítomnosti v parlamentu ?

LAMOIGNON Zřízení zemské stojí na tak pevných základech, že málo i změn i novin.

LUDVÍK A pomyslete, Lamoignone, přece zapověděli moji radové a ministr nevinnou komedii, která pro vyražení obyvatelstva pařížského se měla na mém divadle představovati !

LAMOIGNON Vaše Majestátnost mini —

LUDVÍK Tartuffa míním, od Molièra, básníka, kterého si vážím a vyznamenávám. Může-li to urazit jedinkou pobožnou duši, když se falešná

ctnost na pranýø staví?

LAMOIGNON Že se pøi té pøíležitosti
èeho o Tartuffu dozvídám, mám jen Vaší
Majestátnosti co dìkovati. Divadlo je
zcela mimo obor onìch vící, na které
høíšné moje oèi pohlíží —

LIONNE (stranou) Šibal!

LUDVÍK Neuznáváte, jak trefná to látka,
jak pouèná a nevinná?

LAMOIGNON Velice nevinná. Lituji jen
ubohé deputace, které èekají v pøedsíní,
aby Vaší Majestátnosti díky všech vìrných
poddaných vzdaly za potlaèení Tartuffa —

LUDVÍK (podiven) Delarive!

DELARIVE (jde ke dveøím a otevøe)

LUDVÍK Deputace — mně štěstí přáti, že jsem Tartuffa zapověděl? Haha! Ať vejde ten směšný průvod gratulantů! Kdyby tu byl Molière, zajisté udělal by z toho komedii !

VÝSTUP ŠESTÝ

*DUBOIS. LEFÊVRE. CHAPELLE.
PŘEDEŠLÍ.*

LUDVÍK Buďte vítáni, pánové, v Paříži. Dobrý Duboise, jak vy jste se octnul mezi těmito deputacemi? Jsem zdráv, cesta mně dobře sloužila. Co pohlížíte tak vážně, Dubois? Snad mně nepřicházíte také děkovati, že jsem Tartuffa zapověděl?

DUBOIS Sire, ve jménu všech lékařů pařížských

LUDVÍK Haha, Dubois? Zdá se mi, že jste se umluvili nikoli proti Molièrovi, — ne — s ním, abyste ním žert připravili.

DUBOIS Sire, bez žertu, kam to má vésti, když si divadlo smí dovoliti v posměch uváděti každý stav, každou živnost, každé umění i vědu?

LUDVÍK Dubois, vy co lékař chcete brojiti proti smíchu? Smích jediný jest lék, který z lékárny předepsati se nedá!

DUBOIS Molière, jak ze všeho viděti, má v úmyslu zponenáhla snížit každé umění, každou vědu. — Právě zase pracuje satiru proti lékařům. Když klesne důvěra v lékaře, potom, Sire, přestane všecken mravní pořádek v státu. Lidé budou padat jak muchy a špatně to bude potom vypadat s armádou Vaší Majestátnosti.

LUDVÍK Kde je Condé, kde je Turenne,
aby mně na to odpověděli, zdali
Molièrovy veselohry zbaví Francouzsko
obyvatelstva ! O! O! O! — A vy, Lefèvre,
bojíte se, že se Molièrovými veselohrami
zavede ve Francouzsku nebezpečná móda,
by se nevedly pře?

LEFÊVRE Sire, přicházím co poslanec
rozhněvaného sboru soudnického.
Právníci pařížští po mnoho let již cítili
jedovaté šípy, které Molière ve svých
komediích na ně metával. Ačkoliv těmito
hádkami praxe jejich mnoho trpěla, mlčeli
proto přece. — V Tartuffu zapomíná se
ale Molière tak dalece, že strážníkům
bitím vyhrožuje, když tito ve jménu
zákona majetnost nedbalých dlužníků
právem zabavují. — Žádný stát, Sire,
neobstojí, kde se strážím bitím hrozí. —

LUDVÍK Pánové, kam to přicházíme?
Nemusel-li jsem do omrzení se
naposlouchati, že Racine, Corneille,
Molière, Boileau a já, my dohromady že
obnovujeme věk Augustův? —

Kdo je tento pán?

DELARIVE Chappelle, spoluúd Akademie.

LUDVÍK Dost zle pro slávu akademika,
když se na první pohled hodnost ta na něm
nepozná.

Nepřicházíte snad ve jméno Aristotelovo?

CHAPELLE Sire, když se Musám jednoho
dne dostalo cti, že směly oblétati vznešené
sny Vaší Majestátnosti —

LUDVÍK Já líhám velmi nízko, milý

Chapelle.

CHAPELLE Když se Musám té cti dostalo
jednoho dne sny vaše —

LUDVÍK Já nespávám mezi dnem,
Chapelle, — no a co se stalo tenkrát?

CHAPELLE Tenkrát založila Vaše
Majestátnost Akademii —

LUDVÍK Ovšem, ovšem, pročpak jste do
ní ještě nezvolili Molièra?

CHAPELLE Sire, divadelního herce!
Básníka frašek, který se pravidel nedrží.
— Ve jménu těchto pravidel, ve jménu
věčných těch zákonů krasoumných stojím
před Vaší Majestátností a prosím co
nejvřeleji a nejpokorněji, aby milostivě
oka svého obrátiti ráčila na zkažený

nynější vkus a vznešenou ochranu a přízeň
svoji odejmula literatuře, která se
osměluje držeti více španělských,
anglických a italiánských nežli věčně
krásných pravzorů řeckých a římských. —

Ano Sire, tento Molière, místo co by
ideálu sloužiti měl, sbírá látky svoje — na
ulici, lidi, jakýchž každou chvíli
potkáváme, upražené, nečisté, tak je staví
na jeviště a mluvití je nechává řeči, Sire,
řeči, které víc a více k obyčejné próze
života klesají. O Majestátnosti, v Tartuffu
přichází jedna scéna, kde licoměrný ten
podvodník jedné ženské osobě šátek—

LAMOIGNON Držte se věci!

LUDVÍK Šátek?

CHAPELLE Ano Sire, Tartuffe přibližuje

se Elmíře s dvojsmyslným úmyslem —

LUDVÍK (stranou) To je role Armandy!

CHAPELLE Elmíra ho odstrkuje, on jí ale vysvětluje, že se Elmířina šátku jen proto dotknul, aby průmysl bavlnářský —

LAMOIGNON Přicházíte do podrobností
—

LUDVÍK Jen ho nechtě, presidente! Scéna zdá se býti originální —

CHAPELLE Nebudu o scéně mluvit, Sire, ani o vynálezu bavlny, ale o rýmu, který si autor přitom dovolil udělati a který je proti všem pravidlům metriky — vynechal totiž v jedné sloce devátou — ne — ne — sedmou — ne — přece devátou — nebo — ne, ne, sedmou slabiku.

Akademie napsala o tomto předmětu zvláštní památní spis, v němž se o tom obšírně jedná a který tuto Vaší Majestátnosti co nejpokorněji podávám a k brzkému přečtení doporučuji.

LUDVÍK (vezme podávaný mu foliant a polomí ho na stul) Oh, já přečtu malou tu brožurku, co nejdřív začnu číst! Jsem velký přítel čtení! — Tedy celá armáda proti jedné veselohře!

Pane presidente, obracuji se k vám. Pohružte se v duši vašeho pána, rozvažte postavení moje k času, prozkoumejte nejtajnější myšlenky moje a potom rozhodněte jednoduše nad osudem Tartuffa — tak, jak si to sám přeji —

LA MOIGNON Sire — já — o Tartuffu?

LIONNE (stranou) Obrací se na
Lamoignona! Postavení mému co ministr
hrozí nebezpečností —

LUDVÍK Mám zde ještě některé
záležitosti. (Hledá v papírech a mluví
přitom s Delarivem.) LAMOIGNON a
LIONNE Majestátnosti!

LUDVÍK Mluvte s těmi pány,
Lamoignone!

LIONNE Pánové, — slyšíte —

LUDVÍK Nikoli, Lionne, Lamoignon! Já
začínám Lamoignonovi důvěřovat —

LIONNE (stranou) On obdrží moje místo
—

LAMOIGNON (stranou) Ministr —

samovraždou!

LIONNE (rychle) Sire, já rozumím nyní úplně vašim úmyslům. — Pánové, slyšíte, že Jeho Majestátnost jest příliš velikým ctitelem krásných umění —

LAMOIGNON (též rychle) a komedie, než aby zvědavosti obecenstva LIONNE (opravuje) vyražení obecenstva —

LAMOIGNON vyražení obecenstva představení odepřel, které — LIONNE kterým —

LAMOIGNON od toho —

LIONNE skrze které —

LAMOIGNON — od kterého —

LUDVÍK Chválabohu, mám ještě rádčů, kteří hloubí mého srdce prozkoumali! Slyšeli jste, pánové, že záповěd ministra neschvaluji. Radím vám, radím i všem těm, kteří vás zplnomocnili, abyste směle do prvního představení Tartuffa šli a pochybnosti vaše vyrovnali hojným potleskem, zároveň s obecenstvem. A vy pane presidente, mějte mne omluvena, já Tartuffa záповědí ti nemohu. Neboť, pamatujte si, pánové, ve všech dobách od chvíle, kdy království začalo nudit, počaly se republiky. A nezapírám, pánové, že je krásné býti králem Francie! (Odejde vlevo.)

DELARIVE (za nim) DUBOIS (pohlíží dlouze na Lefêvra, pak stručni) Dobré jitro! (Odejde.) LEFÊVRE (právě tak pohlíží na Chapella) Dobré jitro! (Odejde.) CHAPELLE (praví tak na

Lionna) Exelence, dobré jitro! (Odejde.)

LIONNE (pohlíží na Lamoignona) Pane nástupce, — dobré jitro! (Odejde.)

LAMOIGNON (sám a necítě se) On zůstane ministrem a vše je ztraceno! Zničen, obětován výsměchu Paříže a celého světa! Tartuffe jsem já! Orgon je Duplessis, Elmíra je Adéla —

Molière, kdo tě uvedl v říši mrtvých?
Svatý Rozume! Dej mi radu, (sepne ruce)
snažně tě prosím, zchytralost rysí,
moudrost hadí, mrštnost kočičí, shod mi
smyčku, třeba jen tenkou smyčku, a spletu
z ní intriku — ! Modlil-li jsem se kdy
falešně, kéž dnes upřímný pohled k
nebesům mi přinese pomoc.

VÝSTUP SEDMÝ

MADELEINE. LAMOIGNON.

MADELEINE (stranou) Vida, tu je opět můj Tartuffe! Je, probůh, vskutku do té role zblázněn!

LAMOIGNON (mumlá, jako by se modlil) Kdybych mohl nějak vzbudit u krále nenávist proti Molièrovi!

MADELEINE (stranou) Hraje šestou scénu třetího jednání! Doznává nyní své hříchy a chce svého přítele Orgona dojmouti pokorou.

LAMOIGNON (jako dříve) Satane, pomoz!

MADELEINE Bravo, pane Tartuffe! Znamenitě —

LAMOIGNON Co jest? Modlím se!

MADELEINE Haha, právě tak Molière naznačoval při zkoušce toto modlení.

LAMOIGNON Kdo jste? Nerušte mne v mé pobožnosti!

MADELEINE Vedle Molièra jste nejznamenitější herec v celé Paříži. (Šíranou.) Ale co to činím! Vždyť se prozradím — pozná-li mne —

LAMOIGNON Hled'me! To je — jako že jsem živ — Madeleina —

MADELEINE Pst! Prst na ústa. Mlčet!

LAMOIGNON Jak jste se sem dostala, milé dítě?

MADELEINE Ve věci našeho obapolného přítele Molièra. Víte-li pak, že

představení Tartuffa je zakázáno?

LAMOIGNON Oh utěšte mne — (opraví se) — utěšte se, Jeho Veličenstvo pravé ráčilo provozování té veselohry opět dovolit —

MADELEINE Co říkáte, dovolit? To váš hlas —

LAMOIGNON - vymohl odvolání zákazu!
Nyní můžete dobýt všech srdcí v Paříži,
vy —

čertíku!

MADELEINE Ted bych vás mohla líbat,
objímat — nezdá se mi již, že jste tak
hrozně ošklivý, — Tartuffe se bude hrát
— vám k vůli?

LAMOIGNON Lichotnice! Ale jak jste se dostala do těch šatů?

MADELEINE Do těch šatů? — Nu, poněvadž jste pravý přítel Molièrův a protože milujete umění, poslyšte! Děvče, řekla mi Armanda, na scéně se ti asi sotva ještě podaří vystoupit, vezmi si tedy alespoň tenhle oblek královského pážete! — Ale — co to dělám — sedmý pa-ragraf divadelního zákoníka zakazuje vynášení zákulisních tajemství!

LAMOIGNON A psala — Jeho Veličenstvu — není-liž pravda — Jeho Veličenstvu — jenž Armandu ochraňuje — který ji láskyplnou paží ochraňuje — asi tak, jako já zde tebe objímám — ty můj zlatoušku!

MADELEINE Chraň bůh! Nač to myslíte?
— Něco takového by si pan Molière
vyprosil.

LAMOIGNON Molière? Molière tě
protěžuje?

MADELEINE Mne? Co to říkáte? To by si
slečna Armanda vyprosila!

LAMOIGNON Armanda — Molière —
důvěrná korespondence —

MADELEINE Ale nesmím mařit čas —
můj pěstoun Mathieu má v úmyslu
shromáždit všechny kořenáře z Paříže, aby
slavnostním způsobem žádali Jeho
Veličenstvo, aby odvolalo zákaz! Nyní má
přijít a králi provolat slávu! Musím vidět
přátele Moliérovy a Armandiny a o vás
chci vypravovat, že jste zachránil

Tartuffa! A až ho Molière zahraje po pětadvacáté, řeknu mu, že znám herce ze staré školy, který Molièra vystřídá a přijme jeho úlohu, a muž ten se pokládá za šťastného, že se mu budou jako Tartuffovi obdivovat nikoli čtyři stěny, nýbrž lidé z celého světa. (Rychle odejde.)

LAMOIGNON (sám) Myšlenky tohoto dítěte jsou tak naivní, že by člověk mohl její hloupost považovat téměř za duchaplnost. A kdo to je? A kdo je Mathieu? Kdo jsou ti moji zrádci?

Pobouřit lid — Což už není Bastily?

VÝSTUP OSMÝ

DELARIVE. LAMOIGNON.

DELARIVE (ohlíží se) Vy ještě zde, pane

presidente? (Jde ke dveřím, otevře a dívá se do předsíni po Madeleiní, ale nevidí jí.)
Podivno — odešel.

LAMOIGNON Hledáte to pážátko,
barone? —

DELARIVE Ovšem. Viděl jste je? —

LAMOIGNON Byla to herečka Madeleina
Béjartová, nově engažovaný úd
královského divadla.

DELARIVE Jakže — jsem překvapen.

LAMOIGNON Což jste to nepozoroval —
na konturách její livreje?

DELARIVE (stranou) Oh — jaké mají
bystré oči ti ctnostní lidé!

LAMOIGNON Malému pážeti byla tu dlouhá chvíle. Když slyšel, že Tartuffe dovolen, pravil mně: „O jak šťastný bude Molière! (S důrazem.) Příjmy z Tartuffa určeny jsou k sňatku našeho ředitele se slečnou Armandou.“ — Já neznám Armande, ani Moliéra, povídám, aniž mne zajímají účely divadelní kasy, ale on dále ještě vypravoval, že druhý den po provozování Tartuffa Molière se slečnou Armandou se zasnoubí, dámou to, co hraje v Tartuffu Elmíru.

DELARIVE (překvapen) Jakže? Molière s Armandou?

LAMOIGNON Slyším zvoniti. — Musím odejít a Boha za odpuštění prositi, že jsem se obíral tak dlouho světskými záležitostmi. Zdalipak i vy hříchů svých litujete? Jdu a vzpomenu na vás v

modlitbě. (Odejde.)

VÝSTUP DEVÁTÝ

LUDVIK ČTRNÁCTÝ. DELARIVE.

LUDVÍK Přece konečně pokoj! Dostal posel dobrá ponaučení ?

DELARIVE (stoji zaražen) Sire, podivíte se, jako já se podivil. — Právě nyní jsem slyšel, představení Tartuffa že má zvláštní účel —

LUDVÍK Jedná se tu o peníze?

DELARIVE Má to býti věno, které Molière Armande k jejímu sňatku darovati chce —

LUDVÍK K jejímu sňatku? — Jakže? S

kým?

DELARIVE S Molièrem.

LOKAJ (ohlašuje) Ředitel královského divadla žádá o milost, a“by směl Vaší Majestátnosti poklonu složit —

LUDVÍK (v rozpacích) Molière —
Armande —

SLUHA (otvírá)

VÝSTUP DESÁTÝ

MOLIÈRE radostně dojat. PŘEDEŠLÍ.

LUDVÍK (indignýrován) Molière! Co slyším? Molière, vy zamýšlíte —

MOLIÈRE — Vaší Majestátnosti se poděkovati za zprávu, která mne

nejšťastnějším člověkem učinila.

LUDVÍK (rozmrzele) Jak, Molière, je to pravda, že s představením Tartuffa tajné účely spojujete?

MOLIÈRE Sire, jen zřejmý účel, ctnost ospravedlniti a pokrytství odkrýti.

LUDVÍK To jsou jen řeči, fráze, nic než fráze! Já mám zcela jiné zprávy, a sice, že jste psal Tartuffa jen proto tak narážlivě, abyste si hodně lidí přilákal! —

MOLIÈRE Dobře bylo by, Majestátnosti, kdybych si byl při všech svých kusech chvalitebný takový účel vytknul. — Sire, Tartuffa proto zapověděli, an prý je trůnu nebezpečným —

LUDVÍK Já nemluvíím o trůnu —

MOLIÈRE — že je závadný proti
pravidlům Aristotela —

LUDVÍK Já nemluvím o Aristotelovi —

MOLIÈRE Vaše Majestátnost odvolala
zápověď — celá Paříž je v pohnutí —

LUDVÍK Paříž by si mohla pokoje dáti.

MOLIÈRE Obec pařížská přijde, aby Vaší
Majestátnosti slávu provolala.

LUDVÍK Obec ať ušetří mých uší!
Molière, já si vás vážím, ale nelíbí se
mně, že se mně do všech záležitostí
mícháte. — Vy — nikoho nešetříte! —
Půjde-li to tak dále, nejsem ani já před
vámi jist!

MOLIÈRE Majestátnosti!

LUDVÍK Ano! — Můžete zapřít, že s provozováním Tartuffa jen proto tak spěcháte, poněvadž —

MOLIÈRE — poněvadž do Lyonu jeti zamýšlím a že bych rád novým kusem s Paříží se rozloučil —

LUDVÍK To není jediná příčina — vy máte hlubší zámysly — zamýšlíte okolnosti vaše jinak změnit —

MOLIÈRE Jakže, Majestátnosti, vědomost toho že by vás již byla došla? — Ano, Sire, já miluji, miluji nejvěrnější, lásky nejhodnější učenci Mus, miluji žákyni moji Armandu a pokládám se za šťastna, že jsem zase milován —

LUDVÍK Že jste milován? — Z příjmů Tartuffa chcete si domácnost zřídit — jak

prozaické!

Pro básníka jak prozaické! —

MOLIÈRE Sire, všechny francouzské peníze mají na sobě obraz velmi poetického krále.

LUDVÍK Molière, já vzal Tartuffa vašeho pod ochranu, proti lékařům, právníkům, akademikům, já i to připouštím, že se kněžstvo kusem vaším uraženo cítit nemusí — — ale nyní přece jen slyším —

MOLIÈRE Majestátnosti, odkud ta náhlá nedůvěra —

LUDVÍK K čemu ten úchvat — ten spěch! — Jsou místa velmi choulostivá, ba závadná v Tartuffu.

MOLIÈRE Majestátnost, v celku bude
výborný —

LUDVÍK Jak? I v scéně, kde s Elmírou
hrajete? Jen se přiznejte — když vy
Tartuffa hrajete a Armande Elmíru — s
tím šátkem —, to je přece jen neslušná
scéna — scéna, která přesahuje meze
divadelní svobody. — Ano, chci se
zasmáti, a rád se v divadle zasměji — ale
nikoli na útraty (zajíkne se) — slušnosti.

MOLIÈRE (usměje se) Sire, slušnosti?

LUDVÍK Ano, scéna ta má cosi
pikantního — připustím, že i vtipná, —
ale je to přespříliš —

a zkrátka, já ji nacházím — (zajíkne se)
— nemravnou —

MOLIÈRE (jako by s oblak spadl)
Majestátnost — nemravnou?

LUDVÍK Ano! — Kdopak se může
podívat na takovou scénu bez zastydnutí?
Neníť divadlo proto, aby se přítomné paní
urážely dvojsmyslnostmi. Musíte uznat i
sám, Molière, když se ku příkladu
Armandě blížíte —

MOLIÈRE Elmíře, Majestátnosti —!

LUDVÍK Když jí řeknete: Já Molière, já
—

MOLIÈRE Já Tartuffe, Majestátnosti! —

LUDVÍK Tartuffe nebo Molière, Molière
nebo Tartuffe — je to přece jen v Paříži v
roku 1667 — je to skutečný — šátek, jsou
to skutečné ruce —

MOLIÈRE Moje hra, Majestátnosti, bude tak slušná, jak jen možná!

LUDVÍK Slušná nebo neslušná — já mám v takových věcech zkušenost, která mne neklame.

(Slyšeti zdali hudbu.) — Od kterého času trvá důvěrný váš poměr s Armandou?

MOLIÈRE Dvě léta, co jsme si slovo dali.

LUDVÍK (prudce dupne nohou) Dvě léta — to není pravda! — Ta falešná, licoměrná — —

MOLIÈRE Sire —

LUDVÍK Jděte! — Strojte svatbu! Svatbu prozaickou! — (Stranou zlostně.) — Dvě léta! —

MOLIÈRE To nemohu dříve učiniti, až uvidím, jaký bude příjem z Tartuffa.

LUDVÍK Lituji vás — počkáte si ještě!

MOLIÈRE Jakže, Majestátnosti!

LUDVÍK Nezapovídám Tartuffa, ale — co znamená ta hudba?

DELARIVE Měšťanstvo pařížské blíží se Louvrů, aby Vaší Majestátnosti za odvolání záповědi Tartuffa díky vzdalo.

LUDVÍK Díky! Díky! To nemiluji. — To nechci! Přenáhlené to jednání!

Demonstrace, které dělají zlou krev! — Útoky na stát byly by mně lhostejné, neboť stojí pevně můj stát. — Útoky na soudnictví opomítám, neboť miluji spravedlnost, — církve se to netýká,

neboť ne-ochraňuje pokrytce, — na
Aristotelu mně nezáleží, toho ať si hájí
Akademie — ale na čem mně záleží, to je
mravnost! — Ano, Molière, mravnost! Já
nezapovídám Tartuffa — to nikoli

— ale — (stranou) co dělat, abych času
nabyl? —

MOLIÈRE (stranou) Co asi uslyším! —

LUDVÍK (stranou) Ano, tak. (Nahlas.)
Molière, pošlete mi exemplár vaší
veselohry a řekněte Pařížanům, že Ludvík
Čtrnáctý provozování Tartuffa ani
nezapovídá, aniž dovoluje, aby se ale
spravedlnosti zadost učinilo, odhodlal se
Ludvík Čtrnáctý k nejtěžší pro něho oběti
— on bude Tartuffa čísti! — (Pokyne
Delarivu a odejde.)

DELARIVE Ubohý Molière, král rychle
jedná, ale pomalu čte! (Odejde.)

MOLIÈRE (zavrávorá, jako by do mdlob
padnouti měl) Co asi krále — proti mně
—

popudilo? (Venku troubí se tuš a slyšeti je
volání „sláva“. Obě křídla dveří se
otevrou. Je viděti poslanca.)

VÝSTUP JEDENÁCTÝ

MATHIEU v polovojenské uniformě.
MOLIÈRE. Naposled DŮSTOJNÍK.

MATHIEU Sire, ve jménu měšťanstva
pařížského (váfytě kroíí kupředu a pokloní
se). Ah vy jste to, pane Molière! Kde je
král?

MOLIÈRE Čte Tartuffa.

MATHIEU Dovolén, nebo zapovězen? —

MOLIÈRE Ve dvou letech se to snad rozhodne!

MATHIEU Ve dvou letech? O zlomyslnosti! (Jde k oknu.) Vrátime se tedy ihned domů. —

(Volá oknem.) Pánové, ticho! Král čte!

MOLIÈRE Chcete se dostat do Bastily? — Jděte do divadla, Mathieu, a vyřid'te ve jménu mém, aby se dnešní divadelní cedule vydaly s černým okrajem. A když se budu muset před obecnstvem ospravedlnit, proč jsem to udělal, vstoupím před ně na jeviště, do záře světél —

a se slzavým okem jim vypravovat budu

—
MATHIEU (vytáhaje šátek) Budeme —
plakati —

MOLIÈRE (vstoupne až k samým
svítilnám) Současníci moji! Pařížané!
Černé mocnosti zvítězily! — Tartuffe, ve
kterém jsem vám chtěl ukázati obraz
pokrytce, je zapovězen. Čí to ruka, v
temnu se kradoucí, černou rouškou
nedůvěry zastřela nejjasnější oko
Francouzská, vím — vím i to —

MATHIEU — že musíme zvítěziti — já
roznítím galerie k vzteku — dobydu
hlavního svícnu DŮSTOJNÍK (vešel a
položí mu ruku na rameno) Pane!

MATHIEU Co pravíte?

DŮSTOJNÍK Co buřič a popuzovatel lidu
pojd'te se mnou

MATHIEU Na zavřené sedadlo?

DŮSTOJNÍK Ano pane, do Bastily!

MATHIEU Jakže?

MOLIÈRE Na čí rozkaz?

DŮSTOJNÍK Na rozkaz pana presidenta
Lamoignona

MOLIÈRE Lamoignon? Ano! Nyní nechť
se to rozhodne! Na dvěře vašeho vězení,
Mathieu, na divadelní oponu, do knihy
dějin napíšu dnes večer co počátek boje
tato slova: Pařížané, chtěl jsem vám
představití Tartuffa, ale pan president
nechce viděti na jevišti — (s důrazem)

sebe samého! (Všichni odejdou.)

Opona spadne.

JEDNÁNÍ ČTVRTÉ

Byt Armandy v divadle. Vůkol leží všelike toaletní a divadelní potřeby a maličkosti k obleku náležíci, mezi jiným i turban a plášť turecký. V právo a levo visí na rohatinách (Stander) dvěma řadama pěkné šaty, které z obou stran opony tvoří, tak aby se mohl za ně schovati.

VÝSTUP PRVNÍ

LOUISON. LAMOIGNON. Vejdou.

LOUISON Madeleina Béjartova bydlí nyní zde u mé slečny.

LAMOIGNON U Armandy — nevěsty
velikého Moliéra? Obydlí to je blízko
divadla —

LOUISON S dovolením, pane, je v samém
divadle. Odtud vede chodba přímo do
šatnice herců.

LAMOIGNON Her — ? — Ale slečna
Madeleine nehraje snad dnes večer — ?

LOUISON Čeká dosud s prvním svým
pokusem na Tartuffa. — Tu je! (Odejde.)

VÝSTUP DRUHÝ

MADELEINE. LAMOIGNON.

MADELEINE (přichází z boční jedné
strany, nesouc přes rámě šaty) co vidím?
— Přicházíte k Moliérovi, abyste vstoupil

mezi královské divadelní herce?

LAMOIGNON Vždy ještě ten podivný
omyl chováš, roztomilé dítě!

MADELEINE co vás sem přivádí? —
Chodíte sbírat na chudé herce? — My
jsme ve velikých nesnázích. —
Obecenstvo chce jen Tartuffa vidět a
nenavštěvuje ani divadlo. Kdybych zítra
vystoupila v jiném kuse, bylo by v divadle
snad dvacet recensentů, ale ani pět lidí
zdravého úsudku.

LAMOIGNON Molière a Armande jsou v
divadle? Četl jsem je na ceduli.

MADELEINE Obecenstvo pozůstává z
pěťadvaceti osob. Ani útraty za osvětlení
se tím nezapraví. Co žádáte?

LAMOIGNON Rozmilá Madeleine,
nehoda, která potkala vašeho přítele i vás,
dojímá mne velice.

MADELEINE Spisy Mathieuovy jsou
zabaveny.

LAMOIGNON Smutné!

MADELEINE Dům náš je zavřen.

LAMOIGNON Velmi smutné!

MADELEINE Kdyby mne nebyla
Armanda velikomyslně přijala pod svoji
ochranu LAMOIGNON — byl bych já vás
vzal do náručí a připravil vám krásnější
los, takový, jakého jste hodná.

MADELEINE Poníženě děkuju.

LAMOIGNON Dovolte mně, Madeleino, abych se vás na něco zeptal. Jméno Bėjart je vaše pravé?

MADELEINE Jak vám to přišlo na mysl? Pokud se pamatuji, říkali mi vždy Madeleina Bėjartová; bylo to ale také jméno příbuzné, která mne přijala za vlastní.

LAMOIGNON Rodiče vám záhy umřeli — jak se jmenoval váš otec?

MADELEINE To je tajemstvím, pane, které nemohu vyzradit.

LAMOIGNON (stranou) Ona mne zradila Moliérovi, aniž mne znala. (Nahlas.) Otec tvůj nezemřel přirozenou smrtí —

MADELEINE Jak? —

LAMOIGNON Matka tvoje zemřela za krátký čas po něm, a tvoje jméno je Madeleine Duplessisová.

MADELEINE (plačíc kvapí k němu)
Spravedlivý bože, vy znáte moje jméno, znal jste moje nešťastné rodiče?

LAMOIGNON Ano, Madeleine, znal jsem otce tvého i matku tvou —

MADELEINE O pročpak jste mi to hned neřekl? Otec můj než padl do zádumčivosti, velice miloval divadelní herce —

LAMOIGNON (hněvivě) I jdi s tvými herci! Avšak (lichotné) povídej jen dále!

MADELEINE Otec měl mnoho přátel. Já a sestra moje byly jsme ještě děti, když

otec umřel; ale povídalo se nám, že byl milován a zbožňován od celého světa. Měl hodné i daremné přátele, neboť byl nesmírně bohat. — Jeden ale z jeho pochlebníků byl nejzlomyslnější, nejpodvodnější ze všech — bydlel v našem domě u rodičů — omámil je svým pokrytstvím a přetvářkou a konečně okradl otce o jmění i o život. — Potom, zanechav nás v bídě a zoufalství, odešel pryč. — Nyní má býti v Paříži velemocným státním úředníkem.

LA MOIGNON A to všechno vypravovala jsi Molièrovi —

MADELEINE Já? Molièrovi?

LA MOIGNON Tys mu líčila svůj život, když tě přijímal k divadelní společnosti

MADELEINE Jak přicházíte k takové
důmínce?

LAMOIGNON Tys vypravovala mu
příběh své rodiny a on z toho udělal v
Tartuffu mravní obrázek nynějšího věku
—

MADELEINE Já že bych původkyní byla
Tartuffa? Nikoli! Nikdy se Molière neptal
po mém rodu —

LAMOIGNON Nelžeš? —

MADELEINE Takový nezpůsob! Co vám
to napadá?

LAMOIGNON Odpust, Madeleino, dcero
mého nezapomenutelného přítele, — já
patřil k nejvěrnějším přátelům tvého otce!
Jak často jsem tě na kolenou houpával, tě

líbal, když tvoje matka, tvoje krásná
matka —

MADELEINE Jak si můžete jen mysliti,
že v Tartuffu osud mých rodičů vyličen!
Moji čistou matku nemůžete rovnat k
Elmíře -

LAMOIGNON Chraniž bůh — —
(stranou) Elmíra je celá matka, každé její
hnutí. (Nahlas.) Ale pověz mi, dítě drahé,
pamatuješ-li se ještě na jméno zlého
nepřítele otcova?

MADELEINE O dobře! Jmenoval se Jean
Baptisté Lamoignon.

LAMOIGNON Jakže — ty znáš —

MADELEINE Ale mlčte, žádnému je
nezjevte! Bojíme se, aby nás nevypátral.

— Když rodiče umřeli, zavedla se proti podvodnému tomu příteli pře. — Ale on vyhrál ve všech instancích. I obrátilo se potom za nás dvě sestry několik dobrých duší k zlému tomu muži, ale darmo.

Namíste co by se byl starati měl o naše vzdělání, rozloučil nás a přenechal bídnému osudu. O sestře mé neslyšela jsem více a já seděla bych podnes v mé chalupě v Chalonsu, kdyby si mne nebyl bohatý měšťan pařížský, dobrý pan Mathieu, oblíbil a do Paříže s sebou vzal

LA MOIGNON Tak snad seznámil Molièra s látkou k tomu kusu Mathieu —

MADELEINE Kam to myslíte, Mathieu zná mne jen co Madeleinu Bėjartovu, schovanku mé i jeho příbuzné —

LAMOIGNON (stranou) Molière,
Molière, s kým jsi v spojení? (Hlasitě.)
Jsme sami?

MADELEINE První kus je dohrán.
Molière vždy odpočívá zde v
Armandiném pokoji.

LAMOIGNON Cože? V tomto pokoji?

MADELEINE A právě přichází po
schodech nahoru. —

LAMOIGNON Pane na nebesích — ! —

MADELEINE Čeho se bojíte?

LAMOIGNON Setkání se zde s Molièrem.
Mám své příčiny straniti se právě
Molièra, a dokonce dnes. Probůh, skrejte
mne!

MADELEINE Ale jen kam? — Tamto za šaty. Jestli to oblek Armandy k Tartuffu —

LAMOIGNON Jestli nás slyšeli! (Hrzí set.) Mlčte, sice — (vzpamatuje se) ne, ne, nikoli, můj sladký malý ochránce! (Schová se za šaty.)

VÝSTUP TŘETÍ

MOLIÈRE v oděvu urobeného Siciliána. PŘEDEŠLÍ. Potom ARMANDE.

MOLIÈRE (vchází volným krokem a umalen) Kde je Armande?

MADELEINE Chtěla se tam přestrojiti, pro poslední kus. — Balet již počal? Ah, vždyť je tu!

ARMANDE (přestrojena za arkadickou

pastýřku) Ah, Molière! Jak se daří
dnešního večera?

MOLIÈRE (posadí se a podepře hlavu o
ruku) Právě tančí více noh na jevišti, než
osob je v divadle. Smutný to večer. Nikdy
neviděl jsem ještě tak prázdné divadlo.

ARMANDE Oh, nezdá se být tak příliš
prázdné —

MOLIÈRE Toho jsou příčina bezplatné
lístky, ani jeden zaplacený. Známt' já své
příjmy.

LAMOIGNON (stranou) I já mám
bezplatný lístek, ale přijde mi draze.

MADELEINE (opravuje na šatech) Jsem
jako na trní —

MOLIÈRE Ani spočísti se nedají všechny nesnáze, které jsou následkem takové zapovědí. —

Zvědavost obecnstva upne se na tento jediný předmět a vše, co mimo něj, nemá již pro ně té zajímavosti —

LAMOIGNON (stranou) Chce ohlušiti svůj cit.

MOLIÈRE (sedí) Ano, ano, povolání dramatika! Jaká to směsice radostí a bolestí, blaha a nevýslovného zoufání! Každému aby se zachoval, a lidé jsou tak rozdílní! Jinou žádají stravu vzdělanci nežli obecný dav, ale bez jednoty celku není prospěchu, není povzbuzení. — Závist divadelních básníků je sama v sobě zahanbující. — Na sta jich vyvěšuje výtvary své křičíce: Já, já, můj kus! Ne,

můj kus! A z těch set sotva upotřebiti
můžeš dvanáct kusů do roka! — —

A odmrštění? — Mstí se! — Spolky jejich
roztroušené jsou v učených společnostech,
při časopisech, v kavárnách, v koridorech
divadla i parteru, a běda jestli chybičku
najdou v díle šťastnějšího soka! No, to
bylo by ještě k snesení, poněvadž nám
někdy přichází na pomoc zdravý úsudek
obecenstva. Ale jak nestálé je i to někdy!
S ohromným namáháním proklestit si
musí nový kus cestu. Jednání za jednáním,
výjev za výjevem dobýti musí bojem, a
když je u konce, může jediný nepřítel
celou tu namáhavou práci spisovatelovu
zmařiti.

ARMANDE Molière, maluješ velmi
černými barvami —

LAMOIGNON (stranou) Nepiš Tartuffy!

MOLIÈRE (vstane) Nech mne! Či jsem nedožil se toho, že lidé kusy moje vypískali proto, že jsem pozdraviti jich opominul? — Není-liž lidí, kteří se zlobí, že nenosím takový klobouk jako oni, takových, jimž ani nos můj nezdá se býti na pravém místě? — Vše na mně nenávidí, chod, oděv, i výraz tváře praví že mám nelidský. — A ke všemu tomu zármutku ještě ta zápověď! —

LAMOIGNON (stranou) Jestli mne v tom vzteku tu najde, jsem ztracen.

MADELEINE Až se trochu zotavíte, začnete jinou práci a zapomenete na Tartuffa.

MOLIÈRE Milé dítě, přes mrtvolu kráčí

se nevesele. A vůbec —

LAMOIGNON (stranou) Přes mrtvoly?
On mne ještě zabije.

MOLIÈRE (k šatům se obrací) Co je to za oděvy? Pamatuji se. Šaty smuteční jsou to k pohřbu Tartuffa.

MADELEINE (stranou) On ho najde. —
Bože — nyní —

DIVADELNÍ SLUHA (volá rychle dveřmi) Právě přišla Jeho Majestátnost do lóže.

(Odběhne.)

VŠICKNI Král?

MOLIÈRE Do prázdného divadla? — No,

necht' vidí, co se stane z divadla jeho,
když poslouchati bude návody pokrytců.
Aneb Armande — Nikoli, ne, nechci na to
myslit. — Ach, žerty tropiti, když srdce
krvácí, — smáti se, když oko slzy lije, —
to patří také k oněm uměleckým
výtvorům, za něž se u kasy neplatí, a k
tajnostem, jež nevyzkoumal ještě žádný
kritikus. (Chce odejít. — Někdo klepá.)
Jako by někdo klepal?

ARMANDE (prosebně) Molière!

LAMOIGNON (stranou) Na mou věru. —
Společnost se rozmnožuje. — (Zase je
slyšet klepání.)

ARMANDE (stranou) Moje tušení! —
Madeleine, podívej se, kdo to je!

MADELEINE Mně je tak ouzko — (Zase

klepá.)

MOLIÈRE Armande? — Kdo překvapuje tě návštěvou tak tajemnou?

ARMANDE (stranou) Kdyby to —
(Odhodlaně.) Molière! Já bych si přála,
aby to byl jeden z mých někdejších
zbožňovatelů —

MOLIÈRE Armande!

ARMANDE Proč ne? Lionne nebo
Lefèvre!

MOLIÈRE Ha, nebo král!?

LAMOIGNON (stranou) Nebesa!

ARMANDE Ano, abych tě potrestala za
tvoji žárlivost, přála bych, aby to byl král!

Schovala bych tě tamto za moje šaty —

LAMOIGNON (stranou) Já vlezu do některé z těch znesvěcených sukní —

MOLIÈRE Armande? — Tedy ještě!

ARMANDE Otevři, Madeleine, a odejdi! Molière, nekonečnou tvoji žárlivost — já ji musím zhojiti. (Schovává Molièra šaty na levé straně.)

MOLIÈRE (zdráhoje se) O, nyní se mi vše vyjasňuje!

ARMANDE Otevři, Madeleine, a odejdi!

—

MADELEINE (jde pomalu, ohlížejíc se, a otevře) Zmatek nad zmatek. To vezme zlý konec !

VÝSTUP ČTVRTÝ

LUDVÍK. PŘEDEŠLÍ.

LUDVÍK (bez, pláště, jen v latu, vejde)

MADELEINE (se lekne, udila poklonku a odběhne)

ARMANDE (stranou) Král! — To jsem očekávala.

LAMOIGNON (stranou) On to!

MOLIÈRE (stranou) Tedy přece! Haha! O hadí plemeno!

LUDVÍK (ještě v pozadí) He! Co tu děláte ? Jdeme po návratu svém zase jednou do divadla, hledáme Molièra, nudíme se v prázdném domě,, nikdo nás nevítá,

musíme tedy sami přijíti k vám Armande,
jakkoli to nemilé snad bude paní
Molièrové’

ARMANDE (málo si ho všímá a koketně
obírá se jen svojí garderobou stranou)
Velkou vzala jsem na sebe úlohu!
(Nahlas.) Vaše Majestátnost zachovala v
paměti znalost místnosti, jako každý polní
vojevůdce —

LUDVÍK Pamatujete mne na ztracené
bitvy — paní Molièrová.

ARMANDE Majestátnost vždy
předstihuje čas. — Název paní Molièrová
dostávám také před časem.

LUDVÍK Posadím se, milá Armande; je to
táž sesle, v níž jsem sedával a zkroušeně
poslouchával, když jste mi držela kázání.

— Je to vpravdě stolice starosti! —

MOLIÈRE (stranou) Ba věru — stolice starosti!

LAMOIGNON (stranou) Myslím, že tam Molière sedí, a já zde musím stát.

LUDVÍK Armande, po mé poslední porážce nebyla byste asi očekávala, že mne zde uvidíte?

ARMANDE (odvrátí se od něho ; úsečně)
Byla bych se domnívala, že se Vaše
Majestátnost zabývá čtením Tartuffa —

MOLIÈRE (stranou) Ani se naň ještě nepodívali

LUDVÍK Přečetl jsem již titul, seznám osob a první scénu! Zdá se, že je ta

veselohra jedna z lepších vašeho pana
manžele —

MOLIÈRE (stranou) On četl již jednu
scénu!

ARMANDE Ve dvou hodinách přednesl
by Molière Vaší Majestátnosti celý kus.

LUDVÍK Ne, ne! Nemiluji předčítání —
mám příliš nepokojnou krev. Ne, ne,
avšak doufám, že uhlídám Tartuffa
jednoho dne na jevišti —

MOLIÈRE a LAMOIGNON (stranou) V
den soudný!

LUDVÍK Nejste sama?

ARMANDE Nejsem, Majestátnosti! Šaty
moje okolo mne vzdychají a žalují — tu

těch pět skvostných oděvů, co se měly
skvíti zejtra v Tartuffu.

LAMOIGNON (stranou) Kdyby se raději
držela své role a nemluvila o šatech!

LUDVÍK Škoda, věru škoda! Vyhlížela
byste v nich rozkošné a líbila se —

ARMANDE (chladně) Vaše Majestátnost
asi malou pozornost na to obraceti bude,
jestli se komu líbím neb nelíbím —

LUDVÍK Jak to?

ARMANDE Živé účastenství, jakého před
časem — jak se mi zdálo — u Vaší
Majestátnosti jsem vzbudila, mělo, jak
vidím, krátkého trvání —

LUDVÍK Řekněte city lásky a přátelství?

—
ARMANDE Oh, kdy by byl v srdci vašem
cit takový pro mne býval, Sire? -

LAMOIGNON a MOLIÈRE (stranou)
Jaká to koketerie!

LUDVÍK Armande, vy jste jednala se
mnou tak chladně, že mne to konečně
muselo urážet.

— Před dvěma roky vystoupila jste, když
byl Molière schopnosti vaše vzdělal,
poprvé na divadle. — Hra vaše mne
okouzila. — Hledal jsem osobní vaši
známost. — Milostnost vaše upoutala
moje srdce. Někdy se mi zdálo, že vám
není lhostejnou láska králova, — někdy
zase splácela jste vroucí moji oddanost
příkrou chladností — a když jsem znovu,

osmělen vámi, doufati počal, — tu stanete se vy paní Molièrovou —

ARMANDE Kdo to praví?

LUDVÍK Armande, nerozhodlo srdce vaše, nejste ještě odhodlaná?

ARMANDE Když mne Molière poznal, byla jsem chudý, opuštěný sirotek. On se mne ujal, vychoval mne, vzdělal a později zamiloval. Jediná chyba u něho je — nesmírná žárlivost —

LAMOIGNON a MOLIÈRE (stranou) Jak se zdá — není bezdůvodná! —

LUDVÍK Jak nepokojné je to obydlí! Že Molière žárlí a na koho? Snad na všechny, na mne ale stěží?

ARMANDE (koketně) Ubližujete mi,
Majestátnosti!

LUDVÍK Že ubližuji? Armande, je dnes
cosi ve vás, co mně více smělosti dodává,
než jsem kdy k vám míval —

MOLIÈRE (stranou) Ona mne zblázní!

LAMOIGNON (stranou) Kdybych jen v
jistotě byl, — zde bych se mohl něčemu
přiučit.

LUDVÍK Ptám se vás na dobré vaše
svědomí: je mínění vaše opravdivé státi se
Molièrovou chotí?

ARMANDE On je takřka můj poručník —
přeje si toho — pronásleduje mne —
stojím osamělá na světě —

LUDVÍK O Armande, zachovejte se těm,
kteří vás milují! Bučíte mně tou, kterou
býti tolikráte jste mi již odepřela! —
Mlčíte? —

MOLIÈRE a LAMOIGNON (stranou) Ona
mlčí!

LUDVÍK Proč neodpovídáte, Armande? O
mluvte! U koho najdete mocnější ochrany,
než je ochrana králova? — Váháte? —

MOLIÈRE a LAMOIGNON (stranou) Ona
váhá!

ARMANDE Sire, náhlé překvapení —
změna okolnosti —

LUDVÍK Nechtě si na čas — rozmyslete
si moje přání. — Slyším šumot — nejsme
zde jistí?

ARMANDE Druhé jednání baletu začíná
— co nevidět mne Molière zavolá —

LUDVÍK Odejdu; ale dejte mi zítra
znamení, abych věděl, zdali vás po
představení zde najdu ARMANDE Zítra
budu celý den zaměstnaná zkouškami.
Molière trápí mne ustavičně svými rolemi

LUDVÍK Stavte se nemocnou!

ARMANDE To jmenuje divadelní
nemocí. — Ale něco mi napadá — dám
vám znamení mezi hrou

LUDVÍK Mezi hrou?

ARMANDE Ano. Obecenstvo kolikráte
netuší, že herec na jevišti dvě role hraje
— jednu pro obecenstvo, druhou sám pro
sebe se známou osobou v divadle.

LUDVÍK Znamenité!

ARMANDE Zítra po představení, budu-li jista, že Molière nepřijde, — budu očekávati Vaši Majestátnost zde. Musím Molièra pozlobit, aby nepřišel.

LUDVÍK Výborně!

ARMANDE Než se počne hráti, začnu hádku skrze obleky; a když máme nějakou rozepři spolu, to nikdy nepřijde. — Když se mi lest podaří, mohla bych —

LUDVÍK — dát mi znamení něčím na vašem obleku. — Modrým šátkem — kdybych se měl šťastným státi — nemyslíte modrým ?

ARMANDE To nemůže být — v té roli, co zítra hraji, nemůže se šátku upotřebiti

—
LUDVÍK Tedy něco jiného —

ARMANDE Šátek byl by ovšem
nejvhodnější a nejpohodlnější —

LUDVÍK Cožpak není kusu, kde by se
šátku upotřebiti mohlo?

LAMOIGNON (stranou s úzkostným
výrazem) Šátku?

ARMANDE V kuse Škola pani mohlo by
se šátku upotřebiti, ale kus ten nemůže se
dávat pro některé mezery v naší
společnosti. — Někdo přichází — bože!

LUDVÍK (dupne) Navrhněte tedy přece
kus, který by se hned dávati mohl a v
němž by modrý šátek byl.

ARMANDE Sire, Tartuffe !

LUDVÍK Tartuffe?

ARMANDE To je jediný kus, ve kterém šátek upotřebiti mohu. Již zvonili — ani okamžení nemám času. — Vidíte, Sire, že to nemůže býti —

LUDVÍK Co nemůže býti — Tartuffe?
Hm, hm, Tartuffe je hotov — každou hodinu se může dávat —

ARMANDE Tartuffe? — Sire, rozvažte, Tartuffe!

LUDVÍK Ovšem — ovšem, Tartuffe — Molièrova zpropadená řeč k obecenstvu —

Lamoignon — ctnostné spolky — ale

Turkyně, arkadické pastýřky nemají šátků
— kvůli tomu šátku musel by se dávat
přece jen Tartuffe —

LAMOIGNON (strne, stranou) Cože? —

MOLIÈRE (sleduje hru Ar mandy s
blaženou napnutostí)

ARMANDE Ale považte, Sire, Tartuffa?

LUDVÍK Ovšem, ovšem — pamatuji se
— jsou v tom některé závady! — No,
necht' si! Či přestanu proto býti králem
francouzským, když se hráti bude
Tartuffe?

ARMANDE Lékaři

LUDVÍK Ah lékaři

ARMANDE Právníci

LUDVÍK Ah právníci

ARMANDE Nemravná scéna s šátkem

LUDVÍK S šátkem? — Na to jsem zapomněl! Toť je nejlepší scéna v celém kuse. Tu máte nejlepší příležitost všechno mi říci, aniž byste si potřebovala jakého násilí činiti. Bude-li šátek žlutý, tedy zítra večer nepřijdu! Bude-li modrý, tedy se podařila vaše lest, Molière nepřijde, večer bude náš a já stanu se nejšťastnějším člověkem! A nyní vás opustím, Armande, milostný můj andělí! (Odejde.)

ARMANDE (vyprovází ho velmi laskavé až ke dveřím. Jak za ním zavře, pustí se do smíchu tleskajíc rukama)

MOLIÈRE (radostí a zahanbením zardělý
vyjde ze skrytu) Armande! Je-li možno!
Tys zachovala Tartuffa —

ARMANDE No, žárlivce?

MOLIÈRE Radost přemáhá mne — jsem
u vytržení! — Armande! Rozkošné,
spanilé ty stvoření! (Okamžení drží ji v
objetí.) A nyní ven k shromážděné naší
společnosti, bychom jí oznámili radostnou
zprávu, že je Tartuffe zachráněn —
zachráněn láskou! (Oba odejdou.)

(Lamoignon vymotá se z šatů a strnule
okolo sebe se ohlíží. — Delší přestávka.)

LAMOIGNON (všecek u vytržení) Co
zosnovalo moudré vypočtení všech
okolností, co společná práce učenců a
oprávněných stavů celého Francouzsko —
státní událost —, zmařilo kus fulárdu —
koketerie divadelní herečky!

MADELEINE (rychle otevře) Tuť jste! Co jsem se nastrachovala o vás. V divadle je plno plesu a jásání. — Tartuffe je zachráněn. — (Slyšeti za scénou hučení hřmotících hlasů.) Slyšíte ten hřmot?

LAMOIGNON Co to znamená?

MADELEINE Pracovníci viděli muže, který před týdnem nápořádovi knihu Tartuffa ukradl.

Je prý v domě — hledají ho všude. (Hřmot stává se hrozivějším.) LAMOIGNON I to ještě

MADELEINE Nebesa — jaké to tušení! — Nyní pochopuji, jak jste mohl nazpaměť uměti Tartuffa — nešťastníku!

LAMOIGNON (třesa se) Zbožňování

Molièra — úcta k jeho veleduchu —
studium zdrojů —

MADELEINE Upokojte se. Vysvobodím vás za to, že jste byl přítelem mých rodičů! (Sejme mu vlásenku.) Tuto vlásenku může potřebovati Molière zítra k Tartuffu! Zde je plášť! Zde turban. (Oblékne do toho Lamoignona.) Nyní budou myslet, že jste divadelní herec. Provedu vás co muslimana prese všechna nebezpečství!

LAMOIGNON (co Turek) Ach! Daleko to přišlo ve Francouzsku! Křesťanství je vyhlazeno a spravedliví se musí odříkati víry! (Oba odejdou.)

Opona spadne.

JEDNÁNÍ PÁTÉ

Jeviště představuje předpokojí královské
lóže. V popředí pokoj — skoro jak koridor
—

osvětlen korunním svícnem. Zrcadla. —
Sesle. — Zadní stěnu tvoří opona ze dvou
dílů, uprostřed stavená. — Když se
rozevře, viděti v zdélšené perspektivě
podprsni zed' (Brustung) lóže královské
— a za ní, docela v dáli, do divadla.
Opona u zpočátku je stavená.

VÝSTUP PRVNÍ

MOLIÈRE.

MOLIÈRE (ustrojen již pro divadlo co
Tartuffe a nápadně podoben
Lamoignonovi, vstoupí a dívá se do
zrcadla) Podařila se ta natvářka! — Kde
jen Madeleina tu vlásenku vyslídila! Jako

by schválně dělaná byla pro Tartuffa. — Přiblížilo se tedy okamžení, na které jsem s toužebností čekal, okamžení nikoli pomsty, ale — odplaty. — Od třech hodin již tlačí se obecenstvo v ulicích a při kase sotva že komisaři pořádek udrží. Tak je mi tesklivo, jako vojínu před bitvou. — Kdyby Armande přece modrý šátek měla — ne ne, ona pomůže mi vítězství dobyti v boji, který jsem jen kvůli ní podnikl. — Ona! Ona je dcera Duplessiova! Jí děkuju za látku k Tartuffu. — Tamto je lóže princů — tuto lóže královská. V několika minutách shromáždí se tuto v předpokojí — milostníci královští. — (Rozevře oponu.) Tu odtud bude se dívati král na Elmíru Duplessovu a trásti se bude — jako já. — Odpočinu si ještě trochu — zde mne nikdo vytrhovati nebude! — Proč by nemohl také jednou divadelní herec

odpočinouti si na sesli královské, když neopovrhne král odpočínutím na sesli divadelní herečky! (Vejde do lóže, opona lóže zavře se za nim.)

VÝSTUP DRUHÝ

*DUBOIS. LEFÊVRE. Potom CHAPELLE.
Konečně LIONNE a DELARIVE.*

DUBOIS Člověk musí utéci do koridoru
— aby dýchatí mohl.

LEFÊVRE Divadlo naplňuje se pod samý
strop —

DUBOIS U kasy přišli prý lidé k
pomačkání a rozličným úrazům —

LEFÊVRE Důkaz to, že lékaři neměli
příčinu stěžovati si na Tartuffa DUBOIS

Při satíře na právníky oči z vás nespustím

LEFÊVRE Král vzal deputace, které proti Tartuffu byly, všechny do své lóže. Neštěstí naše dopomohlo nám k veliké cti. Aha! Vidíte váženého našeho přítele Chapella?

DUBOIS Zdá se býti pohroužen v hlubokomyslném rozpočítání.

CHAPELLE (hluboce zamyšlen počítá na prstech)

LEFÊVRE Vypočítáváš Molièrův příjem, vážený příteli? —

DUBOIS Či počet hlav — já počítám ke dvěma tisícům lidí —

CHAPELLE Vypočítávám, kolik let ještě francouzský vkus trvati může, když se takto pokračovati bude.

DUBOIS Dokud básnit budou akademikové, není k očekávání, abychom častěji viděli tak plné divadlo jako dnes.

LEFÊVRE (ironicky) Pomyslete, Dubois, látka Tartuffa je Chappellova — on první měl myšlenku vystaviti na jeviště pokrytce.

CHAPELLE Ano, to je pravda. Byla to moje původní myšlenka.

DUBOIS Ministr a komoří!

(Lionne a Delarive vstoupí.)

DELARIVE Jeho Majestátnost nezdrží se již dlouho

LIONNE Podepisoval jen ještě nařízení k propuštění oněch ne-pokojníků, kteří pykali v Bastile vášnivé zastávání Tartuffa, který že se prese všecko to přece dává, pochopiti nemohu CHAPELLE Na štěstí je kramář v koření Mathieu na rozkaz presidenta Lamoignona vyjmut.

Tento Mathieu je jeden z nejhorších tleskačů, lidí to pravému umění velmi nebezpečných —

LEFÊVRE Lamoignon? — Je to tedy pravda, že od té doby, co Molière držel řeč k obecenstvu, Tartuffa na sebe potahuje. — Ve spisech Mathieua našel se dokument, v němž se dokazuje, že právě jméno Madeleiny — Duplessis je.

LIONNE a DUBOIS Duplessis ?

LEFÊVRE Jméno oné nešťastné rodiny, o níž nám Molière s neobyčejnou vášnivostí vypravoval. — Tyto dni přehledávaje staré úřední spisy, našel jsem v nich, k nemalému překvapení — velmi urputně vedenou při, kterou vedly děti Duplessovy před dvanácti as neb čtrnácti léty — proti Lamoignonovi

VŠICKNI Lamoignonovi!

DELARIVE (u opony) Jak nepokojné je obecenstvo! — Jak hlučné! Člověk by myslel —

VÝSTUP TŘETÍ

MOLIÈRE vystoupí. PŘEDEŠLI.

VŠICKNI President!

LIONNE Věru on! — Divím se, vy v divadle?

DELARIVE Nedostalo se ještě divadelním hercům královským cti, aby kdy byli přivábili pana presidenta Lamoignona —

LEFÊVRE (stranou) Nemá pochybnosti, on je Tartuffe !

MOLIÈRE (v rozpacích) Oblékl jsem vskutku presidenta?

DUBOIS (stranou) Mluví zmateně.

CHAPELLE Pane presidente, ubezpečuji vás, že všechny síly svoje vynaložím, abych tuto satiru Moliérovu jak náleží ve všech časopisech rozebral. Přesvědčíte se,

že je ve Francouzsku ještě pér

MOLIÈRE — husích

CHAPELLE Husích?

LIONNE (stranou) Opravdu — zdá se, jako by nebyl při sobě. (Hlasití.) Pane presidente, záleží vám mnoho na osudu rodiny Duplessisové —

LEFÊVRE Bezpochyby vám známo bude, že Madeleina, mladá herečka, co dnes poprvé vystoupiti má, jedna z dcer Duplessisových je?

MOLIÈRE (užasne) Jakže?

LEFÊVRE V spisech Mathieuových, kterého jste zatknouti dal, — dokazuje se, že jste v domě rodičů tohoto děvčete —

MOLIÈRE Rodičů? Madeleina byla by sestra Armandy? — Nebesa ! — Slyším zvonec nápovědy — první znamení — zpráva o Madeleine — Ha! — V třetím jednání, pánové, se uvidíme ! (Odběhne.)

VŠICKNI (pustí se do smíchu) Molière !

CHAPELLE Molière jakožto Tartuffe!

LIONNE Podivuhodný! Vtělený president!

LEFÊVRE Není pochybnosti, Lamoignon je Tartuffe — Lamoignon je (stranou) podvodný přítel Duplessisův!

DELARIVE To bude největší Molièrova role! — Podívejte se jen na to lidem přeplněné divadlo! Pojd'te! Na okamžení! (Rozevře oponu.)

VŠICKNI (kráčejí pozvolna do lóže, zůstanou ale v pozadí. Opona se za nimi zavře.)

VÝSTUP ČTVRTÝ

LAMOIGNON vstupuje opatrné. Později PŘEDEŠLÍ.

LAMOIGNON Již tedy uzavřeno a bez zázraků odvoláno nebude. — Celá Paříž je v pohnutí každý viděti chce ctnostné pokrytce na jevišti! — Narážlivá slova jízlivé té satiry —

zaznamenávají se a při jistých příliš do oka padajících scénách vypukne přenesmírný jásot!

Interdikt nemine všecky ty, co na komedii šli, — ale pro dnešní večer přijde již

pozdě. — A všechno to — rád byl bych
vyzradil králi intriku, kdybych ji nebyl
slyšel na tak nebezpečném místě. — Tudy
musí jít — kdybych se odvážil — zde
jediné bezpečné je místo v celém domě
(Předešlí vycházejí z lóže.)

LIONNE Ah Molière ! Dejte si na čas !

DELARIVE Pohled na tak plné divadlo,
Molière, má cosi okouzujícího DUBOIS
To množství očekávajícího lidu, Molière

LEFÊVRE Zdáte se býti všecek zaražen
nad tím, že Madeleine Bėjartova vlastně
Madeleine Duplessisova je. —

LAMOIGNON (stranou) Nebesa ! Oni mne
drží za Molièra !

CHAPELLE Ovšem, pane Molière, vy jste

si látku k Tartuffu nevymyslí, slyším, že
je to opravdivý příběh, který nám v něm
ukazujete —

LAMOIGNON Za koho mne držíte?

DELARIVE Za největšího básníka,
kterého má Francouzsko v komedii, za
nejpravdivějšího mravolíče svého
času, za vzor pozdějším věkům

LIONNE Ano Molière, kdybyste chtěl
šetřiti úřadů

DUBOIS Molière, kdybyste chtěl šetřiti
lékařů

LEFÊVRE Molière, kdybyste chtěl šetřiti
notářů

CHAPELLE Molière, kdybyste chtěl

šetřiti akademiků!

LAMOIGNON Pánové, já jsem president Lamoignon!

LIONNE Podoben jste mu nápadně

DELARIVE Věrná jeho kopie!

DUBOIS S jásotem vás přijmou!

LEFÊVRE Strach a rozpačitost zlosyna tak pravdivě se odznačuje ve vašem obličeji, jako byste vskutku stál vedle mladé selky z Limoges a s ní rozprávěl o průmyslu bavlnářském —

LAMOIGNON Chcete mne zblázniti?

DUBOIS Takovýto výbuch zlosti bude vám náramně slušeti, až se hanebnosti,

kterých jste natropil v domě ubohého Duplessis, odkryjí, až duch vámi zklamané Adély a hlasy opuštěných dětí, které jste donutil, že si výživu hledati musely při divadle —

(Začíná se hrát ouvertura za scénou.)

DELARIVE Ouvertura počíná —

VŠICKNI (stranou) Král! —

VÝSTUP PÁTÝ

LUDVÍK. PŘEDEŠLÍ, kteří se všickni hluboce pokloní.

LUDVÍK (přichází se založenýma rukama /armverschräkt/ a rozčileně přechází sem tam) Dobrý večer, pánové! Ah Lamoignon — dobrý večer, Lamoignone — Jak vy

sem přicházíte ?

Není pamětníka, aby vás kdo byl v divadle viděl.

LIONNE Sire, je to Molière jakožto Tartuffe

LAMOIGNON Já zajdu —

DUBOIS Všickni jsme hotoví dle vznešeného příkladu Vaší Majestátnosti s Tartuffem se smířiti, co jsme Molièra v přestrojení viděli.

LAMOIGNON Sire —

LUDVÍK Pravda — jakpak by také přišel president do hříšného divadla!
Podivuhodná šalba!

(Stranou.) Je to Molière, nemohu se
podívat mu do očí. — (Hlasitě.) Pánové,
pojd'te do mojí lóže!

CHAPELLE Sire, — jaká to čest!

LUDVÍK Všickni, všickni, kteří jste byli
protivníci Tartuffa! — Molière, vy jděte k
dílu! Jste jaksi rozmrzen? — Měl jste
snad malou hádku za kulisemi? Pojd'te,
pánové! Příkladem svým, Molière,
donutím nepřátele vaše, že vám budou
tleskati. (Vstoupí do lóže až k samé
podprsní zdi \Brustung\ a v tom okamžení
strhne se ohromný jásot. Ouvertura ukončí
se tušem a potom umlkne.)

DUBOIS Aha! Vítají ho proto tak hlučně,
že zápověď odvolal — (Následuje krále.)
CHAPELLE Připojme se, aby se tleskalo i
nám! (Všickni vstoupí do lóže, zůstanou

ale více v poradí, blíže k jevišti. —
Záclona zůstane rozhrnutá.)

LAMOIGNON (zůstane sám a vypukne v zoufalý smích) Hahahaha! Oni mne drží za Molièra! Duplessis je mezi nimi — a zámky u truhel mých se otvírají a svědčí proti mně! Již počala scéna — slyším již ty vražedné verše — nyní vystoupí Elmíra — ha, tu je! Král nahýbá se dolů — šátek —

LUDVÍK (se náhle zdvihne se sesle a přichází pomalu k popředí. Všickni uctivé se rozstoupnou na obě strany, a když projde, v slušné vzdálenosti státi zůstanou.) LAMOIGNON (uhne se zcela na stranu) Šátek — byl žlutý! — (Dlouhá přestávka.) LIONNE (stranou) Urazilo krále některé místo? —

DUBOIS (stranou) Snad nějaká osobní
narážka —

CHAPELLE (stranou) Aneb špatný rým
—

LAMOIGNON (pro sebe) Šátek byl žlutý!

DELARIVE Vaší Majestátnosti, — ráčíte
poroučeti — směl bych —

LIONNE Řeč v tom kuse zdá se Vaší
Majestátnosti snad přece příliš
svobodnou?

CHAPELLE Já napočítal již šest špatných
rýmů!

LIONNE Přeje si vaše Majestátnost, aby
se vydal protest —

LEFÊVRE Nebo mandát?

LUDVÍK (sedne a opře hlavu o ruku)
Nehezké, nehezké — jestli mne klamala!

LAMOIGNON (plosině stranou) Haha!
Obleky nejsou dobře voleny v kuse tom.
— — Ten žlutý šátek! — — (Slyšeti
tleskání.)

LIONNE Přeje-li si Vaše Majestátnost,
poručím, aby se opona spustila —

CHAPELLE Oh Ludvík Čtrnáctý je přece
jen Ludvík Čtrnáctý.

LUDVÍK Chapelle, to byla
nejhlubokomyslnější myšlénka, kterou
jste kdy vyslovil. Co vidím? Molière ještě
zde? — (Všickni obrátí se na
Lamoignona.) LAMOIGNON (zmuží se

odhodlaně) Sire, kdybych se odvážiti směl
a pověditi vám zprávu LUDVÍK O čem?

LAMOIGNON Týká se to oděvu. — O
šátku Elmířině!

LUDVÍK Jak — vy víte? Pánové, (ukazuje
na lóži) vstupte! — Zanechte nás o
samotě!

(Všickni se pokloní a odstoupí v poradí.)

LAMOIGNON Sire, zprostěte mne
ukrutného toho omylu. Já jsem president
Lamoignon!

LUDVÍK Vskutku! Jste Lamoignon — co
víte o Elmíře —

LAMOIGNON Ludvíkova ušlechtilá mysl

a důvěra zklamána je ženskou koketerií —
aby vymohla provozování Tartuffa,
vynalezla lest —

LUDVÍK Jakže? — Proto žádala Armande
—

LAMOIGNON modrý šátek na znamení!

LUDVÍK Ošemetné! Ošklivé! Ale odkud
víte —

LAMOIGNON Náhodou seznámil jsem se
s onou mladou herečkou, která dnes
poprvé vystoupí — (Slyšet tleskání za
scénou.)

LUDVÍK Komu to zase tleskají?

DELARIVE (z poradí) Vystoupila poprvé
malá Béjart-Duplessisova.

LAMOIGNON Zajisté si nyní Vaše
Majestátnost přeje, aby se představení
ihned ukončilo —

LUDVÍK Zklamán — zrazen! Podivno, že
mně tu malou Madeleinu nepředstavili
(potlesk).

Zdá se, že se líbí. — Delarive, má
schopnosti?

DELARIVE Výborné!

LAMOIGNON Má se opona spustit?

LUDVÍK Ještě ne, až po prvním jednání
—

LAMOIGNON Je-li pravda — zítra
oznámí se v žurnálech, že se kus jen do
konce prvního jednání dohrál, Jeho

Majestátnost ale že opustila svoji lóži již
po první scéně?

LUDVÍK Bezpochyby! To je ten pravý
prostředek!

(Tleská se.)

LAMOIGNON Ďábelské ruce!

LUDVÍK Delarive, líbí se?

DELARIVE Všeobecně!

LUDVÍK Jak je oblečená?

DELARIVE Modrý šátek —

LUDVÍK (vstane) Modrý šátek? Hm, hm,
musí býti vlnadná ta Madeleine! Zdá se
býti svěží

— zajímavá — tak něco — čeho posud
nebylo —

LAMOIGNON Sire, poroučíte kočár?

LUDVÍK Presidente, — rád pozoruji
vyvinování mladých schopností — (tleská
se) musí výborně hráti. — Nechci býti
takovým ukrutníkem, abych jí odchodem
svým ubližoval. —

Presidente, — nechtě ještě ten článek pro
žurnály!

LAMOIGNON (u vytržení) Sire, dobrá
věc!

LUDVÍK Delarive, (Delarive přijde
z_pozadí) když jsme již zde — a jinak
stráviti večer nevíme, myslím, abychom
se podívali na ten kus až do konce.

Myslíte? Půjdemo? —

DELARIVE Jaká něžnost, jaká to
velkodušnost ! — Madeleine zvítězí nad
Armandou — totiž v její roli —

LUDVÍK Já přeju štěstí celému světu — a
byť to šlo i na moje útraty. — Madeleine
musí býti znamenitý talent! — Od
nynějška budu jen ochrance umění, a
nikoli jen umělkyň. — Pánové, poj cite,
chci viděti kus až do konce ! — (Vejde do
lóže. Všickni ho následují, mimo
Lamoignona. Záclona se za nimi shrne.)

VÝSTUP POSLEDNÍ

*LAMOIGNON. Později MOLIERE. Potom
ARMANDE, MADELEINE a MATHIEU. —*

Naposled LUDVÍK a OSTATNÍ.

LAMOIGNON (sám) Všecko ztraceno!
Všecko to tam! Odsouzen jsem za
posměch sloužiti nejpozdnějším ještě
věkům. — Mám prchnouti? — Mám
zůstat? — Mám se dívatí sám na sebe?

MOLIÈRE (jakožto Tartuffe, rychle
vkročí)

LAMOIGNON (vidí v Molům sám sebe)
Ha! Kdo jsi, člověče? — Pryč ode mne —
příšero!

MOLIÈRE Znáš mne? — Cítíš, kdo jsem?
— Jsem tvoje svědomí! Tebe a stín
obětovaného tebou nešťastníka chtěl jsem
ukázat světu. Viz! Tam dole stojí
Duplessis co Orgon, Elmíra co žena jeho,
tebou zavedená k nejhanebnější nevěře !
— Čisté hlasy panenské, které zaznívají k
tvým uším, jsou hlasy dětí tvého přítele,

tebou do bídy vyhnaných, sester to, které
teprv nyní, v okamžení, kde zlosynství
tvoje najevo vyjítí má, co sestry se
poznaly. — Vez! Jak tuto před tebou
stojím — stín tvůj, podoba tvá —, tak
vystoupím nyní na jeviště a já sot
obecenstva nepřivítá Molièra, ani
Tartuffa, ale presidenta Lamoignona! —

MATHIEU (po jedné straně vede
Madeleinu, po druhé Armande, která nese
v ruce rusou vlásenku a přes ráme některé
jiné kusy oděvu, což Molière později
potřebuje, jmenovitě modrý šátek)
Chválabohu, Molière, že přicházím včas!
Stálo mne to ale tři tisíce livresů kauce!

MADELEINE Vám tedy máme co
děkovati zapovědí, ukradenou knihu
nápovědovu, Bastilu i mimická navedení?
— Špatný člověče, kdybyste nebyl spolu

příčinou, že jsem sestru našla —

(Ovine rámě okolo pasu Armandy.)

MOLIÈRE Zde stojí dědičky oněch peněz, o něž jsi oloupil otce jejich, obět' tvého pokrytství a potměšilosti! — Slíbíš, že chceš pojistiti Madeleine třicet tisíc livrů?

LAMOIGNON Třicet ti — Co by mně to nyní pomohlo?

MOLIÈRE Za podíl Armandy, který též třicet tisíc livrů obnáší — kterého se ale moje Armande odřekla, poněvadž já, díky Muse, uživiti ji mohu z mých prostředků —, za ten podíl zřídíš divadelní školu, akademii pro vzdělání umění hereckého, aby schopnost vylíčováním a představováním odkrývati nešlechtnosti pokrytců ve Francouzsku nevymřela.

Slíbíš, že tak uděláš?

LAMOIGNON Jaké to rouhání!

MOLIÈRE Slyš — pakli tak učiníš, co já učiniti chci. — Vděčen za ideu, kterou jsi mně mimovolně k tomuto kusu dal, — nechci přece, aby se na tebe ukazovalo a volalo: Vidíte, to je president Lamoignon! — Molière dokáže ti, že má šlechetnější srdce než ty! Zde šátek, jaký ty nenosíš! — Zde hlava, která není tvojí! — (Dává si přitom rusou vlásenku na hlavu a modrým Mikem ovine se okolo pasu.)

LAMOIGNON Jak? — Cože? — Znáti že mne nebudou?

MOLIÈRE Tvoje skutky ano, ale osobu tvoji chci ušetřiti. (Venku hlučný potlesk.)
Slyšíš —

jak tě již očekávají. — Přísahěj, že vyplníš, co jsem od tebe žádal, a já vyjdu, jak zde stojím!

LAMOIGNON Přisahám při světle pravdy!

MOLIÈRE, ARMANDE, MADELEINE
Výborně, Tartuffe!

LUDVÍK (který byl již dříve páchnu trochu rozhrnul, — vejde s pány £ ló\$e)
Ne, tak ne, Lamoignone, přísahejte při lži, černé jako noc! Co jsem to musel slyšet!
— Molière, vy prokazujete velikomyslnost muži., který jí hoden není.

LAMOIGNON (stranou) To bude poslední den mého života!

LUDVÍK Nic mi neušlo z toho, co se zde

mluvilo, a čemu jsem nerozuměl,
vysvětlili mi tito pánové. — Lamoignone,
tací jsou ti muži, kteří nejen Francouzsko,
ale i mne opanovati chtějí.

— — Vy — pravzore Tartuffa, nikdy
nepřibližujte se k knížeti, který pokrytce
navždy vypověděl od vesla svého státu.
Netřeba mi již další vaší služby —

LAMOIGNON Sire, milost —

LUDVÍK Nikdy! — V tom okamžení
složte svoji důstojnost! (Obrátí se k
druhým.) Tedy dvě sestry? (Jde k
Madeleině, kterou zvědavě prohlíží.)
Krásná Madeleino, přeju, abyste tak
velkou umělkyní se stala, jakou je
Armande, ale umělkyní na jevišti, nikoli
— (s vytýkavým pohledem na Armande)
za kulisami!

ARMANDE (prosebně) Sire —

LUDVÍK Dobře, dobře. Já беру Madeleinu pod svoji ochranu. A vy Molière — moji pánové, zvláštní mi to činí potěšení, — že právě nyní mohu ukázati Francouzsku — z hlavní lóže — v Molièru že umění, v odkrytí pak a vypovězení jeho nepřátel (podívá se na Lamoignona) že svobodu myšlének a svědomí ctím! Následujte mne! (Odejde vpravo od herce.)

CHAPELLE Do velké, hlavní lóže!
(Kvapně následuje krále. Delarive, Lionne, Lefèvre a Dubois jdou za ním.)

MATHIEU Ah, pane expresidente, nyní půjdu pod hlavní svícen a hojným potleskem při každém místě, které se na vás potahuje, pomstím se za Bastilu!

MOLIÈRE Nezapomeňte na výmínky!

Sice zítra, při druhém představení
Tartuffa, ukážu vlka v pravém jeho
kožichu. — Přítelkyně, moje sestry, nyní
na jeviště! —

MATHIEU A já na svoje stanoviště, pod
hlavní svícen! (Všickni čtyři v jednu
stranu odejdou.) —

LAMOIGNON (sám) Jděte, jen jděte! Na
jevišti jsem napolo vyhrál — v životě
jsem prohrál

— ale počkejte — počkejte — ! (Odejde.)

Opona spadne.

VLÁDA A LÁSKA aneb MATKA V ZÁPASU S DCEROU

činohra v pateru jednání od Karla

Edmonda Chojeckého

OSOBY

Maršál D'ANCRES (45 let)

KAREL

D'ALBERT, jemrální kapitán královského
zámku Louvru

(31 let)

GASTON DE LA FORCE (25 let)

THEMINES (48 let)

RAYMUND DE TOURS, astrolog (65 let)

RIZZI, ve službě Eleonoríně (40 let)

XAINTRAILLES

dvořané, šlechtici

SABRAN

NANGIS

VITRY

PÁŽE

POSEL, ve službě paní maršálové

PETR, služebník Raymttndův

KAPITÁN GARDY

PAN ARMAND DE RICHELIEU

PRESIDENT NEJVYŠŠÍHO
HRDELNÍHO SOUDU

ELEONORA CONCINOVA, choť maršála

d' Ancre (36 let)

BEATRIX

MARKÉTA, opatrovnice Beatricina

Soudcové. Šlechticové, dvořané, dámy.
Pávata. Gardy. Stráže. Lid.

JEDNÁNÍ PRVNÍ

Rayymundovo laboratorium.

V pozadí, kamž oko obecenstva vniknouti nemůže, jsou peci. — Veliká sednice středověkého alchymisty., astrolaby, veliké knihy, pergamentové závitky, alembiky, křivoly, teleskopy., číše a podobné náčiní. Tu a tam vázy s květinami a jiné předměty osvědčující přítomnost Renské.

VÝSTUP PRVNÍ

BEATRIX. MARKÉTA. PETR.

(Beatrix pracující jehlou — Petr je zaměstnán u pecí.)

PETR (běží k oknu) Co je? — Ah, není to nic. Kdykoli slyším jaký křik z ulice, zdá se mi, že tam chtějí zabít našeho pána.

MARKÉTA Budeš mlčet?

PETR O, na mou věru — alchymista — co tomu ten hloupý lid rozumí — ti mu fíkají sprostě čarodějník.

MARKÉTA Budeš-li pak mlčet?

BEATRIX Co praví Petr?

MARKÉTA (jdouc se usadit s prací svou

vedle Beatrix) Pravit jen, že by byl měl mistr Raymund aspoň se nasnídat, prve než vyšel.

PETR Baže. To já bych se takové neprozřetelnosti jakživ nedopustil — já ne!

BEATRIX Můj ubohý otec —

MARKÉTA On se živí vědou.

PETR (stranou) Ano — zároveň ale ovšem také dryáky, kouzelnými nápoji a amulety, jež prodává a za něž se pořídí něco na zub. Dobře říká náš pán: blud musí živit pravdu.

MARKÉTA Co z tebe bude za prostomilou nevěstu! (Ukazujíc jí obdobu pro hlavu, již právě připravuje.) Za mých

dob nosili jsme širší čepeni.

PETR Ba právě, celé stodoly; člověk se mohl pod tím ukrýt před deštěm.

MARKÉTA (dadouc se znova do šití)
Nečiním ti komplimentů, ale nevím, je-li při dvoře mnoho děvčat, aby měly tvou ušlechtilost a tvé způsoby! Bůh ví — když jdeš a své malé nožky ukazuješ jako v poletu, aneb když ty své ručky při šití tak úhledně pohybuješ, — což divu, když se tím některým až hlava splete. — Je to vidět na tom ubohém Gastonu — prve tak rozpustilý jonák a ty jsi z něho udělala svatého — a jak ten tě miluje!

PETR Ten je věru ubohý.

BEATRIX A proč by mne nemiloval? Což by jej mohl kdo více milovati nežli já?

MARKÉTA A jak na nás kvapí s tou svatbou. Člověk sotva může od práce odhlídnout!

BEATRIX Dobře má, že pospíchá štěstí vstret; vždyť nás beztoho zřídka kdy potká!

MARKÉTA Nechci říci — Ale svatba se nepřichystá tak snadno jako oběd — jen tak —

zhurta s večera do rána.

PETR (stranou) Ta Markéta je k smíchu!

MARKÉTA (pokračujíc) Na štěstí je zítra dvanáctého; a jak mistr Raymund praví, dvanáctka je složená z pětky a sedmičky a to jsou svatá čísla.

PETR (ukazuje na Gastona, jenž přichází)
O paní Markéto, — vida, vy máte přece
jen pravdu

— hle, dvě ruce — dvě nohy — jedna
hlava, dohromady pět. — Svaté číslo!

GASTON (vstupuje)

VÝSTUP DRUHÝ

TITÉŽ. GASTON.

GASTON (tiskne Beatrice ruce a jde k
Markétě, již obejmě) Markéto! Beatrix!

BEATRIX Dobrý den, Gastone.

GASTON Nu dobrá, Markéto.

MARKÉTA (k Beatrix) To je hubička, jež
se mi zdála, jako by byla zamýšlená pro

tebe, holoubku můj; po svatbě ti ji vrátím.

GASTON (k Beatrice, skloniv se k její sesli) Víte-li pak, že pracujete jako víla?

MARKÉTA (stranou) Dobře tak, jak se ty malé ručky do toho ženou.

GASTON (usadí se k nohám Beatrice)
Potkal jsem u dveří vašich Duplessis
Mornaie s princem Condé. Jsouť od
několika dní v Paříži.

BEATRIX Princ Condé?

GASTON Veliké to jméno, vid'te — ale
taktéž veliká duše, milá Beatrix. Několik
předků mých zemřelo pro šlechtitou tuto
rodinu. Princ mi tisknul ruku tak laskavě.
— Ah to tím, že jsem nyní — co vás
znám, Beatrix — přátelství jeho hoden.

Vám to ani na mysl nepřišlo —

vám — ale já, pomním-li, jaký jsem byl,
prve než jsem do tohoto domu vstoupil, —

lehkomyšlný — ba snad horší ještě
marnotratník, blázen, — jenž vyhazoval
život svůj plnými rukami — dle rozmaru
a náhody!

BEATRIX Šlechtné srdce vaše, Gastone,
nalézá ve mně podnět proměny, k níž by
vás byla přirozená povaha vaše přivedla.
Vy pak snažíte se tím oprávniti lásku svou
a vyplniti propast, již vyryl osud mezi
synem de la Force a chudou dcerou
Raymunda de Tours.

(Mezi touto scénou přichází a vychází
Petr, kterýž na pece dohlíží.) GASTON
Nikoli Beatrix — Vy jste mne naučila

pochopit, že život náš má jiný úkol a jiné vděky než to nezřízené řádění našich vášní. Já musil dobýti míru svědomí, než jsem se mohl povznést k vám; vy jste to jediná, jíž jsem povinován za své šlechetenství —

BEATRIX (dadouc mu ruku) Já pak vám budu povinována za své štěstí!

GASTON (s vroucností) Ah Beatrice, já vás miluju co první a jedinou lásku svou.

BEATRIX Gastone můj, vid' že opustíme Paříž? V tomto domě mne jakýsi strach obchází!

Celý dvůr umlouvá se sem na setkanou. Bůh sám zná všechny tajnosti, jež se tu odkrývají, všechny pikle, ježto se zde kují. — A ti lidé říkají otci mému „čaroději“ —

jemu, kterýž je přece učenec, — a jak na něj, ubohého stařečka, dorážejí! Ne-ní-li pravda, že nás odvedete odsud? Já nejsem ctižádostivá — já — skromný domek, někde pod strání na vysluní, kde bych mohla s ptactvem zpívat a se slunečkem se usmívat — dýchat vonným vzduchem lučním — k tomu starého otce mého — vás — a mou milou Markétu. A což mi do ostatku?

GASTON Drahé dítě!

PETR (vyhlídne do galerie) (Hluk smíchu.) Ah — ah. Je tomu hodina, co nikdo nepřišel, —

již mi to začínalo být ku podivu.

GASTON (k Petrovi) Očekáváš někoho?

PETR Co nevidět nahrne se sem hejno
větroplachů. (Nápodobí kupce.) Dejte mi
flastr — chci mít mast — nápoj lásky —
(Ke Gastonovi.) Však uslyšíte sám — jako
by člověk mohl tolika lidem najednou
vyhovět — našinec je magikem — ale
proto člověk přece neumí čarovat.

GASTON Pojďte, Beatrix, — již pouhá
přítomnost těchto mužů je pro dámu
potupou.

MARKÉTA (zvedá se a sbírá dílo své)
Vskutku — také se musím postarat o
oběd. — Přines nám dříví, Petře.

PETR Již jdu. (Stranou.) Ona poroučí
učenému jako nějakému nosiči.

GASTON, BEATRIX a MARKÉTA
(odejdou)

PÁNOVÉ (přichází)

VÝSTUP TŘETÍ

*PETR, NANGIS, SABRAN, VITRY,
XAINTRAILLES a JINÍ PÁNOVÉ.*

NANGIS (vchází splašeně, jako by chtěl
uhánět za Beatricí, v tom okamžiku zmizí)
Eh — eh

— (vrace se k ostatním pánům, ježto
přicházejí). Což tu lidé před námi utíkají?

XAINTRAILLES To je tvá chyba —
hrome!

PETR (předstoupiv) Tu jsem, krásní
pánové.

NANGIS (obrátiv se) Ah — tys tu? A ty

se teda také počítáš za někoho?

PETR Ale milostpane —

NANGIS Nu buďsi. — Platí. — Jsi člověk — mluv, co je to za holubičku, kteráž před námi utíká ustrašená !

PETR Já jsem učeň mistra Raymunda!

NANGIS Jak stará je?

PETR Je mi dvacet let.

XAINTRAILLES Je sirotek — na vdaní
— nebo vdaná?

PETR Já jsem svobodný.

NANGIS (ukazuje mu dukát) A jmenuje
se?

PETR Ona se jmenuje Beatrix, je to dcera
mistra Raymunda a má osmnáct let.

NANGIS (dá mu dukát) Vida, tys vtipný
hoch — kde je pán tvůj ?

PETR Hnedle tu bude, milostpane!

SABRAN Zdalipak na mne nezapomněl
ten balbous?

XAINTRAILLES A na mne, ten
čarodějník?

NANGIS Hrome — a na mne?

PETR (stranou) Ti jsou čistě zdvořilí.
(Nahlas.) Ano pánové, ano.

NANGIS Můj nápoj?

XAINTRAILLES Můj horoskop? Můj
amulet?

(Mezitím zjeví se d' Albert na jevišti.)

VÝSTUP ČTVRTÝ

TITÉŽ. D'ALBERT.

D'ALBERT (v pozadí) Eh! No — no
pánové, — vždyť pak toho chlapce
udávíte.

NANGIS Ah pan d'Albert.

XAINTRAILLES Generální kapitán
Louvru!

PETR Ten se dobře nahodil. (Odejde.)

D'ALBERT (předstoupne) U všech všudy
— Netřeba být ani d'áblem, ani
kouzelníkem, kdo by vám chtěl osud váš
předpovědět. Tvůj horoskop,

XAINTRAILLES? Ještě se po něm ptá,
ježto Concinové vládnou a ježto mu hlava
vězí mezi sekerou a špalkem — jako nám
všem. — Spravedlivý bože — ježto
trneme všichni strachem a hrůzou
blednem.

SABRAN On má pravdu, na mou věru —
my se usmíváme pod sekyrou.

XAINTRAILLES Oh ti Concinové!

D'ALBERT Ty se chceš právě oženit s krásnou slečnou de Montluc, on, kteráž ti má přinést za věno náměstnictví v Dauphine? — Jest to krásný skvost, kterýž zdobí výbavu nevěsty tvé,

— ale radím ti, pospěš si — tvůj dekret se má právě vyhotovit — ale pro Saint-Luca.

XAINTRAILLES Proklaté duše ti Concinové!

D'ALBERT Kýho d'ábla! Sabrane, ký čert vám to také vlezl do hlavy, že jste unesl dceru starého židovského lichváře! To jen hříšek mladosti — není-li pravda — ale považte si, povídají, že si ten starý lotr dal vydrat skrze pana maršála a šlechtou jeho choť ohromné sumy peněz — a že — a že opatrný dlužník by mohl snadno na to pomyslit, jak by se dluhu zprostil, kdyby

dal spálit na jedné hranici únosce židovky — i židovku ovšem i věřitele —, nestoupá vám do nosu čoud hořících otýpek, Sabrane ?

SABRAN Vždy a všady ti Concini.

D'ALBERT Ti,

NANGIS, o tobě vědí, žes se mnou jedna duše, žes můj nejlepší přítel, vědí, žes povolán nastoupiti po mně v kapitánství královského hradu — vznešené to místo, kteréž člověku dává v každou dobu přístup ku králi. Monseigneur d'Ancre a Eleonora Galigai, jimžto se zalíbiti se ti nepodařilo, posadí tam někoho ze svých přívrženců. Příteli NANGIS, nejlepší ty příteli můj, za první příležitosti dají ti místo služby dýku nebo provaz.

(Obrátiv se ke všem.) Nu teda, co říkáte
mému proroctví?

NANGIS Tropíš šašky? — Ale ty sám?

D'ALBERT Já? — Já se dám do boje.

XAINTRAILLES To se mi líbí!

D'ALBERT A svolám okolo sebe všechny
lidi dobré vůle!

NANGIS Tu nás máš, Sabrana,

XAINTRAILLES, NANGIS.

SABRAN Ano — učiňme hon na ty
Concini!

NANGIS Ano a za jasného dne! Zanechme
již temné úklady těmto dobrodruhům — a
vzhůru

— kordem kupředu! Při nich je lest, při nás je síla!

D'ALBERT Síla? — A kde ji vzít? —
Kdež máte velmože Francie od té chvíle,
co sekera Tanneguy-Duchátela přeťala žití
Karla Burgundského?

NANGIS A ty soudíš?

D'ALBERT Já soudím,

NANGIS, že moudře zvednout zbraň,
kterouž jsi pohrdl. Ano lest proti lsti.
Štveme chytře Condéa proti d'Ancrovi a
d'Ancra proti Condéovi: nenávidít' se oni
již tolik, že se sražením navzájem rozdrtí,
a my jich doděláme nadobro, sebranými
ostatky.

XAINTRAILLES D'Ancra proti Condéovi? — Ale vždyť pak udělali alianci — jdou teď pospolu — snad proti nám?

D'ALBERT Nikoli. To je tak naoko. Minulost jich je obtížena vztekem a nenávistí. Těm Concinům nelze zapomenout na drzost ševče Picarda, jemuž pan Condé ochráncem. Konečně nechtě mne jen jednat. Mluvte jen pro mne. Až bude chvíle tasit meč, dám vám vědět.

XAINTRAILLES Chválabohu, já se postarám o maršála.

D'ALBERT O maršála! Což je o toho, jeho ženy třeba se báti! D'Ancra není než povyšeneček štěstí — ale Eleonora Galigai je sama o sobě ideou, soustavou

politickou! — Ona ví, že první síla krále je autorita, a první ctností národu poslušnost, — ona se snaží o sjednocenost vlády

— ale pro sebe. Muž co do odvahy a žena co do lsti. Italiánka co do mstivosti tají myšlení své pod úsměvem — a ukrývá ruku svou mezi květy. A právě když se vám nejmírněji tváří a usmívá, bučíte jistí, že se na vás chystá k zkáze. Když ji vidím usmívati se, tu již se ohlížím po hlavě, která padnouti má. O já ji znám — Máť ona za lubem jakés násilí. Na koho? —

(Ohlédnuv se dokola — septem.) Na Condéa!

NANGIS Na prince z krve královské!

D'ALBERT Pomněte sněmu stavů ve Blois.

XAINTRAILLES Condé je mocný.

D'ALBERT Guise ním byl. (Pausa.)

SABRAN (k d' Albertovi) Ale proč váhá?

D'ALBERT Člověk váhá vždy roznítit válku občanskou. Ale oni se k ní dostanou silou věci; pak znáte plán můj —

NANGIS Dobrý plán to; na mne spoléhej.

XAINTRAILLES Já přišel ze statků svých kvůli spiknutí. Spikněm se, já jsem tvůj.

SABRAN A já?

NANGIS Ano zapomněl jsem. Rizzi, důvěrník Galigaiovy, o němž pravili, že je

ve Španělich, je ve Florenci. Teď jsem se toho dověděl.

D'ALBERT Víím to.

NANGIS Bab.! — Víš-li pak též, že ta pyšná Florenčanka Galigaiova je zamilována střemhlav do Gastona?

D'ALBERT Víím to.

NANGIS Ten člověk je k zoufání; nelze mu přinést noviny, leda odevčírka.

D'ALBERT (stranou) Neškodí to, když člověk činí, jako by věděl všecko. Ah — ona tedy miluje Gastona? (Nahlas.) Někdo přichází !

(Dáma maskýrovaná zjevív se v chodbě.)

VÝSTUP PÁTÝ

PŘEDEŠLÍ. MASKÝROVANÁ DÁMA.

D'ALBERT Tu je sama naše Florenčanka.
(Nahlas, jde naproti mas-kaře.) Jen
vstupte, tajuplná dcero Evina, vstupte jen!
Snad přichází paní hledat nápoje k
ochočení plachého milovníka! Máme jich,
balšám pro zahojení těch věčně trvajících
ran srdce, máme jich! —

Rozličné elixíry sympatické i tajné,
kterýmiž se nepřátelé naši z nemoci života
vyléčiti dají, také jich u nás můžete dostat
—

DÁMA V MAŠKAŘE Poznali mne!
(Nahlas.) Pravá dcera Evina, jak jste
pravil, pane d'Albert! (Pozdravuje pány
sňavši škrabošku.) Pozdravuji vás,

pánové!

VŠICKNI (dělají se překvapeni) Paní
maršálka!

VÝSTUP ŠESTÝ

TITĚŽ. MARŠÁLKOVA v pozadí.

ELEONORA (k d'Albertovi s úsměvem)
Jsme dobře ostřeženi, chválabohu, pan
jenerální kapitán Louvrů všude dohlíží.

D'ALBERT (s poklonou) Slovíčko uznání
od paní maršálky je mi nejsladší
odměnou.

ELEONORA Jeho Milost král nemá
věrnějšího služebníka nad pána; právě mu
to také královna matka pravila.

D'ALBERT (s poklonou) Kromě pana maršála! —

ELEONORA (stranou) Lichotí mně, myslí snad, že moc má se viklá.

D'ALBERT (šeptem k přátelům) Chcete ji vidět zblednout? — Dejte pozor! — (Nahlas k Eleonoře.) Ví-li pak paní maršálka, že se princové zbrojí? — Že hugenotové jsou již ve zbrani? Dům rakouský nám krom toho působí veliké nesnáze — zvláště v Itálii, milostpaní, — dnes jsem dostal zajímavé noviny z Florencie.

ELEONORA (živě) Ah — z Florencie — (Nedbale.) Ah!

D'ALBERT Ano z Florencie —

drobnůstky osobní —

ELEONORA Pro vaši osobu?

D'ALBERT (klada váhu na slova svá) Pro mou — a také pro jiné.

ELEONORA (stranou) Měl by znáti moje tajemství?

NANGIS Co je to?

D'ALBERT (šeptem k pánům s úsměvem) To vám vyložím později.

ELEONORA (stranou) Pro všechno ohrad'me se napřed. (Nahlas chladně.) Víte-li pak, milostpane d'Albert, že od svatby královny s infantkou španělskou všechno tak vypadá, jako by don Juigo Cardenas, poslanec Jeho Milosti krále

katolického, vládnul Francii.

D'ALBERT (zkoumaje ji) Kterak, paní?

ELEONORA Kterak? Můj bože, poněvadž není ni porad ni tajemství státních, o nichž by nebyl zpraven před jinými. Sama noc nemá pro něho tajnosti; pravdať arci, že je zastupitelem mocnáře, v jehož zemích slunce nezachází.

D'ALBERT (stranou) Měla by mít podezření?

ELEONORA Co o tom soudíte, milostpane, měl by snad někdo vyměňovat naše tajemství za španělské zlato?

D'ALBERT Ta čarodějnice!

NANGIS Hle, teď zas d'Albert bledne!

D'ALBERT (k Eleoně) Jakkoli je zkaženost našeho věku veliká, netroufal bych se přece na nikoho takové podezření uvrhnout.

ELEONORA (stranou) Trefila jsem ho. Ted' mi třeba důkazů. On zachová moje tajemství, abych jeho nevynesla.

D'ALBERT (stranou) Nesmí se odkládat. (Nahlas, nabyv svobody ducha.) Smím-liž si dovolit, milostpaní, politovati netečnost, v nížto trváte při nestydatostech a vzpourách ševče Picarda? Ten ničemník znova předměstí pobouřil.

ELEONORA (chladně) Víím to, křičí: Ať žije Condé!

D'ALBERT Urážlivým způsobem

vypověděli maršála do Lesigny. Ten ubohý si asi zoufá, že nemůže již říkat: moje gubernie Peronnská — neb ten nerozvážený Longue-ville dobyl prý Peronny křiče jako rebelanti v Paříži: Ať žije Condé! —

ELEONORA Pan z Longueville se nemá co chlubit svou dobývkou, vloudil se do města toho jako zloděj.

D'ALBERT (pokračuje v pohoršenosti) A ti Amienští se ani nehýbají! A chevalier Concini —

váš švagr — tomu zavřou bránu zrovna před nosem! — A vévoda z Bouillonu, jehož poslali na Longuevilla, zapomene cestou na své povstání a zanechá poslancům nejlepší důstojníky své, aby tím bezpečněji město své k obraně

přichystali mohli!

ELEONORA Je zrádce!

D'ALBERT A hrabě d'Auvergne — ten rozloží jízdu svou po okolních vesnicích, místo co by měl dorazit na Peronnu!

ELEONORA Ten baba!

D'ALBERT Ani nemluvím o vojsku Mayennovu, kteréž vyšlo ze Soissonsu a z Noyonu — s rozvinutými prápory na pomoc povstalcům — a vše to s křikem válečným: Condé! Je to věru k neuvěření.

ELEONORA (hledíc mu do tváři) K jakému účelu chcete mne popudit proti princovi?

D'ALBERT K jakému účelu? Povím to

bez obalu, paní, — myslím, — že nyní ještě můžete bojovat i zvítězit, — ale zítra že by bylo již pozdě!

ELEONORA (utlumeným hlasem) A kdybych se vydala v boj — co byste dělal vy?

D'ALBERT Nabízím vám kord svůj co bojovník.

ELEONORA Vy jste náčelník mocné strany — pane —, můžete-liž slíbit na čest svou a před Bohem, že vy a vaši zůstanete neutrální. Tot' všechno, zač vás prosím.

D'ALBERT Na mou čest a před Bohem, ano!

ELEONORA Mám slovo vaše?

D'ALBERT Slovo šlechtické.

ELEONORA (dadouc mu ruku) Je dobře!

SABRAN (šeptem k pánům) Zdá se, že si libujeme v citech.

XAINTRAILLES (opička) Snad se také ještě obejmeme. — Budiž!

NANGIS (zticha) Ano, as tak jako k smrti odsouzení!

ELEONORA (k d' Albertovi) Pan Condé není ještě vítězem. Tím buďte jist. Jest to hrdopýšek, kterýž o sobě myslí, že je již králem ve Francii. Má prý armádu — lid prý mu poslouchá, ale já, já mám vůli — a sedm tisíc mužů brabantských i lüttichských, kteříž čekají jen na slovíčko ode mne a již-potáhnou na Paříž.

D'ALBERT (stranou) Sedm tisíc mužů —

ELEONORA (stranou) Nebudu mít svobodného dechu, dokud tento člověk bude na mé cestě.

D'ALBERT (stranou) Ať mě jen zproští Condéa — však já pak dovedu zprostit krále i jí.

ELEONORA (k pánům) Pánové, dovolujeme si požádat vás, jakož i pána Louvrů, byste nám obětovali několik okamžení svých veselostí. Já dávám zítra karusel a nelze, aby slavnost moje postrádala květu mladé šlechty francouzské.

NANGIS (tiše k d'Albertovi) Třeba-li tam přijít ve zbrani?

D'ALBERT (tiše) Ne!

ELEONORA (tiše k d'Albertovi) Princ tam snad také přijde! (Venku je slyšet zdaleka hluk a křik.) Čaroděj — do vody s čarodějem!

D'ALBERT Ah, to obyčejný průvod mistra Raymunda. (K Eleonoře.) Dobří obyvatelé pařížští nemohou se dočkat, až se nový vynos parlamentu proti hvězdopravcům vykoná.

VÝSTUP SEDMÝ

TITĚŽ. Mistr RAYMUND.

D'ALBERT (k Raymundovi) Jářku Raymunde, psi vám štěkají až do pat — a luza též.

RAYMUND Netopýři nemilují světla.
(Vida Eleonoru.) Ah, paní maršálka! —

ELEONORA (stranou k Raymundovi)
Raymunde, — blížím se rozhodnému
okamžení svého života, chtěla jsem se s
vámi poradit. Zeptejte se za mne hvězd
nebeských — dejte mi zítra můj horoskop.
Zítra, rozumíte, Raymunde? Zítra! Před
bálem!

RAYMUND (tiše) Dobře, paní má, —
doufám, že tento den bude pro vás tak
šťastný jako pro mne, — já žením dceru
svou, paní má.

ELEONORA Nuže Raymunde,—(dává mu
náramek) přiložte toto k její výbavě —
jest to můj svatební dar.

RAYMUND Mé díky za ni, paní má, díky!

ELEONORA (k pánům) Nuže teda na zítřek, pánové, — těším se, jen ať mi nezapomenete —

(Pokloní se líbezně.) Na zítřek. —
(Eleonora odchází.)

VÝSTUP OSMÝ

TITÉŽ bez Eleonory.

NANGIS (k Raymundovi) Konečně jsme sami u všech —

SABRAN Mé amulety?

NANGIS A nápoj, jejž jsi mi slíbil?

XAINTRAILLES Pekelný čaroději, — a můj horoskop?

RAYMUND Všecko dostanete. — Jen co

vejdu do mého laboratoře, myslím, že již dávno tajemství mám hledané; za deset minut jsem zas mezi vámi, milostiví pánové! (Odejde nalevo.) ‘

D’ALBERT Xaintrailles se domnívá posud, že se hvězdy námi zabývají.

XAINTRAILLES A což by měly lepšího na práci? Nepravím, že by hleděly na sedláky, ale SABRAN Nangis, ten zas věří na sympatické nápoje!

NANGIS Ah, nápoje — to je jiná!

D’ALBERT (s úsměvem) Dost možná, že má

NANGIS pravdu a Sabran že nemá křivdu; o vážné této otázce pojednáme později, pánové! (

Vytrhne dva lístky ze své tobolky, z nichž dá jeden Nangisovi a druhý Xaintraillovi.) Zde máte své rozkazy.

NANGIS Bravo! Mám přátele mezi Condéovými lidmi, však já jich přiměji, aby přivedli prince k nějakému nepřátelskému skutku proti Concinům, to bude kapka, níž plná číše přeteče.

XAINTRAILLES Já zas si vyhledám Picarda. Ten mně chválabohu věří — a sadím se, že bude řvát hlasitěji než kdy, že jej princ Condé chrání a že pod jeho ochranou se nebojí ani čerta ani Concinů?

NANGIS Ale to je všecko jen malicherná hra.

D'ALBERT (jich odváděje) V politice, přátelé, — neznám ni malých lidí ni

malých prostředků. (Odejdou.) Jen jděte, jděte !

VÝSTUP DEVÁTÝ

D'ALBERT. Pak PETR.

D'ALBERT Oh vy větrné hlavy! Hle s takovými lidmi musím dělat konspiraci. Co škodí! — Za osm dní bude Ludvík Ludvíkem XIII. a já králem ve Francii.

PETR (přiběhne) Ah. — Ještě mi to hučí v uších!

D'ALBERT Co je to?

PETR Neslyšíte, jak oheň burácí? Jářku, není-li to šílenost, pod těmi nádobami tak silně topit?

— Tot' to musí prasknout.

D'ALBERT (směje se) O fuj — A ty opouštíš mistra svého?

PETR Milostpane, já jsem se nezavázal nikdež, že s ním do povětří poletím.

D'ALBERT Ty chceš tedy vyletět se mnou — dobře máš! Aspoň budeš v dobré společnosti.

PETR Oh ne, dokonce ne! Já nechci vyletět s nikým — ale slyšte jen! (Jde ke dveřím.) Mistře Raymunde! Mistře Raymunde! (Je slyšet bouchnutí, explozi, Petr skočí nazpět a křičí). A můj bože! Tu to máme! Nu co jsem vám povídal ? — On bude na kousky, ten ubohý mistr Raymund.

VÝSTUP DESÁTÝ

TITÉŽ. BEATRIX. GASTON.
MARKÉTA. Pak RAYMUND.

BEATRIX (běží k otci) Otče !

GASTON (též tak) Raymunde!

PETR (vstává) On není mrtev! (V tom okamžení vejde Raymund postrašený a upustí paklík.)

BEATRIX Co se stalo, otče můj?

PETR O můj bože! Panno, — stalo se, co se mohlo stát již dávno, ty mašiny se rozstřelily, a div že vám to otce nezabilo!

BEATRIX (objímajíc Raymunda) Ah!

RAYMUND Upokoj se. — Nejsem

chválabohu ani raněn ani mrtev.

BEATRIX Ah. — Již tě nenechám samotná. A já tam hovořím pokojně a mluvím o štěstí —

oh to je hrůza !

RAYMUND (ji objímaje) Jen se upokoj — dítě —, vždyť nic není.

PETR Vyt' musíte být pravý salamandr, mistře Raymunde! (K Beatrici.)

Pomyslete si, panno, že jsem měl sotva času udělat skok až sem, jinak by mě to bylo i s ním zabilo!

RAYMUND (s úsměvem) A po smrti by ti bylo právě jako mně.

PETR (v nesnázi) Ně, já chtěl říci — no

necht' — však můžete být rád, že jste tak vyvázl.

BEATRIX (s výčitkou) Zas takovou neopatrnost! —

RAYMUND Co plátno, člověk se jich v každém věku dopouští. Ale nehubuj mne — tato bude má poslední — třeba mi čerstvého povětrí —

GASTON Je vám již lépe?

RAYMUND Byl jsem jen trochu omráčen, nic více.

D'ALBERT (předstoupí, drží v ruce paklík, jež Raymund upustil) Tuhle, mistře Raymunde, paklík, kterýž se zdá obsahovati vaši učenost. Ten velký červený kříž vypadá docela kabalisticky.

RAYMUND (sahaje živě po paklíku) Ah
— to psaní — dejte, dejte jen!

D'ALBERT (se smíchem) Psaní? Snad
zamilovaná dokonce!

RAYMUND (se přemáhá) Dovolte, ať
vám poděkuji, milostpane !

D'ALBERT (stranou) Kýho čerta může
mít v tom paklíku?

RAYMUND (stranou) Já trnu, povážím-li,
že tyto listy —!

D'ALBERT (šeptem ke Gastonovi, bera
jej za ruku a veda jej na stranu protější)
Pane de la Force, nepletu se do vašich
tajemství; ale právě jsem vám chtěl říci
— mějte se na pozoru —

paní maršálka se nerada dělí s jinými v lásce jako v politice.

GASTON Maršálka? Já vám nerozumím, pane? (Mluví tiše, procházejí se poradu.)

RAYMUND (šeptem k Beatrici, k níž mluvil mezi výjevem právě předešlým) Tato nehoda je snad znamení nebes, dcero má, hle, vezmi tyto listy, jsou tvoje.

BEATRIX (ve strachu) Mám je otevřít?

RAYMUND Ne, nikoli! (Stranou.) Vždyť se po mé smrti všeho dovíš, a to ještě dosti časně, bohužel! (Nahlas.) Od šestnácti let střežím co poklad tyto listy, jež mi jakýsi tajný hlas radí dnes vložit do tvých rukou, — ale přisahej mi, Beatrix, přisahej mi, dcero má, že nezlomíš pečeť tuto než po mé smrti, leč by život tvůj byl v nebezpečení !

BEATRIX Přísahám vám to.

RAYMUND Díky, díky — teď mi podej rámě své. (Bere ji za ruku.) BEATRIX (ke Gastonovi, kterýž šeptá ještě s d''Albertem) Jdete s námi, pane hrabě?

GASTON Ano, přijdu za vámi. (Oni odejdou.)

VÝSTUP JEDENÁCTÝ

D'ALBERT. GASTON.

GASTON (k d''Albertovi) Slyšte na mou čest — jest to čirá pravda: Při první zmínce o lásce poukázala mne maršálka velmi jemně k šetrné vážnosti. „Vy jste miloval mnoho žen, Gastone,“ pravila mi, „vám je třeba sestry — chcete mne za sestru?“ Já jí políbil ruku — od té chvíle

neviděl jsem v ní jen přítelkyni — a ona ve mně než bratra. Vidíte, že jsem mohl srdce své zadat, aniž bych ji byl zradil.

D'ALBERT Na věky nebude ženská krásného, elegantního mladého muže opravdu za bratra považovat. Snad že chce poznati rozkoše lásky čisté, dokud nepřijde cos lepšího. Srdce její ukolébává se v spaní při této zastřené vášni, kteráž je pro můj zrak aspoň patrná a mocná.

Ještě jednou vám pravím — pozor —, já vidím hloub do srdce lidského, zvláště pak do jejího.

GASTON Vy jste prý ji miloval.

D'ALBERT (s úsměvem) Já! Já — možná.

GASTON Nuže můžete mi tisknout ruku

bez strachu. Nebyl jsem nikdy sokem
vaším a nebudu věčně. Jeden z našich
pomohl k pozdvižení maršála d'Ancre a
paní d'Ancre toho byla pamětná, nic víc.

D'ALBERT Věřím rád. Nuže já vás déle
nezdržím. Sbohem!

GASTON Sbohem. (Odejde.)

VÝSTUP DVANÁCTÝ

D'ALBERT sám, pak RIZZI.

D'ALBERT Nechtěl mě za důvěrníka —
je to jeho škoda — to by byl býval
prostředek mně ústa zavřítí. (Jde naproti
Rizzimu jenž vchází.) Oh — Rizzi, ty mi
přicházíš vhod — Bůh ví dobrá náhoda tě
přivedla.

RIZZI (vejde) Pan

NANGIS, jejž potkal jsem, mi pravil, že jste zde.

D'ALBERT Ty přicházíš z Florence?

RIZZI Právě v tu chvíli.

D'ALBERT Předejel jsi kurýrům?

RIZZI Ano, jel jsem úprkem a přeletěl jsem Savoiji a Burgund jako ve snách.

D'ALBERT Necestoval s tebou nikdo?

RIZZI Kdybych byl vyjel s někým, byl bych přece dojel sám.

D'ALBERT Viděl jsi maršálku?

RIZZI Posud ne.

D'ALBERT Jsou noviny tvé dobré?

RIZZI Výborné. Manucci byl zajat.

D'ALBERT Kdo je ten člověk?

RIZZI Učený ve Florencii, milostpane; tím je pro sebe, jeden z bývalých důvěrníků Eleonory Galigaiové — tím je pro vás.

D'ALBERT Jaký zločin byl na něho?

RIZZI Byl obviněn z černé magie. Tři měsíce pobyl v rukou inkvisitorů. Maršálka mne poslala do Florencie, abych vyznáním jeho překazil, — ale já přišel pozdě.

D'ALBERT Pověděl co?

RIZZI Dali mu španělské boty — on nic
— Vzali ho na štipce — Zpíval jen! Ale
— když přišla malá — a pak veliká průba
— — —

D'ALBERT Co řekl?

RIZZI (dělaje dobráka) Snad že křivě
nařknul paní maršálku.

D'ALBERT Jen ven s tím!

RIZZI Krom toho vypravují ve Florenci
plno takových historií. Mezi jinými —
vypravuje Manucci, že jednou v noci byl
probuzen silnými rány na dveře. Otevře
— vstoupí žena —

byla to Eleonora Galigaiova, vrhne se mu
k nohám prosíc; on se nechá obměkčit.
Slovem: prosička mu složí do rukou

dcerušku — svatý závazek — drahé stvoření — sladké ovoce lásky své s Lorenzem, učněm Manucciho.

D'ALBERT Bylo to po její svatbě?

RIZZI Ne před ní — děvčátko pěkně urostlé. — Lorenzo se kochal v nadějích, kteréž nebyly více po chuti ženě, jižto si Marie z Medicis vyvolila za společníci. Dalo se mu to na srozuměnou. Ten nešikovný si troufal pomýšlet na pomstu. Předešlo se mu, jednoho večera našli jej zavražděného na prahu domu jeho.

D'ALBERT Ta jinak nemohla začít.

RIZZI Zůstalo dítě. Brzo dostal Manucci rozkaz, by mu dal zmizet. Ten se zhrozil zločinu.

Požádáno k tomu jiných — ale pozdě —
děcko zmizelo — jakýs neznámý prý ho
zachoval, jak se praví.

D'ALBERT (s polovičným úsměvem) A
ten neznámý? Jak se jmenuje?

RIZZI Nevím.

D'ALBERT Hle, hle, to je divná řeč,
mistře Rizzi — Jméno toho člověka.

RIZZI Snad se ho dovím, milostpane?

D'ALBERT Když tomu tak, tedy jste
zrádce nebo hlupák. Na hlupáka jsem vás
posud platil příliš draze; na zrádce
zůstávám ještě vaším dlužníkem.

RIZZI Milostpane.

D'ALBERT (chladně) Vy máte dvojí tvář, mistře Rizzi, — to je věc, o kterou se s vámi nepři, jejížto nepochybnost toliko vyslovuji; vy mi prodáváte tajemství Concinů, vy nemůžete než mě zradit maršálce; netřeba mi na to dokladů — to vězte napřed — já to věřím — na tom dost. Člověk, o němž pochybuji, je odsouzen; muž, jehož se bojím, je ztracen. To vám pravím tak mimojda. Ted' dále: jméno toho muže?

RIZZI Jest Jordán, též učeň Manucciho, — ale Francouz rodem.

D'ALBERT Dále?

RIZZI Opustil Itálii.

D'ALBERT Dále?

RIZZI Je ve Francii.

D'ALBERT Tys ho našel?

RIZZI Přicházeje do Paříže změnil jméno. Je tomu patnáct let. Žádám čtyryadvacet hodin; dříve se v tom nevyznám.

D'ALBERT Máš tedy po čem jej poznat?

RIZZI Manucci mu odevzdal paklík s třemi listy. Jeden z nich osvědčuje narození dítěte a druhé dva zavraždění Lorenze a zmizení té dívky. Paklík ten má černou pečeť a na sobě velký červený kříž.

D'ALBERT Červený kříž?

RIZZI Ano červený kříž.

D'ALBERT (dupna nohou) Ah! (Stranou,

čině velké kroky.) Hlupáku — ty všední
člověče —

mít ty listy v rukou!, tu — v té chvíli — a
nic se neozvalo ve mně, že tu držím osud
svůj v rukou. Všecko to ať zůstane
maršálové tajemstvím!

RIZZI Já budu němý.

D'ALBERT O kolik hodin předjel jsi
kurýrům?

RIZZI Nebudou v Paříži leč dva neb tři
dni po mně, pro všelikou příhodu jsem je
podplatil.

D'ALBERT Tys drahocenný člověk.
(Stranou.) Tři dni! Ano — do tří dní.
(Nahlas.) Pojd' za mnou! Ne — není
rádno, aby nás viděli pospolu, jdi, jdi! —

Oh paní maršálko, již vás držím konečně!
Ale jak? Jak? Ah ty papíry — Těch se
dodělám!

Konec prvního aktu.

JEDNÁNÍ DRUHÉ

Veliká a nádherná galerie v Louvrů.

VÝSTUP PRVNÍ

THEMINES, ELEONORA. Themines stojí,

Eleonora sedí u tabule plné písem.

THEMINES Ano paní má, — a kdyby byl
stokrát princem z krve královské, já
markýz Themines zajmu prince Condé!
Všecko je nastraženo. Mí lidé jsou zde,
lieutenant d'Elbine s gardisty svými tam.

Náčelníci sborů střeží vnější brány. Vy zde máte rozkaz k jeho zatknutí od krále podepsaný — račte mi jej dát.

ELEONORA V tu chvíli — čekám jen na posla — ejhle tu je již (Rizzi vejda čeká na rozkaz ku předstoupení.) (K Theminoví.) V tu chvíli, pane z Themines, v tu chvíli.

THEMINES (pohlédne oknem) Princ právě kráčí přes dvůr — vchází do síně poradní.

ELEONORA Dobře. — Podívejte se, prosím, zdali kapitán San Chiara již přišel.

THEMINES (se vzdálí a dává Rizzimu znamení, by mluvil)

VÝSTUP DRUHÝ

PŘEDEŠLÍ. RIZZI.

ELEONORA (iepttm k Risztrau) Ty ses neloudal, porozuměls mé netrpělivosti; dobře tak.

RIZZI Já jsem milostpaní tak oddán.

ELEONORA Viděls Gastona?

RIZZI Viděl — mluvil jsem s ním — sotva že mi sluchu dopřál, zdál se jaksi nepokojný.

ELEONORA Nepokojný? A proč?

RIZZI Nevím.

ELEONORA Cožpak by tušil nebezpečí, ježto hrozí princí Condéovi?

RIZZI Nikoli, kdyby bylo tak, byl by se chopil meče svého k jeho obraně. Vždyť víte, ta rodina — —

ELEONORA Ano, vím, jak jsou princovi oddáni.

RIZZI A vy jste chtěla předejítí nějakému výbuchu; proto jste dala prosit pana de la Force, aby na vás doma čekal.

ELEONORA Uhodl jsi myšlení mé.

RIZZI Proto jsem také ničeho nezanedbal. Privil jsem mu, že záležitosti vážné vymáhají, by se s vámi sešel; že jej prosíte, by na vás čekal a každému jinému dveře své zamezil, by jste nebyli vytrhováni.

ELEONORA A co odpověděl?

RIZZI Že poslechne — ano že by vám sám rád jakési tajemství svěřil.

ELEONORA (stranou radostni) Tajemství
1 Svou lásku snad — svou lásku, jižto tají
co zločin nějaký, co jsem mu zakázala na
to myslit! Musila jsem — bylať to
povinnost. Ale jak sladký byl pohled jeho
a jak se chvěl hlas jeho zrazující první
ruch jeho srdce! Já vás miluju — Od šesti
měsíců žiji jedině tou vzpomínkou.
(Nahlas.) Mohu teda jednat?

RIZZI Můžete.

ELEONORA Ah Rizzi, kdyby měla ruka
moje, bijíc po panu z Condé, dotknouti se
této hlavy šlechetné!

RIZZI Nemáte se čeho bát. (Stranou.)
Kdybyste mně byla platila lépe než pan
jenerální kapitán, nebyl bych vás zradil,
milá paní. (Pausa.)

ELEONORA Tys byl jen bídný cikán, prve
než jsi stopoval stopu mého štěstí.
Pamatuješ-li na to, Rizzi?

RIZZI Prorokoval jsem z ruky dívkám a
prostopášníkům ve Florenci; ano,
pamatuji se na to.

ELEONORA Mně jsi tím zavázán, že již
nežebráš.

RIZZI Ano madonna, — (stranou) a
slabému duchu tvému.

ELEONORA Povznesla jsem tě ku své
důvěře.

RIZZI Ano madonna, (stranou) a až ke tvé pohrdě.

ELEONORA Zasypala jsem tě dobrodiním, Rizzi!

RIZZI Ano madonna, (stranou) tys mne donutila koupiti zločinem píd' země, v níž žena má spočívá.

ELEONORA Nuže Rizzi, — za cenu dobrodiní mých — pověz mi ještě jednou — co mohu očekávat od soudu?

RIZZI Naučil jsem se vědě své v hoře Titánově. (Vezme sypací hodiny, kteréž na stole stojí.) Život náš je sypací hodiny a dnové naši co zrnka písečná. (Vysypá písek z hodin na stok.) Madonna, — vložte levici svou na tento písek - dobře tak. (Dívá se na písek.) Váš osud věru

královský osud (stranou) a na konci záhuba.

ELEONORA A pak?

RIZZI (se pozvedne) Vidím úspěch!

ELEONORA Hled jeho se nesrovnává se rty jeho. (Nahlas.) Jdi požádat Raymunda o můj horoskop. Nepochybuji o tvé vědě — ale dva duchové vidí více než jeden.

RIZZI (stranou) A ta žena spravuje Francii!

ELEONORA Nač čekáš?

RIZZI Již jdu, madonna. (Odchází se postaví se najednou, když vidí d'Alberta, kterýž vchází se svými přáteli. Šeptem k d'Albertovi.) Ona váhá!

D'ALBERT (šeptem) Dobře ! (Rizzi odejde.)

VÝSTUP TŘETÍ

*D'ALBERT. ELEONORA. PÁNOVÉ.
THEMINES v pozadí.*

D'ALBERT (stranou) Jak je jednou člověk na sklonu, tož se valí až do hlubiny, paní má.

(Nahlas k Eleonoře, pozdraviv ji pokorně.)
My jdeme k matce králově, nechce ji pozdravit paní maršálka s náma?

ELEONORA Jen co odevzdám nějaký rozkaz panu de Themines.

D'ALBERT (Septem k Eleonoře) Rozkaz k zajatí? Nejste-liž spokojena se mnou —

na mé naléhání podepsal jej Jeho Milost král; ano chtěl sám partyzány lidem Theminovým rozdávat.

ELEONORA Držel jste mi slovo.

D'ALBERT Hra je začatá. — Ted' jen pevně. Nejmenší slabost byla by ted' neštěstím.

ELEONORA Je pan Condé ještě v radě?

D'ALBERT Ano paní má, kdosi se mu zmínil o slavnosti, již dnes večer dáváte, odpověděl s úsměchem, že k ní snad pošle komornou své paní. Víte ostatně, jak je nadutý a nestydatý k přátelům vašim; a tak mluvil mnoho a jménem královým a jménem veřejné bezpečnosti, kterak je třeba, by se maršál udržel ve vzdálenosti.

ELEONORA A rada, na čem se usnesla?

D'ALBERT Pan de Condé je jejím orakulum, vyjímám ovšem pana Armanda de Richelieu, ten drží vždycky s vámi.

ELEONORA O panu biskupu luconském jsem ještě nikdy nepochybovala. Vyložte to králi a matce králové, že se mohou na mne bezpečit.

D'ALBERT (pozdravuje ji) Poj dme. (Septem k pánům, s nimiž odchází, a tónem žertovným.) Mrak se dělí, brzo uslyšíte hromobití. (Odcházejí rozmlouvající.) RICHELIEU (vchází)

ELEONORA

(jdouc

mu

vstret)

Pane

Richelieu,

— budete mi vítán —

(Všickni odcházejí.)

VÝSTUP ČTVRTÝ

ELEONORA. THEMINES.

ELEONORA (stranou) Všecky ty tváře
kolem mne jsou pochybné — Ah
Themines. Nu jak je?

THEMINES Paní má, San Chiara je s
lidem svým na svém stanovisku.

ELEONORA (přistoupí ke stolu a vezme papír) Tu je rozkaz k jeho zajetí — a já váhám! Ve všech koncích vzpoura — ne-li záhuba — a já váhám. — A ten pan de Condé, jehož mám v rukou, — Condé, kterýž je duší vší zrady a vzpoury, Condé, kterýž mne rozdrtí, jestli jej nezhubím: a já váhám! (K Theminovi.) Ručíte mi za zdar, Themine?

THEMINES Ručím.

ELEONORA (stranou) A ten Rizzi mi nepřichází!

THEMINES (ukazuje oknem) Princ se ubírá k matce králové.

ELEONORA (hledíc) Ano, on to je — jako by Louvre nebyl dosti veliký, by pojal jeho pýchu! Veliká to ctižádost —

malý duch! — Chtíč nesmírný, ale srdce úzké. Princi de Condé, netřeba mi než fouknout na tvé slunce a zhasne, pouhým ruky mé vztáhnutím udusím ctižádost tvou.

THEMINES Nač čekáte? Máte v rukou rozkaz k zajištění. Časové Ligy jsou ti tam, paní má, dejte mi ten rozkaz — o zbytek se postarám.

(Rizzi vstoupí. Beatrix jej sleduje.)

ELEONORA (vidouc jej) Ah Rizzi!

VÝSTUP PÁTÝ

TITĚŽ. BEATRIX. RIZZI.

ELEONORA (jdouc k Rizimu) Co praví Raymund?

RIZZI Ten čertův čarodějník nechtěl
svěřit svou hatlaninu leda tomuto děvčeti.

BEATRIX (odevzdávajíc Eleonoře
zapečetěný pergament) Já jsem Beatrix,
dcera Raymundova.

ELEONORA (berouc živě pergament)
Sem s ním! (Zlomí pečeť a čte stranou.)
Má hvězda vítězí! — (Dadouc Theminovi
rozkaz k pážeti.) Tuhle, Themine, rozkaz,
jděte!

THEMINES (zticha, ale klade váhu na
slova) Mrtvého nebo živého?

ELEONORA Nezapomeňte, že to princ z
krve královské.

THEMINES Do Bastily?

ELEONORA Do Bastily. Hled'te, abyste nešli touto stranou. Nechci ho vidět.

THEMINES Dobře. (Odejde.)

ELEONORA (k Rizzmu) Ty teď jdi na svou hlídku!

RIZZI (stranou) Musím dát zprávu jenerálnímu kapitánu. (Odejde.)

VÝSTUP ŠESTÝ

ELEONORA. BEATRIX.

ELEONORA (k Beatrici, kteráž ji pozdravila a chce odejít) Vy jste byla poselkyní dobré zprávy, milé dítě, — vy máte pozdravit první moje vítězství — pozdržte se. Ah to čekání, to čekání! Dala bych jeden z paláců svých, kdo by mi ty

minuty zkrátil. (K Beatrici, podávajíc jí kytaru.) Poj' d sem, milé děvčátko, zazpívej některou píseň z tvé otčiny. (Přistoupíc před ní ve velikém pohnutí.) Ne, nikoli — hudba měkčí duši a mně třeba vší síly vůle mé — Ano události mne unášejí. Jsouť poslové, jenž oznamují věci veliké, přicházejíce od Boha a jdouce až k duši naší! Ah, velmožný pane Condé, vy myslíte, že si můžete vzíti Peronnu, — že můžete vyhnat manžela z Paříže, — že si můžete tropit posměch ze mne, a mne, ženskou, urážeti — Ejhle ženská ruka — ruka stvořená pro kužel a vřeteno drží vás — ale ruka smělá, která vás rozdrtí.

BEATRIX Vy jste velmi pohnutá, milostpaní!

ELEONORA A vy jste pokojná, ovšem! Vy jste šťastná, milé dítě. Nu hovořme

trochu —

mohu-liž pro vás co učinit?

BEATRIX Budtež dobrá a milostivá přemoženým.

ELEONORA (berouc ji za ruku) Máte starost o někoho? Nuže mluvte, co člověk dobrého udělá, přináší nám štěstí — mluvte, mluvte!

BEATRIX Ti, kteréž miluji, nepřebývají na výšinách, kdežto bouře zuří.

ELEONORA Vy jste tak krásná a líbivá — kterak jste mohla žít v temném laboratoriu —

ve všelikém nebezpečí, jež otci vašemu nejistá živnost přináší?

BEATRIX Já se modlím k Bohu.

ELEONORA Vy kladete náklonnost svou
na místo svého zaměstnání?

BEATRIX Časem kochám se ve snách —
a tu mne zanášejí vzpomínky mé,
vzpomínky to matné a těkavé co sny, do
doby vzdálené. Tu vidím jinou oblohu,
pod níž jsem co dítě žila, —

pak pole a květy — nad nimi jasné slunce
— vidím, jak přenášejí obraz nebeské
panny po ulicích, slyším zpěvy kněžstva,
hymny děvčat, modré kadidlo, ano stoupá
k nebi, pak zase tance — a opět a opět
zpěvy! Bylo to daleko, velmi daleko —
byl to jiný kraj — jiné slunce.

ELEONORA A jméno té země?

BEATRIX Neznám ji — a když se ptám otce mého, odpovídá mi, že sním.

ELEONORA Ubohé dítě. — Tys po rodu snad měla v jiném kraji žítí, snad v mé Florencii, pod teplým nebem italským ! — Ty sníš o vlasti, již jsi neznala a jež ti byla určena ! O krásné ty kraje! Tam zima srdce nikdá nezamrazí— duše se šíří vroucností a prsa oddechují vzduchem vonným. Oko se kochá v šťastném oběhu přírody, žije žitím a těší se z života. Zde pak je všecko šeré a sychravé, člověk živoří, protože horečka nám čivy bičuje, protože duše naše je v ruchu a protože nás ctižádost pohání. Ve strachu, abychom se nezalknuli, — stoupáme tu na výše jako titanové, pohybujeme se, abychom dali důkaz, že žijeme, a zabíjíme se, abychom nebyli zabití! — žij ve snách svých, milé děvče, a nech mne v mé skutečnosti.

(Themines přichází kvapně.)

VÝSTUP SEDMÝ

TITÉŽ. THEMINES.

THEMINES Triumf, milostpaní, úplný triumf.

ELEONORA (stranou) Konečně.

THEMINES Matka králová pokládá za opatrné, aby se zajal též vévoda de Mayenne a vévoda de Bourbon. Tu je rozkaz, mám jej vykonat?

ELEONORA Odvedete pana de Condé sám osobně do Baštily.

THEMINES Tak jsem hodlal.

ELEONORA Touž dobou vykonáte nové

rozkazy Její Milosti. Rozložte dobře kompanii Švýcarů a sbory švaliřů.

THEMINES Již běžím.

ELEONORA (jej zadržuje) Nebylo snad při tom krve prolité?

THEMINES Jeden z mých gardistů dostal ránu přes rameno od mladého muže, kterýž se vyhrnul jako sršeň na obranu princovu.

ELEONORA (chvějíc se) Mladý muž?

THEMINES As pět- neb šestadvacetiletý!

ELEONORA (živ? k Theminovi) Ať mi ho sem přivedou.

(Themines vychází, v tom okamžení

přichází d' Albert a přátelé jeho.)

VÝSTUP OSMÝ

*BEATRIX, ELEONORA, D'ALBERT a
PÁNOVÉ.*

BEATRIX (stranou) Můj bože, co se to děje?

D'ALBERT (pozdravuje Eleonoru)
Podivuhodně! Výtečně — byl jsem tím sám zaražen. Pan de Condé vycházel právě vítězoslavně od matky králové. — „Váš kord,“ — praví mu pan Themines pokloniv se až k zemi takořka. „Můj kord?“ „Tu je rozkaz králův, já vás zajímám.“ V tom okamžení jej obklopujou lidé Theminovi se vší úctou. Já myslel, že ho hned zardousejí.

ELEONORA Ale mladý člověk jakýsi ho
chtěl bránit —

D'ALBERT Snad jen naoko, jeť on z
vašich přátel!

ELEONORA Z mých?

D'ALBERT (ukazuje na Gastona, kteréhož
stráže právě z pozadí přivádějí) Hled'te
jen!

ELEONORA (stranou) On to byl!

BEATRIX (stranou) Můj bože! Gaston!
(Jde k němu.)

GASTON (šeptem) Mlčtež!

VÝSTUP DEVÁTÝ

TITĚŽ. GASTON.

D'ALBERT (tíle k Eleonoře) Neměl jsem pravdu, že to byl jeden z přátel vašich, a to nejdražších?

ELEONORA Co chcete říci, pane?

D'ALBERT Chci říci, že pan de la Force se nechal odzbrojit, jakmile viděl, že se jedná jménem královým. Můžete jej po vůli své buď zachovat, neb zkazit; pan de Themines vám je oddán — a já budu němý —

ELEONORA Já budu vězně sama vyslýchat. (Pozdravuje pány, kteří před ní zmateni stojí.) BEATRIX (tíše ke Gastonovi) Vězeň — slyšel jste?

GASTON (tíše) Všecko vám to vyložím. (Tíše k d'Albertovi.) Pane, račtež, prosím

vás, odvésti domů toto mladé děvče —
budu vám za to povděčen.

D'ALBERT (tiše ke Gastonovi)
Prostomilá milka.

GASTON (též tak) Nikoli — má nevěsta.
— Tuto noc měli jsme býti oddáni.

D'ALBERT (též tak) Tím lépe. (Stranou k
pánům.) Slíbil jsem vám pletky politické,
tu je máte — teď vám slibuju pletku
zamilovanou, a to pořádnou. Pletka
politická nám uškrtní man-

žela — pletka zamilovaná nás zproští
manželky. (Podává ruku Beatrici.)
Slečno —

BEATRIX (berouc ho za rameno) Pan de
la Force není snad v žádném nebezpečí,

není-li pravda, pane?

D'ALBERT (tónem posměšným) V žádném, žádném — K tomu je paní maršálové příliš milý.

BEATRIX O, to mi padá kámen s prsou! — Ta oddanost k princí Condéovi byla by jej málem v záhubu uvedla.

D'ALBERT Vděčnost k maršálce jej zase z ní vychvátí. (Vycházejí rozmlouvající i pánové.)

VÝSTUP DESÁTÝ

ELEONORA. GASTON.

ELEONORA (odevzdajíc pážeti lístek)
Králové matce. (Gastonovi.) Nešťastný!
Co jste učinil?

GASTON Povinnost svou.

ELEONORA Měl jste na mne doma čekat!

GASTON To byla smyčka. Bylať to vůle boží, že jsem dostal zprávu ještě včas, a tu jsem.

ELEONORA Zdá se, jako byste se chtěl na mně mstít. Já dala jen vykonat rozkazy Jeho Milosti královské.

GASTON Paní, rcete lépe královny matky.

ELEONORA Budiž teda, králové matky. Já jsem jí povinna poslušností jako králi samému.

— Já jsem ničím —

GASTON Vy jste vším — Králová matka

nemyslí a nejedná leč vámi. Král sám podrobuje se vaší vůli. A pakliže princ Condé nyní v Bastile, — jest to proto, že jste vy jej tam dala odvést, a pakliže král jeho zajetí podepsal, jest to proto, že jste vy mu stála po boku a vedla ruku jeho.

ELEONORA Gastone!

GASTON Eh, paní má, mějte smělost vyznat své smýšlení a hrdost skutků svých — Nejste více ve Florencii — jste ve Francii — Buďtež Francouzkou!

ELEONORA (s hrdosti)

Pravdu máte, neníť to Italiánka ni Florent'anka ve mně — jesti to přijatá dcera Francie, kteráž zde jednala. Já chci zachránit Francii! — Já ji chci zachránit autoritou — já ji chci jednotou povznést.

Cokoli posláni mému na odpor, je zločin. Já přišla z města, kdežto vzpoury a vyhnanství střídavě vládla, a znám ze zkušenosti, k jaké propasti se dostane národ, nemá-li ramena, jež by jej podporovalo, a pevné ruky, kteráž by jej řídila. Chcete-liž učiniti z Paříže druhou Florencii, z Francie druhou Itálii? Pak ovšem zapřete jednotu, obnovte Ligu, ozbrojte zámky své a cechy, ustrojte vzpoudu na základě všelikých ctižádostí a marností — Pak nebudete mít více krále, budete mít králický — nebude tu více národu povolaneého obnoviti svět, budete míti plno vůdců nájemných a žoldnéřů, kteříž budou prodávati sebe i Francii.

Voltež!

GASTON Dílo, o něž se pokoušíte, je veliké a snad oprávněné, ale prostředky

vaše jsou špatné a cesty, kterýmiž kráčíte, poskvrněné krví!

ELEONORA (netrpělivá) Krví! Krví! — (Opanujte se.) Slyšte, Gastone, my bychom neměli spolu rokovat o takovýchto otázkách. Já jsem ženská — milosrdnost by měla býti první ctností mou. Vím to, příteli můj; — ale události námi vládnou začasť. Tento boj nemohl se skončit jinak. Nezbývalo mi než vybrati mezi vyhnanstvím — pro sebe, anebo Bastilou pro něho, nemůžete mne kárat, že jsem pamatovala na svou bezpečnost? (S úsměvem.) Ne —

vid'te že ne? (Tiskne mu rameno.) Nuže hovořme raději — posad'te se tu vedle mne, milý šlechtici, a promluvme jako jindy laskavě.

GASTON Jsem vaším vězněm, paní má,

ELEONORA Ba právě — já zapomněla —
Vy jste svoboden.

GASTON Jsa vězeň, nebyl bych vám
zlořečil, ale pokud je pan Condé na
Bastile, nemůže býti pro mne stání v
Louvrů.

ELEONORA Vy mne chcete opustit.

GASTON Netajil j sem vám nikdy
oddanost svou k princovi. Můj děd umřel
za jeho děda a můj otec za jeho otce, smrt
je mezi námi jako povinností rodinnou. Já
nemohl umřít — ale aspoň nebudu živ
dlouho vedle té, kteráž udeřila tak blízko
srdce mého!

ELEONORA Oh — mlčtež již.

GASTON Krom toho jsem hugenot.

ELEONORA Včera jste byl, čím jste dnes.

GASTON Nikoli paní má. Včera jste pro mne byla Eleonora Galigaiova, dnes jste maršálkou d'Ancre. Včera byl kníže Condé na svobodě, dnes je v Bastile. Včera jsem se vás mohl zastat bez hanby, dnes neumím leč vás nenávidět — Netažte se mne více. Já jsem duch prostřední, budiž, avšak já myslím, že se má člověk rozmyslit dvakrát, než uvrhne národ do propasti válek občanských; a to jste učinila vy — ani nezblednouc, ba s úsměvem, s radostí!

ELEONORA Gastone!

GASTON Byl bych sketou, kdybych vám tajil svoje mínění. Stydím se, když

pomyslím, co lidé o mně soudit musí; mám toho dost nebýt ničím — aneb něčím skrze vás.

ELEONORA Vy milujete někoho?

GASTON Vyčítáno mi již, že jsem nevěrným svému přesvědčení, — brzo by se mi vytýkalo, že zrazuju vlast svou — Již mne téměř považují za rovného vašim drábům, vašim lokajům a najatým služebníkům, ježť vás sledují. Což se stane teprva, až vy povládnete Francii, a král sám vedle vás do stínu přijde. Směřujete-liž k tomu? Zdaliž pan d'Ancre nepřikryl své hlavy před králem? Dojde to tam, že ještě král před ním smekati bude! Nuže! Já chci být svým pánem, abych nemusil hleděti na tyto věci, neb dotknouti se prince z krve královské jest tolik co sáhnouti na veškerou šlechtu i

Zneuctíti krále jest tolik co uraziti celou Francii —

ELEONORA Vy máte milenku, Gastone?

GASTON Já nikdá neumíval lháti, paní má, — tak jest.

ELEONORA Jest tomu tak?

GASTON Mohl jsem zadati srdce své zachovav vám přátelství své.

ELEONORA Jest tomu tak? — Jest tomu tak?

GASTON Hrdost vaše neb duch váš udusily ve mně všeliký jiný cit. Vy jste mne opanovala, vy jste mne učinila nevolníkem — jen obdiva naplňuje pro vás srdce mé, právě jako vaše plní jen

ctižádost.

ELEONORA Oh!

GASTON Žádná oběť nás neváže — žádná přísaha — já mám svobodu — konečně — Krom toho volím raději ženu vyvolenou pozdvihnouti k sobě než býti pod její ochranou.

ELEONORA (vypukne) Ah! Pro hrdost teda mne tak mučíte! Nikoli vsákl! Jestli to nevděk, ježto vás ozbrojil proti mně, — jest to nejápnost vaše, kteráž vám radí odmítati půvaby vlády!

GASTON Již vidíte sama, že mám pravdu, chtě povznést vyvolenou svou, již proto, aby mnou nemohla pohrdat.

ELEONORA (živě) Ne, ne! Já ti činím

křivdu! Gastone, — já ti činím křivdu!

GASTON Paní má!

ELEONORA Miluješ ji tedy opravdu? —
O slyš, Gastone, — netrap mne již déle —
pravili mi nejednou, že bych byla všeho
schopná, — a již tomu teď počínám věřit
sama.

GASTON Paní má, — já jsem z těch, kteří
mluví, jak myslí, a kteří myslí, jak mluví.

ELEONORA Vy jste si učinil divadlo z
mých slzí — mějte se na pozoru!

GASTON Život můj nestojí za lež první
—

ELEONORA Uhlídám, zdali úpor tvůj
vytrvá do konce. (Uhodí na zvonec.) Sem

Rizzi, —

sem — (Rizzi přijde se strání.)

VÝSTUP JEDENÁCTÝ

TITÉŽ. RIZZI. STRÁŽE.

RIZZI Milostpaní poroučí! Kam mám odvésti vězně ?

ELEONORA (v plošti) Vězně. (Stranou).
Oh jak slabá jsem! Posud jej miluji —
(Klesne do pohovky.) O můj bože, můj
bože !

RIZZI (přiblíživ se) Nuže!

ELEONORA (vstanouc) Nuže, pan de la
Force je svoboden. Vy mi ručíte svou
hlavou za jeho život — Jdětež !

GASTON (stranou) Raděj bych volil smrt.
(Odejde se stráni.)

VÝSTUP DVANÁCTÝ

ELEONORA (sama usednouc) O kterak
jej miluji — Jakou milost mi způsobil —
ten nevděčník — A já ho milovala celým
srdcem, celou duší, a on mne nemiluje! —
Oh můj bože! (D' Albert vstoupí.)

VÝSTUP TŘINÁCTÝ

ELEONORA. D' ALBERT.

ELEONORA (nevidouc d' Alberta) Kdyby
mně byl děl: Odřekni se ctižádosti,
kteréžto žiješ, této touhy po slávě a této
vůle, kteráž z tebe činí takořka bohatýra,
— nebyla bych váhala —

ah ty můj bože — všechno bych byla
zapomněla, vše bych byla obětovala.
(Vstanouc.) A on mne nemiluje!

D'ALBERT (stranou) Občanská válka mi
schází, uhlídám, zdali mě žárlivost nechá
sedět!

ELEONORA Já mít sokyni! — (Se
šíleným vztekem.) Ale kterou? — Jen
kterou?

D'ALBERT (přichází po jevišti dopředu,
čině, jako by Eleonory neviděl a jako by
mluvil k sobě) Kdyby se mne na to někdo
ptal, odpověděl bych, mladá dívka, kteráž
nemá za věno víc než svých osmnáct let,
ježto nemá více moci než dvě krásných
očí.

ELEONORA Zdaž mluvíte ke mně, pane?

D'ALBERT Ne, pani má!

ELEONORA (stranou) Oh ten člověk!

D'ALBERT Chtěl jsem vidět, jak Paříž vypadá bezhlavá — Paříž bez práporu! Nuže — kdo by to uvěřil, paní má,— hle — Paříž je tichá. Matka zajatého probíhala ulice křičíc a bědujíc, že maršál uškrtil jejího syna. Ale sotva že jí lid projevil jaké známky soustrasti, již je vyhráno; moc vaše stojí nyní pevně.

ELEONORA Sokyni!

D'ALBERT Vévoda vendómský odjel na koni na stranu de la Terre— pan z Bouillonu do Charentonu a vévoda mayennský jel tam za ním s několika šlechtici svého domu. Lid se díval lhostejně na to, ani odjížděli. Vy nyní

opravdu panujete.

ELEONORA (stranou) Sokyni! —

D'ALBERT Zdá se, jako by mne paní maršálůva ani neposlouchala.

ELEONORA (vstanouc, milostné) Mýlíte se, pane, — mám každé slovo vaše v paměti.

(Lhostejní.) Vy jste mluvil právě o nějaké mladé dívce, co jste chtěl říci?

D'ALBERT : Jest to historie, která se týká jisté paní, mé přítelkyně u paní presidentky Legayové; co na jménu — položme to neb jiné. Já jí pravil: „Paní má, vy milujete, a tajíte mně to. „Ona neodpověděla. Já jsem od přirozenosti tvrdošíjný, já pokračoval: „Vy jste žárlivá

— a já znám vaši sokyni.“ Ona se zachvěla — právě tak jako vy nyní. Oh ta žárlivost!

Já pocítil jednou tuto zmiji v útrobách; celé noci strávil jsem bez spaní užírán neviditelným hryzem jejím, snášeje žhavý jed jejího dechu, — o je to ukrutná věc, ta žárlivost. Člověk myslí: já jsem sílou — a vtom vám jde okolo muž nebo žena — a člověk vám zařve jako lev aneb zapláče jako dítě.

ELEONORA (stranou) Ah!

D'ALBERT Člověk myslí, že je již vyhojen, — a hle tu v noci za vlašného letního večera spatříte mihnouti se dva stíny — poznáte je — jdete za nimi, slyšíte je posmívati se vašim slzám a se rouhati zoufalství vašemu svým líbáním.

Ze zmije stane se tu saň — stohlavá saň
— kteráž vás užirá — moří — zabíjí —

ELEONORA (popadne ho prudce za
rameno) Jméno té ženy?

D'ALBERT Jméno sokyně paní
presidentky?

ELEONORA Ne, mé, mé, její jméno,
pane, chci, její jméno!

D'ALBERT Již vidíte, že jsem přec k
něčemu dobrý. Ted' uvěříte v mou
oddanost.

ELEONORA Ano, již vám věřím.

D'ALBERT Právě šla odtud.

ELEONORA Beatrix!

D'ALBERT Před chvílkou opřela se o toto rameno.

ELEONORA Beatrix!

D'ALBERT Pravil jsem vám, že má osmnácte let a krásné oči. Sud'te sama —

ELEONORA Nikoli, já vám nevěřím! —

D'ALBERT Máte pravdu — člověk se nesmí spoléhat leč na své oči, má věřit jen vlastním uším. Kdy vám bude libo vidět a slyšet, paní má, — budu vám průvodčím.

ELEONORA Nikoli, pravím, vám jde jen o to, abyste mne potrápil, — nic více! Vy jste krom toho mým nepřítelem.

D'ALBERT Vaším nepřítelem? Rcete

raději, že mne co přítele odmítáte, — v tom bude více pravdy; nikdá se mi nepovedlo vás přesvědčiti o mé oddanosti. A přece jsem já ten, kterýž vás ze všech nejvíce miloval a posud nejvíce miluje.

ELEONORA Věřím vám. Uhlídám tedy opět tu ženu?

D'ALBERT Uhlídáte ji opět.

ELEONORA Uslyším jich?

D'ALBERT Uslyšíte!

ELEONORA Hle pane, — od vás mi přichází první radostní chvíle! — Oh — běda jim —

běda!

VÝSTUP ČTRNÁCTÝ

TITÉŽ. THEMINES.

THEMINES (vstoupiv tiše k Eleonoře)
Pan de Condé je na Bastile.

ELEONORA Dobrá — dobrá. (Tiše k d'Albertovi.) Já musím mít důkazy nevyvratné, to vám povídám!

D'ALBERT Dám vám jich na místě.

ELEONORA V záležitostech královských musím se ještě pozdržet v Louvrů — ale
— — —

D'ALBERT Zítra by již bylo pozdě.

ELEONORA A proč to?

D'ALBERT Protože než hodina mine,

Gaston opustí Paříž, protože za hodinu již povede od oltáře Beatrix de Tours co ženu svou.

ELEONORA Co ženu svou! Nuže pojďte! Počkejte na mne, Themines, — já se vrátím!

THEMINES Nedůvěřujte muži tomuto, paní má, dal jsem zajmout kurýra španělského — jak jste byla kázala. Měl depeše, kteréž dosvědčují vinu jenerálního kapitána.

ELEONORA Kde jsou?

THEMINES (dává jí papíry) Tu jsou.

D'ALBERT (stranou) Ten dobrý Themines.

ELEONORA (pohlédne rychle na depeše,
k d' Albertovi) Pojd'te!

D'ALBERT (stranou) S náruživostí se
daleko dojde, paní má.

THEMINES (hledí za nimi) Ten člověk je
zlým duchem Francie. (Odstoupí, aby
Eleonoře cestu učinil, a jde za ní.)

Konec druhého aktu.

JEDNÁNÍ TŘETÍ

U Raymunda z Toursu.

VÝSTUP PRVNÍ

RAYMUND. BEATRIX. MARKÉTA.

Raymund sedí u stolku, prohlíží papíry.
Beatrix oblečena co nevěsta. Markéta

spravuje její vlasy.

RAYMUND (mluví sám k sobe) Skupení hvězd je příznivé. Sňatek se může vykonat. (Hledí stranou na Beatrici.) Nech je šťastné to drahé dítě!

BEATRIX (jdouc k Raymundovi) Jak se vám líbím?

RAYMUND (vezme ji na kolena) Jsi velmi krásná!

BEATRIX Ba právě! Na svatební den!

MARKÉTA Ani netřeba tolik krásy, co ty ji máš, aby se mužští za jednou plašili. Za mých mladých let, má zlatá, — kdybych byla šla snad do Toulousy nebo do Bordeaux, byli by táhli za mnou.

RAYMUND (k Beatrici) Budeš-li pak trochu pamatovat na starého Raymunda?

BEATRIX Vždycky, vždycky — Ale vždyť krom toho budeme vždy s tebou živi, leč bys nás nechtěl a nás vyhnal!

RAYMUND (objímaje ji) Má dcero! — (Stranou.) Já snad nebudu věčně mít k tomu srdce, abych jí odkryl tajemství jejího rodu. Je to snad sobectví — buď'si, snad zločin — necht', ale abych neměl již víc od ní slýchat — „otče můj“, — ne — to nesmí být. (K Beatrici, jíž bere za ruku.) Znáš-li mnoho dětí, kteréž by požívaly více lásky než ty ode mne, dcero má?

BEATRIX Ne, žádné, otče můj!

RAYMUND A kdyby ti byl Bůh dal na

vůli vybrati si otce, byla bys hledala
oddanější srdce

— byla by sis vybrala jiného než starého
Raymunda?

BEATRIX Vždyť tys ke mně jevil
zbožnost, laskavost materskou, opatrnost i
oddanost otcovskou — O nikoli.

RAYMUND (objímaje ji) Děkuji ti, dítě.
(Ohlédne se.) Kdo to přichází?

PETR (v úsměvu) To já jsem, mistře
Raymunde, to já jsem — Je tu posel od
králové matky, volají vás do Louvrů.

RAYMUND Již jdu. (K Beatrice, objímaje
ji.) Dokonči již své vystrojení. (K
Petrovi.) Kde je ten posel?

PETR Tam je. (Stranou.) Ten je tam —
(Odejdou.)

VÝSTUP DRUHÝ

BEATRIX. MARKÉTA.

BEATRIX Gaston by myslím již mohl být nazpátek.

MARKÉTA (končíc strojbu Beatricinu)
On šel dát dobré jitro panu z Condé na Bastilu. Dobře udělal, jenže to dobré jitro trochu dlouho trvá — to je pravda.

BEATRIX Naše netrpělivost viděti jej opět nám dělí čas; těžko mi přivyknout štěstí svému.

(Slyí se tlouci.) Někdo tluče, Markéto!

MARKÉTA (volajíc) Petře! (K Beatrici.)
Paní de la Force! — Ty asi budeš pyšná.
(Volajíc.) Petře!

PETR (vcházeje) Tu jsem.

MARKÉTA Někdo tluče — jdi otevřít.

PETR (stranou) Pan jenerální kapitán
bude se mnou spokojen. (Vyjde.)

MARKÉTA (k Beatrici) Mistr Raymund
se radil celou noc se hvězdami.

BEATRIX On se tolik stará, abych byla
šťastná!

MARKÉTA Ba právě; neníť každému
štěstí přáno (hledíc na ni), ale tys
prostomilá. (Petr se vrací.)

VÝSTUP TŘETÍ

TITÉŽ. PETR.

MARKÉTA (k Petrovi) Nu co je?

PETR Inu vidíte, paní Markéto, — není to hrubě dobrá novina pro vás —

MARKÉTA Pro mne. Můj bože, co je?

PETR Vaše dcera — — —

MARKÉTA Bože, snad je nemocná.

PETR Ba právě — shání se po vás —
uložila se od rána.

MARKÉTA Od rána a posud mi nedali vědět. (K Beatrici.) Co tomu říkáš?

BEATRIX Snad to je jen maličkost.
Ubohá si snad přeje, abyste ji upokojila,
nic víc. Skočte tam ji políbit a vraťte se

zas.

MARKÉTA Chceš, abych šla?

BEATRIX Ovšem že chci. — Jeť to sladká věc, míti matku a mít ji při sobě, když člověk stůně. (Vede ji až ke dveřům, Markéta vychází.) Přijel brzo zas.

PETR (stranou) Ted' mám dva — Ať neřeknou, že jsem jich okradl o peníze.

VÝSTUP ČTVRTÝ

BEATRIX. PETR.

BEATRIX (usadíc se v melancholii stranou)

Jak málo třeba, by člověk přešel od veselosti do smutku. Před chvilkou jak

jsem to byla veselá; ovšem byl tu otec i Gaston — celý dům se líbezně na mne usmíval — a teď mi je až do pláče: Markéta u karmelitánů, otec v Louvrů a Gaston se nevrací — všickni v tuž chvíli!

Až na mne padá strach z těchto stěn, mezi nimiž jsem vyrostla, kteréž mě ukrývaly od dětinství. (Sama.) Ach Petře, — co to děláte — co to za znamení, nač to? (Petr vyklouzne.)

VÝSTUP PÁTÝ

ELEONORA. BEATRIX.

ELEONORA Já vám to povím.

BEATRIX Paní maršálůva!

ELEONORA Ne, Eleonora Galigaiová —

vaše sokyně —

BEATRIX Můj bože!

ELEONORA My jsme samotný — (s úsměškem) Gaston je na Bastile u pana z Gondé —

Raymund je zadržen v Louvrů mým rozkazem — Markéta je u karmelitánů. Oh věru vy to máte dobré strážce! Ovšem vy jste se mne nenadálá, vidte?

BEATRIX (chladně) Opravdu — paní maršálova d'Ancre byla by lépe na svém místě v Louvrů u svého dítěte aneb v domě v Lesigny u svého manžela.

ELEONORA Nestavte se nevinnou. — Vy jste mi porozuměla.

BEATRIX Rozumím vám, když tomu tak chcete; ale já jsem Gastonovi zasnoubená a budu za hodinu jeho ženou.

ELEONORA (usadíc se) Slyšte mne. Vy jste svedla Gastona — svedla — snad že jen svou krásou — bud'si — ale zároveň též — svými čárami — a to je zločin!

BEATRIX Můj zločin je v mé lásce.

ELEONORA Váš otec je čaroděj, má zlatá. — On prodává sympatické nápoje — komu libo

— a tuším, že as nezapomněl na svou vědu ani neodehnal zlého ducha, kde mu šlo o to, ulovit šlechtice milovníka — a proměnit milovníka v manžela, a to je zločin.

BEATRIX Můj otec je poctivý muž.

ELEONORA (vstanouc) Z vašeho sňatku nebude nic. — (Hledíc jí do očí.)
Rozumíte mně?

BEATRIX Je to hrozba?

ELEONORA Je-li vám více libo, jen úmluva. Král ví o zločinu Gastonově; — on bude odsouzen —

BEATRIX On?

ELEONORA Odsouzen za hodinu, jestli jej někdo nezachrání.

BEATRIX Oh vy jej zachráníte, milostpaní, — vy jej zachráníte —

ELEONORA Vy můžete odvrátit osud,

kterýž naň čeká.

BEATRIX Já?

ELEONORA Vy! — Vybrala jsem vám
chotě — muže bezpečného a oddaného —
jmenuje se Petrucci. Za dvě hodiny odejde
do Itálie. Dám vám věno deseti tisíc pistol
a statek v Toskáně

— vy odejdete a Gaston zůstane na živu.

BEATRIX Ke všemu se odhodlám kvůli
jeho ochraně! Já odejdu, ale sama.

ELEONORA To by zbyla naděje, on by šel
za vámi.

BEATRIX Teda zůstanu.

ELEONORA Chcete jej zatratit?

BEATRIX Ochotně dám zaň život svůj;
své štěstí — svou duši — své spasení —
ale jej zradit

— zapřít srdce jeho a své přísahy — Oh
paní —

ELEONORA Ty snad myslíš, že se pomsta
má pouhou jeho smrtí ukojí? O zpozdilá!
— To mi nestačí — zachovám mu život
trapný, život plný muk a smrtelného
zápasu — život, kterýž bude dlouhé
umírání.

BEATRIX Tož — ne — já vám nevěřím
— vy jej milujete, vy odpustíte.

ELEONORA Nechsi pak přijde i on sám
prose o milost — já proň budu bez
slitování, jakož on byl pro mne bez lítosti.

BEATRIX Já vám nevěřím, vy ho milujete
— vy ho nezabijete!

ELEONORA Nuž pohledni na mne a
opakuj, cos řekla, smíš-li!

BEATRIX Vaše zraky lhou — vaše ústa
lhou — vy jej milujete, vy jej nezabijete,
vy jej nezabijete.

ELEONORA A mohla bys ty jej vidět v
náruči jiné, šťastného a nevzplanout
nenávistí proti němu?

BEATRIX Má láska chce jeho štěstí!

ELEONORA A nemstila bys se?

BEATRIX (s nadšením) Já jej miluji, i
kdyby mi řekl: „Štěstí mé je v dáli od
tebe“, —

odpověděla bych: „Jdi.“ — „Tvá přítomnost mne nepokojí“, řekla bych mu: „Straň se mne.“-

„Tvůj život je mi v cestě“, řekla bych: „Zabij mne.“ - Kdyby však mi děl: „Já jsem odsouzen

— mám umřít, vyrvi lásku svou ze srdce svého a dej duši svou jinému, bys mne zachránila“, tu bych mu řekla: „Umři, umři“, a já bych umřela také — — to se rozumí — —!

ELEONORA Dosáhnu já mocí, čeho prosbou dosíci nemohu.

BEATRIX Co chcete říci?

ELEONORA Mám zde své mužstvo.

BEATRIX (trnouc) Chcete teď na můj život sáhnout?

ELEONORA Ne — — vy zmizíte, nic víc.

BEATRIX Vy si počínáte strašlivě a hanebně.

ELEONORA Odjedete?

BEATRIX Gaston měl důvěru ve mne — já ho nezradím! —

ELEONORA (hrozíc) Já jsem z oněch žen, co jdou až kraj cíle, — jaknáhle na kterou cestu nohu postaví. Chraňte se! Oh chraňte se! — — —

BEATRIX Ejhle paní. (Ukazuje jí lahvičku.) Kapku této tekutiny — a kdybych byla úklady vašimi zapletena od

hlavy do paty, jedinou kapkou se vymknu
a jsem na svobodě.

ELEONORA Na takové vějičky jen mužští
sedají.

BEATRIX Paní!

ELEONORA (ve vyteku) Dočkáme toho!

BEATRIX (otevře lahvičku) Smrt moje
padni na hlavu vaši! (Chce pít.)

ELEONORA (zadrží jí ruku) Ah! Ona by
se vskutku otráвила. — (Stranou.) Oh co se
to děje ve mně. Jaký to tajný hlas mnou
vládne? Jaká to hrůza nepochopitelná mne
pojímá! — Je to má sokyně a já ji nemohu
nenávidět, jak bych chtěla. (Poslouchajíc.)
To je Gaston!

BEATRIX On!

ELEONORA Ještě jej mohu zachovat; ale vejdi tuto — chci, bys poznala muže, jemuž chceš svěřit život svůj, — snad že jen tvoje štěstí chráním, ježto svoje hledám, — jdi — jdi-BEATRIX Já v něho věřím, paní!

ELEONORA Odpovíš mi, až jej posoudíš.

BEATRIX (stranou) Bože, co uslyším! (Vejde do kabinetu.)

VÝSTUP ŠESTÝ

ELEONORA. GASTON. Gaston káže dvěma služebníkům postaviti koš a kyne jim, by odešli, GASTON (nevida Eleonoru) O Beatrix, Beatrix má! Tyto perly budou krásně slušet k jejím vlasům — a tento věnec zvláště.

ELEONORA Není-li pravda, Gastone?

GASTON Paní maršálka! — — —

ELEONORA (s úsměvem) Má přítomnost vás překvapuje — ba snad nepokojí. Vida, tak je, když člověk nemá pokojné svědomí. Ale buďte s pokojem — já čekám na mistra Raymunda, kterýž šel s dcerou do vedlejšího kostela. Vy se ženíte, jak vidím?

GASTON Ano paní má —

ELEONORA (vytrhuje list po listu z věnce mimovolně) Chválím výbor váš. Požádám mistra Raymunda o váš horoskop. Chci vědět, budete-li šťasten; — hle na to právě čekám, proto jsem zde.

GASTON Avšak, paní, —

ELEONORA Tak teda — vy se ženíte. —
Vy se domníváte, že se dovedete sklonit
pod přísné jářmo manželské a spokojíte se
šťěstím, kteréž vždy napřed znáte —
všecko dle úmluvy — v pořádku
odměřené —, takovým životem, v němž
každý den přináší svou jednotvárnost a
nudná každá hodina žádá svou oběť. Jděte
mi — buďte upřímný, pane de la Force,
přísaha, již složíte před knězem, nebude
opravdovější než slovo, kteréž jste kdy
ženské dal, — vy se vysmějete církvi,
vysmějete se Bohu a svaté svazky sňatku
rozváže se tak rychle jak vaše zamilované
libůstky.

GASTON Já miluji Beatrix.

ELEONORA Kdož v tom pochybuje? —
Či snad já, jižto jste miloval s obmyslem!
— O

neberte tento blaha klam. Vy jste se mnou dal protěžovati; vy jste ve mně vzbudil domněnku, že mě milujete, vy jste překvapil srdce mé a laskavost mou; a tak jste vzrostl — obohatil jste se — vzal jste v Louvrů postavení, kteréž vám jen oddanost moje uchystala; a pak, když vám peroutky narostly, uletěl jste; vy jste mnou pohrdl, mne potupil — zahodil — ba co více — vy jste mne zradil! — Já jsem nelítostná, není-li pravda?

GASTON Kterýžkoli muž přijme za podporu ruku ženské, nadějiž se, že jej táž jednou bude poličkovat. Ze služby kapitána gard jsem se právě poděkoval. Nový člověk stojím zde před vámi. Dejmež tomu, že jsem byl nejvyšším pošetilcem při vašem bláznění, největším prostopášníkem ve vašem rozpuství; ale srdce mé mi posud náleží; Beatrix je ode

mne požádala, jí jsem je dal; její ctností
jsem se povznesl, její láskou jsem se
očistil! —

ELEONORA Nový že člověk? Ty? Nový
náliček, nic víc! Kterou bys ty byl posud
nezradil?

Blanka z Beaumontu je žalobnicí na tebe.
— Paní de Chaumes svědkem na tebe. —
Zdaž jsi se dosti nemilkoval s těmato?
Blanka se pochovala do kláštera ode dne,
když jsi ji zanechal —

a paní de Chaumes ztratila paměť zrady
tvé jen v šílenství a skonala s kletbou na
tebe.

GASTON (hroze) Paní!

ELEONORA Ó, já tě znám — ty —

Marnotlach jsi a chloubek co do ducha —
sobec a ukrutník co do srdce. Tvé přísahy
— jsou lži, — tvé lásky — marnosti! A v
ženě, již miluješ, jen sobě samému se
koříš — Oh — hleďte muže poctivého —
Ba věru — Ale vždyť jsi se spolčil se vši
holotou, s cikány na dvoře Zázraků,
rovněž jako i s kejklíři na pláce
Maubertsském — všeho se ti chtělo zkusit
venkoncem, až i vraždy samé, neb co
jiného to bylo než vražda, ona smrt
daufinského šlechtice, jehož jsi ponucku
rozplašil, zabil v noci —

GASTON (sáhna po své dýce) Ah — již
dost, již mlčte!

ELEONORA Ejhle jaký jsi Gaston de la
Force! A nyní, může-li, ať se odhodlá
nevěsta tvá, která nás slyší, vložiti
panenskou ruku svou v tvou ruku zrádnou

— krví zbrocenou.

GASTON Proklatá!

ELEONORA (ukazuje k Beatrici, kteráž se zjevila ve dveřích) Hleď!

GASTON Beatrix.

VYSTUP SEDMÝ

TITĚŽ. BEATRIX.

BEATRIX Gastone, ruku vaši —

ELEONORA Co praví?

BEATRIX Kněz nás čeká — pojd'te!

ELEONORA Ale —

BEATRIX Já věřím v jeho pokání! —

(Odcházejí.) Pojd'te!

ELEONORA (vypukne)Pane de la Force,
váš kord!

(Gaston a Beatrix se zastaví. Na její
znamení vystoupí tři mužové, z nichž
jeden ve plášti zahalen. Gaston odevzdá
meč svůj jednomu z mužů ozbrojených.)
GASTON Tu je!

BEATRIX (vrhne se ke kolenům
Eleonořiným) Milost! Paní má, milost!

ELEONORA Věříš-li nyní v moji pomstu?

BEATRIX Milost, milost!

GASTON Vstaňte, Beatrix. Muž musí
umět umřít — vstaňte — vstaňte!

(Obejme Beatrix.) Sbohem! (Dva z mužů

jej odvedou — třetí zůstává v pozadí,
nepohybuje se — ramena na kříž
— v plášti zahalen.)

VÝSTUP OSMÝ

*ELEONORA, BEATRIX a D'ALBERT v
pozadí.*

BEATRIX (skrývající hlavu dlaní) Ah můj
bože! Můj bože!

ELEONORA (chladně) Jednu hodinu ti
dávám — chceš-li jej zachránit (Hrdým
tónem.) Jednu hodinu. (Odejde.)

VÝSTUP DEVÁTÝ

BEATRIX. D'ALBERT.

BEATRIX (usadíc se v zoufání) Můj

bože! — Můj bože! Můj bože!

D'ALBERT (předstoupiv) Ubohé dítě!

BEATRIX (pozdvihne hlavu a jde k d'Albertovi) Ah — vy mne litujete, pane?

D'ALBERT Ano, já vás lituji.

BEATRIX Život Gastonův je tedy opravdu v nebezpečí, — pane?

D'ALBERT Maršálka se na všechno odváží.

BEATRIX Že by se odhodlala jej králi vydati?

D'ALBERT Ta se ke všemu odhodlá.

BEATRIX Že by mohla vidět padnout

toporcem katovým tuto krásnou,
ušlechtilou hlavu, již milovala?

D'ALBERT Což jí na tom sejde — ta
prodala již duši svou satanáši.

BEATRIX Což na ni nevstane mstitel —
muž na tuto ženu. Lovec vlků, kterýž by
Francii zprostil této vlčice florentinské.

D'ALBERT Kdo ví?

BEATRIX (uchopíc Alberta za ruku) Můj
bože — na všechno bych se odhodlala, jen
kdyby bylo možná Gastona zachránit.

D'ALBERT (ji zadrže) I na pomstu?

BEATRIX Na pomstu! — Oh —
především na pomstu.

D'ALBERT Slyšte — váš otec vám odevzdal včera přede mnou zde zapečetěný paket, na jehož obálce byl červený kříž.

BEATRIX Ano — nuže?

D'ALBERT V tomto paketě jsou tři listy.

BEATRIX To nevím.

D'ALBERT Jeden z těchto dokazuje vinou poskvrněné narození dítěte, ježto přišlo na svět ve Florenci 1599.

BEATRIX To snad vinou paní maršálky?

D'ALBERT Druhý je ortel smrti — kterýmž odsuzuje matka dceru — milenka milence.

BEATRIX O maršálka! — Maršálka! A třetí list?

D'ALBERT Ten vypravuje, kterak milovník přišel o život a dcera zmizela.

BEATRIX (s radostí) Ah! (Běží ke skříni a zarazí se.) Ty listy jsou zde! Ah — já přísahala, pane, přísahala jsem otci svému, že nezlomím pečetě, leč by mi šlo o život! —

D'ALBERT Vy byste Gastona nepřežila. Zachráníte jej, zachráníte sebe. (Stranou.) Jdi, jdi, milá maršálko, — celou hodinu jsi určila — to bylo příliš mnoho.

BEATRIX Tu je ten paket.

D'ALBERT Dejte sem.

BEATRIX (držíc ještě paket) Vy pravíte teda, že ty důkazy jsou zde?

D'ALBERT Dejte, dejte jen. (Otevře paket, jejž ji vzal.) Ano, tu je narození její dcery!

BEATRIX (s radostí) Ah!

D'ALBERT (ukazuje dále) Ano — zavraždění milence!

BEATRIX (s radostí) Dobře tak.

D'ALBERT (dále) Ano, ano, všecko tu je. (Zarazí se najednou.) BEATRIX Co je?

D'ALBERT (se vzpamatuje) Nic, nic — (Stranou.) Vojna je — vojna!

BEATRIX Vy mne pomstíte?

D'ALBERT Ano!

BEATRIX A Gaston zůstane živ?

D'ALBERT Ano, ano! —

BEATRIX (s výkřikem strašlivým) Ted' došlo na mne, paní maršálko! Veta za veta!

D'ALBERT (rychle) Hle tu je již; nechtě mě s ní sama. (Schová listy — Eleonora vstoupí.) ELEONORA Proč tu as zůstal?

VÝSTUP DESÁTÝ

TITÉŽ. ELEONORA.

BEATRIX (se zdržuje) Paní, vy jste mi dala hodinu času ztrhat pouta Gasto-nova — já vám deset minut k jeho zachránění

— deset minut, rozumíte, deset minut!
(Odejde a Eleonora ji sleduje očima.)

VÝSTUP JEDENÁCTÝ

ELEONORA. D'ALBERT.

ELEONORA (k d'Albertovi) To děvče se zbláznilo!

D'ALBERT Ba zbláznilo, víc než byste se nadálá, ona praví, že jakási cikánka ve Florenci, kteráž vyvázla z rukou inkvisice a spletená s jakýmsi Manuccim —

ELEONORA (trnouc) Manucci ?

D'ALBERT Ta prý jí odkryla strašlivé věci proti vám a svěřila prý jí důležité papíry, ježto se vás týkají.

ELEONORA (stranou) Spravedlivý bože!
(Nahlas opanujte se.) Cikánka — že
odkryla?

Nějaké mrzké, hanebné nařknutí — a co
může být v těch papírech? — Co o tom
víte?

D'ALBERT Jsou to povídačky z onoho
světa.

ELEONORA Nu, slyšme — já miluji
podivuhodné věci!

D'ALBERT Mluví prý se tam o
zamilované pletce, o dcerušce která
zmizela, — o uškrceném milenci — — —
samé nesmyslné věci — to víte.

ELEONORA (stranou) Můj bože!

D'ALBERT Ale jakkoli nesmyslné jsou ty věci, — jsou lidé, kteří takové věci roznášejí, jen když to pohoršení obecnému poskytuje nějakou potravu. A sám pan maršál, kdo ví, zdali by mu nepřišla chuť uchopiti se věci ve skoku. — Nu — vždyť znáte beztoho jeho obmysly na sňatek se slečnou de Vendôme. — Tu by se mohla naskytnout záminka k rozvedení a vás by vypověděli do vašeho domu Lesigny ve Brie, ježto by pan d'Ancre — šťastný manžel slečny de Vendôme — přijal titul vévody alen-£Onského a pak se dvořil k obdivu celé Paříže svým štěstím. Vím sice, že ten plán není snadný; vím, jakovou moc provádíte nad královou matkou; vím, že pan d'Ancre jen vámi stojí, — ale pomocí této cikánky — a opíraje se o tyto listy —

mohl by ledacos dokázat.

ELEONORA A vy jste četl ty listy?

D'ALBERT (lhostejně) Můj bože —
kdepak já — — —

ELEONORA (stranou) On je četl.
(Nahlas.) Vy je snad máte?

D'ALBERT Nač by mně byly?

ELEONORA (stranou) On je má.
(Nahlas.) Vy věru nejste všetečný?

D'ALBERT Záleží-li vám na nich —
mohl bych je dostat.

ELEONORA (snaží se žertovat) Záleží-li
mi? Mně? Inu — ano — přiznám se,
záleží — ráda bych přece věděla, jak
daleko se lež pustiti může.

D'ALBERT (s úsměvem) Lež! - Lež!

ELEONORA Či byste chtěl dáti za pravdu nepřátelům svým?

D'ALBERT Bůh mne uchovej. Ale to je přece jen jistá, že byl obmýšlen ten sňatek mezi milostpánem d'Ancre a slečnou de Vendôme.

ELEONORA (stranou) On lže. (Nahlas.) Což by se mohl pan d'Ancre tolikerým nevděkem odsloužit za mou oddanost, jeho štěstí?

D'ALBERT Víte, jsou lidé!

ELEONORA Vy jste mi byl vždycky nepřítelem.

D'ALBERT Zdaž j sem vás nemiloval

vždycky! Tož ten příští manžel slečny z Vendóme mne tím více dopaluje — Uráží mne to, když s vámi jedná tak ledabylo, — a slovem já ho nenávidím vší tou láskou, kterouž jsem míval vždycky a kterouž mám posud k vám.

ELEONORA (stranou) Kam asi měří?

D'ALBERT Krom toho nelze mi učinit kroku, abych nezavadil o jeho marnost — Ani v tom skromném úřadu, jejž držím, nemám pokoje. Chci prorazit tu železnou síť, kteráž mne obklopuje. — Chcete-liž tak i vy?

ELEONORA Zdá se, jako byste mi navrhoval smrt mého muže?

D'ALBERT Já mluvil o ženichu slečny z Vendóme.

ELEONORA (stranou) On se odvážil mně takový zločin navrhnout!

D'ALBERT S vámi chci se rád dělit o vládu — ale —

ELEONORA (stranou) Již teda je nadobro odhodlán.

D'ALBERT Nuže?

ELEONORA (stranou) S tím člověkem musím konec udělat. (Nahlas.) A máte důkazy jeho zrady?

D'ALBERT Zaopatřím je.

ELEONORA A s ním zároveň ony listy?

D'ALBERT Kteréž minulost vaši skvrní — ano!

ELEONORA Jak to teda míníte?

D'ALBERT Maršál má přijít dnes v noci potají k matce králové. On půjde o půlnoci vaší galerií.

ELEONORA Dobře, dále?

D'ALBERT Dobře teda. — O půlnoci pět šest odhodlaných chlapů — přijde mu tak náhodou v cestu — a —

ELEONORA (stranou) Ten hanebník!

D'ALBERT Mé pokoje jsou právě naproti vašim, světlo bude hořeti ve vašem okně. Na znamení pro mne je zhasnete — až bude všechno odbyto —

ELEONORA Když tak chcete!

D'ALBERT Nezapomeňte — když
zhasnete světlo — — —

ELEONORA Již dobře — —

D'ALBERT Nezapomenete také na mé
depeše ke španělskému vyslanci ; já vám
za ně dám vaše listy.

ELEONORA Vaše depeše?

D'ALBERT Ty, co vám nedávno
Themines odevzdal. Ah na mou věru! Jáť
mám dobrý zrak.

Ted' — když vím, že dáváte oloupit
kurýry, — budu napříště opatrnější.

ELEONORA Máte pravdu — my musíme
hrát spolu s odkrytými kartami. — Tu
máte klíč!

D'ALBERT (bera klíč) Vy jste prostomilá! Já se o vše postarám. — Já vyberu lidi a postavím je sám na stanoviště.

ELEONORA (živě) Nikoli. Tu starost vezmu sama na sebe; mám já lidi oddané.

D'ALBERT (stranou) Rizzi — ah — dobré!

ELEONORA (stranou) Běda vám, pane d'Albert. (Odejde.) O půlnoci teda?

D'ALBERT O půlnoci. (Stranou.) Nuže věrný můj Rizzi, do díla!

PETR (předstoupí) Je milostpán spokojen?

D'ALBERT Jsem, u všech všudy — a

chci, abys ním také byl, chlape! (Podává mu šálek a odchází.)

Konec třetího aktu.

JEDNÁNÍ ČTVRTÉ

Komnaty maršálové d’Ancre v Louvrů

VÝSTUP PRVNÍ

ELEONORA. RIZZI. POSEL.

ELEONORA (sedí u stolu pokrytého papíry. Posel stojí před ní. Rizzi v pozadí na ně pozoruje.)

POSEL (tiše k Eleonoře) Jel jsem cvalem, dohonil jsem maršála za pětadvacet hodin před Paříží — mé poselství je u konce.

ELEONORA Průvod maršálův?

POSEL Je četný. Milostpán d'Ancre bude v Paříži o jedenácté hodině.

ELEONORA Nemluv tak nahlas — o jedenácté hodině; je to možná?

POSEL Ano, paní má, pospíší-li. — Pan maršál porozuměl důležitosti vašich vzkazů —

zvláště toho, by vešel do paláce jen malou brankou.

ELEONORA (stranou) V jedenáct hodin — místo půlnoci — D'Albert může přijít. (Usadí se podpisujíc kolikero papírů.)

RIZZI (stranou) Ten posel — ta spokojená tvář paní maršálky! Snad nechce naposled panu d'Albertovi zahrát kousek po

italiánsku?

ELEONORA (dává poslovi listy)
Kapitánovi d'Aranches, veliteli
Brabantčanů. Dá se v ostrý pochod na
Paříž. — (Dává mu druhý list.) Veliteli
italiánských stráží. On přijde, on přijde s
vojem svým v ustanovenou dobu osadit
příchody k Louvrů. —

(Dává mu třetí list.) Bertrandovi de
Montluc, nejvyššímu podkoní králové; za
odpověď ať mi pošle zprávu, že má
zbrojnící v své moci. Jděte!

VÝSTUP DRUHÝ

ELEONORA a RIZZI.

ELEONORA (k Rizzimu) Ti dva kurýrové
odjeli?

RIZZI Ano paní má. Ale nevěda sám, co se děje, nemohl jsem jim dát určité naučení.

ELEONORA Dávno-li je to u mne způsobem, ptáti se na víc, než sama pravím? Rozkazy moje jsou vykonány?

RIZZI Vybral jsem muže, jak paní maršálůva pokynula, — chlapy zkušené a odhodlané.

ELEONORA Vědí, co jich čeká, zradí-li mne?

RIZZI Šibenice — Ale stojím za to, že žádný nemá chuti se takto povznést.

ELEONORA Budou hotoví v pravý čas?

RIZZI Jsou tu — v malé komnatě vedle

chodby, ukážíce netrpělivost svou
několika sklenicemi malvazu.

ELEONORA Dal jsi odnést ty svíce na
ofěru?

RIZZI Ano, na oltář nejsvětější Panny.

ELEONORA Milosrdný bože, jaká to noc!
(Nahlas, hledíc upřeně na Rizziho.)

Dobřes pověděl mužům svým, co mají na
práci? — Porozuměli ti dobře?

RIZZI Čekají jen na znamení; světlo se
zhasne — první člověk, kterýž půjde
chodbou —

ELEONORA (živě) Ale až bude znamení
dáno, to pamatuj.

RIZZI Až bude znamení dáno. (Stranou.)

— Či snad čeká na někoho? (Nahlas.) Ten člověk se již cestou svou nevrátí — Ti hoši s tím umějí zacházet, ani o světlo nepožádali. — Oni mají raději šero.

ELEONORA Oh, pane d'Albert, — dlouho jste bouři vybízel; již přichází, ale nese blesk na vás. (Nahlas.) Viděl jsi ho?

RIZZI Koho to, paní má?

ELEONORA Jenerálního kapitána?

RIZZI (v nepokoji) Ne — ano — ano — zahledl jsem ho trochu. Předpokoj jeho je naplněn strážemi a pážaty jak obyčejně — nic víc. Bylo ho vidět, jak v saloně svém hrál se svými chrty; on se smál plným hrdlem.

ELEONORA On nemá ani zdání. — Ah —

kýž máme již zítřek! (Prohlížejíc depeše rozházené po stole.) Konečně!

Brabantčané přicházejí včas. Dobře jsem jim tu noc rozkazy poslala. (S úsměvem trpkým.) Abych se tak byla spolehla na d'Ancra! — Oh ten myslí jen na svou svobodu. O nic se nestará než o svou marnost a o své milůstky, ba ani neví, co se v provincii jeho děje. (Po chvíli rozmýšlení.) Láska! — Je-liž to pohrdá Gastonova — aneb nebezpečí štěstí mého, co utlumilo srdce mé? Nevím sama — ale již jen ctižádost má stojí vzhůru! — — Nuže — ta vzpoura v Peronně! Tím lépe! Samo nebe nám posílá tento prostředek. Pan maršál uhlídá jen jednu stranu pravdy a dá se tím snáze vzdálit. Tím lépe!

(Slyší se tlouci na malé dvěře vpravo.)

RIZZI (s podivením) Tluče se z této

strany, paní má.

ELEONORA Otevřte!

RIZZI (stranou) Maršál! co to znamená?
(Jde otevřít — a zarazí se před maršálem,
jenž vchází.)

VÝSTUP TŘETÍ

PŘEDEŠLÍ. MARŠÁL,

MARŠÁL (pozdraví Eleonoru a políbí jí
ruku) Vaše přání jsou mé rozkazy. Přála
jste si, bych byl v Paříži o jedenácté
hodině. Tu jsem.

RIZZI (stranou) Již pochopuji všecko; teď
dáme d'Albertovi vědět.

ELEONORA (k Rizzimu, kterýž odchází

po špičkách) Neodcházejte. Potřebuji vás.

RIZZI Jsem v pasti! (Nahlas.) Já myslil, že u přítomnosti pana maršála — já počkám, milostpaní, v dolení sále.

ELEONORA Ne, čekejte v této chodbě — přímo stoje ve dveřích.

RIZZI (se kloní) K službám. (Stranou.) Co se teď stane ? (Postaví se na své stanovisko ; Eleonora s d' Ancrem jsou v popředí divadla. Rizzi v chodbě.)

ELEONORA (k maršálovi) Pane maršále, vy jste, jak se zdá, v svátečním oděvu?

D'ANCRE Chtěl jsem překvapit slečnu z Vendómu, kteráž mne poctila pozváním na svůj bál.

ELEONORA (stranou) Slečna z Vendóme!

(Nahlas.) Ano je pravda, ona dnešní noc dává bál.

D'ANCRE Vy tam nepřijdete?

ELEONORA Ne, pane, ne. Přiznávám se, že bych v tu chvíli viděla čelo vaše raději zakaboněné starostí než ozářené veselostí.

D'ANCRE Pah! Má policie se ostražila.
— Ta bdí — ta se stará za mne.

ELEONORA Vaše policie? Ale zдалipak vás zpravila, že se oddávna již proti vám osnuje rozsáhlé spiknutí? Zдалipak vás zpravila, že se již hlasovalo o vaši smrt?

D'ANCRE Mou smrt?

ELEONORA Vy nevíte nic? Nuže vezte to ode mne — ano vaši smrt!

D'ANCRE Kdo by se odvážil?

ELEONORA (s úsměvem) Nikdo. —
Není-li pravda? Ale cožpak se neodvážili
zajmouti Condéa, prince z krve, uprostřed
královského salonu v tu samu chvíli, když
odcházel od krále, záře radostí a pýchou?
A kdo se toho odvážil? Dobrodružná
Italiánka — dcera truhláře Pegonelliho —
já!

D'ANCRE Condé neměl voj po ruce — Já
vím, že se nepřátelé naši hýbají, ale my
máme čím se jim opřít. Naše zámky Caen,
Pont de l'Arche, Quilleboeuf se upevňují
— Peronne — —
—

ELEONORA Nešťastníče! Vy jste se teda
tak dobře zahrabal v Lesigny, že vám o

našich nehodách ani pověst k sluchu nepřišla! Ale vždyť snad v tu chvíli, co s vámi zde mluvím, král již podpisuje vaše svržení z guvernérství Normandie! Ale vždyť jsou již rozeslány po zemi rozkazy, kteréž všechny snahy vašich straníků vniveč obrátí. Ale vždyť je Peronna vzbouřena a Longueville tam je pánem! Ale vždyť jsou voje vaše obklíčeny bez pomoci, takže rády složí zbraň na vyzvání.

D'ANCRE Peronna? — To je nemožná!

ELEONORA (ukazuje mu list) Nemožná? Čtěte! Caen a Quilleboeuf se vzdávají, Pont de l'Arche nevydrží dlouhé obležení. — Vaši přátelé se viklají. Zbývá vám vašich sedm tisíc Brabantčanů a Lutyšských. Ti ovšem jsou dobře placeni, ti vás nezradí. Ale vraťte se namísto do Normandie, uchopte se znova vlády,

ozbrojte přátele své, sbírejte pole, v tom je jediná naděje udržeti Paříž — — chci říci krále. —

D'ANCRES Víím, že se mi škodí u Jeho Milosti; připouštím to — ale jediný snad prostředek vynutit respekt od našich nepřátel byl by dosáhnout nejvyšší postavení v zemi — uchopit moc konetabla. Slečna z Vendóme —

ELEONORA (přerVe mu řeč) Slečna z Vendóme — A abyste došel cíle svého, nebudete se snad ani rozpakovat před prostředkem nejnesmyslnějším a spolu nejnevědčejším. Vy byste se chtěl s králem spojit svazky nerozpustnými. Vy sníte o rozvedení, o mém potupném zavržení a o sňatku se slečnou z Vendóme.

D'ANCRES Paní, který odvážlivec směl

vám — ?

ELEONORA O já vím všechno!

D'ANCRE (stranou s netrpělivostí) Oh —
— (Nahlas.) Vy víte všechno, paní? — A
vy mne máte za zrádce, věrolomce, za
hanebníka? — Ale proč teda pečujete o
můj život?

ELEONORA Poněvadž osud můj je s vámi
spojen.

D'ANCRE Nic víc?

ELEONORA Což toho není dost?

D'ANCRE Nu buďsi — dobře tak. Jářku
teda, že slečna z Vendóme —

ELEONORA Slečna z Vendóme vám

slibuje meč konetabla, pane maršále,
markýze d'Ancre!

Vězte — já — já držím vaše štěstí — a
kdybych od vás ruky odtáhla, sesuje se.

D'ANCRE Chcete mně hrozit?

ELEONORA Concini, marnost se pachtí
po hračkách; pravá moc nalézá
zadostučinění ve své vůli a ve své síle!
Nezapomínejte, že jsme Italiáni. Itálie je
naoko podrobená, ale vskutku panuje duch
její celému světu — a Itálie je naše vlast.
Naši učenci, naši myslitelé, naši vznešení
umělci jsou jako světla, bez nichž by se
noc světem rozložila. My pak — Concini
—

já a vy —, my neděláme ani kněh ani soch
ani obrazů — ale my jsme Italiáni a

držíme v poddanství svém celou Francii!
Naše panství — spočívá v naší činnosti.
Ukažme teda této zemi, kteráž žila posud
jako z pudu a maní, — že jsme též my
velicí učenci, velicí umělci v umění lidmi
vládnouti. Nech nás zprvu dílo naše samo
sebou těší, však uhlídáme, co bude dále.

D'ANCRE Já hledám sílu tam, kde je, —
v meči!

ELEONORA Nikoli, hledejte v duchu! —
Ostatek je nic!

PÁŽE (vejde a odevzdá papír) Nejvyšší
podkoní obsadil zbrojnici.

D'ANCRE Možná že máte pravdu!

ELEONORA A tento meč konetabla, po
němž tak toužíte, — slečna z Vendóme

vám jej nedá, ale já vám jej dám! —

D'ANCRE Ah — jakže?

ELEONORA (nedbale) Pomyslila jsem na tuto důstojnost — ale přiznám se, že jsem dříve pečovala o nejnutnější, váš dekret na konetabla je podepsán.

D'ANCRE Je-li možná?

ELEONORA Za několik dní vám jej pošlu — schází na něm ještě státní pečeť.

D'ANCRE Eleonoro! Já k vám byl vždy nevděčným a vás nehodným! — Ale vskutku myslím, že se nazbyt strachujete —

ELEONORA Já vám přinesla vždy štěstí, věřte mi, příteli! — Za celý můj život

plný oddanosti nežádala jsem vás posud o nic; odepřete mi dnes, když vás žádám, abyste dbal o svou bezpečnost!

D'ANCRES Dosti toho, paní má, — já odjedu.

ELEONORA (volá) Rizzi! (K Rizzimu, jenž přibíhá.) Rychle, koně! V tom okamžiku — a ať to nikdo v paláci nepozoruje.

RIZZI (stranou) Ďábla!

D'ANCRES Dva sloužící, dobře ozbrojeni, na koni — ať na mne čekají u věže Svatého Jakuba

— Ať si pospíší.

ELEONORA (k Rizzimu) Odevzdejte

rozkazy tyto pážeti a neodcházejte.

RIZZI (stranou) Proklatá žena! — (Jde do galerie, dá znamení — páže přiběhne. Šeptá mu do ucha a páže zas odejde.)

D'ANCRES (k Eleonore) Jste spokojená, paní má?

ELEONORA Nejsem — d'Ancre, — a nebudu, až budete pryč pod ochranou nebes. —

Počkejte. (Ona vyjde.)

VÝSTUP ČTVRTÝ

D'ANCRES. RIZZI.

RIZZI (stranou) Jak? Ona chce, aby odjel — — toť obmýšlí zrádu. — Tož ale koho

chce dát zmizet. Povede-li se jí jej odstranit, pak je všechno ztraceno. Ale co dělat? (Vzpomene si něco.) Nuže — spalme mosty za sebou!

D'ANCRE (stranou s úsměvem) Paní d'Ancre je žárlivá na slečnu z Vendôme, to je patrné.

(Přemýšlí.) To mi vysvětluje ten návrat její laskavosti — ale proč ten její strach? Mezi řečí se mnou několikrát zbledla? (K Rizzimu.) Přistup blíže, co se zde děje? Proč je paní tak nepokojná? Přinesl jsi jí mrzuté zprávy?

RIZZI (čině, jako by byl v nesnázích) Nic milostpane, — nic, co by se mohlo paní maršálové nelíbit.

D'ANCRE Dostala jaké poselství —

nějakou tajnou zprávu?

RIZZI (zas nepokojně) Ne milostpane!

D'ANCRE Nu slyšme — já tě беру pod svou ochranu! Můžeš mluvit. Dala ti paní maršálka jaké rozkazy? Rozumíš mi, Rizzi, nějaké zvláštní rozkazy?

RIZZI Jediný!

D'ANCRE Jaký?

RIZZI (váhaje) Abych se ubezpečil, kdy milostpán odejde.

D'ANCRE (stranou) Chce teda, abych odešel? (Nahlas.) Čeká snad na někoho?

RIZZI (činí, jako by byl v rozpacích) Já nevím!

D'ANCRES Ty lžeš! (Stranou.) Snad zamilované shledání! Oh — člověk, kterýž se opovážil povznést zraků svých k manželce Conciniho — Oh ten musí — (K Rizzimu prudce.) Mluv, jméno toho muže?

RIZZI (chtě od něho pokojně vzít sáček) Milostpaní čeká pana generálního kapitána.

D'ANCRES D'Alberty? — Jestli však mne klameš!

RIZZI Generální kapitán tu bude o půlnoci, má se zhasnout světlo na znamení, že milostpán odešel.

D'ANCRES O půlnoci!

RIZZI (ukazuje na svíci, kteráž stojí na

stolku blíže okna) O půlnoci. A tam je to světlo.

D'ANCRE A tobě snad je uloženo je zhasnout?

RIZZI Ano milostpane.

D'ANCRE Dobře; ty zhasneš. (Stranou.) Ano, zhasnem světlo — a má pomsta půjde za znamením rychlostí blesku. — (Nahlas.) O půlnoci? — —

RIZZI Již je chycen. (Nahlas.) Milostpan d'Albert přijde touto stranou. Paní maršálůva mně odevzdala klíč.

D'ANCRE (stranou) Tak odkrývat hanbu mou přede všemi — před lokaji! Dobře, já zde zůstanu. — Ale ten chlap by mne také mohl zradit! Rizzi!

RIZZI Milostpane!

D'ANCORE (nahlas, zdržuje se) Chtěl jsem tě zkoušet — a tys mi sedl na vějičku jako hejl.

Neškodí nic — tu je tvá odměna. (Dává mu sáček.) Paní maršálka mi sama všechno řekla.

RIZZI (dělá, jako by měl radost) Opravdu milostpane? Ah tím lépe. (Stranou.)
Takový špaček

— a myslí, že mne, starou lišku, do smyčky dostane!

D'ANCORE (tahá jej za ucho) Ty trulante, vidíš všude jen zločiny.

RIZZI (stranou) Drahá hloupost, pane

maršále; na člověka, kterýž není žárliv, zatáhl jste mne příliš prudce za ucho.

D'ANCRES Paní maršálova má mluvit s jenerálním kapitánem mým jménem. Podívej se, jsou-li koně již pohotově.

RIZZI (stranou) Bude to. (Jde dozadu, mluví s pážetem na chodbě, kterýž nato odejde; —

nato se vrátí.) Vaše rozkazy jsou vykonány, milostpane.

D'ANCRES Dobře. (Stranou.) Bůh mne slyš, já ji zabiju bez lítosti a bez milosrdenství!

(Eleonora vstoupí náhle.)

VÝSTUP PÁTÝ

D'ANCRA. ELEONORA. RIZZI.

ELEONORA (k d'Ancrovi) Zde pane můj,
— tyto svaté ostatky vás uchrání všeho
nebezpečství. — Mám je po matce.

D'ANCRA (bere od ní škapulír) Přijímám
je vděčně, paní má. — Mějte přísný
dohled na počínání našich nepřátel —
zvláště (hledí upřeně na ni) na pana
jenerálního kapitána.

ELEONORA (se vytyčí) O toho se
nestarejte nic.

D'ANCRA (stranou) Ona ztrnulá! — Víím,
jak velikou cenu kladete na slávu a čest
našeho domu.

ELEONORA Brzy se přesvědčíte o tom
více než kdy!

D'ANCERE (bera plaší a klobouk svůj) Na shledanou. (Chce odejít chodbou.)
ELEONORA (živě) Ne — touto stranou. Záleží mi na tajemství.

D'ANCERE (stranou) Bojí se, abych ho nepotkal. (Nahlas s úsměvem.) Budiž teda! (Eleonora jej doprovází.)

RIZZI Drží se ztuha. Ten dobrý maršál — co on tu rozumu vypatlá, aby mohl padnout jako hňup do vlčí jámy.

VÝSTUP ŠESTÝ

ELEONORA. RIZZI.

ELEONORA (stranou) Konečně odešel! (Otevře okno a vrátí se k Rizzimu.) Ti muži jsou ještě zde?

RIZZI Jsou.

ELEONORA Je všechno ticho?

RIZZI Ano — až na ty šiky ozbrojenců, kteří se blíží paláci.

ELEONORA To jsou naši lidé. — Zítřejší slunce pozdraví jen jediný prápor, jenž bude vzhůru vlát. — Prápor Concinů!

RIZZI (stranou, pokrčce ramenoma) Zítř — Oh paní maršálko! Zítř je časem věčnost!

ELEONORA O, to čekání!

RIZZI Jak sladké by ti bylo čekání, kdybys věděla, co se ti chystá. (Nahlas.) Má se teda to znamení dát tímto oknem?

ELEONORA (v myšlenkách) Ano — on přijde v půlnoci.

RIZZI (se zhrozí) O půlnoci.

ELEONORA (se obrátíc) Co je?

RIZZI (nutí se k smíchu) Nic, nic, pravila jste o půlnoci?

ELEONORA (s divokou veselostí) Již nám netřeba čekat víc nežli čtvrt hodiny, Rizzi!

RIZZI (stranou, v úzkostech) Půlnoc! Oba přijdou v tu samou chvíli — a ti moji lidé spravují se jen podle nařízení! Oh!

ELEONORA (jej pozorujíc) Ty jsi v nepokoji? Zdá se mi, že se třeseš? Ty se teda umíš bát?

RIZZI Já? (Ovládna se.) Eh — nemať
každý vaši smělost — já se třesu pro vás.

ELEONORA Tož se netřeš! — (Hledíc do
protějšího okna.) Jeho okno se osvítilo —
on je tam — on čeká.

RIZZI (stranou) Oh!

ELEONORA (stranou) Stín jeho chodí
sem a tam, jako by se nemohl dočkat
svého okamžení.

(Půlnoc tluče. Eleonora počítá každý zvuk
úzkostlivé.)

RIZZI (trna) Milostpaní! — (Stranou.)
Hodina — kdybych tu ženu zabil!
D'Albert by byl zachráněn! — — (Sahá za
pas.)

ELEONORA (mezi počtem hodin k Rizzimu) Zhasni světlo!

RIZZI Světlo ?

ELEONORA (přejde) Nuže — Ty jsi dnes k politování!

RIZZI Milostpaní, — zadržte — počkejme ještě! — —

ELEONORA Jdi mi! Jdi mi! (Zhasne sama světlo.) Ah — — on odpověděl. (Naslouchá.) Slyším ho! — Vidím ho! — Zastavil se. — Oddechl si. — (Oddechnouc.) Ah ten vzduch je zde těžký. — — On vstoupá! — On toužil tak po postoupení. — Nuže ať vystoupí! Oh — —

pane d'Alberte — veliteli Louvrů! —

Včera by bylo čtvrt země neukojilo vaši
ctižádost —

zítra vám postačí šest stop půdy. — —
Udělá se vám hluboké a pevné to poslední
vaše obydlí.

— Sama je nohou prozkouším!

RIZZI (stranou se chvěje) Hrůza mi jde z
ní!

ELEONORA Slyšíš ?

RIZZI Ano, kroky.

ELEONORA Slyš, slyš! — —

RIZZI Ano, dvěře chodby se otvírají!

ELEONORA Slyš dále! (V chodbě je
slyšet lomozy, chřest zbrani — a smrtelný

křik člověka pobitého.) Veliký Bože! —

RIZZI (stranou) Již je po všem — Je-li to maršál? Je-li to d'Albert? Ah — já trnu příliš. — To bude d'Albert. (Spustí se na nohy a skrývá hlavu rukou.)

ELEONORA Kterak vykřiknul! Musilť on se bránit! Ah! Jednou konečně za života svého poznal, co je strach! — Již teda je tam prostřen ve své porážce! Chci ho vidět! (Větrné světlo a spěchá do galerie.)

RIZZI Té ženě se všechno povede!

ELEONORA (vykřikne v chodbě — pustí svícen na zem a vrátí se hledíc hrozně polekána —

div že slova vyráží) Ah! Ah!

RIZZI Kterak je bledá!

ELEONORA Můj Bože! Milostivý Bože!

Ne, já dobře neviděla, to je nemožná!

(Běží zas ke dveřím, v okamžení, kde se chce vyhrnout do galerie, otevřou se dveře a d' Albert se zjeví s tváří chladnou.)

VÝSTUP SEDMÝ

ELEONORA. D'ALBERT. RIZZI.

Dveřmi otevřenými je viděti v poradí halapartníky s pochodněmi.

ELEONORA (couvá s hrůzou nazpět) Ah!

(A spustí se na sesli.) RIZZI (stranou)

Kapitán! — Nu tu se za druhého s chutí pomodlím.

D'ALBERT (k Eleonoře) Povedlo se vám,

paní?

ELEONORA (hledíc naň prakem toulavým) To věru on.

D'ALBERT Ani za vlas jsem se od vašeho plánu neodchýlil — tam v chodbě je důkaz! —

Jen se upokojte. — Je to opravdu on, ježto jste viděla. (Chladně.) Pochopuji, že taková událost ducha vašeho poněkud pomásti může. — Ale krom toho což může být jednoduššího?

Chtěla jste si uspořit hanbu rozvedením a já skandál procesu zavedeného na mých zprávách pro dona Juiga de Cardenas — Byli jsme ztraceni; zítra na Bastile a pozejtří byla by tato hlava má, na níž mi záleží, — padla sekerou katovou. Konečně

sázka je vyhrána. Ted' jde jen o to,
abychom výhru nezmařili.

ELEONORA Co se opovažujete říci?

D'ALBERT (ukazuje do chodby)

Opovažuji se říci, že nás obou nepřítel leží
tamto, aby více nevstal, — a že tato krev,
kdyby i na mne žalovala, — se nalezne
prolitá ve vašem obydlí a že ty dýky,
kdyby i proti mně svědectví vydávati
mohly, se naleznou vždy v rukou vašich
důvěrných mužů, ježto jste vybrala a sama
na stanovisko postavila, opovažuju se říci,
že jste mou spoluvinnicí — a že vám jsem
oddán, — co tomu říkáte?

ELEONORA (sklácena) Oh, já jsem
ztracena!

D'ALBERT Ztracená — Nikoli paní má,

vláda je na rozdělenou; zde jsou mé
výminky —

podávám vám polovici.

ELEONORA Já abych se s vámi dělila o
lup — — —

D'ALBERT Vy jste byla blahou hvězdou
Conciniho — budete i mou — nezměníte
nic —

než chraněnce svého — i co z toho. Mé
depeše, paní má?

ELEONORA Vaše depeše. — Oh ne. — Je
to jediná zbraň má proti vám!

D'ALBERT (ukazuje jí papíry) Ani
výměnou za tyto listy?

ELEONORA Oh ty listy. (Chce je vzít.)

D'ALBERT (ukazuje na listy) Z ruky do ruky, paní. — (Vymění pakety své; on hledí na papíry.) Jsem svoboden! (Spálí je.) Svoboden, paní má!

ELEONORA (stranou) Je to strašlivá noc!

D'ALBERT (hlasem slavným) Eleonoro Concinova — maršálova d'Ancre! Ve jménu Jeho Veličenstva Ludvíka XIII. — já vás zajímám! —

ELEONORA (se zarazí. Divadlo se naplní halapartníky.)

Konec čtvrtého jednání.

PÁTÉ JEDNÁNÍ

Veliký sál v hradbě velikého soudu vedle síně soudní.

VÝSTUP PRVNÍ

D'ALBERT. RIZZI. D'Albert sedí.

D'ALBERT Tys ji odvedl sám do vězení?

RIZZI Ano. Lid, kterýž nás potkával, ukazoval na ni prstem a křičel: To je ta Galigaiova. To je ta! Z té strany není se čeho bát — jak vidno.

D'ALBERT Nemluvila s nikým?

RIZZI S nikým. Po celý čas setrvala v jakési tuposti a — bezdušnosti, kteráž se smrti podobala. Lidé přicházeli a odcházeli, aniž si jich všimnula, a když přišli pro ni, aby ji odvedli sem, pochopila

jen stěží, co jí chtěli.

D'ALBERT Ani to psaní nečila.

RIZZI Byla jako ohromená. (Naslouchá v pozadí, pak se vrací.) Dobře to jde. Ta malá Beatriská je pravá dcera Evina; zakousla se do lži jako do jablka. Ona žaluje na maršálku s takovou neohrožeností — — Vy jste z ní udělal lutici; když jste jí přísahal, že je Gaston na Bastile a že starý Raymund tam zahyne s ním — —

D'ALBERT Dobře tak!

RIZZI Otec i miláček její! Bylo by na jednom dost. Ale také jí to dodalo odvahu neuvěřitelnou, ona mi připadá jako tygřice, jížto ukradli mlád'ata.

D'ALBERT Raymund a Gaston jsou zatím v Louvrů?

RIZZI Ano, zavřeni, ale každý zvlášť!

D'ALBERT (vstane) Jak se ortel vynes, pustíš je na svobodu. Ah, paní maršálka (posadí se). — Co dělat — všechno to je přec jen šeredné — všechno to je mrzké! Já obmýšlel odpravu pro zločiny proti státu — a mám místo toho odsouzení pro skutky zlopověstné — a mělo to být hrůzné, a to je jen divoděsné, jsem Tristan, a ne Borgia nebo Machiavelli!

RIZZI Sixtus chodil o berli, než se stal velikým mužem!

D'ALBERT (neslyše ho) Mrzké, všední, malicherné je to!

RIZZI Milostpán lituje cestu, kterouž jsme šli.

D'ALBERT Život je boj — běda přemoženému! — Muž proti muži — to jde dobře. Není mi tak o lidskou krev — mně se hlavně to protiví, že stavím štěstí své na mrtvolu ženské; konečně —

RIZZI (oznamuje) Pan Gaston de la Force.

D'ALBERT (k Rizzimu) Svoboden?

RIZZI To musil podplatit svého strážníka.

VÝSTUP DRUHÝ

PŘEDEŠLÍ, GASTON.

GASTON (chladně) Mé pozdravení, pánové.

D'ALBERT (vstane) Bůh s vámi, pane de la Force.

GASTON Má nevěsta je zde — pane, kde je?

D'ALBERT (ukazuje na dvěře soudní síně) Ona je tam.

GASTON (se hne, jako by chtěl ke dveřím)

RIZZI Nenamáhejte se, pane, — tady se neprochází. Veliká komora, komora Tournelly — a komora ediktův —, všechny jsou shromážděny v slavném sezení.

GASTON Nezklamali mne teda.

D'ALBERT Vy jste to věděl? Těší mne, že se shoduji s vašimi vyzvědači. Můžete

poslouchat.

— Je to zajímavé. (Usadí se.)

GASTON Ale kterak je do všeho toho má Beatriská zapletená?

D'ALBERT Kterak, pane? To je věc nadmíru jednoduchá. Ona znala chování maršálové —

ona ji překvapila v tajemných piklech a tečí to vypovídá. Věděla o tom, že osnovala spiknutí proti králi, — a dokazuje to.

GASTON Vy jste zleužil důvěry toho dítěte.

D'ALBERT Nemluvte tak nahlas, sic ji uvrhnete v podezření.

GASTON Vy jste učinil z dívky, kteráž má dostat moje jméno, nástroj pomsty a hanby, a dotknuv se jí takto, udeřil jste mne v lím. Chcete, abych vám pověděl, kterak o vás smýšlím?

D'ALBERT Nežádám toho na vás, neb myslím, že byste litoval své hlavy.

GASTON Mé hlavy? Já jsem vždy hleděl smrti do tváře, aniž jsem kdy hlavy uklonil, by mne minula.

D'ALBERT (chladně) Nuž teda mluvte; každá urážka platí jedno bodnutí kordem, mluvte!

GASTON Odpust' mi Bůh — zdá se mi, že mne rouháte.

D'ALBERT Nikoli pane, já dělám adici.

GASTON Vy jste se chtěl pomstít na maršálové, na ženské, a vy jste si nastrojil, aby ji udeřila Beatrix, dítě! — Jedná takto muž, který má srdce v těle?

D'ALBERT (počítaje chladně) Jedna!

GASTON Vy jste tiskl ruku jako příteli, a přece jste mne zradil, nehodně zradil — hanebně zradil! Jedná tak člověk poctivý?

D'ALBERT Dvě!

GASTON Pane, udělali vás sokolníkem královským, udělali vás kapitánem gardy —

generálním správcem Louvrů; — snad že vás v tomto okamžení dělají maršálem francouzským — ale na mou čest, pane, — věčně z vás neudělají šlechtice.

D'ALBERT (se vztekem) Oh — pojd'te!

GASTON Konečně. (Chtějí odejít.)

D'ALBERT (se zastaví, stranou) Jsem já hlupák! Král by měl zatím dost času odpustit, mezitím co bych já se dole potýkal.

GASTON Vy váháte tuším?

D'ALBERT Ne pane, já jsem se rozmyslil. Když dovolíte, budeme se bít zítra. — Není-li člověk zrovna bankrot nebo bankrotář, třeba mu vždy dělat pořádnost. (Př iprudkém hnutí Gastonově dá d' Albert biřici znamení.) Odved'te pana de la Force. — Starejte se, bych nebyl vytrhován více.

GASTON O již tuším úmysl váš. Jde vám

o to, abyste dokonal zkázu ubohé ženy a hlavu její sám na špalek položil. Tohoť bohdá nebude — já půjdu k Jeho Milosti — nech pozná všechny vaše hanebnosti — uslyší je ode mne. — Na shledanou! (Odejde.)

VÝSTUP TŘETÍ

RIZZI. D'ALBERT.

RIZZI Vy ho necháte odejít?

D'ALBERT Čeho se bát?

RIZZI Král není tak pevný jako vy, milostpane!

D'ALBERT Král? Ten by sám nejradši celé to plemeno jednou ránou rozdrtil.

RIZZI To je jiná.

(Beatrix vejde a vkrátce za ní Eleonora a president.)

VÝSTUP ČTVRTÝ

*D'ALBERT. BEATRIX. ELEONORA.
PRESIDENT.*

D'ALBERT (k Beatrix) Nu jak je?

BEATRIX Odsouzená.

D'ALBERT Odsouzena!

BEATRIX Jsou otec můj a Gaston již na svobodě?

D'ALBERT (k Rizimu) Vězňové jsou svobodni. Jděte!

RIZZI (odejde. V tom okamžení vejdou ostatní)

ELEONORA (k d' Albertovi) Stalo se k vaší spokojenosti, pane!

PRESIDENT (podává d'Albertovi pergament) Tu je rozsudek. Starejte se o vykonání.

D'ALBERT (pohleděv naň) Počkejte, pane, — schází ještě podpis králův. (Odejde.)

VÝSTUP PÁTÝ

BEATRIX, ELEONORA.

ELEONORA Rozsudek! Můj ortel smrti! A vám je možná slyšet slovo to, aniž se chvějete?

BEATRIX Proč bych se chvěla?

ELEONORA Proč? Protože jste mne udala z čarodějství a černokněžství, — a že jste lhala!

— Protože jste na mne vynesla žalobu, že jsem se spikla proti životu krále, — a že jste to lhala! — Protože jste přísahala na svaté evangelium a před Bohem pravdu svých slov, a že jste lhala!

BEATRIX Vy paní, jste dala uvěznit otce i ženicha mého, dala jste je uvrhnout do Bastily —

vy byste je byla dala dovést i na popraviště.

ELEONORA Jest to teda pomsta?

BEATRIX (hledíc na ni) Ano! — — —

ELEONORA Ano!

BEATRIX Pomsta a trest! — —

Nepokoušejte se o to, pochopit, co se děje ve mně, — sama to nevím. Vy jste mne převrátila svým přiblížením. Všecka vaše násilnost, vaše nenávisť se ozývá ve mně. Všechn váš vztek mnou lomcuje. Jest to, jako by vaše krev proudila tělem mým a jako by mne byl Bůh utvořil po obrazu vašem, abych byla bez lítosti a milosrdí, jako jste vy byla bez lítosti a milosrdí.

ELEONORA (couvá zstrašená) Bože!

BEATRIX Již vidíte, že teď vy trnete přede mnou! Pravím vám — já jsem trest, ježž seslal na vás Bůh. Aha, vy jste uvrhla do žaláře otce i ženicha mého — dva

nevinné — a vy jste se nadálá, že se budu rozpakovat nad vaší záhubou? Ale nad čím pak jste se rozpakovala vy?

Nuže rozpomeňte se! — Či jste se zhrozila smrti Lorenza, kterýž vás miloval a jehož jste milovala, Lorenza, kterýž byl otcem vašeho prvorozeňátka ? — Ne — Lorenzo skončil vraždou.

ELEONORA (se pohne)

BEATRIX (dále) Vámi zavražděn!

ELEONORA Kdo ti to řekl?

BEATRIX Zda ses rozpáčila u kolíčky dcery své, ježto vztahovala k tobě ručinky své prosíc, ana jméno matčino ve sladkém úsměvu žvatlala? Nikoli. — Milítkování její zdálo se ti zločinem a v andělském

jejím úsměvu viděla jsi prokletí — i
odsoudila jsi ji — ty Eleonoro Galigaiova
— co nebezpečí pro budoucnost, co
hrozbu minulosti!

ELEONORA Kdo ti to řekl?

BEATRIX Když se vražedníci k tobě
vrátili řkouce: „Kolíbka je prázdná; dítě
zmizelo“, místo co bys byla děkovala
Bohu a se pokála, ozbrojila jsi znova ruce
jejich řkouc: „Jděte“ a oni sledovali dceru
tvou z města do města — z Itálie do
Španěl, ze Španěl do Francie — Ale Bůh
držel nad ní ruku svou a ona zůstala na
živu. Ty špatná milovnice! — Špatná
matko!

ELEONORA Má dcera — má dcera že
žije? — Kdo ti mluvil o mé dceři?

BEATRIX Tvé listy, tvá minulost!

ELEONORA Mé listy? Tys je čtla? Tos ty snad, co je odevzdala?

BEATRIX Já to jsem.

ELEONORA Ty? A od kohos je měla?

BEATRIX Od mého otce.

ELEONORA Od Raymunda? Raymund?
— (Stranou.) Ah, jaká to bouře, jaká hrůza
mne chápe! (Nahlas.) A ty jsi sirotkem?

BEATRIX Jsem.

ELEONORA A tys nikda matky neznala?

BEATRIX Co vám do toho.

ELEONORA Oh nemluv mi tak krutě!

Slyš mne — tys nikda matky své neznala?
Rci, mluv, odpověz!

BEATRIX Nikda!

ELEONORA (celá pomatená) Ah můj
bože — ty listy, vždyť jsou zde!

BEATRIX Čtěte je teda, máte-li k tomu
smělosti!

ELEONORA Přechtu je. — A kdyby mne i
minulost má hromem prorazila, přechtu je.
(Prohlíží listy u velikém hnutí.)

BEATRIX (jí ukazuje každý list prstem)
Hle tu je rozkaz, jejž jsi dala k usmrcení
Lorenza!

— Tu odpověď, na niž jsi čekala — jeho
smrt! — Tu zpráva o zachránění dcery tvé

— a jméno tu — tu — tu — (Couvrouc s hrůzou a velikým výkřikem.) Ah! Ah!

ELEONORA (čte poslední list) Raymund narodil se ve Florenci 1599 a jmenoval se Petr Jordán! Učen u Manucciho a přítel Lorenzův. On je ochráncem dítěte — a dítě to je —

BEATRIX (klesne k zemi a skryje hlavu svou ve dlaních) Já! - Ah!

ELEONORA O, spravedlnost boží! Pojd' k srdci mému, dítě, k mému srdci!

BEATRIX Ah!

ELEONORA (vytahujíc ruce k ní)
Nechceš obejmout matku svou?

BEATRIX O zlořečte mne, klete mne!

ELEONORA Již jsem ti odpustila! Kde matka odpouští, — Bůh odpouští! Ubohá opuštěná!

Nebohá oběti! — Pojd' — slyš mne! — Bůh mi učinil z prvního políbení tvého muku i radost, trest i odpuštění!

BEATRIX Oh! - -

ELEONORA (laskavě) O neobviňuj se, žes mne zhubila. Věř mi, já jsem odedávna již odsouzena! — Jen záminku ještě hledali — a tys náhodou se naskytla — i vzali tě — nic —

nic víc. Já proto neběduji. Bůh nečiní ničeho z náhody; a ježto nás spojil opět před smrtí, ježto nás postavil tvář tváři nad hrobem, — snad že mi chtěl přátí tu milost, abys mi ulehčila poslední hodinku

svým odpuštěním. Odpouštíš mi? Drahá!
Obejmi mě — mé dítě, obejmi mne!
(Dvéře v pozadí se otevřou a všickni
vstoupí na jeviště.) BEATRIX (uvrhne se
jí v náruč) O matko má, matko má!
(President vrátí se, radové jej proválejí.)

ELEONORA Tu jsou! Nabud' ducha, dcero
má.

BEATRIX Můj Bože! Můj Bože!

VÝSTUP ŠESTÝ

PŘEDEŠLI. PRESIDENT. RADOVÉ,
PANÍ, DÁMY DVORNÍ, PÁŽATA,
GARDY, LID, pak GASTON.

GASTON (vyhrne se na jeviště) Zadržte!
Zadržte! Král nepodpíše. — Král odpustí.
— Král odpouští! —

BEATRIX Oh, král dobrý, král je milostivý. (Obejme matku svou.) Pane Bože, bud pochválen! Oh matko, matko má! Gastone, Gastone, hle ona je má matka.

(D'Albert se zjeví v poradí.)

ELEONORA (vidouc d' Alberta) Bože!

VÝSTUP SEDMÝ

PŘEDEŠLÍ. D'ALBERT.

D'ALBERT (odevzdá presidentovi pergament) Vykonejte ortel!

GASTON (chce odvést Beatrix) Pojd'te, pojd'te!

D'ALBERT (s důstojností) Rozkaz

králův!

GASTON (snazi se dále ji odvést) Ah
pojd'te, Beatrix, pojd'te!

BEATRIX Ne. Nikoli. (Vyrve se mu z
rukou.) Oh nechte mne! Nechte!

(Kpresidentovi.) Já jsem lhala — já jsem
lhala! - - -

D'ALBERT Pravím vám, vy se zhubíte.
— Mlčte!

BEATRIX O jen mluvte nahlas, pane, —
co vám z toho, zkazím-li se! (Ukazuje
d'Alberta soudcům.) Slyšte, pánové!
Tento člověk je hanebný člověk! On mne
dohnal ke křivé přísaze

— on mi vložil do úst žaloby zlopověstné;

já jej udávám vaší spravedlnosti. Já chci ráda umřít, ale on má umřít se mnou. On je mým spoluvinníkem — — —

D'ALBERT (k soudcům) Nový důkaz, jakou moc ta Galigaiova má! Pánové, — zanechali jste fúrii dychtící po její zkáze a ona z ní udělá anjela, aby ji vysvobodil!

BEATRIX Maršálova je nevinná, pánové. Ona je nevinna!

ELEONORA (předstoupí) Já jsem vinna. (K soudcům.) Vyznávám zločiny své. — Žaloba byla pravdivá.

BEATRIX Ztracena! Ztracena!

ELEONORA Maršálova d'Ancre dovede umřít!

BEATRIX (uvrhnuv se jí v náruč) Matko má!

ELEONORA O — mlč — zhubila bys se, aniž bys mne zachránila. Pronásledovali by mne ještě v tobě. Já chci, bys žila! — Sbohem!

BEATRIX (ji chce zadržet) Oh, neodcházej, matko má! (Zoufale.) Ne! Ne! (Klesne ve mdlobách.)

ELEONORA (obejmouc ji na ukrytou) Dcero má. (Odevzdá ji do rukou Gastonovi.) Ona má vás jediného! (Zhlednuv Richelieua.) Ah, pan Armand de Richelieu! Na vás jsem počítala, milostpane.

RIZZI (stranou k d'Albertovi) Nuže, již je vyhráno!

D'ALBERT (stranou) Kdož mi teď vládu
vyrve!

RICHELIEU (kterýz slyšel tato slova)
Uhlídáme!

ELEONORA (se chystá vstoupit na
popraviště. Richelieu ji podporuje. Beatrix
je v náruči Gastonové. D'Albert a Risgi
hledí s potěšením na maršálku, kteráž
odchází.) Konec.

HONBA NA LVA

Z francouzského od Boženy Němcové

Jules Gérard, důstojník francouzský v Alžíru, od Arabů Lvíbíjce nazván, vypravuje následující událost: Bylo to v měsíci únoru 1845; před krátkým časem dostal jsem od vévody z Aumaléu krásnou a dobrou ručnici. Poštěstilo se mi v tom čase, co jsem v oněch krajinách byl, dva lvy zabít, i zachtělo se mi štěstí svého ještě dále zkoušet, nepodařilo-li by se mně výbornou tou ručnicí i třetího ještě zabít. Zimnice, kterou jsem následkem prvních výletů dostal, byla příčinou, že jsem nemohl s ostatními do pole táhnouti, a k upevnění svého zdraví ke konci února do Bonu se odebral, abych zotavil se na zdravém mořském povětří. Vypravovali

mi obyvatelé, že starý lev v sousedství nablízku ležení u Dreánu veliké škody tropí.

Zpráva ta nedala mi pokoje; sotva jsem trochu okřál, sebral jsem zbraň svou a odebral jsem se na lov. Druhý den přišel jsem do vesnice Úlád Ben Azizi, půl míle vzdálené od jeskyně lva, který, jak mi staří lidé vypravovali, 30 let již v té jeskyni se zdržuje a den jak den po západu slunce jeskyni s hrozným řvaním opouští, v noci do roviny sestupuje a tam škody tropí. Maje jistotu, že lva zastřelím, nabil jsem ostře obě ručnice a vydal se k horám; hospodář můj nechtěl mne ale samotného nechat, nabídl se mi k průvodu a že mi ukáže brod, přes který lev přejíti musí, chtě sestoupiti do rovin. Bylo tma, že jsme sotva několik kroků před sebe viděli, avšak domácím známa byla každá cestka

v lese; — bez průvodu hospodáře byl bych se musel vrátiti. Jdouce čtvrt hodiny lesem, přišli jsme k potoku, který teče u paty hory Zbel Vronnega nazvané. Řvání lva rozléhalo se již po lese, přicházelo blíže a blíže a vůdce mého velmi znepokojovalo; došli jsme brodu, pro velikou tmu nemohl jsem ale ničehož kolem sebe rozeznat, a protože hleděl jsem se držet stranou brodu. Když jsem se na kámen, který se mi zdál k mému předsevzetí nejpohodlnějším, pevně byl postavil, posílal jsem hospodáře svého nazpět, aby kvůli mně do nebezpečení nepřišel, on mi ale začal domlouvat, abych se i já s ním vrátil, že je lov při takové tmě skoro nemožný, a když jsem si říci nedal, zůstal i on, popošed as padesát kroků vzdálí do hustého lesíka, a v něm se schoval. Ještě jsem za ním volal

napomínaje jej, aby se mi nepřibližoval, ať slyší co slyší; pak jsem zbraň svou přichystal a zavřel na několik okamžení oči; když jsem je otevřel, viděl jsem po pravém boku spádný výmol a po levém že mám brod, a tam jsem ústí ručnice obrátil. Postavení mé bylo dobré, a myslil jsem hned, budu-li tak šťasten a na první vystřelení lva těžce poraním, tím výmolem že se budu moci poněkud uchránit, kdyby nebezpečí příliš hrozilo. Kdo nikdy vzrostlého, starého lva v divokosti neviděl, nemůže si ani představit, jak hrozný to boj člověka s tímto zvířetem, tělo proti tělu; byť i zbraň v ruce měl, člověk se tu podobá myšce v drápech kočky. Já byl již dva lvy zabil, z nichž menší 500 liber vážil a jediným uhozením mohutné tlápy koně v běhu zastavil a v okamžení i s jezdcem na kusy

roztrhal. Od té doby poznal jsem jejich ohromnou sílu a měl jsem se na pozoru. Dýku jsem nikdy nepovažoval za tak platnou zbraň, aby mne mohla jediné vysvobodit, avšak když se člověk hotoví k boji na život a na smrt, má si všechny možné případy na mysl uvést, i to, jak se pak zachová při tom, a protože jsem i já vytáhl dýku a zarazil vedle sebe do země, abych v čas potřeby po ní sáhnouti mohl. Stává se někdy, že bývá lovec tak šťasten a lva na jednu dvě rány zabije, jestliže ho ale jen poraní, tu se s hrozným vztekem proti němu obrátí a ke skoku hotoví; má-li lovec dost přítomnosti ducha a síly, aby se jeho mocné tláपě ubránil, může mu hlaveň ručnice do otevřeného chřtánu vrazit, aneb má-li dýku při sobě a ruce svobodné, přímo do očí neb do srdce mu ji vbodnouti.

Takovéto a podobné pády v duši jsem přemítal, maje přitom oči upřené na potok, loket podpíraje o koleno a ručnici položenou maje na rameno; bylo as k deváté hodině, když se ozvalo řvání as padesáte sáhů ode mne z protějšího břehu. Zanedlouho slyším zcela nablízku těžký, stenající chropot, jako by z hrdla umírajícího člověka vycházel a vidím právě naproti sobě dva svítící se body jak žhavé uhly, — byly to oči lva. Pohled ten tak mne zalekl, že mi krev v žilách stydla a studený pot na čele vyvstával. Tu jsem zpozoroval, že se oči lvovy ode mne podél řeky obracejí; vzpamatoval jsem se, poručil sebe a všecky své drahé do vůle boží, rozloučil se v duchu se všemi, když jsem ruku na kohoutek položil, byl jsem zcela pokojný.

Potok bystře šumě tek, přece však slyšel

jsem, jak lev pomalu, opatrně vodou
kráčel, najednou však neslyším nic mimo
šumot vody. — Co to, myslím si, zůstal
stát? Či tě pozoroval a chystá se ke skoku?
— Tak se ptám sebe samého a snažím se,
abych černý závoj noci zrakem proniknul,
ale nadarmo. Tu slyším opět, a sice po
levém boku zcela nablízku lehký šum —
lev vystoupil z vody a plížil se bahnitým
břehem — při mém pohybnutí se, jehož
jsem nemohl v tom okamžení zdržet se,
zůstal stát. Byl jen as pět kroků ode mne,
malý skok, a byl bych ztracen; i vystřelil
jsem nazdařbůh; — v záři ohně zamihla se
přede mnou ohromná, neforemná jakási
spousta — a povětrím rozlehl se
hrůzyplný ryk; pak následovalo bolestné,
hrozivé řvání. Slyšel jsem, jak sebou v
bahně hází, pak náhle umkl. — Měl jsem
za to, že je, ne-li mrtev, jistě tak těžce

raněn, že ani k boji, ani k další chůzi dosti silen nebude, a odebral jsem se radostně se svým průvodčím, který též mínění moje, že nám lev už neuteče, sdílel, do vesnice nazpět. Každý ale, zvláště kdo sám lovcem, snadno pochopí, že jsem nedočkavostí oka ani nezamhouřil, sotvaže svítat počalo, byli jsme už zase u brodu — ale lva tam nebylo! Kost, velikosti prstu, kterou jsme v louži krve našli, přesvědčila mne, že jsem lva těžce ranil a nejspíš plec mu roztránil. Velikánský strom nablízku místa, kde jsem byl na kameně seděl, byl ze země vyvrácen a proti mělčině v brodu vymrštěn; ostatně nezanechal tam nepřítel žádných známek po sobě, ba i krvavá stopa ztratila se v potoce, v jehož oužlabí se nejspíš kus cesty brouchal. — Druhého dne nabídli se podolští Arabové, kteří o

mém lovu slyšeli a nejvíc příčin měli sobě na strašného toho hosta stěžovati, že mi jej pomohou hledat; oni se domnívali, že je lev mrtev, sice by nebyli přišli. Bylo nás šedesát, dílem na koních, dílem pěší; po několika hodinách marného hledání vracím se do vsi nazpět, bych si trochu odpočinul, neboť jsem zamýšlel do Bonu se vrátit, — tu slyším rány z ručnic a volání hurá!

— Nebylo pochybnosti, našli lva. — Já rychle koně obrátím a v jednom trysku k horám kvapím; tam byl největší zmatek 1 Arabové, kteří pěší byli, rozutíkávali se na všechny strany a křičeli jako blázni, několik jezdců stálo před potokem v rozpačitosti nevědouce, co dělati mají, a jen deset nejsrdnatějších pustilo se za lvem, který s velkým namáháním k horám se vlékl. Vida ho, přebředl jsem rychle

potok a slezl s koně, tu ale již přední jezdcové v divém kvapu se vraceli; lev se byl totiž na své pronásledovatele obrátil a s hrozným zařváním za nimi pustil, skákaje o třech jen nohách přes skaliska a kořání. Kdyby i jezdcové byli chtěli na odpor se postavit, koně řvaním lvím tak zděšení byli, že je opanovat nemohli; letmo s nimi uháněli k domovu, lev pak zůstal v jedné výsece pyšně a hrozivě státi. Otevřený chřtán hrozil každému, kdo by nablízko mu přišel, smrtí, hřívu černavou zježil a ocasem zlostně z boku na bok šlehal; krásný byl v tom okamžení mohutný ten král zvířat. Od místa, kde jsem stál, mohlo ke lvu as 300 kroků být; několik Arabů shromáždilo se okolo mne, mezi nimi hospodář můj, který mne věrně všude následoval. Vidouce, že se chystám k pochodu za lvem, zdržovali mne a mocí

chtěli mne na koně vsadit, já ale nechaje jim koně i svrchník, za který mne táhali, utíkal jsem rychlým krokem kupředu. Jediný mne neopustil, a to byl můj hospodář. „Já tě přijal ve svůj stan,“ pravil ke mně, „jsem za tebe Bohu a lidem odpovědným, chci tedy s tebou vytrvat, byť bych i umřítí měl.“ — Tiskl jsem šlechetnému muži ruku; zatím byl lev výseku opustil a zašel do houšti. Opatrně postupující, já vždy pohotově, abych vypálil, hledali jsme šlépěje lva, za výsekou se nám však ztratily, neboť byla půda kamenitá a lev krve více neztrácel. Prohledávali jsme stromy a houštiny, tu šeptá mi Arab: „Pane, zde za tím houštím je lví jeskyně, jsme u cíle, on zajisté do ní zašel.“ „Dobře, tedy ho vyplašíme,“ pravím a kážu Arabovi, aby hodil kámen do jámy, prohlížeje zatím svou zbraň,

abych zcela ujištěn byl. —

„Pane,“ řekl Arab, než kámen vyhodil, „tys byl lvu tak nablízku, žes ho rukou dosáhnouti mohl, oči tvoje potkaly se s jeho očima a neklesl jsi mrtev na zem, ba měl jsi síly k vystřelení, věřím, že se na tebe smrt neodváží.“ — Věřou touto posilněn hodil kámen do jámy a skočil za mne. — V okamžení po vyhození kamene lámaly se větve protějščího hustého stromoví a mezi ním, deset kroků od nás, ukázal se lev; ocas vztýčen jako prut, hřívu zježenou, krk vypnutý, přichystán ke skoku — my už seděli a Arab křičel: „Palte! Palte!“ — Lev udělal krok kupředu, ale než druhý udělat mohl, svalil se k zemi — kulka moje vlétla mu as na palec pod oko. Arab zavýskl a už chtěl děkovat nebi, tu se nepřítel náš zvedl, sedl na zadní nohy, pak vypnul se vzhůru jako

kůň, než ale skočit mohl, trefil jsem ho zrovna do srdce, a tu teprv mrtev klesl. — S jásáním odnesli ho Arabové do vesnice a s velikou úctou a díky byl jsem ode všech obyvatelů vítán; lva odvezl jsem si do Bonu. Když jsem potom mrtvolu prohlížel, shledal jsem k nemalému podivení, že druhá kulka, která trefila čelní kost, pranic jí neuškodila; ležela na ní v plochu zšíří dlaně a ztloušťky desíti listů papíru, rozmáčknuta.

VOLKSSAGEN AUS DER ALT SLOVINISCHEN MYTHOLOGIE

*Aus dem Volksmunde um Mengs und Laibach mitgeteilt von Iv. Trdina
(Narodne povjesti iz staroslovinskoga bajoslovja priobtuje*

Iv. Trdina)

1

Die Erschaffung des Menschen (Odkuda čovjek)

Im Anfange war nichts als Gott (bog) allein und Gott schlief und träumte. —

Jahrhunderte lang dauerte sein Traum. Endlich kam die bestimmte Zeit (nu sudjeno bi) seines Erwachens.

Kaum erwacht aus dem Traume, warf er den Blick um sich her und aus jedem Strahl seines Blickes wurde ein Stern.

Staunend darüber stand Gott auf und begab sich auf den Weg, um das durch seine Augen Erschaffene zu übersehen.

Er wandert weiter und immer weiter, denn

es nimmt nirgends ein Ende, noch fand sich eine Grenze.

Auf seiner Wanderung kam er auch auf unsere Erde; und da war er schon müde geworden, der Schweiß (znoj) rann ihm von der Stirn.

Einer dieser Schweißtropfen fiel auf die Erde, der Tropfen belebte sich (se ozlvi), und siehe da — erschaffen war der erste Mensch.

Er ist göttlichen Ursprunges (bozja mu rodbina), doch nicht zur Wollust (za rozblude) bestimmt; er ist aus Schweiß erschaffen und von Beginn her bestimmt, sich im Schweiß zu nähren und zu quälen.

*Wie entstand die Erde (Odkuda nam
zemlja)*

Nichts war außer Gott, Sonne (sunce) und Meer (more). Die Sonne brannte glühend (sunce pripicase).

Gott wurde es heiß, und er tauchte ins Meer, um zu baden.

Als er wieder auftauchte, blieb ihm ein Sandkorn hinter dem Nagel. Das Sandkorn fiel heraus und blieb im weiten wüsten Meere (na pucini); denn anfänglich blieb alles da liegen, wo es hingefallen.

Dies Sandkorn nun ist unsere Erde und der Meeresgrund ihre Heimat.

Die Sage von dem göttlichen Hahne
(*Povjest o božjem kokotu*) Die Erde
(zemlja) war wüste, nichts war zu sehen
als Felsen (kamen).

Dies 'tat Gott leid, und er schickte seinen
Hahn hinab, um die Erde nach eigenem
Gutdünken zu befruchten.

Als der Hahn herabkam, auf die wüste,
weite Erde, legte er ein Ei wunderbarer
Größe und Umfanges (cudne snage i nam
jene).

Als nun das Ei aufbrach, flößen heraus
sieben Flüsse.

Diese Flüsse bewässerten das ganze Land,
und bald fing die Erde zu grünen an.

Blumen und Obst gab es überall, der Weizen wuchs auf den Feldern ohne Zutun der Menschen, und die Bäume gaben nicht nur Äpfel und Feigen, sondern auch das weißeste, süßeste Brot.

In diesem Paradiese (u tom raju) lebten die Menschen sorgenlos und nur das arbeiteten sie, was ihnen Kurzweil und Vergnügen machte.

Das Paradies war rund herum von hohen Gebirgen begrenzt, daher war weder ein Andrang (nasilja) zu befürchten, noch waren böse Stürme (bjesne bure) zu scheuen.

Was wollten sie mehr? Damit die Menschen, ganz nur sich selbst lebend (inace svoji i slobodni), aller Freiheit genießend, aus Unwissenheit (iz neznanja)

nicht zu Schaden kämen, gab ihnen tagtäglich der göttliche Hahn (bozji kokot) vom hohen Himmel durch Krähen ein Zeichen, wann sie aufstehen, wann essen und wann sie arbeiten sollten.

Das Volk (ljudi) war glücklich — nur durch das ewige Gekräche (vjekovjecnim kukurikanjem) des göttlichen Hahnes wurde es verdrießlich.

Da fingen die Leute an zu murren und Gott zu bitten, er möge sie von dem unruhigen Tiere (nemirne zlvotinje) befreien, und sagten: „Wir werden es uns schon selbst bestimmen, wann wir aufstehen, essen und arbeiten sollen.“

Gott erhörte ihre Bitte. Der Hahn bewegte sich vom Himmel (micase se), doch krächte er noch einmal ihnen zu: „Hütet

euch vor dem See!“ (Guvajte se jezera!) Die Menschen jubelten, wie nie vor dem; niemand konnte ihnen mehr die Freiheit trüben. Sie standen auf, sie aßen, arbeiteten, alles in bester Ordnung nach altgewohnter Art, wie es sie der Hahn gelehrt.

Nach und nach aber wurden sie anderen Sinnes, ein jeder meinte, es wäre eines freien Volkes unwürdig (da nije pristojno slobodnu narodu) dem Gekräche eines Hahnes sklavisch (robski) zu gehorchen, und darum fing jeder an zu leben nach eigenem Sinne, ohne sich an irgend eine Ordnung zu halten.

Durch dieses entstanden verschiedene Krankheiten und Bedrängnisse. Sehnsüchtig (zelino) sahen die Menschen wieder zum Himmel, aber umsonst (nu

zaman), der göttliche Hahn war für immer verschwunden.

Nun gedachten sie erst seiner letzten Worte, und wollten wenigstens die beachten — aber der Sinn war ihnen unbegreiflich. „Hütet euch vor dem See!“ sagte der Hahn, und doch gab es im Tale kein anderes Wasser außer den sieben Flüssen, die aus dem Ei hervorgebrochen seitdem ruhig in ihren Betten (koritom) dahinflössen.

Da meinten die Menschen, dieser gefährliche See (opasno jezero) liege wahrscheinlich jenseits der Berge, und schickten daher jeden Tag einen Menschen hinauf (na glavicu) auf die Wache.

Eitel war ihre Furcht — von keiner Seite

zeigte sich irgend eine Gefahr (pogibli),
umsonst wachte der Wächter.

Die Menschen wurden wieder ruhig; aber
ihre Hoffart (oholija) wuchs von Tag zu
Tag. Aus den Weizenähren machten sie
Besen, und das Männervolk (muskarci),
zu träge, nach dem Brote hinauf zu
langen, brannte die Bäume an, damit es
herabfalle und sie es ohne Mühe auflesen
könnten.

Als sie sich gesättigt hatten, lagerten sie
am Flusse, böswillige, verkehrte Reden
führend.

Einer gaffte (izbuljio oci) in den Fluß,
nickte mit dem Kopfe (poklimao glavom)
und sprach:

„He, Bruder (braco), es ist doch

wunderbar (cudno cudo) und gerne wollte ich es wissen, warum des stets gleichen Wassers in dem Flusse nie mehr, nie weniger wird?“

„I,“ sagte der Andere, „das ist auch so eine Grille (musica) des Hahns! Schlecht genug, daß wir auf seine Worte so viel achten und vor dem See uns fürchten, der nie bestand und nie bestehen wird. Ginge es nach mir, würde der Wächter heute seine letzte Wacht gehalten haben. Was den Fluß anbelangt, denke ich, es wäre besser, wenn das Wasser höher stünde.“ Der Nachbar stimmte der ersteren Ansicht bei, aber in Betreff des Wassers meinte er, es sei hinlänglich genug. Ein Anderer, und zwar ein Dickbäuchiger (trbusina), fügte hinzu: „Ihr beide habt recht, es wäre das Gescheiteste (najpametnije), wenn wir das Ei zerschlugen und uns dann des Wassers

so viel ins Land leiten würden als nötig, dann können wir auch des Seewächters entbehren.“

Kaum verbreitete sich diese Rede, als sich ein Geschrei im ganzen Tal erhob und alles zu dem Ei sich drängte, um es zu zerschlagen. Das Einzige bedauerten sie, daß die verhaßte Wache erst den anderen Tag abgestellt werden könnte, da der Wächter (straßar) schon hinaufgegangen war.

Das Volk stellte sich nun um das Ei herum, und der Dickbäuchige ergriff einen Stein und schlug damit in das Ei.

Mit Donnergetöse zersprang (gromom se razbilo) das Ei, und es floß so eine Menge Wasser aus demselben, daß beinahe das ganze Menschengeschlecht untergegangen

wäre. Das Paradies füllte sich mit Wasser und ward zu einem großen See. Der göttliche Hahn warnte nicht umsonst, aber das ausschweifende (rozpusteni) Volk wollte ihn nicht verstehen.

Die Flut (poplava) reichte bis zu den höchsten Bergen, bis dahin, wo der Wächter stand, welcher der Einzige vom Verderben gerettet wurde. Als er das Steigen des Wassers sah, fing er an zu laufen. — Was mit ihm weiter geschah, sagt eine folgende Erzählung.

Die Sage von Kurent

(Povjesti o Kurentu)

(Es gibt viel Sagen von Kurent in Krain, überhaupt um Mengs und Laibach herum. In Mengs nennen sie ihn „sveti Koront“ und halten ihn für einen Heiligen, „da je svetac“. Er gilt für eine Art Gott des Weines und des Vergnügens.)

Durch die Sintflut ging das Menschengeschlecht zu Grunde, bis auf einen, und der war ein Krainer! Immer höher und höher stieg er, bis auch der letzte Berg vom Wasser umnutet war.

Der Arme sieht, wie die Eichen und Tannen schon unter Wasser standen, nur

eine einzelne Weinrebe (vinova loza) stand noch auf trockener Erde. — Zu dieser lief er und hielt sich an ihr fest in der größten Angst.

Wie soll ihm aber diese helfen, die so dünn und schwach ist? Kurent sah ihn, denn ihm diente die Rebe als Stab (blase mu loza palicom) bei seinen Wanderungen durch die weite Welt (kad sirim svjetom prolaziase). Es war ihm lieb, wenn der Mensch in der Not seine Hilfe suchte (da covjek toboite u njega pornocl trazl).

Wahr ist's (istina), daß Kurent ein großer Spaßmacher (velik salivdzija) war, dabei aber guten Gemütes (nu i blage cudi) und gerne half er jedermann aus der Not.

Als er daher den Krainer wehklagen hörte,

stellte er die Rebe (sravni lozu) aufrecht und streckte sie bis über die Wolken hinaus.

Neun Jahre waren nach der Sintflut (poplave nestalo) verflossen und die Erde wurde wieder trocken. — Der Krainer, an der Rebe hängend und mit Weintrauben und Wein sich ernährend, wurde gerettet.

Als es trocken wurde, stieg er hinunter und dankte Kurent, seinem Erlöser (spasitelja). Dies war aber nicht nach Kurents Sinn. „Die Rebe befreite dich,“ sprach er zum Krainer, „der Rebe danke (hvali lozu) und mache mit ihr einen Vertrag (ugovor) und schwöre dich und deine Nachkommenschaft (za se i za svoje potomke), daß ihr sie stets ehren wollt (da cete ju uvijek slaviti) und ihren Wein mehr lieben wollt als alles Essen und

jeden anderen Trank!“ —

Gerne leistete den Schwur für sich und seine Nachkommen der dankbare Krainer, und es sind ihm bis heutigen Tag die Enkel im Schwüre treu geblieben, und wie man erzählt, lieben sie den Wein über alles und freudig denken sie an Kurent, ihren alten Wohltäter (starog dobrotnika)!